

PRIVREDNA
KOMORA
CRNE GORE

2021
CRNOGORSKA PRIVREDA

ANALIZA POSLOVANJA CRNOGORSKE PRIVREDE U 2021. GODINI

SADRŽAJ

UVOD 7

1. STANJE GLOBALNE EKONOMIJE 9

- 1.1. MAKROEKONOMSKI INDIKATORI U CRNOJ GORI 12
  - 1.1.1. BDP 12
  - 1.1.2. TRŽIŠTE RADA 15
  - 1.1.3. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA 18
  - 1.1.4. CIJENE 19
  - 1.1.5. TEKUĆI RAČUN PLATNOG BILANSA 20
  - 1.1.6. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE 23
  - 1.1.7. JAVNI I DRŽAVNI DUG 25
  - 1.1.8. BUDŽET 26
  - 1.1.9. MONETARNA SFERA 26
- 1.2. PROGNOZE MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA 27
  - 1.2.1. SVJETSKA BANKA 27
  - 1.2.2. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND 28
  - 1.2.3. EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ 28
  - 1.2.4. BEČKI INSTITUT ZA MEĐUNARODNE EKONOMSKE STUDIJE 29

2. POSLOVANJE PO SEKTORIMA 31

- 2.1. POLJOPRIVREDA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA 33
- 2.2. ŠUMARSTVO, DRVNA INDUSTRIJA, GRAFIČKA I IZDAVAČKA DJELATNOST 37
- 2.3. ENERGETIKA I RUDARSTVO 38
- 2.4. METALURGIJA I METALOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA 40
- 2.5. TRGOVINA 42
  - 2.5.1. UNUTRAŠNJA TRGOVINA 42
  - 2.5.2. ROBNA RAZMJENA SA INOSTRANSTVOM 44
  - 2.5.3. POSREDNIČKE USLUGE U SPOLJNOJ TRGOVINI 47
- 2.6. TURIZAM I UGOSTITELJSTVO 50
- 2.7. SAOBRAĆAJ 53
- 2.8. INFORMACIONO - KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE 55
- 2.9. BANKARSTVO I USLUGE OSIGURANJA 59
- 2.10. GRAĐEVINARSTVO 61
- 2.11. KOMUNALNA PRIVREDA 62
- 2.12. MALA I SREDNJA PREDUZEĆA 64

3. OBRAZOVANJE 67

4. ZAKONODAVSTVO 71

5. REZULTATI ANKETNOG ISTRAŽIVANJA 81

6. ŠANSE I IZAZOVI 87

7. KONSTATACIJE I PREPORUKE 99

8. POSLOVANJE PRIVREDNIH SUBJEKATA SHODNO FINANSIJSKIM ISKAZIMA ZA 2020. GODINU 109

9. PRILOZI 117

UVOD

Pandemija koronavirusa, prisutna već skoro dvije godine, predstavlja novu realnost, odnosno novi okvir društveno ekonomskih zbivanja. Prosječan broj vakcinisanog stanovništva je u razvijenim ekonomijama dostigao blizu 40%, dok je u rastućim i ekonomijama u razvoju manji od 20%. Od početka pandemije broj zabilježenih smrtnih slučajeva premašio je pet miliona, dok brzo širenje Delta soja, kao i mogućnost pojave novih varijanti virusa, povećavaju neizvjesnost u pogledu intenziteta i trajanja pandemije.

Globalni oporavak je otpočeo sa masovnom imunizacijom, u prvim mjesecima 2021. ali se odvija neujednačenim tempom. Imajući u vidu da epidemiološka situacija uslovljava dinamiku oporavka, ne iznenađuje osjetan disparitet između zemalja u pogledu brzine povratka na predkrizni nivo privrednih aktivnosti.

Pored zdravstvene situacije, na dinamiku oporavka u ovoj godini značajno utiču ekonomska kretanja iz prethodne. Naime, oštar pad potražnje u 2020. godini, uticao je na smanjenje proizvodnje, te samim tim i porudžbine proizvodnih inputa, što je posljedično dovelo do kontrakcije tržišta sirovina i repromaterijala. Takođe, smanjena je potražnja za energentima, na šta proizvođači nafte nijesu pravovremeno reagovali, te se u jednom periodu na tržištu pojavila velika količina koju nije bilo moguće realizovati. Cijena nafte je po prvi puta u istoriji postigla negativnu vrijednost, dok je na godišnjem nivou pad iznosio 26,2%. Rast cijena metala u 2020. iznosio je 31,7%, što je bio rezultat optimizma u pogledu oporavka industrijske i građevinske aktivnosti, dok su cijene hrane porasle za 5,3%.

Sa druge strane, u ovoj godini, paralelno sa procesom imunizacije stanovništva rasla su i optimistička očekivanja u pogledu oporavka ekonomskih aktivnosti, što je uticalo na nagli porast tražnje za finalnim proizvodima, a samim tim i proizvodnim inputima. Kako proizvođači nijesu bili u stanju da jednako brzo podignu nivo proizvodnje, došlo je do nestašice pojedinih roba i rasta cijena sirovina, energenata i gotovih proizvoda. Pored toga, poremećaji lanaca snabdijevanja trajali su duže od očekivanog i dodatno uticali na rast cijena u odnosu na veoma niske uporedne osnove iz prethodne godine. Aluminijum je u ovoj godini dostizao vrijednost od preko 2.700 eura/toni, dok je nafta u novembru bila dvostruko skuplja u odnosu na godinu ranije.

Tržište rada bilježi pozitivne trendove nakon pretrpljenog šoka u 2020. godini. Prema Međunarodnoj organizaciji rada, pad radnih sati bio je ekvivalentan 255 miliona izgubljenih poslova sa punim radnim vremenom. Zaposlenost širom svijeta se oporavlja ali znatno sporijom dinamikom u odnosu na privredne aktivnosti. Očekuje se da će sve napredne ekonomije povratiti predkrizne nivoe proizvodnje do kraja 2022. godine, ali da će samo dvije trećine povratiti nivo zaposlenosti.

Donosioci odluka su u cilju očuvanja likvidnosti i radnih mjesta nastavili da pružaju podršku građanima i privredi, ali je ona u ovoj godini smanjena, što je posljedica ograničenog fiskalnog prostora. Pored toga, vlade se suočavaju i sa drugim izazovima, poput rasta cijena hrane i nazadovanja kada je u pitanju ljudski kapital i klimatske promjene. Posebno zabrinjavajuće je brzo povećanje nivoa javnog duga širom svijeta.

Međutim, korona kriza pruža i određene šanse. Oporavak nakon pandemije daje vladama jedinstvenu priliku da usmjere zemlje ka zelenim tehnologijama, digitalizaciji i pametnoj specijalizaciji, što će osigurati stabilan rast i održive javne finansije. Pored stranih direktnih ulaganja, biće potrebno stimulisati domaće privatne "zelene" inve-

sticije, za šta su od najveće važnosti efikasno i transparentno regulatorno okruženje, kao i adekvatna poreska politika u ovoj oblasti.

Pandemija korona virusa istakla je slabosti nacionalnih privrednih sistema. Pokazalo se da su na eksterne udare najranjivije ekonomije koje se dominantno oslanjaju na usluge, a među njima posebno turizam, što je slučaj i sa Crnom Gorom.

Zatvaranje granica u cilju suzbijanja širenja korona virusa, obustave i ograničenja rada, direktno ili indirektno uticali su na sve sektore domaće privrede, a posebno na turizam i saobraćaj, što je rezultiralo padom privredne aktivnosti od 15,3% u 2020. godini.

Prvi kvartal 2021. godine je bio pod snažnim uticajem privrednih trendova iz prethodne, te je bilo za očekivati da će BDP zabilježiti negativnu stopu rasta (-6,4%). Imunizacija koja je započela u maju tekuće godine, stvorila je dobre pretpostavke za optimizam u pogledu oporavka ekonomije, što pokazuje i podatak da je u drugom kvartalu zabilježen rast BDP-a od 19,0%.

U ovoj godini došlo je do poboljšanja poslovne aktivnosti u sektorima industrije i trgovine, a posebno u sektoru turizma. U prva tri kvartala zabilježen je i rast prihoda od turizma 473,5%, transporta 41,2% i građevinskih usluga 27,1%.

Saniranje ranjivosti privrednog sistema Crne Gore trebalo bi da prate strukturne reforme u cilju obezbjeđenja održivog ekonomskog razvoja. Ulaganja u zelenu energiju, odnosno hidro, solarnu i energiju vjetra obezbijediće održivije upravljanje životnom sredinom i prirodnim resursima, te korišćenje sredstava iz Zelenog dogovora EU. Takođe, organska poljoprivreda, prehrambena industrija, šumarstvo i drvoprerađa, cjelogodišnji zdravstveni turizam i digitalna transformacija društva, pružaju mogućnosti za dalju diverzifikaciju ekonomije i izlazak na međunarodno tržište. Razvoj i ulaganje u navedene grane značilo bi valorizaciju komparativnih prednosti, kao i ekonomski opravdano, a održivo korišćenje prirodnih resursa kojima raspolažemo.

1

STANJE
GLOBALNE
EKONOMIJE

Međunarodni monetarni fond¹ je, u posljednjem izvještaju iz oktobra, revidirao stopu rasta globalne ekonomije u 2020. godini na -3,1%. Predviđa se da će globalna ekonomija rasti 5,9% u 2021. i 4,9% u 2022. godini, 0,1 p. p. niže za 2021. nego u julskoj prognozi. Revizija naniže za 2021. odražava smanjenje rejtinga za razvijene ekonomije, djelimično zbog poremećaja u snabdijevanju i za zemlje u razvoju sa niskim prihodima, uglavnom zbog pogoršanja dinamike pandemije. Ovo je djelimično nadoknađeno boljim kratkoročnim izgledima pojedinih izvozno orijentisanih zemalja, uslovljenih rastom cijena na međunarodnom tržištu.

Predviđa se da će globalni rast poslije 2022. godine biti umjeren, oko 3,3% u srednjem roku. Takođe, proizvodnja naprednih ekonomija će, prema prognozama, premašiti srednjoročne projekcije prije pandemije, što u velikoj mjeri odražava očekivanja u pogledu dalje podrške američkoj privredi i građanima. Nasuprot tome, očekuju se stalni gubici proizvodnje za grupu ekonomija u razvoju zbog sporije dinamike imunizacije i generalno manje podrške privredi u poređenju sa razvijenim ekonomijama.

Posmatrano po grupama zemalja najmanji pad u 2020. godini, ostvarile su zemlje u ekspanziji i razvoju sa negativnom stopom rasta od 2,1%. U 2021. godini, očekuje se da će ekonomije ovih zemalja zabilježiti rast od 6,4%, dok će u 2022. rasti po stopi od 5,1%. Kina sa 2,3% rasta bila je glavni pokretač rasta, kao jedina ekonomija u ovoj grupi zemalja koja je zabilježila pozitivnu stopu. Prognozira se da će kineska ekonomija i u ovoj godini rasti 8,0%, a u idućoj po umjerenijoj stopi od 5,6%, dok će Indija zabilježiti rast od 9,5% u 2021. i 8,8% u 2022. godini.

Ostvarena stopa rasta kod naprednih ekonomija u 2020. godini bila je negativna i iznosila 4,5%. Nosilac rasta u okviru ove grupe zemalja su SAD (-3,4%), dok je japanska privreda zabilježila pad od 4,6%. U 2021. godini očekuje se rast od 5,0%, a u 2022. rast od 4,3%.

Ekonomija EU, u 2020. godini, ostvarila je pad od 5,9%. U 2021. očekuje se rast realne stope od 5,1%, dok se u 2022. godini predviđa rast od 4,4%. Ekonomski rast u eurozoni 2020. godine iznosio je -6,3%, dok je Republika Irska jedina država iz ove grupe koja je ostvarila pozitivnu stopu. Na usporavanje ekonomske aktivnosti posebno su uticala kretanja u ekonomijama Španije i Ujedinjenog Kraljevstva, u kojima su stope rasta iznosile -10,8% i -9,8% respektivno, zatim Italije -8,9% i Francuske -8,0%. U 2021. godini projektovan je rast BDP-a od 5,0%, dok se u 2022. očekuje rast od 4,3%.

Grupa evropskih ekonomija u razvoju, kojoj pripada i Crna Gora, u 2020. godini zabilježila je pad od 2,0%. Prognozirane stope rasta za ovu grupu zemalja iznose 6,0% u 2021. i 3,6% u 2022. godini, pri čemu će svaka od njih ostvariti pozitivne stope rasta u posmatranom periodu.

¹ MMF - World Economic Outlook, oktobar 2021

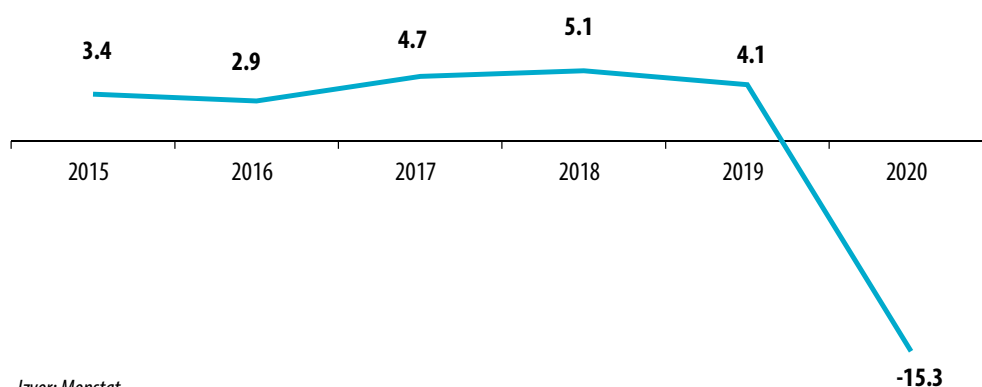
1.1. MAKROEKONOMSKI INDIKATORI U CRNOJ GORI

1.1.1. BDP

Ekonomski rast crnogorske privrede, tokom pet godina prije krize, u prosjeku je iznosio 4,0% i bio snažno vođen velikim javnim i privatnim investicionim aktivnostima (u prosjeku 25,6% BDP-a), u izgradnji saobraćajne infrastrukture, novih turističkih kapaciteta, te realizaciji projekata u energetici.

Rast je dodatno podstaknut domaćom potrošnjom i izvozom usluga, na koje je značajno uticao sektor turizma podstičući domaću tražnju i zaposlenost. Usluge, koje čine preko 66,0% BDP-a i preko 75,0% zaposlenosti, bile su pokretač rasta sa strane ponude, a u manjoj mjeri industrija i poljoprivreda. Sa stanovišta proizvodnje značajne su akumulacija kapitala i radne snage, dok je ukupan doprinos faktorske produktivnosti bio gotovo zanemarljiv.

Grafik 1: Realan rast BDP-a (u %)

Izvor: Monstat

Pandemija koronavirusa, istakla je nepovoljnu strukturu crnogorske privrede koja se dominantno oslanja na usluge, prvenstveno turizam, što je za posledicu imalo rekordno visok pad privredne aktivnosti od 15,3% u 2020. godini.

Tabela 1: Kvartalni BDP i stopa realnog rasta

Period	BDP u tekućim cijenama (mil. eura)			Stopa realnog rasta (%)		
	2019.	2020.	2021.*	2019.	2020.	2021.*
Q I	890,7	916,4	875,3	3,2	2,5	-6,5
Q II	1.160,6	900,9	1.128,7	3,6	-20,5	19,0

Izvor: MONSTAT

Početak imunizacije stanovništva i poboljšanje epidemiološke situacije širom svijeta, uslovalo je otvaranje granica i djelimičan oporavak ekonomije u 2021. godini. Bruto domaći proizvod Crne Gore u prvom kvartalu 2021. godine iznosio je 875,3 mil.

eur², dok je u drugom kvartalu iznosio 1.128,7 mil. eura. Stopa realnog rasta BDP-a u prvom kvartalu 2021. godine iznosila je -6,5%, odnosno 19,0% u drugom kvartalu.

Struktura BDP-a u 2020. godini u tekućim cijenama (Tabela 2) pokazuje da najveće učešće ima sektor trgovine 13,0%, državna uprava 7,8%, zatim poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo 7,6% i sektor poslovanja sa nekretninama 6,3%, dok je sektor usluga pružanja smještaja i ishrane zabilježio pad učešća sa 7,8% na 2,0%.

Tabela 2: **Struktura BDP-a u tekućim cijenama (u procentima)**

Klasifikacija djelatnosti / Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	7,5	6,9	6,7	6,4	7,6
Vađenje rude i kamena	1,1	1,4	1,1	1,2	1,6
Prerađivačka industrija	3,7	3,8	4,0	3,7	4,1
Snadbijevanje električnom energijom	3,6	2,3	3,5	3,1	3,7
Snadbijevanje vodom	1,8	1,8	1,6	1,7	1,8
Građevinarstvo	5,5	5,6	5,7	6,4	6,1
Trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala	12,1	13,0	12,6	12,5	13,0
Saobraćaj i skladištenje	4,0	4,2	4,2	4,1	3,5
Usluge pružanja smještaja i ishrane	7,1	7,5	7,3	7,8	2,0
Informisanje i komunikacije	3,9	3,7	3,7	3,7	4,0
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	4,4	4,1	4,0	3,8	4,3
Poslovanje nekretninama	5,9	5,7	5,4	5,5	6,3
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	2,4	2,6	3,0	3,1	3,8
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1,8	2,1	2,1	2,1	1,8
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	7,4	7,1	6,7	6,7	7,8
Obrazovanje	4,3	4,0	3,8	3,7	4,5
Zdravstvo i socijalna zaštita	3,8	3,7	3,5	3,4	4,4
Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	1,5	1,4	1,8	1,4	1,5
Ostale uslužne djelatnosti; Djelatnost domaćinstava kao poslodavca	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Ukupno	82,7	81,8	81,8	81,2	82,8
Porezi minus subvencije na proizvode	17,3	18,2	18,2	18,8	17,2
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: MONSTAT

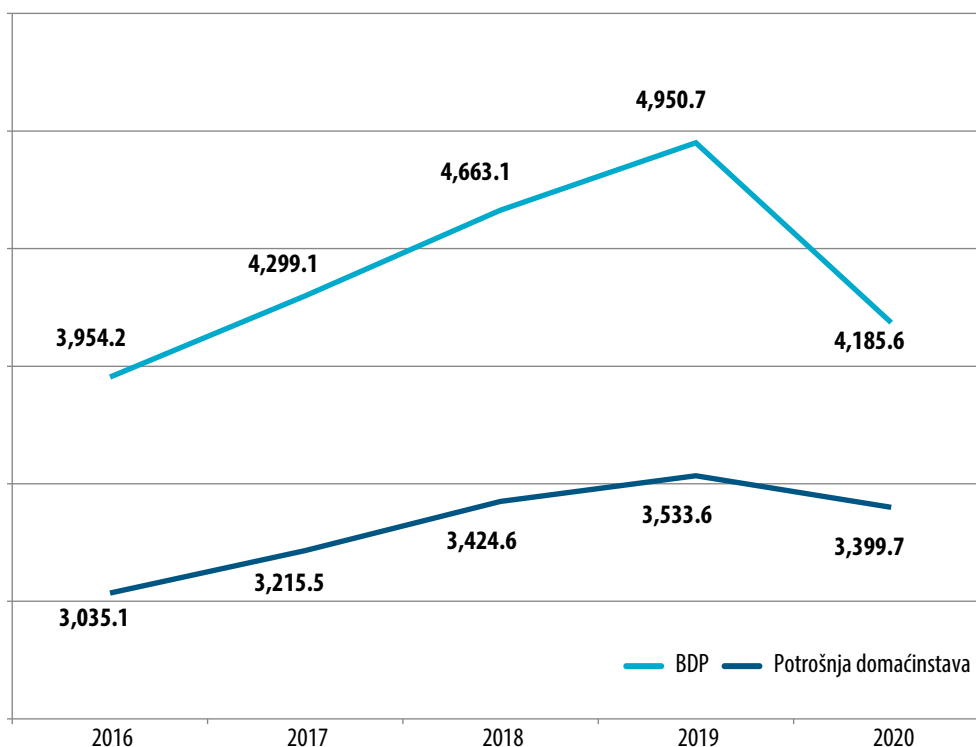
Pandemija koronavirusa je u 2020. godini prouzrokovala pad potrošnje crnogorskih domaćinstava za 5,6% u odnosu na prethodnu godinu, što je najveći pad od globalne finansijske krize 2009. godine.

Prema konačnim podacima EUROSTAT-a za 2019. godinu, od zemalja regiona, Hrvatska je imala najveći BDP po stanovniku prema standardu kupovne moći koji je iznosio 65% prosjeka EU, dok se Crna Gora nalazila na drugom mjestu na nivou od 50%. Srbija se nalazila na nivou od 41% evropskog prosjeka, Sjeverna Makedonija 38%, Bosna i Hercegovina 32%, dok se Albanija nalazila na nivou od 31% evropskog prosjeka.

Posmatrano po potrošnoj metodi obračuna BDP-a (Tabela 3), ekonomska kretanja tokom prva dva kvartala ove godine karakteriše rast finalne potrošnje, dok bruto investicije, zalihe i račun salda izvoza i uvoza roba i usluga imaju opadajući trend.

² Monstat

Grafik 2: BDP i potrošnja domaćinstava (u mil. eura)

Izvor: Monstat

Finalna potrošnja u prvoj polovini ove godine je veća za 4,8% u odnosu na uporedni period prethodne, odnosno za 2,2% u odnosu na 2019. Rastu finalne potrošnje više je doprinijela potrošnja države od lične, jer je u uporednim periodima rasla dinamičnije i to za 7,9% i 23,7% respektivno, usljed podrške države privredi, građanima i zdravstvenom sistemu tokom pandemije. Potrošnja domaćinstava, iako veća od prethodne godine, nije dostigla nivo iz 2019. i niža je za 2,7%.

Tabela 3: BDP po potrošnoj metodi (u mil. eura)

Kategorije potrošnje	I-IIQ 2019.	I-IIQ 2020.	I-IIQ 2021.*	Index I-IIQ 2021/2020	Index I-IIQ 2021/2019
1 Finalna potrošnja	2.063,5	2.012,1	2.108,8	104,8	102,2
1.1 Lična potrošnja domaćinstava	1.681,4	1.574,1	1.636,4	104,0	97,3
1.2 Potrošnja države	382,0	438,0	472,5	107,9	123,7
2 Bruto investicije	667,7	562,7	537,5	95,5	80,5
3 Promjene u zalihama	101,6	26,9	-2,7	-	-
4 Saldo izvoza i uvoza roba i usluga	-781,4	-784,4	-639,6	81,5	81,8
4.1 Izvoz roba i usluga	753,3	478,0	665,8	139,3	88,4
4.2 Uvoz roba i usluga	1.534,7	1.262,5	1.305,4	103,4	85,1
5 Bruto domaći proizvod	2.051,3	1.817,2	2.004,0	110,3	97,7

Izvor: MONSTAT; *preliminarni podaci

Finalna potrošnja nominalno je veća od BDP-a, jer negativni saldo izvoza i uvoza roba i usluga od čak -639,6 mil.eura značajno umanjuje visinu BDP. Ovaj negativni saldo je veći od bruto investicija koje su iznosile 537,5 mil.eura u prvoj polovini ove godine. Uvoz roba i usluga čini 49,3% finalne potrošnje i bruto investicija, dvije najveće kom-

ponente u strukturi BDP-a.

U spoljnotrgovinskoj razmjeni, uvoz je veći za 3,4% u odnosu na prethodnu godinu, ali je za 14,9% manji u odnosu na 2019. godinu. Za razliku od uvoza, izvoz je bio je znatno veći u odnosu na prošlu godinu za čak 39,3% zbog niske uporedne osnove, ali je niži u odnosu na 2019. godinu za 11,6%. Kao rezultat ovakvog kretanja izvoza i uvoza, ostvaren je manji negativni saldo na računu izvoza i uvoza roba i usluga u odnosu na prvu polovinu prošle i prethodne godine za 18,5%, odnosno 18,2%. Trend pada negativnog salda je posledica smanjene privredne aktivnosti u 2020. godini, niže potrošnje, te oporavka ekonomije u prvoj polovini ove godine, nakon započete imunizacije.

Bruto investicije u prva dva kvartala ove godine su niže za 4,5% u odnosu na prošlu godinu, odnosno za 19,5% u odnosu na 2019. godinu.

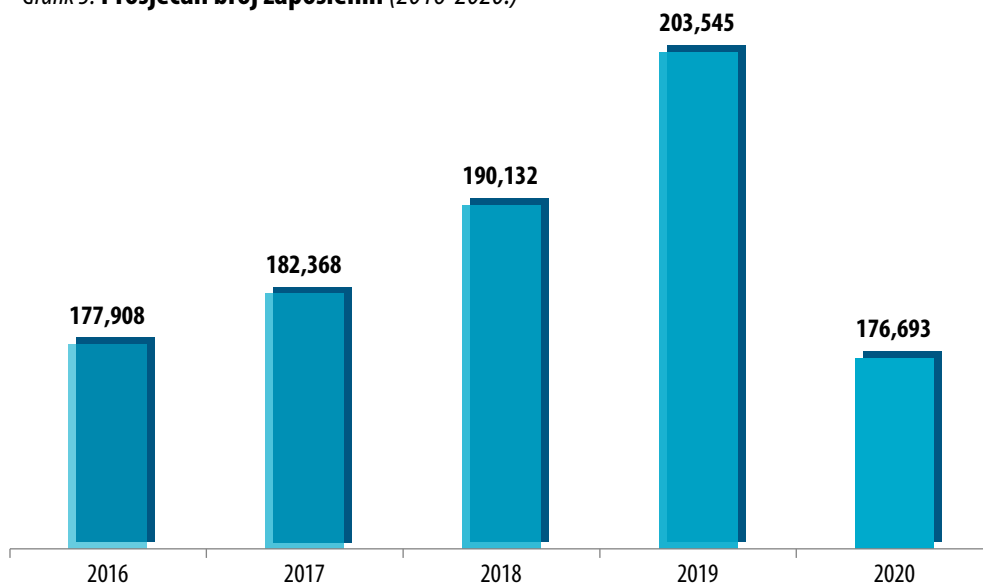
Na duži rok, brži ekonomski rast podrazumijeva povećanje investicija i izvoza u odnosu na potrošnju. Dosadašnje oslanjanje ekonomskog rasta na potrošnju domaćinstava kao generatora agregatne potražnje nije model koji može osigurati održiv rast BDP-a u Crnoj Gori. Dakle, nužno je osigurati podsticajan okvir za rast domaćih i inostranih investicija te veću izvoznu orijentaciju koja bi postepeno smanjivala negativni saldo izvoza i uvoza.

1.1.2. TRŽIŠTE RADA

Trend ekonomskih aktivnosti, prije izbijanja pandemije, pozitivno je uticao na tržište rada koje je bilježilo povećanje broja zaposlenih, pad stope nezaposlenosti i blaži rast neto zarada. Rast zaposlenosti dominantno je vođen povećanom tražnjom za radnom snagom u sektoru turizma, koji predstavlja ključni izvor rasta BDP-a. U 2019. godini zabilježen je rekordan broj zaposlenih (203.545) i najniža stopa nezaposlenosti (16,2% krajem decembra) u posljednjih pet godina.

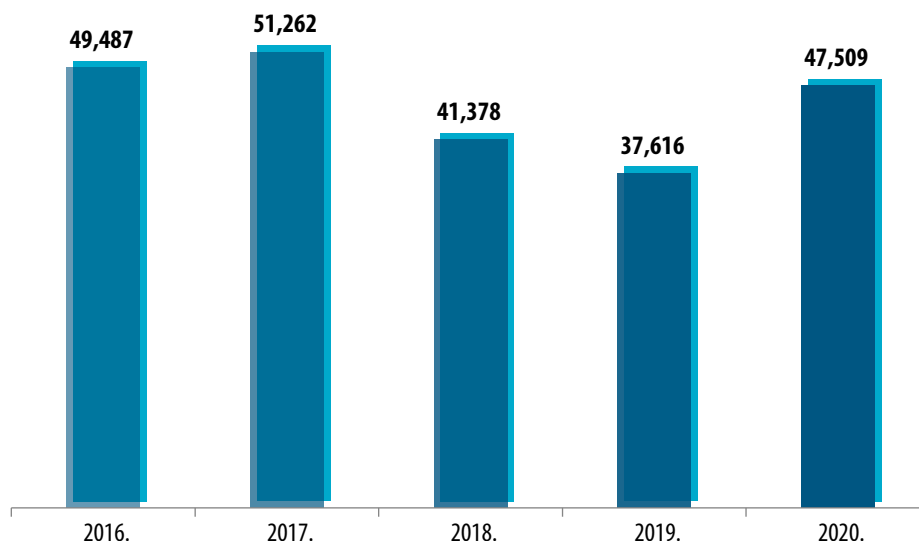
Značajno ograničavanje ekonomske aktivnosti u 2020. godini, usljed pandemije, negativno se odrazilo na broj zaposlenih i uopšte na stanje na tržištu rada, poseb-

Grafik 3: Prosječan broj zaposlenih (2016-2020.)

Izvor: Monstat

Grafik 4: Broj nezaposlenih na 31.12. (2016-2020.)

Izvor: Monstat

no u radno intenzivnim sektorima, koji su povezani sa turizmom i više su sezonskog karaktera. Tako je prosječan broj zaposlenih u 2020. godini dostigao najniži nivo u posljednjih pet godina (176.693), dok je registrovana stopa nezaposlenosti na kraju decembra iznosila 20,5%.

U periodu januar-oktobar 2021. prosječno je bilo zaposleno 184.695 lica što je za 2,9% više u odnosu na uporedni period prethodne godine.

Tabela 4: Tržište rada

	I-X 2019	I-X 2020	I-X 2021	Index I-X 2021/2020	Index I-X 2021/2019
Prosječan broj zaposlenih	204.086	179.549	184.695	102,9	90,5
Broj nezaposlenih *	37.850	46.714	55.956	119,8	147,8
Stopa nezaposlenosti (%) *	16,31	20,13	24,12	119,8	147,9
Bruto zarada (€) **	771	782	792	101,3	102,7
Neto zarada (€) **	514	523	531	101,5	103,3

* stopa nezaposlenosti i broj nezaposlenih na dan 31.11.

** prosječne zarade za period januar-oktobar

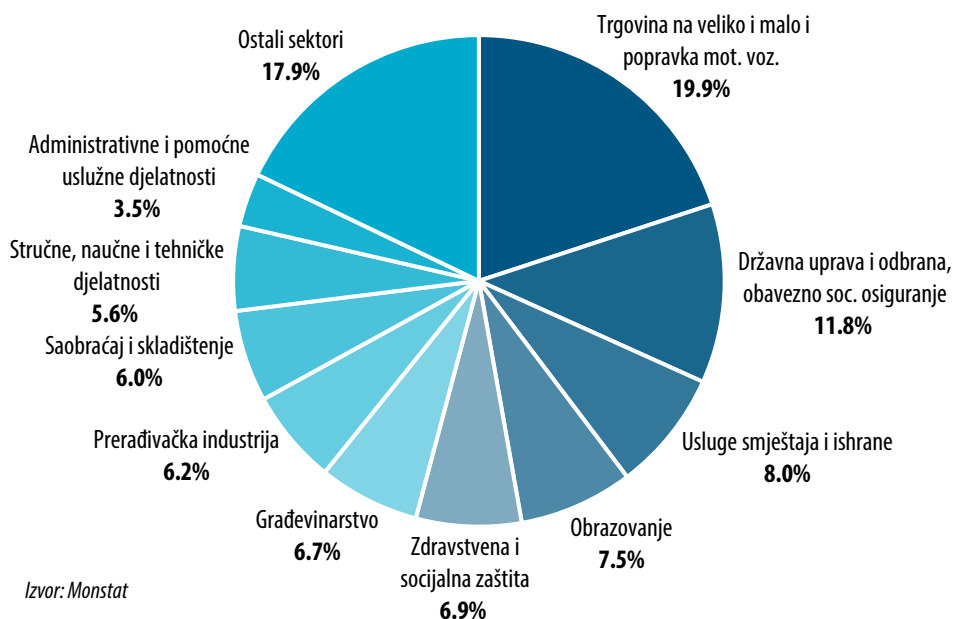
U posmatranom periodu, rast prosječnog broja zaposlenih zabilježen je u sektorima:

- informisanja i komunikacije 13,3% ili 716 lica;
- poljoprivrede, šumarstva i ribarstva 13,0% ili 205;
- poslovanja nekretninama 9,0% ili 146;
- ostalih uslužnih djelatnosti 8,2% ili 353;
- usluga smještaja i ishrane 7,9% ili 1.074;
- građevinarstva 7,1% ili 815;
- snadbijevanja električnom energijom 6,2% ili 167;
- stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti 5,3% ili 517;
- snadbijevanja vodom 5,1% ili 243;

Grafik 5: **Struktura zaposlenih po sektorima djelatnosti** (januar-oktobar 2021. godine)

- zdravstvene i socijalne zaštite 5,0% ili 607;
- vađenje ruda i kamena 4,8% ili 65;
- trgovine 3,8% ili 1.362;
- državne uprave i odbrane i obaveznog soc. osiguranja 2,8% ili 592;
- umjetnosti, zabave i rekreacije 1,7% ili 93;
- prerađivačke industrije 0,3% ili 30 lica.

Pad prosječnog broja zaposlenih zabilježen je u sektorima:

- administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti 19,7% ili 1.597 lica;
- finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja 2,6% ili 105;
- saobraćaja i skladištenja 1,2% ili 141 lice.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje, registrovana stopa nezaposlenosti na kraju novembra 2021. godine, iznosila je 24,12% i veća je za 3,99 p.p. u odnosu na kraj novembra prethodne godine (20,13%). Na evidenciji se nalazilo ukupno 55.956 nezaposlenih lica, što je u odnosu na isti period prethodne godine (46.714) više za 19,8% ili 9.242 nezaposlena lica, a u odnosu na kraj decembra prethodne godine (47.509) više za 17,8% ili 8.447 nezaposlenih lica.

Prosječna bruto zarada u oktobru 2021. godine iznosila je 798 eura što je povećanje od 1,8% u odnosu na isti mjesec prethodne godine (784 eura). U periodu januar-oktobar 2021. prosječna zarada iznosila je 792 eura i veća je za 1,3% u odnosu na uporedni period prethodne godine, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 531 euro, što takođe predstavlja povećanje od 1,5%.

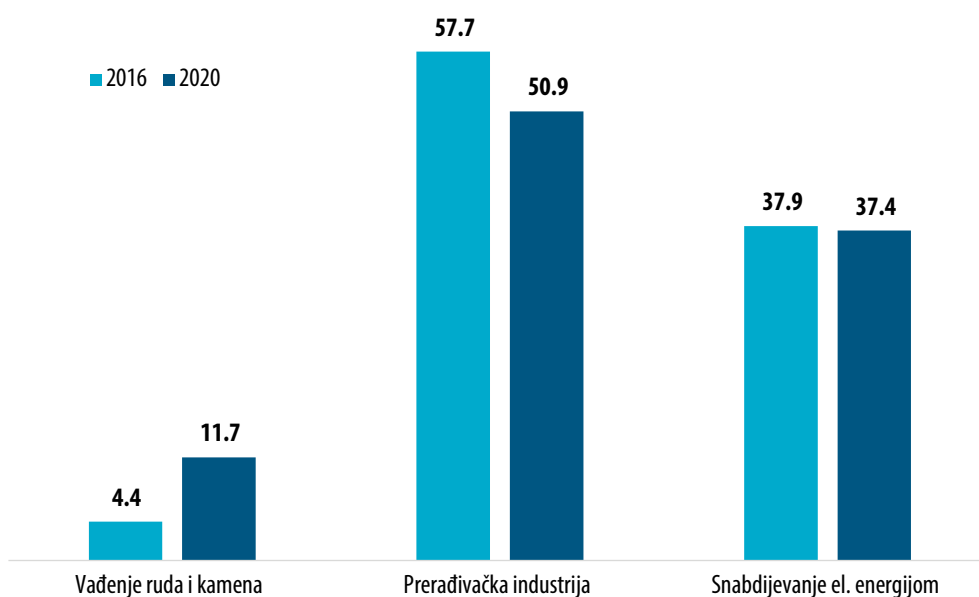
Najveće prosječne neto zarade ostvarene su u sektorima: finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja 969 eura, snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom i klimatizacije 924 eura, vađenja ruda i kamena 712 eura, informisanja i komunikacije 694 eura, dok su najniže zabilježene u sektorima: administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti 353 eura, usluga smještaja i ishrane 393 eura i prerađivačke industrije 391 euro.

1.1.3. INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA

Industrijska proizvodnja je u petogodišnjem prijepandemijskom periodu u prosjeku rasla po stopi od 3,1%, dok je njeno učešće u BDP smanjeno sa 8,7% u 2015. godini na 8,0% u 2019. godini, za šta je zaslužan znatno brži rast u sektoru usluga.

Ovaj sektor je pokazao visok stepen otpornosti na krizu izazvanu pandemijom, te je u 2020. zabilježen neznatan pad od 0,9% u odnosu na godinu ranije, a učešće u BDP je povećano na 9,4%, što je rezultat znatno većeg pada u sektoru usluga, posebno turizma.

Grafik 6: **Struktura industrijske proizvodnje (%)**

Izvor: Monstat

U strukturi industrijske proizvodnje evidentan je rast učešća oblasti vađenje ruda i kamena sa 4,4% u 2016. na 11,7% u 2020. godini, dok je prerađivačka industrija zabilježila pad od 6,8 p.p.

Industrijska proizvodnja je u periodu januar-oktobar 2021. godine bila veća za 5,0% u odnosu na uporedni period prethodne godine.

Posmatrano po sektorima, rast proizvodnje zabilježen je u sektorima snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom (13,3%) i sektoru prerađivačke industrije (5,5%), dok je pad od 23,2% zabilježen u sektoru vađenja ruda i kamena.

U sektoru vađenja ruda i kamena, sve tri oblasti bilježe pad proizvodnje i to: 32,3% u oblasti vađenja ruda metala, 26,6% u oblasti ostalog rudarstva i 2,6% u oblasti vađenja uglja.

U prerađivačkoj industriji, rast je zabilježen u proizvodnji:

- proizvoda od gume i plastike 90,2%;
- osnovnih metala 51,7%;
- proizvoda od drveta, plute i sl. 23,5%;
- hemikalija i hemijskih proizvoda 32,4%;

- mašina i opreme na drugom mjestu nepomenute 29,6%;
- pića 19,7%;
- namještaja 17,9%;
- prehrambenih proizvoda 9,8%;
- papira i proizvoda od papira 4,2%.

Pad je zabilježen je u proizvodnji:

- osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata 52,5%;
- metalnih proizvoda osim mašina i uređaja 37,1%;
- odjevnih predmeta 28,8%;
- štampanje i umnožavanje audio i video zapisa 21,3%;
- proizvoda od ostalih nemetalnih minerala 2,5%.

1.1.4. CIJENE

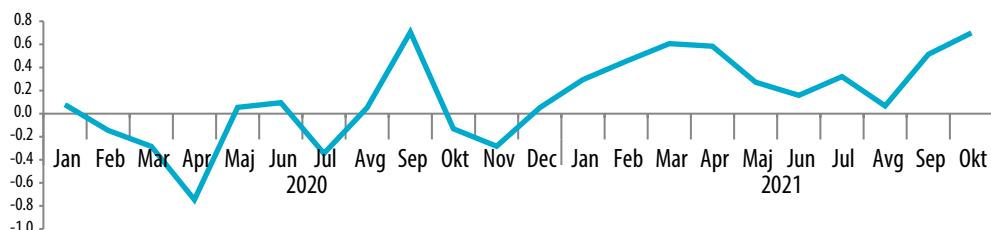
Crna Gora, kao mala i otvorena ekonomija, sa nedovoljno razvijenom domaćom proizvodnjom, u velikoj mjeri je zavisna od uvoza, a samim tim od kretanja cijena na međunarodnom tržištu. Period prije pandemije karakterisao je stabilan rast privrede koji je praćen blagim rastom cijena, godišnje u prosjeku 1,3%. Inflacija je bila nešto veća u 2017. (2,4%) i 2018. godini (2,6%), usljed povećanja stope PDV-a i akciza.

Usljed značajnog globalnog pada cijena energenata, odnosno nafte, potrošačke cijene u Crnoj Gori su 2020. godine pale za 0,3%. Najveće smanjenje cijena pojedinačnih grupa ostvareno je u kategoriji prevoza 6,1%, usljed pada cijena goriva i maziva za motorna vozila od 13,4%. Takođe, usljed pandemije i dramatičnog pada prometa u turizmu, zabilježen je pad u kategoriji hoteli i restorani 2,3%.

Efekti i promjene poslovnog ciklusa na međunarodnom tržištu (pojačana tražnja sirovina, gotovih proizvoda i raznih usluga, cijena inputa, nafte i drugih energenata) uticali su u velikoj mjeri na kretanje potrošačkih cijena u ovoj godini.

Potrošačke cijene³ u oktobru 2021. godine u odnosu na isti mjesec prethodne godine, u prosjeku su više za 3,8%, dok su u periodu januar-oktobar 2021. godine, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, u prosjeku više za 2,0%.

Grafik 7: Inflacija - CPI, mjesečna stopa (%)

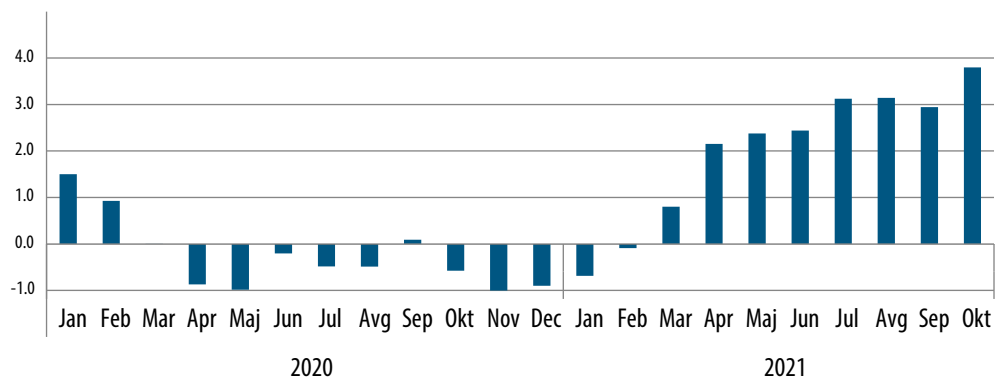

Izvor: Monstat

³ Monstat

Cijene proizvoda i usluga lične potrošnje, mjerene indeksom potrošačkih cijena, u oktobru 2021. u odnosu na septembar 2021. godine u prosjeku su više za 0,7%. Najveći uticaj na mjesečnu stopu inflacije imali su rast cijena: cipela i ostale obuće; goriva i maziva za motorna vozila; odjeće; ulja i masti; hljeba i žitarica, farmaceutskih proizvoda.

Grafik 8: Inflacija - CPI, godišnja stopa (%)

Izvor: Monstat

Posmatrano po glavnim grupama proizvoda i usluga prema namjeni potrošnje, u oktobru 2021. godine u odnosu na prethodni mjesec, zabilježen je rast cijena u grupama: odjeća i obuća (8,3%); prevoz (2,2%); zdravlje (0,7%); namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana (0,3%); stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva (0,2%); ostala dobra i usluge (0,2%), dok je pad cijena zabilježen u grupama: hoteli i restorani (-4,5%); hrana i bezalkoholna pića (-0,2%); obrazovanje (-0,1%). Cijene ostalih proizvoda i usluga nijesu se bitnije mijenjale.

Najveći uticaj na inflaciju u periodu januar-oktobar 2021. godine imao je rast cijena prevoza (5,5%), usled povećanja cijena goriva i maziva za motorna vozila, koje je uslijedilo nakon porasta cijena nafte na međunarodnom tržištu. Pored toga, doprinos rastu cijena dali su: hoteli i restorani (3,6%); alkoholna pića i duvan (3,3%); hrana i bezalkoholna pića (3,0%); namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana (1,7%); zdravlje (1,2%); ostala dobra i usluge (1,1%); stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva (0,3%); rekreacija i kultura (0,1%), dok je pad cijena zabilježen u grupama: odjeća i obuća (1,6%) i komunikacije (0,3%).

Godišnja stopa inflacije u EU (HICP) u oktobru 2021. godine iznosila je 4,4%⁴ u odnosu na 3,6% koliko je iznosila u septembru 2021, odnosno 0,3% koliko je iznosila godinu ranije. Najniža godišnja stopa inflacije registrovana je u: Malti (1,4%), Portugalu (1,8%), Finskoj i Grčkoj (2,8%), dok su najveću godišnju stopu inflacije zabilježile: Litvanija (8,2%), Estonija (6,8%) i Mađarska (6,6%).

1.1.5. TEKUĆI RAČUN PLATNOG BILANSA

Strategija rasta u predkriznom periodu, zasnovana na kapitalnim investicijama i turizmu, podsticala je privredni rast, ali je ograničila ekonomsku diverzifikaciju i prelijevanje produktivnosti na domaću ekonomiju, što se odrazilo i na povećanje eksterne neravnoteže, te je deficit tekućeg računa u prosjeku iznosio 15% BDP-a.

Kretanja na tekućem računu platnog bilansa u 2020. godini bila su pod snažnim uti-

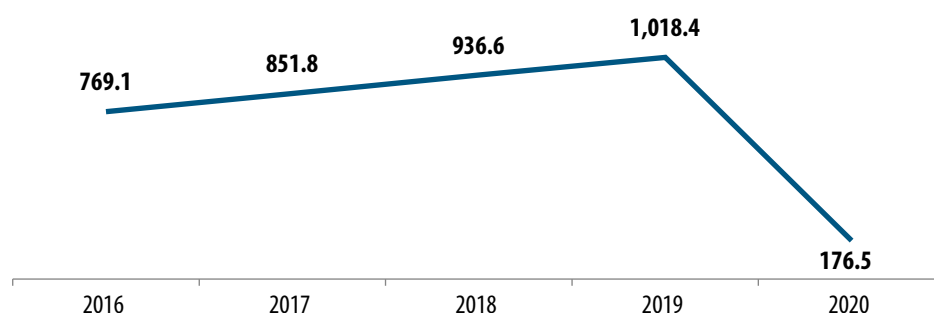
⁴ Eurostat

cajem krize izazvane pandemijom koronavirusa. Zatvaranje granica, te otežano odvijanje međunarodnog saobraćaja, kako u svijetu, tako i u Crnoj Gori, najsnažnije je pogodilo privredne subjekte iz uslužnih djelatnosti, prije svega turizma, ugostiteljstva i saobraćaja.

Zabilježen je značajan porast deficita tekućeg računa od 54,2%, u odnosu na prethodnu godinu, kao posledica značajnog pada izvoza usluga (60,2%), prvenstveno turističkih, koji se nije mogao nadomjestiti značajnim padom uvoza robe (19,0%).

Grafik 9: Kretanje suficita na računu usluga (mil. eura)

Izvor: Monstat

Izvoz roba i usluga pao je sa 44,0% BDP-a u 2019. godini na 26,0% u 2020. godini, dok je račun neto usluga bio na nivou 17,8% prethodne godine.

Deficit tekućeg računa je u 2020. godini iznosio 26% BDP-a (15% BDP-a u 2019. godini) i dijelom je pokriven suficitom na računu primarnog dohotka, koji je skoro 20% veći u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 5: Tekući račun platnog bilansa (u mil. eura)

	2016	2017	2018	2019	2020*	Index 2020/2019
Tekući račun	-642,0	-691,5	-792,8	-707,2	-1.090,4	154,2
Saldo roba i usluga	-888,6	-1.008,2	-1.112,6	-1.047,1	-1.465,5	139,9
Robe	-1.657,7	-1.860,1	-2.049,2	-2.065,6	-1.642,0	79,5
- Izvoz	350,8	382,4	436,1	465,5	409,0	87,8
- Uvoz	2.008,5	2.242,5	2.485,2	2.531,1	2.051,0	81,0
Usluge	769,1	851,8	936,6	1.018,4	176,5	17,3
- Izvoz	1.254,6	1.382,4	1.563,4	1.705,2	679,1	39,8
- Uvoz	485,5	530,6	626,8	686,8	502,6	73,2
Primarni dohodak	34,6	88,3	54,9	55,6	66,6	119,7
- Prihodi	257,8	274,4	303,7	305,9	283,0	92,5
- Rashodi	223,3	186,1	248,8	250,3	216,4	86,5
Sekundarni dohodak	212,0	228,4	264,8	284,3	308,4	108,5
- Prihodi	281,1	303,8	342,4	369,0	391,6	106,1
- Rashodi	69,1	75,4	77,6	84,7	83,1	98,2

Izvor: CBCG; *preliminarni podaci

Tabela 6: Tekući račun platnog bilansa (u hiljadama eura)

	Q1-Q3 2019	Q1-Q3 2020	Q1-Q3 2021*	Index I-IIIQ 2021/2020	Index I-IIIQ 2021/2019
Tekući račun	-366.357	-861.872	-249.198	28,9	68,0
Saldo roba i usluga	-603.220	-1.109.400	-614.771	55,4	101,9
Robe	-1.561.427	-1.243.559	-1.411.545	113,5	90,4
- Izvoz	336.224	279.892	370.996	132,5	110,3
- Uvoz	1.897.652	1.523.451	1.782.541	117,0	93,9
Usluge	958.207	134.160	796.773	593,9	83,2
- Prihodi	1.467.046	497.969	1.234.937	248,0	84,2
- Rashodi	508.840	363.809	438.164	120,4	86,1
Primarni dohodak	27.388	62.365	84.014	134,7	306,8
- Prihodi	232.661	212.721	258.738	121,6	111,2
- Rashodi	205.273	150.356	174.724	116,2	85,1
Sekundarni dohodak	209.475	185.162	281.559	152,1	134,4
- Prihodi	271.145	246.654	341.204	138,3	125,8
- Rashodi	61.669	61.492	59.645	97,0	96,7

Izvor: CBCG; *preliminarni podaci

U prva tri kvartala 2021. godine, ukupan deficit tekućeg računa platnog bilansa iznosio je 249,2 mil. eura i bio je manji za 71,1% u odnosu na uporedni period prethodne godine. Izvoz roba i usluga dvostruko je veći, podstaknut rastom prihoda od usluga za 148,0%, ali i većim izvozom roba (32,5%) od uvoza (17,0%).

Deficit tekućeg računa dodatno je smanjen značajnim suficitom na računima primarnog i sekundarnog dohotka, koji su veći za 34,7% odnosno 52,1%. Ukupni suficit ostvaren po osnovu primarnih i sekundarnih dohodaka iznosio je 365,6 mil. eura i veći je za 47,7% u odnosu na prva tri kvartala prethodne godine (247,5 mil. eura).

Priliv po osnovu doznaka iznosio je 527,4 mil. eura, što je rast od 31,9% u odnosu na uporedni period prethodne godine.

U prva tri kvartala 2021. godine, zabilježen je rast prihoda od turizma za 473,5%, građevinskih usluga 27,1% i transporta 41,2%. Naime, prihodi od turizma su iznosili 699,7 mil. eura (Q1-Q3 2020: 122,0 mil. eura), prihodi od građevinskih usluga 31,3 mil.

Tabela 7: Struktura usluga (u hilj. eura)

	Q1-Q3 2019	Q1-Q3 2020	Q1-Q3 2021 *	Index 2021/2020	Index 2021/2019
Saldo usluga	958.207	134.160	796.773	593,9	83,2
Prihodi	1.467.046	497.969	1.234.937	248,0	84,2
Rashodi	508.840	363.809	438.164	120,4	86,1
Saldo usluga po vrsti					
Transport	44.352	22.946	67.729	295,2	152,7
Turizam - putovanja	978.698	101.421	674.078	664,6	68,9
Građevinske usluge	-2.579	11.079	19.128	172,6	-741,6
Ostale poslovne usluge	-33.975	-2.216	14.937	-674,0	-44,0
Ostale usluge	-28.289	930	20.901	2.246,9	-73,9

Izvor: CBCG; *preliminarni podaci

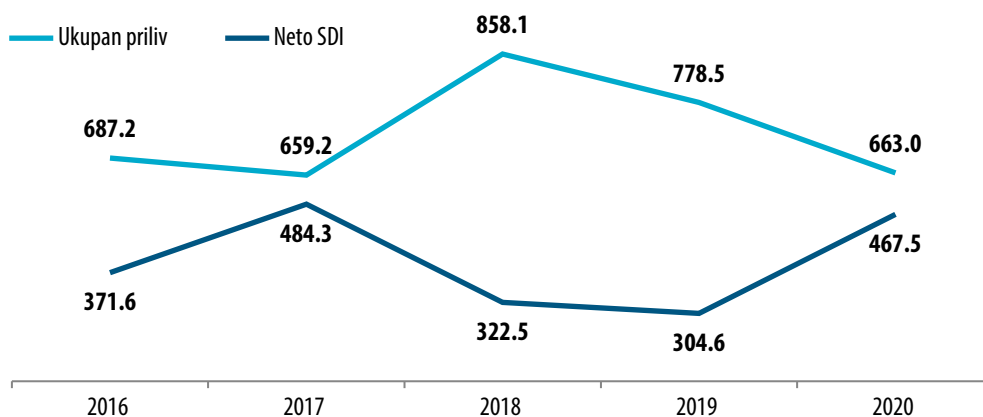
eura (Q1-Q3 2020: 24,6 mil. eura), dok su prihodi od transporta iznosili 264,7 mil. eura (Q1-Q3 2020: 187,5 mil. eura). Rast prihoda zabilježen je kod ostalih poslovnih usluga (40,9%) i ostalih usluga (51,6%). U strukturi prihoda najveće učešće imaju prihodi ostvareni u oblasti turizma 56,7% i transporta 21,4%.

Najveće smanjenje rashoda zabilježeno je kod građevinskih usluga 59,0% i usluga u turizmu 31,7%. U strukturi rashoda najveće učešće imaju rashodi od transporta 45,0%, ostalih poslovnih usluga 24,1% i ostalih usluga 22,3%.

1.1.6. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE

Strane direktne investicije jedan su od generatora ekonomskog razvoja Crne Gore. U prethodnih pet godina priliv je iznosio u prosjeku 16,5% BDP-a, što po stanovniku u prosjeku iznosi 1.117 eura.

Grafik 10: **Strane direktne investicije (mil. eura)**

Izvor: CBCG

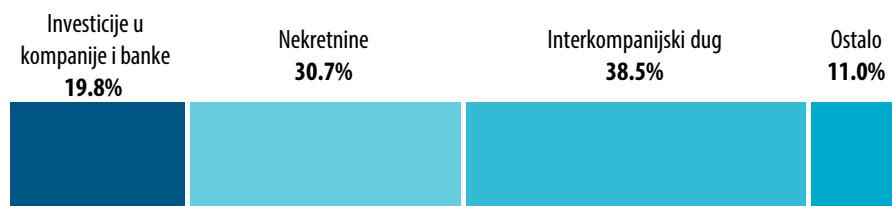
Ukupan priliv stranih direktnih investicija, u periodu januar-septembar 2021. godine, iznosio je 599,9 mil. eura (rast od 18,4%), što je rezultat rasta vlasničkih ulaganja. Neto priliv stranih direktnih investicija iznosio je 352,3 mil. eura, što je za 2,0% više u odnosu na isti period 2020. godine.

Tabela 8: **Strane direktne investicije (u mil. eura)**

	I-IX 2019	I-IX 2020	I-IX 2021 *	Index I-IX 2021/2020	Index I-IX 2021/2019
Investicije u kompanije i banke	206,2	91,9	118,6	129,1	57,5
Interkompanijski dug	235,0	311,9	231,2	74,1	98,4
Nekretnine	129,7	72,5	184,3	254,3	142,1
Ostalo	21,3	30,6	65,8	215,1	316,3
Ukupan priliv	591,7	506,8	599,9	118,4	101,4
Ukupan odliv	325,0	161,4	247,6	153,5	76,2
Neto SDI	266,70	345,4	352,3	102,0	132,1

Izvor: CBCG; *preliminarni podaci

Grafik 11: Struktura SDI za period januar-septembar 2021. godine

Izvor: CBCG, preliminarni podaci

Priliv vlasničkih ulaganja, u periodu januar-septembar 2021. godine, iznosio je 302,9 mil. eura ili 84,4% više u odnosu na uporedni period prethodne godine (164,3 mil. eura). U strukturi vlasničkih ulaganja 118,6 mil. eura se odnosilo na investicije u kompanije i banke, dok je priliv po osnovu ulaganja u nekretnine iznosio 184,3 mil. eura. Priliv SDI u formi interkompanijskog duga iznosio je 231,2 mil. eura, dok se na ostala ulaganja odnosilo 65,8 mil. eura.

Ukupan odliv SDI u periodu januar-septembar 2021. godine iznosio je 247,6 mil. eura, što je za 53,5% više nego u istom periodu prethodne godine.

Odliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo iznosio je 69,6 miliona eura što predstavlja povećanje od 253,3% u odnosu na uporedni period prethodne godine kada je iznosio 19,7 mil. eura, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u našu zemlju iznosila 178,0 mil. eura što takođe predstavlja povećanje od 25,6% u odnosu na 141,7 mil. eura koliko su iznosila u periodu januar-septembar prethodne godine.

Tabela 9: SDI - priliv po zemljama (u mil. eura)

Zemlja	2016-2020		Zemlja	I-IX 2021*	
	Vrijednost (bruto)	Učešće u %		Vrijednost (bruto)	Učešće u %
Kina	350,5	9,6	Ruska Federacija	95,6	15,9
Ruska Federacija	298,0	8,2	Malta	70,4	11,7
Švajcarska	255,4	7,0	Srbija	59,4	9,9
Italija	218,2	6,0	Italija	50,3	8,4
SAD	196,4	5,4	Švajcarska	45,5	7,6
UAE	188,5	5,2	Njemačka	24,8	4,1
Njemačka	156,5	4,3	SAD	24,1	4,0
Holandija	147,8	4,1	UAE	22,2	3,7
Srbija	137,0	3,8	Turska	19,9	3,3
Turska	113,2	3,1	Azerbejdžan	17,5	2,9
Ukupno 1-10	2.061,4	56,5	Ukupno 1-10	429,7	71,6
Ostale zemlje	1.584,6	43,5	Ostale zemlje	170,2	28,4
Ukupan priliv	3.646,0	100,0	Ukupan priliv	599,9	100

Izvor: CBCG; *preliminarni podaci

Posmatrano po zemljama, najviše ulaganja u periodu januar-septembar 2021. godine, bilo je iz Ruske Federacije 15,9%, Malte 11,7%, zatim Srbije 9,9% i Italije 8,4%.

U cilju ubrzanja ekonomskog rasta, neophodno je nastaviti sa aktivnostima na stvaranju uslova za privlačenje stranih direktnih ulaganja u nove razvojne projekte.

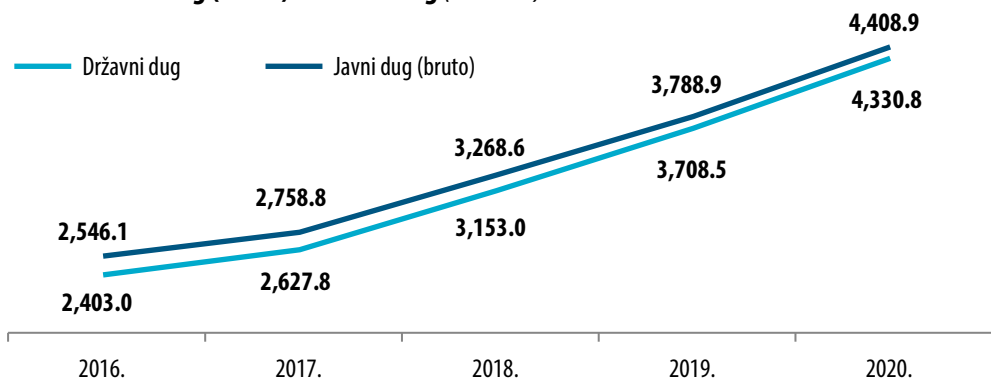

1.1.7. JAVNI I DRŽAVNI DUG

Dinamika kretanja javnog duga, tokom pet godina prije pandemije, ima tendenciju rasta, i u prosjeku je iznosio 68,3% BDP-a, sto je iznad kriterijuma iz Mاستrihta⁵.

Grafik 12: Javni dug (bruto) i državni dug (mil. eura)

Izvor: CBCG

Sprovedenje reformi u javnim finansijama, te porast kapitalnih investicija, uslovilo je i rast spoljnog duga, u čijoj strukturi, najveći dio čine euroobveznice, te kredit za izgradnju prioritetne dionice autoputa, kao i drugi kreditni aranžmani zaključeni sa ino kreditorima.

Ekonomska kriza izazvana pandemijom, imala je negativan uticaj na javne finansije, a samim tim i na porast javnog duga, koji je na kraju 2020. godine, dostigao rekordnu vrijednost od 105,3% BDP-a.

Krajem četvrtog kvartala 2020. godine, emitovane su euroobveznice na međunarodnom tržištu, u iznosu od 750 mil. eura, čime je nivo državnog duga porastao sa 87,4% BDP-a krajem trećeg kvartala 2020. godine, na 103,5% BDP-a krajem decembra 2020.

Ukupan javni dug u 2020. godini, iznosio je 4.408,9 mil. eura, od čega je spoljni dug 3.835,3 mil. eura ili 91,6% BDP-a, unutrašnji 495,5 mil. eura ili 11,8% BDP-a i dug lokalne samouprave 78,1 mil. eura ili 1,9%. Depoziti su iznosili 872,4 mil. eura ili 20,8% BDP-a.

Tokom prvog kvartala 2021. godine došlo je do smanjenja državnog duga na 88,4% BDP-a u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine (103,5%), najviše zbog otplate duga po osnovu euroobveznica emitovanih 2016. godine u iznosu od 227,45 mil. eura.

Ukupan državni dug na dan 30.09.2021. godine, iznosio je 4.076,3 mil. eura, ili 83,5% BDP-a, od kojeg spoljni dug 3.658,9 mil. eura, odnosno 75,0% BDP-a, i unutrašnji dug 417,4 mil. eura, odnosno 8,6% BDP-a.

Tabela 10: Državni dug po kvartalima

	2019				2020				2021		
	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal	III kvartal
Državni dug	3.179,4	3.133,7	3.127,9	3.708,5	3.343,5	3.664,6	3.660,3	4.330,8	4.097,4	4.079,2	4.076,3
% BDP	64,2	63,3	63,2	74,9	79,9	87,5	87,4	103,5	88,4	88,0	83,5

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

⁵ Prema mastrihtskim kriterijumima, javni dug ne bi trebalo da prelazi 60% BDP-a

Smanjenjem ranjivosti i poboljšanjem ekonomske otpornosti na eksterne šokove, obezbijediće se uslovi za veći realni rast, što u krajnjem, na srednji rok, dug čini održivim i manje rizičnim.

1.1.8. BUDŽET

Ograničenje i efikasno upravljanje fiskalnim deficitom u cilju obezbjeđivanja održive fiskalne stabilnosti su permanentno u fokusu ekonomskih politika. Deficit se u posljednjih pet godina prije pandemije, kretao u prosjeku 4,7 % BDP-a.

U 2020. godini, usled pada ekonomske aktivnosti, došlo je do smanjenja budžetskih prihoda. Mjere ekonomske podrške privredi usmjerene na ublažavanje posljedica pandemije koronavirusa, kao i dodatno finansiranje zdravstvenog sistema, uslovalo je veću javnu potrošnju što je dovelo do povećanog budžetskog deficita u 2020. godini (10,5%).

Prihodi budžeta u periodu januar–septembar 2021. godine iznosili su 1.344,5 mil. eura, ili 29,0% procijenjenog BDP-a, što je za 15,3% više u odnosu na uporedni period 2020. godine.

Najveći rast je zabilježen kod prihoda po osnovu PDV-a koji su za 26,9% veći u odnosu na isti period prethodne godine. Prihodi od akciza su veći za 18,9%, dok su ostali prihodi veći za 54,1%.

Izdaci budžeta u periodu januar - septembar 2021. godine iznosili su 1.409,2 mil. eura ili 30,4% procijenjenog BDP-a i manji su za 6,0% u odnosu na isti period 2020. godine.

Dinamika kretanja budžetskih prihoda i rashoda uticala je na ostvarenje deficita budžeta u iznosu od 64,7 mil. eura ili 1,3% procijenjenog BDP-a (4.881.300), što je 80,6% manje u odnosu na uporedni period prethodne godine.

1.1.9. MONETARNA SFERA

Bankarski sistem, prije krize, karakterisao je visok stepen likvidnosti, solventnosti i profitabilnosti, te niska stopa nekvalitetnih kredita. Ostvaren je snažan rast svih bilansnih pozicija – aktive, ukupnih kredita, depozita i kapitala što je ovom sektoru omogućilo da zauzme značajnu ulogu u ublažavanju posljedica krize i oporavka crnogorske ekonomije.

Sprovođenjem mjera Centralne banke, poslovne banke su dale snažan doprinos u prevazilaženju negativnih efekata krize izazvane pandemijom koronavirusa. Realizovano je devet anti kriznih paketa mjera (odlaganje i olakšavanje otplate obaveza, kroz moratorijum i restrukturiranje kredita), što je znatno pomoglo da se ublaži negativan uticaj pandemije na crnogorsko stanovništvo i kompanije, posebno na one koje su najugroženije.

Bankarski sektor je i u ovoj godini zadržao pozitivne trendove svih indikatora. Krajem oktobra 2021. godine u odnosu na stanje godinu ranije, zabilježen je rast ukupnih kredita, bilansne sume, depozita, dok su kapital banaka i kamatne stope ostvarile blagi pad.

Banke su nastavile sa aktivnom politikom kreditiranja. Ukupni krediti banaka, na kraju oktobra 2021. godine iznosili su 3.440,8 mil. eura i veći su za 7,3% u odnosu na kraj oktobra prethodne godine. U strukturi kredita dominantno je učešće kredita stanovništvu i iznosi 41,5%, dok se na privredna društva odnosi 32,9%.

Ukupni depoziti banaka su na kraju oktobra 2021. iznosili 4.061,0 mil. eura, što je povećanje od 22,9% na godišnjem nivou. Posmatrano po sektorima, u strukturi depozita dominirali su depoziti fizičkih lica sa 48,4%, zatim depoziti privrednih društava u privatnom vlasništvu 26,6% i depoziti privrednih društava u državnom vlasništvu 4,1%.

1.2. PROGNOZE MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA

1.2.1. SVJETSKA BANKA

Ekonomije zemalja Zapadnog Balkana snažno se oporavljaju od ekonomske krize izazvane pandemijom covid-19, u skladu sa globalnim trendovima. Oporavak je brži nego što se ranije predviđalo jer su ublažene zdravstvene mjere i povećana je spoljna potražnja. Nakon pada ekonomske aktivnosti od 3,1% u 2020. godini, prema jesenjem izvještaju iz 2021. godine, Zapadni Balkan će rasti za 5,9% u 2021. godini, odnosno 1,5 % više nego što je ranije bilo projektovano.

Poslije istorijske recesije od 15,3% u prošloj godini, procjenjuje se da će BDP 2021. godine porasti za 10,8%. Iako je bio glavni razlog pada ekonomske aktivnosti tokom 2020. godine, napretkom u vakcinaciji, zdravstvenim protokolima i otvorenjem granice, turizam je u 2021. nosilac ekonomskog oporavka.

Tabela 11: Svjetska banka - Realni rast BDP-a (u procentima)

	2019.	2020.	2021. (procjena)	2022. (prognoza)	2023. (prognoza)
Albanija	2,2	-4,0	7,2	3,8	3,7
BiH	2,8	-3,2	4,0	3,0	3,2
Kosovo	4,8	-5,3	7,1	4,1	4,4
Crna Gora	4,1	-15,3	10,8	5,6	4,8
Sjeverna Makedonija	3,2	-4,5	4,6	3,7	3,4
Srbija	4,3	-0,9	6,0	4,5	4,0
Zapadni Balkan	3,6	-3,1	5,9	4,1	3,8

Izvor: Svjetska banka - Redovni ekonomski izvještaj za Zapadni Balkan br. 20, jesen 2021. godine

1.2.2. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND

Ekonomski uticaj pandemije kovid-19 bio je veoma neujednačen širom Evrope. Dok je stvarna aktivnost smanjena za više od 10% u najteže pogođenim zemljama, nekoliko zemalja je uspjelo da izbjegne recesiju 2020. godine. U prosjeku, tržišne ekonomije u razvoju u Evropi doživjele su znatno manju recesiju, sa smanjenjem realnog BDP-a u prosjeku za 2%, u poređenju sa prosječnim padom od 6,4% u razvijenim evropskim ekonomijama.

Tabela 12: MMF - Realni rast BDP-a (u procentima)

	2020.	2021. (proгноза)	2022. (proгноза)	2023. (proгноза)
Albanija	-3,3	5,3	4,5	4,1
BiH	-4,3	2,8	3,2	3,0
Kosovo	-5,3	6,0	4,5	4,2
Crna Gora	-15,2	7,0	5,6	3,6
Sjeverna Makedonija	-4,5	4,0	4,2	3,8
Srbija	-1,0	6,5	4,5	4,5
Zemlje JIE koje nijesu članice EU	-3,2	5,4	4,3	4,1

Izvor: MMF - Regionalni ekonomski izgledi za Evropu, oktobar 2021. godine

U najnovijem izdanju Regionalnih ekonomskih izgleda iz oktobra 2021. godine MMF je snizio procjenu rasta crnogorske ekonomije u ovoj godini na 7% sa prethodno prognoziranih 9%, dok u narednoj predviđaju rast od 5,6%.

1.2.3. EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ

Ekonomije Zapadnog Balkana se oporavljaju bržim tempom nego što se ranije očekivalo. Oporavak je vođen zaostalom tražnjom omogućenom rastućim doznakama i platama, kao i kontinuiranim oporavkom eksterne tražnje. Industrijska proizvodnja i

Tabela 13: EBRD - Realni rast BDP-a (u procentima)

	2020. (proгноза)	2021. (proгноза)	2022. (proгноза)
Albanija	-3,3	8,0	3,7
BiH	-3,2	4,5	3,0
Kosovo	-5,3	7,7	4,5
Crna Gora	-15,3	12,3	5,7
Sjeverna Makedonija	-4,5	4,0	4,0
Srbija	-0,9	6,5	4,3
Zapadni Balkan	-3,1	6,4	4,0

Izvor: EBRD - Regionalni ekonomski izgledi za Evropu, novembar 2021. godine

rastući izvoz u EU podržavaju rast u Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji i Srbiji, dok su Albanija, Kosovo i Crna Gora imale koristi od snažnog oporavka u ugostiteljskom sektoru tokom ljetnjih mjeseci. Potrošačke cijene postepeno rastu od početka 2021. godine zbog viših cijena hrane i energije. Niske stope vakcinacije, sa značajnim varijacijama među zemljama, i zavisnost od spoljne potražnje dovode do značajnih neizvjesnosti u pogledu kratkoročnih izgleda.

Nakon jedne od najgorih kontrakcija u regionu u 2020. godini, privreda Crne Gore je počela snažno da se oporavlja. BDP se povećao za 19% u drugom kvartalu 2021, kao rezultat oporavka domaće i spoljne tražnje, ali i veoma niske uporedne baze. S obzirom na značaj sektora turizma u BDP-u, učinak trećeg kvartala u velikoj mjeri će odrediti ukupan rast BDP-a u ovoj godini.

1.2.4. BEČKI INSTITUT ZA MEĐUNARODNE EKONOMSKE STUDIJE

Crnogorska privreda od drugog kvartala 2021. godine bilježi veliki rast industrijske proizvodnje, maloprodaje, izvoza robe i turizma. Shodno tome, u 2021. se očekuje visoka stopa rasta BDP-a. Ipak, ogromna kontrakcija u 2020. znači da ove godine neće biti dostignut nivo prije krize. Javni dug i budžetski deficit padaju, ali su i dalje visoki, ograničavajući fiskalni prostor u narednim godinama. Uprkos poboljšanju ekonomske aktivnosti, stopa nezaposlenosti je i dalje visoka.

Tabela 14: WIIW - Realni rast BDP-a (u procentima)

	2020.	2021. (prognoza)	2022. (prognoza)	2023. (prognoza)
Albanija	-4,0	6,4	4,5	4,2
BiH	-3,2	3,7	3,1	3,5
Kosovo	-5,3	6,0	4,8	4,0
Crna Gora	-15,3	8,4	4,8	2,4
Sjeverna Makedonija	-4,5	3,5	3,4	3,2
Srbija	-1,0	6,6	4,6	4,5
Zapadni Balkan	-3,1	5,7	4,2	4,0

Izvor: WIIW - Ekonomska analiza i izgledi za centralnu, istočnu i jugoistočnu Evropu, jesen 2021. godine

Nakon značajnog pada u 2020. godini, u drugom i trećem kvartalu 2021. postoje znaci ekonomskog oporavka. U 2020. Crna Gora je pretrpjela najveći pad BDP-a u Evropi (-15,3%), što je rezultat kolapsa potrošnje i pada u sektoru turizma, koji je bio teško pogođen pandemijom. Rast BDP-a je i dalje bio negativan u prvom kvartalu 2021. (-6,4% na godišnjem nivou), ali je u drugom kvartalu porastao za 19%, međugodišnje – samo 2 p.p. manje od pada iz prethodne godine. Do ovog rasta je došlo zahvaljujući snažnom oporavku izvoza i potrošnje.

Od avgusta, zemlja je na udaru četvrtog talasa pandemije kovid-19. Došlo je do naglog porasta broja zaraženih, kao rezultat povećanog broja turista, ali i javnih okupljanja, dok se građani i dalje nerado vakcinišu.

S obzirom na dobru turističku sezonu prognozira se da će BDP snažno rasti i u trećem kvartalu. Broj noćenja posjetilaca u julu i avgustu 2021. bio je četiri puta veći u od-

nosu na 2020. i bio je samo 13% ispod nivoa iz 2019. godine, što znači da se turizam skoro potpuno oporavio od pada izazvanog pandemijom. Shodno tome, revidirana je prognoza rasta BDP-a naviše za 1,9 p.p. (na 8,5%) u 2021. godini, ali blago naniže (za 0,2 p.p.) na 4,8% u 2022. Prognozira se da BDP neće dostići predpandemijski nivo prije početka 2023. godine.

2

POSLOVANJE
PO SEKTORIMA

2.1. POLJOPRIVREDA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA

Sektor poljoprivrede ima važnu ulogu u ekonomiji Crne Gore, sa značajnim učešćem u BDP-u (7,6 % u 2020. godini, uključujući šumarstvo i ribarstvo). Strategijom razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja, Crna Gora se opredijelila za koncept održivog razvoja poljoprivrede sa osnovnim polazištem njene multifunkcionalnosti, koja poljoprivredu stavlja u znatno širi kontekst, od učešća u BDP-u. Pandemija koronavirusa je pokazala ranjivost ovog sektora, kao i neophodnost pravovremene i odgovarajuće podrške države, posebno u uslovima kada je turistička potrošnja svedena na minimum.

Uticaj pandemije covid-19 na ostvarene rezultate u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije bio je izuzetno jak i tokom tri kvartala 2021. godine. Gubitke koji su ostvareni u prva dva kvartala, uspjela je dijelom da ublaži dobra turistička sezona.

BDP u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu¹ u 2020. je u odnosu na 2019. godinu smanjen za 3%. Ostvarena bruto vrijednost u ovim oblastima iznosila je 515,6 mil. eura. Učešće poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u BDP 2020. godine iznosilo je 7,6% i u odnosu na 2019. veće je za 1,2 p.p.

Podaci o poljoprivrednoj proizvodnji za devet mjeseci ove godine ukazuju na pad od 7,1% ukupne vrijednosti otkupa i prodaje proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Porast otkupa i prodaje je zabilježen kod povrća, grožđa, stoke, živine i jaja, prerađevina od voća i grožđa, dok je kod ostalih kategorija zabilježen pad. S druge strane, u prehrambenoj industriji registrovan je rast od 10,5%, kod industrije pića 20,0%, a kod proizvodnje duvanskih proizvoda ostvaren je pad od 1,3%.

Za devet mjeseci otkupljeno je 20,3 mil. litara mlijeka², što je u odnosu na ostvarenje iz istog perioda 2020. godine niže 7,6%.

Agrobudžet, kao najvažniji dokument za podršku razvoju poljoprivrede, usvojen je uz dosta zakašnjenja, što može imati negativne efekte na ostvarene rezultate u poljoprivredi u ovoj godini. Naime, poljoprivrednici nijesu na vrijeme bili upoznati s mjerama i nivoom podrške, odnosno subvencija, tako da nijesu mogli da planiraju proizvodnju. Kreirano je 60 mjera u ukupnoj vrijednosti podrške od 44,8 mil. eura. Analiza podrške pokazuje da je došlo do povećanja sredstava koja se izdvajaju iz nacionalnog budžeta za 11%, dok su sredstva međunarodne podrške i kreditna sredstva smanjena za skoro 50%. Planirana sredstva za Agrobudžet u odnosu na 2020. godinu manja s26%. Smanjena su sredstva namijenjena za mjere ruralnog razvoja, dok su mjere tržišno-cjenovne politike koje se odnose na direktna plaćanja farmerima povećana 17%, a sredstva usmjerena za razvoj ribarstva veća 50%.

U prvih devet mjeseci, kroz direktna plaćanja u stočarstvu premije je dobilo 1.820 poljoprivrednih proizvođača, dok je 1.500 kooperanata koji predaju mlijeko mljekarama i sirarama podržano kroz mjeru Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka. Zbog naglog porasta cijena stočne hrane, za 1.450 proizvođača mlijeka koji predaju mlijeko mljekarama i sirarama i koji vrše preradu mlijeka na gazdinstvu isplaćene su dodatne premije u iznosu od 0,02 eura/litru za mjesece jun i jul 2021. godine.

Za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji, zahtjeve za podršku dostavilo je 4.063 proizvođača što je rezultat povećanja iznosa sredstava subvencija za biljnu proizvodnju. Administrativne i terenske kontrole su toku, a 24 poljoprivredna proizvođača takođe su dobili subvencije za proizvodnju duvana koju su zasnovali na 16,65 ha.

1 Monstat prikazuje podatke o BDP za ove tri oblasti zajedno

2 Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Tržišne intervencije su obuhvatile proizvode: krompir (proizveden u 2020. i mladi krompir proizveden u 2021. godini), lubenicu i pileće meso. Uskladišteno je 851.841 kg starog i 1.385.639 kg mladog krompira i 4.913.468 kg lubenice, a podrška je iznosila 0,05 eura/kg. U cilju podrške i pomoći poljoprivrednim proizvođačima u Crnoj Gori usljed regionalne krize na tržištu stočne hrane i pomoći proizvođačima koji se bave stočarstvom, raspisan je javni poziv za dodjelu dodatne pomoći u nabavci koncentrovane stočne hrane poljoprivrednim proizvođačima i nosiocima dozvole za akvakulturu/marikulturu. Pored toga, pokrenuta je pomoć registrovanim pčelarima za čvrstu prihranu, kao i pomoć proizvođačima školjki. I ove godine realizovan je Program distribucije i otkupa tržišnih viškova jagnjadi. Za ruralni razvoj, kroz šest javnih poziva, poljoprivrednim proizvođačima je isplaćeno oko 1,25 mil. eura.

Podaci dobijeni od privrednih subjekata, pokazuju da je tokom devet mjeseci ove godine kod pojedinih subjekata došlo do porasta proizvodnje, ali da još uvijek nije postignut nivo proizvodnje iz 2019. godine, dok je jedan broj subjekata i dalje u zoni slabijeg poslovanja. U sezoni je značajno porastao plasman domaćih proizvoda, tako da se još jednom pokazalo da su turizam i poljoprivreda povezani sektori. Pored pandemije, koja je u svakom slučaju usporila privredne aktivnosti, dugo prisutnog problema naplate potraživanja, privrednici su kao problem navodili i porast cijena repromaterijala. Takođe, već nekoliko godina privrednici ukazuju da važeća zakonska regulativa u oblasti poreske politike (akcize, pdv, porez na kafu) ima negativne efekte na ostvarene poslovne rezultate. Grantovi koji su obezbijeđeni kroz IPARD za primarnu proizvodnju i preradu u značajnoj mjeri mogu da podstaknu povećanje proizvodnje domaćih proizvoda, ali privredni subjekti ukazuju da su procedure oko odobravanja sredstava duge i spore.

Turistička sezona je pozitivno uticala na poslovanje skoro svih sektora, ali ipak nije bila dovoljna da popravi lošu situaciju iz prethodnih osamnaest mjeseci. Takođe, problem za uspješno poslovanje je predstavljao i stalni trend rasta cijena proizvodnih inputa. Kod pekarske industrije, osim navedenog, na poslovanje je negativno uticalo i donošenje Odluke o ograničavanju cijene osnovne vrste hljeba na 50 centi/vekni uz istovremeno neograničavanje marže. Neradna nedjelja je takođe donijela velike probleme industrijskim pekarama koje svoje proizvode uglavnom plasiraju kroz trgovačke objekte koji ne rade nedjeljom. Stoga, pekari zahtijevaju ili ukidanje odluke Vlade o maksimalnoj maloprodajnoj cijeni hljeba od bijelog brašna, subvencije kroz poresku politiku ili direktne subvencije cijene brašna, koje su samo za dva mjeseca porasle preko 30%, a najvaljena su i nova poskupljenja.

U sektoru proizvodnje mlijeka i mliječnih proizvoda pojavio se i problem nedostatka mlijeka na domaćem tržištu. Velika suša je uticala na smanjenje prinosa kabaste stočne hrane, te su farmeri zbog nemogućnosti da prehrane stoku bili prinuđeni da smanje broj grla. Dodatno, na tržištu stočne hrane došlo je do povećanja cijena i do 40% za pojedine kategorije, što je, i pored pomoći Vlade, imalo negativan uticaj na proizvodnju, odnosno otkup mlijeka. Kod skoro svih mljekara i sirara došlo je do pada otkupa, proizvodnje i prihoda.

Mesna industrija je u ovoj godini poslovala bolje nego u prethodnoj. Ostvaren je rast proizvodnje od 15% u odnosu na isti period prethodne godine. Plasman na domaćem tržištu je u porastu, a izvoz je povećan za 10%. Najveći problem sa kojim se suočavaju privredni subjekti iz ove oblasti je cijena osnovnih sirovina koja je tokom cijelog perioda pandemije imala tendenciju rasta, što će neminovno dovesti do porasta cijena gotovih proizvoda.

Pad proizvodnje i otkupa je registrovan kod subjekata koji se bave otkupom i preradom ljekovitog bilja i šumskih plodova zbog nedostatka pečurke, što je direktno uticalo i na smanjenje izvoza pečurki za 32,6%. Osnovni problem, pored nedostatka

Kroz Program IPARD-a, aktivne su 3 mjere i to: Mjera 1—Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava; Mjera 3—Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda i Mjera 7—Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja. Do sada je objavljeno 6 javnih poziva: dva poziva za mjeru 1, tri poziva za mjeru 3 i jedan poziv za mjeru 7. U okviru mjere 1 ugovor je potpisan sa 362 korisnika, a ukupna vrijednost investicija sa PDV-om iznosi 29,2 mil eura. U okviru mjere 3 potpisan je 51 ugovor ukupne vrijednosti 47,6 mil. eura. Raspisan je i prvi Javni poziv za Mjeru 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, podmjera 7.1 „Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma“.

U ovoj godini je uvedena veoma važna novina za korisnike, a odnosi se na mogućnost avansnog plaćanja što znači da će korisnik nakon potpisivanja ugovora imati mogućnost isplate avansa uz bankarsku ili neku drugu ekvivalentnu garanciju. Takođe, pored avansnog plaćanja u proceduru je uvedena i mogućnost faznog plaćanja. To znači, da korisnik može da realizuje dio investicije (npr. nabavka mehanizacija), preda zahtjev za isplatu i za taj dio dobije bespovratna sredstva, tako da ne mora da čeka da realizuje kompletnu investiciju. To će doprinijeti ubrzanju realizacije investicija i bržem povlačenju bespovratnih sredstava.

sirovine uzrokovane ljetnjom sušom, jeste neregulisano tržište otkupa ljekovitog bilja i šumskih plodova i taksa od 5%, koja je propisana Zakonom o šumama, koja se plaća prilikom izvoza i direktno utiče na cijenu.

Posljednjih godina konditorska proizvodnja, naročito proizvodnja i izvoz kakao namaza je u stalnom porastu. Izvoz je u odnosu na 2020. godinu bio veći za 5%, a u odnosu na 2019. za 15%. Ove godine je došlo do porasta cijena skoro svih inputa za proizvodnju, a konkurencija uvoznih proizvoda u ovom sektoru je jako izražena.

Proizvodnja pastrmke je u 2021. godini porasla za 10%, ali još nije dostigla nivo proizvodnje iz 2019. godine. Turistička sezona je pozitivno uticala na poslovanje ribnjaka jer je povećan plasman. Rast cijena hrane za ribe, kao i energenata u ovoj godini utiče na smanjenje očekivanih prihoda od prodaje. Postoji velika konkurencija na tržištu, budući da BiH daje značajne subvencije za ovu proizvodnju, tako da domaća proizvodnja nije konkurentna sa cijenama.

Proizvodnja jaja je u ovoj godini porasla za oko 11%, a plasman za preko 35%. U 2021. smanjena je stopa PDV-a na jaja sa 21% na 7%, što je u značajnoj mjeri olakšalo poslovanje. U prethodnom periodu izazov je bio obezbjediti sredstva za plaćanje PDV-a, posebno u uslovima loše naplate i dugih rokova plaćanja.

Proizvodnja vina u ovoj godini je povećana za 36% u odnosu na 2020. zahvaljujući oporavku tržišta zbog ublaženih kovid mjera i uspješne turističke sezone. Izvoz vina još uvijek nije dostigao nivo iz 2019. i na nivou je ostvarenja iz 2020. godine.

Proizvodnja piva za šest mjeseci ove godine veća je 9,5%, a prihodi za 15%. Plasman na domaćem tržištu je povećan za 26%, kao i izvoz koji je takođe porastao za 26%.

Uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda (PPP) za period januar-septembar 2021. iznosio je 444,8 mil. eura, što je za oko 20% više u odnosu na isti period prethodne godine, dok u odnosu na uporedni period 2019. godine povećanje iznosi 1%. Izvoz je iznosio 41,2 mil. eura i veći je za 25,0% u odnosu na isti period 2020. godine, a za 26% u odnosu na isti period 2019. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 9,2%.

Kao i ranijih godina najveći spoljnotrgovinski partneri su potpisnice CEFTA-e, koje u ukupnoj razmjeni PPP učestvuju sa 52,9%, u uvozu 51,5%, a u izvozu 67,5%. Članice EU u ukupnoj robnoj razmjeni PPP učestvuju sa 35,7%, u uvozu učestvuju sa 37,7%, a u izvozu sa 14,1%.

Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (FAO) objavila je da su se globalne cijene prehrambenih proizvoda ponovo u avgustu vratile trendu rasta, nakon dva uzastopna mjeseca pada, vođene snažnim skokom međunarodnih kotacija šećera, pšenice i biljnih ulja. Njihov indeks cijena hrane, koji prati mjesečne promjene u korpi pet osnovnih prehrambenih proizvoda - mlijeka, mesa, žitarica, šećera i biljnih ulja - iznosio je u avgustu u prosjeku 127,4 poena, što je rast od 3,1 % u odnosu na jul, i za čak 32,9 % veći rast u odnosu na isti mjesec 2020. godine.

U uvozu najveće učešće ima uvoz pića 12,5%, svježeg i rashlađenog mesa 12,2% (od čega najviše svinjsko meso), zatim uvoz raznih proizvoda za ishranu (razni sosovi, kečap, supe i dr.) 9,2%, voća i povrća 9,1%, mlijeka i mlječnih proizvoda 8,1%, proizvoda na bazi žitarica 8,0%.

U odnosu na 2020. godinu kod skoro svih vrsta proizvoda je došlo do porasta uvoza, najviše kod ribe 2,5 puta, duvana i cigareta 59%, pića 48,7%, jaja 36,5%, mlijeka i mlječnih proizvoda 32%, ulja 30%, kafe 25,6%, mesnih prerađevina 15% i dr. Pad uvoza je registrovan kod žitarica 2%, dok je uvoz krompira smanjen za 23,5%, što je posljedica direktne pomoći države kroz otkup tržišnih viškova krompira koji je plasiran na domaće tržište (2019. i 2020. godine uvoz krompira je iznosio oko 6.600 t, dok je u 2021. godini za devet mjeseci uvezeno oko 5.000 t krompira).

U odnosu na 2019. godinu do povećanja uvoza došlo je kod ulja i masnoća za 53%, što je uglavnom rezultat porasta cijena na berzi³. Povećan je i uvoz duvana i cigareta 38,5%, stočne hrane 32,2% (takođe posljedica kretanja cijena kukuruza i soje na globalnom tržištu), šećera i proizvoda od šećera za 14,4%, živih životinja za 9%, žitarica za 8,1%, raznih proizvoda za ishranu 8%, te proizvoda od žitarica za 5%. Do smanjenja uvoza u odnosu na isti period 2019. došlo kod jaja za 36%, svježeg i rashlađenog mesa 15,8%, kafe 11,3%, ribe 9% i dr.

Za prvih devet mjeseci u izvozu je najviše učestvovalo piće sa 19,7%, zatim dimljeni i sušeni proizvodi sa 19,3%, cigarete sa 14,7% mesne prerađevine sa 10,1% voće i povrće sa 17,6%, koža i eterična ulja sa 7,0 %.

U odnosu na uporedni period 2020. godine izvoz cigareta je povećan za oko tri puta, voća za 60,5%, proizvoda od žitarica za 51%, eteričnih ulja za 31,6%, dimljenih i sušenih proizvoda za 22,5%, piva za 10%, proizvoda od kakaoa za 8,4%. Država je pomogla proizvođačima lubenica, kroz otkup tržišnih viškova, pa je došlo do povećanja izvoza za oko 2,5 puta, a u odnosu na isti period 2019. za oko tri puta. Pad izvoza registrovan je kod povrća za 11% (usljed pada izvoza pečurki zbog sušne godine), stočne hrane 40% i vina 9%.

U odnosu na devet mjeseci 2019. godine u istom periodu 2021. ostvaren je porast izvoza voća 60%, povrća 50%, mesnih prerađevina 41,6%, dimljenih i sušenih proizvoda za 31,2%, kakao namaza 18,5%, proizvoda na bazi žitarica 14,5%, eteričnih ulja i kože 10,7%, a izvoz cigareta je bio veći za 3,6 puta. Pad izvoza u odnosu na uporedni period iz 2019. godine registrovan je kod stočne hrane za 50%, vina 22%, piva za 5,5%.

³ U 2019. godini prosječna cijena ulja je bila 0,98 eura/litru, a u 2021. godini čak 1,36 eura/litru.

2.2. ŠUMARSTVO, DRVNA INDUSTRIJA, GRAFIČKA I IZDAVAČKA DJELATNOST

U Crnoj Gori, uz sektor poljoprivrede, šume su najznačajniji resurs seoskih područja u ekološkom, ekonomskom i socijalnom smislu. Stoga je jedan od osnovnih ciljeva unapređivanje konkurentnosti privrednih subjekata u oblasti drvoprerade uz istovremeno održivo gazdovanje ovim bitnim resursom za razvoj Crne Gore, posebno sjevera države.

Komparativna prednost drvne industrije ogleda se u kvalitetnoj sirovinskoj bazi, osposobljenoj radnoj snazi i relativno očuvanim kapacitetima. Prerada drveta se skoro u potpunosti oslanja na sopstvenu sirovinu. Uvoz je prisutan kod izrade pločastog namještaja, repromaterijala za proizvodnju, opremu i drugo.

U skladu s važećim programima gazdovanja šumama za gazdinske jedinice i planove gazdovanja za privatne šume, ukupna drvna zapremina koja je mogla biti predmet korišćenja šuma u 2021. godini iznosila je 638.855 m³ bruto drvne zapremine (u državnim šumama 391.303 m³, a u privatnim šumama 247.552 m³). Ukupni planirani prihodi po svim vidovima korišćenja šuma iznose 7,5 mil. eura.

Na osnovu podataka Uprave za šume, ukupna ostvarena proizvodnja bruto drvne mase za osam mjeseci 2021. godine, iznosi 59.817 m³ bruto drvne mase, od čega četinar 35.147 m³ i lišćara 24.670 m³, i manja je za 62,88% u odnosu na osam mjeseci 2020.

Tabela 15: Robna razmjena (u eurima)

	2020. jan-avgust		2021. jan-avgust	
	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz
Drvo	21.302.900	18.906.386	20.561.767	21.776.379
Hartija	16.865.008	937.782	19.717.091	1.271.643
Štampa	5.515.926	952.470	5.460.380	844.508
Namještaj	48.674.847	1.191.488	44.019.173	1.297.361
Drvo, hartija, štampa i namještaj	92.358.681	21.988.126	89.758.411	25.189.891
Ukupno – CG	1.385.094.839	230.714.940	1.595.870.673	266.236.905
% u ukupnom	6,67	9,53	5,62	9,46

Izvor: MONSTAT

Uvoz proizvoda drveta, hartije, štampe i namještaja je iznosio 89,7 mil. eura, što predstavlja 5,6% ukupnog uvoza. U ovim kategorijama najviše se uvozi namještaj, u iznosu od 44,0 mil. eura, i to kancelarijski namještaj sa 20,4 mil. eura, funkcionalni i medicinski namještaj sa 12,2 mil. eura. U kategoriji hartije i štampe, najveći je uvoz novinske hartije i kartona za pisanje i štampanje, sirovine za toaletnu hartiju i sl. sa 11,0 mil. eura i uvoz štampe (štampane knjige, brošure, novine, časopisi) sa 3,5 mil. eura.

Izvoz drveta, hartije, štampe i namještaja iznosi 25,2 mil. eura. Izvoz hartije i papira iznosi 1,3 mil. eura. Drveta je ukupno izvezeno 21,8 mil. eura, a uvezeno 20,6 mil. eura. Izvoz rezane građe iznosi 16,0 mil. eura, a peleta 4,4 mil. eura.

Problem za poslovanje privrednih subjekata u sektoru drvoprerade ove godine predstavljalo je kašnjenje usvajanja Budžeta, odnosno Plana gazdovanja šumama i kasno

raspisivanje javnog poziva za dodjelu šuma na korišćenje. Sve je ovo uslovalo nedostatak sirovine, prekid privredne aktivnosti kod pojedinih subjekata, kao i visoku cijenu drvene građe. Cijene proizvoda od drveta su u prosjeku povećane od 80-100%. Do povećanja cijena od aprila 2021. godine došlo je i zbog povećane tražnje za čamovom rezanom građom na zapadnom tržištu. Raspodjela šuma na korišćenje iz državnih šuma je po raspisanom javnom pozivu izvršena tek u septembru tako da su se pojedini privredni subjekti, kako bi održali proizvodnju, pretežno snabdijevali sa sirovinom iz privatnih šuma. Cijena tehničke oblovine za rezanje je povećana za 100%.

Evropsko i regionalno tržište se polako oporavlja od krize izazvane pandemijom, te se u narednom periodu očekuje postepeni oporavak tražnje za proizvodima od drveta. Međutim, da bi domaće kompanije mogle izvoziti na tržište EU neophodno je sprovesti sertifikaciju šuma kojom se dokazuje da se šumama gazduje na održiv način.

U cilju unapređenja mogućnosti za dugoročni plasman proizvoda, odnosno izvoz, drvoprerađivači su pokrenuli inicijativu za potpisivanje sporazuma o slobodnoj trgovini sa Marokom, UAE, Alžirom i Tunisom. Ministarstvo ekonomskog razvoja je formiralo Radnu grupu za pregovore sa Tunisom i u toku je definisanje liste proizvoda i priprema pregovaračke pozicije.

2.3. ENERGETIKA I RUDARSTVO

Sektor energetike jedan je od nosilaca razvoja Crne Gore u periodu pred nama, posebno imajući u vidu prirodne potencijale kada su u pitanju mineralne sirovine i izvori energije. Potrebno je nastaviti raditi na održivom i racionalnom iskorišćavanju prirodnih resursa sa kojima raspolažemo. Crna Gora je postigla značajne rezultate u dijelu proizvodnje iz obnovljivih izvora energije, te možemo reći da je u tom pogledu dobar primjer u implementaciji preporuka EU.

Sigurno snabdijevanje električnom energijom povećava ukupan razvoj, pojavu novih proizvoda, odnosno ukupno povećava nacionalnu sigurnost.

Energetski bilans Crne Gore za 2021. godinu obuhvata bilanse električne energije, uglja i naftnih derivata. Na osnovu dosadašnjih kretanja može se tvrditi da se, uz blage oscilacije, svi energetski bilansi kreću u okvirima zacrtanih planova.

Tabela 16: Proizvodnja el. energije (KW)

Elektrane	oktobar 2021.	%	jan. - okt. 2021.	%
HE „Perućica“	32,280,419	12,7	787,632,442	28,3
HE „Piva“	37,609,490	14,8	719,976,593	25,9
TE „Pljevlja“	154,350,680	60,9	1,029,759,610	37,1
VE Krnovo Green Energy d.o.o.	13,397,654	5,3	141,515,649	5,1
VE Možura Wind Park	15,716,258	6,2	99,685,484	3,6
Ukupno:	253,354,500	100,0	2,778,569,778	100,0

Izvor: EPCG

Prema podacima EPCG, za deset mjeseci 2021. godine prodato je 727 GWh, dok je za isti period obavljena kupovina 627 GWh. COTTEE je od povlašćenih proizvođača za deset mjeseci otkupio 400 GWh iz OIE.

Proizvodnja iz OIE (povlašćeni proizvođači) za deset mjeseci je na nivou prošlogodišnje proizvodnje. Pretpostavka je da će do kraja godine proizvodnja iz OIE biti veća od 500 GWh.

Prateći politiku EU u sektoru energetike, dalji razvoj elektroenergetskog sistema Crne Gore je usmjeren na energetska tranziciju ka zelenim energijama. Međutim, i pored toga Termoelektrana Pljevlja danas možda ima najveći značaj u istoriji svoje četvoro-decenijske proizvodnje, bitno doprinoseći stabilnosti elektroenergetskog sistema. Naime, ukoliko bi se Termoelektrana ugasila Crna Gora bi morala da uvozi dnevno struju u vrijednosti od 1,0 mil. eura. Koliko je bitna najbolje pokazuje podatak da ukoliko bi se realizovali svi planirani objekti iz investicija u zelenu energiju njihova godišnja proizvodnja bila bi 1.500 GWh, dok samo Termoelektrana proizvodi 1.450 GWh električne energije. Takođe, kada su loši hidrološki uslovi 75% potreba Crne Gore za energijom zadovoljava se iz Termoelektrane. S tim u vezi, neophodno je nastaviti sa realizacijom ekološke rekonstrukcije ovog privrednog subjekta, jer opterećenje CO₂ u ovom momentu nije dovoljan razlog za njeno gašenje. Emisija CO₂ nije problem sa kojim se suočava samo Crna Gora, već bi trebalo da se rješava u saradnji sa svim državama koje su snažno zavisne od uglja.

Prilikom ekološke rekonstrukcije Termoelektrane, koja će trajati tri i po godine, ovaj objekat će gotovo sve vrijeme proizvoditi električnu energiju, osim tokom nekoliko mjeseca u koje će biti uključen i remont.

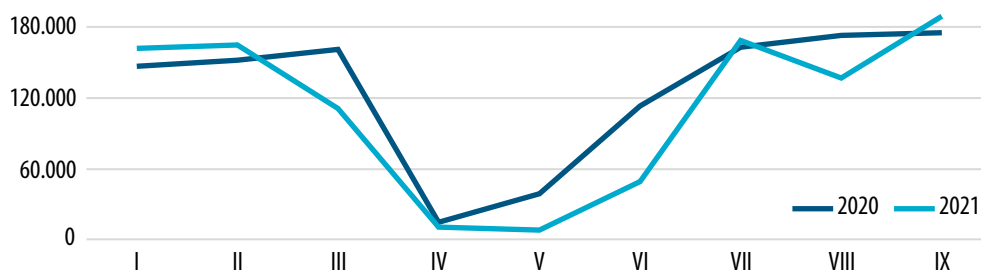
Cijena za BAND energiju, na berzama u okruženju, u prvom kvartalu je bila prosječno 54,14 eura/MWh, u drugom 66,92 eura/MWh, u trećem 109,20 eura/MWh sa predviđanjima za četvrti kvartal od 151,89 eura/MWh, što u prosjeku za ovu godinu iznosi 96 eura/MWh.

Što se tiče istraživanja ugljovodonika, dugoočekivana istražna bušotina je u završnoj fazi. Rezultati ovih istraživanja biće poznati do kraja godine.

Kada je u pitanju snabdijevanje naftom i naftnim derivatima, stanje je opterećeno stalnim poskupljenjima zbog rasta cijena nafte na svjetskom tržištu. Snabdijevanje je uredno i u okviru planiranog. Poseban problem ovog sektora je najavljeno uvođenje hemijskog markiranja goriva. Naime, neophodno je da nadležni u direktnoj saradnji sa privrednim subjektima, između ostalog, detaljno razrade sistem markiranja prilikom uvoza uzimajući u obzir sve neophodne aspekte ovog postupka: logistiku, vrijeme, lokaciju i finansije/troškove.

Rudnik uglja Pljevlja je za devet mjeseci 2021. godine ukupno proizveo 1.001.441,98 tona uglja što je za 12,3% manje od planirane proizvodnje usvojene biznis planom. U

Grafik 13: Proizvodnja uglja (t)

Izvor: Rudnik uglja Pljevlja

odnosu na isti period 2020. godine, kada je proizvedeno 1.138.256,26 tona, ostvarena proizvodnja je manja za 136.814,28 tona ili za 12,0%.

Kada su u pitanju proizvodni rezultati na eksploataciji otkrivke, ostvareni obim ove proizvodnje od 5.000.952 m³čm manji je od planom predviđene količine za 849.048 m³čm ili u procentima za 14,5%. Ostvareni obim otkrivke je za 14,2% manji od uporednog ostvarenja za period januar-septembar 2020. godine.

Isporuka uglja za TE "Pljevlja" je u devetomjesečnom periodu 2021. godine manja za 16,6% u odnosu na planirano a u odnosu na isti uporedni period 2020. je manja za 17,1%. Isporuka uglja za široku potrošnju je veća za 45,3% u odnosu na planiranu, a kada se poredi sa istim periodom 2020. godine, isporuka je veća čak za 68,4%.

U Rudniku uglja Berane je došlo do potpune obustave eksploatacije i trenutno se radi samo na zakonski propisanom održavanju rudnika.

U prvih deset mjeseci 2021. godine je ukupno proizvedeno 447.625 tona boksita, a izvezeno 210.207 tona. Razlog ovako drastičnog pada prodaje su izuzetno visoki transportni troškovi ka dosadašnjim kupcima.

2.4. METALURGIJA I METALOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

Kretanja u industriji u poslednjoj deceniji, uticala su na strukturu industrijske proizvodnje, posebno prerađivačke, te je učešće proizvodnje osnovnih metala smanjeno sa 45,7% u 2007.godini na 8,9% u 2019.godini.

U periodu januar-septembar 2021. godine, dvije oblasti bilježe pad u odnosu na uporedni period prethodne godine i to: proizvodnja metalnih proizvoda za 33,0% i vađenje ruda metala za 31,1%, dok je rast od 46,5% zabilježen kod proizvodnje osnovnih metala.

Robna razmjena osnovnih metala i metalnih proizvoda u prvih devet mjeseci 2021. bilježi rast od 20,4% u odnosu na uporedni period prethodne godine. Naime, ukupan izvoz metala i metalnih proizvoda iznosio je 81,5 mil.eura (27,0% ukupnog crnogorskog izvoza) što predstavlja povećanje od 29,5%, dok je uvoz ovih proizvoda takođe veći za 15,3% i iznosio je 132,8 mil.eura (7,3% ukupnog crnogorskog uvoza).

U izvozu ove vrste proizvoda i dalje je dominantan izvoz aluminijuma i proizvoda od aluminijuma u vrijednosti od 54,3 mil. eura, koji je veći za 24,7% u odnosu na prvih devet mjeseci 2020. godine, što se gotovo u cjelini odnosilo na izvoz sirovog aluminijuma (49,2 mil. eura). Izvoz gvožđa i čelika u posmatranom periodu iznosio je 18,7 mil. eura i bilježi rast od 28,3%, dok je izvoz proizvoda od gvožđa i čelika iznosio 3,0 mil. eura i veći je za 84,5%. Izvoz bakra i proizvoda od bakra takođe bilježi rast od 70,7% u odnosu na isti period prethodne godine i bio je na nivou od 5,5 mil.eura.

Kada je u pitanju uvoz metala i proizvoda od metala, u periodu januar-septembar 2021. godine, najviše su se uvozili proizvodi od gvožđa i čelika 63,7 mil. eura (rast od 7,6%), zatim gvožđe i čelik 40,1 mil.eura (rast od 18,5%), te aluminijum i proizvodi od aluminijuma 26,8 mil.eura (rast od 32,8% u odnosu na uporedni period prethodne godine).

U poređenju sa prvih devet mjeseci 2019. godine, robna razmjena osnovnih metala

i metalnih proizvoda u tekućoj godini, bilježi pad od 8,5%. Naime, ukupan izvoz metala i metalnih proizvoda manji je za 3%, dok je uvoz ovih proizvoda takođe manji za 11,6%.

Izvoz aluminijuma i proizvoda od aluminijuma u periodu januar-septembar tekuće godine, veći je za 8,4% u odnosu na uporedni period 2019. godine. Izvoz gvožđa i čelika u posmatranom periodu bilježi pad od 19,9%, dok je izvoz proizvoda od gvožđa i čelika takođe manji za 48,2%. Pored aluminijuma i proizvoda od aluminijuma, porastao je i izvoz cinka i proizvoda od cinka 34,0%, bakra i proizvoda od bakra za 13,9%. i olova i proizvoda od olova 11,1%.

Kada je u pitanju uvoz metala i proizvoda od metala, u posmatranom periodu zabilježen je pad kod uvoza: cinka i proizvoda od cinka 36,2%, bakra i proizvoda od bakra 20,7% gvožđa i čelika 17,8%, proizvoda od gvožđa i čelika 14,6%, i aluminijuma i proizvoda od aluminijuma 11,4%. Višestruko se povećao uvoz sirovog aluminijuma, dok je uvoz olova i proizvoda od olova porastao za 15,0%.

Tabela 17: Osnovni metali i metalni proizvodi (u milionima eura)

Proizvod	2019.		2020.		I-IX 2019.		I-IX 2020.		I-IX 2021.		Index I-IX 2021/2020		Index I-IX 2021/2019	
	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz	izvoz
Gvožđe i čelik	65,0	28,3	45,3	19,9	48,8	23,3	33,9	14,6	40,1	18,7	118,5	128,3	82,2	80,1
Proizvodi od gvožđa i čelika	103,8	6,9	79,0	2,6	74,6	5,8	59,2	1,6	63,7	3,0	107,6	184,5	85,4	51,8
Bakar i proizvodi od bakra	3,2	5,8	2,3	4,5	2,3	4,8	1,6	3,2	1,9	5,5	114,2	170,7	793	113,9
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	33,1	67,3	26,0	58,7	24,0	50,0	20,1	43,5	26,8	54,3	132,8	124,7	111,4	108,4
- Aluminijum, sirovi	0,09	62,9	0,1	56,0	0,06	47,3	0,1	41,7	5,1	49,2	3933,8	118,0	8.027,2	103,9
Olovo i proizvodi od olova	0,05	0,1	0,05	0,06	0,03	0,1	0,04	0,06	0,04	0,1	92,4	248,5	115,0	111,1
Cink i proizvodi od cinka	0,4	0,03	0,2	0,02	0,4	0,02	0,2	0,02	0,2	0,03	128,7	202,9	63,8	134,0
Ukupno - Metali i metalni proizvodi	205,6	108,5	152,8	85,8	150,2	84,0	115,1	62,9	132,8	81,5	115,3	129,5	88,4	97,0
Ukupno - CG	2.600,8	415,5	2.103,7	365,9	1.949,4	300,5	1564,7	254,6	1828,1	302,1	116,8	118,7	93,8	100,5
Učešće u ukupnom uvozu/izvozu CG (%)	7,9	26,1	7,3	23,4	7,7	28,0	7,4	24,7	7,3	27,0				

Izvor: MONSTAT

Izvoz proizvoda metalske industrije (SMTK: 67 Gvožđe i čelik, 68 Obojeni metali, 69 Proizvodi od metala, nigdje nepomenuti) u 2020. godini, iznosio je 72,7 mil.eura odnosno 19,9% ukupnog izvoza Crne Gore, što je za 19,6% manje u odnosu na prethodnu godinu kad je iznosio 90,4 mil. eura odnosno 21,8% ukupnog izvoza.

U okviru sektora metalurgije i metaloprerađivačke industrije finansijske iskaze za 2020. godinu predale su 272 kompanije. U 2019. godini zapošljavale su 1.942, dok je u 2020. bilo 1.996 zaposlenih, što čini porast od 2,7%. Ukupan prihod u 2020. godini iznosio je 208,1 mil. eura, što je u odnosu na 2019. godinu pad od 3,2%. Gubici u 2020. godini su manji za 12% i iznose 14,1 mil. eura.

Metalski sektor se nalazi u teškoj situaciji, posebno velika preduzeća. Konstantan problem jeste likvidnost i porast cijena repromaterijala, nafte i naftnih derivata. Predstavnici ovog sektora ističu da se ponuda dobavljača u vezi cijene metala mijenja na svakih pet dana, te da će cijene nastaviti da rastu. Takođe, problem jesu zastarjela oprema i mašine sa kojima ne mogu biti konkurentni na tržištu. Nabavka nove opreme zahtijeva velika ulaganja i nova zaduživanja kod poslovnih banaka. Problem platnog prometa sa inostranstvom, nemogućnost obezbjeđenja kreditne podrške zbog interne politike banaka da ne podržavaju plasmane za sektor proizvodnje oružja i municije, nelojalna konkurencija i poslovanje subjekata u neregistrovanim objekti-

ma, takođe su problemi sa kojima se susreću preduzeća iz ovog sektora.

Teška situacija u kojoj se nalazi Toščelik DOO Nikšić je dodatno uzdrmala metalski sektor. Proizvodnja u pomenutoj kompaniji je obustavljena u martu tekuće godine, plate u iznosu od 90% se još uvijek isplaćuju zaposlenima, a dugovi kompanije se gomilaju. Pregovore sa upravom Toščelika imali su i predstavnici Vlade Crne Gore koji su pokušali da zajedničkim naporima ponovo pokrenu proizvodnju.

U kompanijama koje se bave proizvodnjom aluminijuma za devet mjeseci 2021. godine ostvarena je proizvodnja u iznosu od 32.753 tone što je u odnosu na uporedni period 2020. godine više 11,8%, a u odnosu na 2019. 13,6%.

U periodu 2019-2021. ukupno je izvezeno 107.250.277 t. Najviše je izvezeno u zemlje Evropske unije (90% od izvezene količine), zatim Turska, Albanija, BiH, Srbija. Kada je u pitanju adekvatna radna snaga, problem predstavlja pronalaženje radne snage za poslove pomoćnik poslužioca ćelija i poslužioca ćelija u elektrolizi.

Ostvareni obim proizvodnje koncentrata cinka i olova za period januar-septembar 2021. godine iznosio je 14.310 t za što je prerađeno 409.020t rude. U odnosu na isti uporedni period 2020. godine proizvedeno je 11% manje koncentrata (16.024 t), a u odnosu na 2019. proizvodnja koncentrata je manja za 20,6% (18.019 t).

Kompletna proizvodnja koncentrata olova i cinka se plasira na tržište Luksemburga i Poljske. Ukupni iznos investicija za devet mjeseci ove godine iznosi 36.135,34 eura, a do kraja godine planirana su neznatna ulaganja. Za isti vremenski period prethodne godine investirano je 68.190,27 eura, dok je 2019. godine investirano 576.326,46 eura.

Očekuje se otvaranje rudnika olova, cinka i drugih teških metala Brskovo, u blizini Mojkovca. Prema planovima kompanije Brskovo mine izgradnja ovog rudnika će trajati dvije godine, a na osnovu sprovedenih metalurških ispitivanja, geoloških istraživanja i studija, smatraju da će godišnje biti iskopano oko 3,6 miliona tona rude. Na osnovu prethodno navedenih istraživanja, očekuje se da će eksploatacija trajati 12 do 15 godina. Ponovo otvaranje rudnika uz poštovanje visoko postavljenih ekoloških standarda, omogućiće zapošljavanje oko 450 radnika, dok se vrijednosti investicije procjenjuje na oko 150 mil. eura. Dobijanje dozvole za urbanističko tehničke uslove Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma je u proceduri.

2.5. TRGOVINA

2.5.1. UNUTRAŠNJA TRGOVINA

Trgovina predstavlja važnu sponu između proizvođača i potrošača, a posebno je značajna kod malih, otvorenih i uslužno orjentisanih zemalja, kakva je Crna Gora. Stoga, povezanost sektora trgovine sa turizmom kao strateškom privrednom granom, ima ključnu ulogu u generisanju novih radnih mjesta i potrošnje, što se posredno odražava na povećanje obima proizvodnje i u krajnjem utiče na povećavanje društvenog proizvoda, te razvoj ukupne ekonomije.

Najveći dio BDP-a stvara se u sektoru trgovine na malo, veliko, popravke motornih vozila, a udio ovog sektora u 2020. godini iznosio je 13% BDP-a u tekućim cijenama, što je za 0,5 p.p. više u odnosu na 2019. godinu kada je iznosio 12,5%.

U periodu januar-septembar 2021. godine, ostvareni promet u trgovini na malo, izražen u tekućim cijenama, iznosio je 1.110,7 mil. eura⁴ što je povećanje od 20,2% u odnosu na uporedni period prethodne godine, dok posmatrano u odnosu na 2019. bilježi pad od 1,9%.

Tabela 18: Promet u trgovini na malo (u hiljadama eura)

Tarifa	2019	2020	2021 *	2021/2020	2021/2019
Januar	94.785	100.366	93.842	93,5	99,0
Februar	96.271	105.284	95.703	90,9	99,4
Mart	107.815	115.257	109.148	94,7	101,2
April	113.946	84.100	110.339	131,2	96,8
Maj	119.235	95.255	109.162	114,6	91,6
Jun	132.298	102.876	127.052	123,5	96,0
Jul	152.487	103.135	161.303	156,4	105,8
Avgust	171.253	107.724	170.096	158,3	99,3
Septembar	143.896	110.275	134.094	121,6	93,2
Januar-Septembar	1.131.986	924.272	1.110.739	120,2	98,1

Izvor: MONSTAT

U prva tri mjeseca tekuće godine vrijednost prometa u trgovini na malo bilježi umjereni pad u odnosu na uporedne mjesec prethodne godine, da bi u aprilu uslijedio rast prometa, koji je nastavljen i u ostalim mjesecima. Najveće stope rasta od 56,4% i 58,3%, zabilježene su u julu i avgustu.

U prvih devet mjeseci 2021. godine u odnosu na isti period 2019. rast prometa je zabilježen u martu (1,2%) i julu (5,8%), dok je u ostalih sedam mjeseci ostvaren pad.

Prosječna bruto zarada u sektoru trgovine u periodu januar-oktobar 2021. godine iznosila je 590 eura i u odnosu na isti posmatrani period prethodne godine bilježi rast od 3,0%, (kada je iznosila 573 eura), dok je u poređenju sa 2019. godinom veća za 4,1% (567 eura). Prosječna neto zarada za navedeni period iznosila je 395 eura, što je rast od 2,9%, u odnosu na isti period 2020. (384 eura) ili 4,2% u odnosu na isti period 2019. godine (379 eura).

Učešće sektora trgovine u ukupnom broju zaposlenih u poređenju sa drugim sektorima je najveće i u periodu januar-oktobar 2021. godine iznosilo je 19,9%. Naime, u ovom sektoru je u prosjeku bilo zaposleno 36.844 lica, što je rast od 3,8% u odnosu na uporedni period 2020. godine, kada je u prosjeku zapošljavao 36.074 radnika. U odnosu na 2019. kada je ovaj sektor zapošljavao za isti uporedni period u prosjeku 39.904, navedeno predstavlja smanjenje od 7,7%.

Poslovanje u sektoru trgovine karakteriše otežana naplata potraživanja i blokade računa. Ovo je izazov inače karakterističan za ovaj sektor, međutim ovaj problem je još izražajniiji imajući u vidu situaciju izazvanu pandemijom. Na poslovanje negativan uticaj ima i siva ekonomija, i to u dijelu: neregistrovanja djelatnosti, neformalnog zapošljavanja, nelegalan rad nerezidenata, nelegalna prodaja putem interneta, ⁴ Vrijednost prometa u trgovini na malo izračunat na osnovu posljednjih dostupnih podataka (indeksi prometa u trgovini na malo 2021. i vrijednosti prometa u trgovini na malo 2020.)

društvenih mreža, nelegalna prodaja akciznih proizvoda.

Privrednici ističu i da su ograničenja u poslovanju: uslovi finansiranja kod poslovnih banaka, koji su dodatno otežani usljed nastale situacije, nedostatak adekvatno edukovane radne snage, visoki doprinosi na zarade, porez na nepokretnosti (čija se visina razlikuje od opštine do opštine), inspeksijske kontrole i kontrole na granicama.

Kao barijeru poslovanju trgovci ističu i odredbu 35a Zakona o unutrašnjoj trgovini, kojom je uvedena neradna nedelja. Privredna komora je uputila nadležnim ministarstvima dvije inicijative za izmjenu navedenog Zakona u aprilu 2020. godine i u martu 2021. godine. Privrednici su pored potpunog ukidanja člana 35a Zakona, predlagali i izmjenu na način da se rad trgovinama dozvoli tokom turističke sezone ili u jednoj smjeni.

Barijeru privrednim subjektima iz sektora trgovine predstavlja i obaveza označavanja proizvoda na Brajevom pismu, propisana Zakonom o zaštiti potrošača tačnije podzakonskim aktom Pravilnikom o listi proizvoda, načinu isticanja i vrsti objekata u kojima se ističu obavještenja o robi na Brajevom pismu. Naime, kao obavezni proizvodi navedeni su tečni deterdženti za pranje veša i suđa, kao i tečni šamponi za pranje kose i tijela. Navedena obaveza ne postoji niti u državama Evropske unije, niti u uporednoj praksi zemalja regiona, a predstavlja barijeru i opterećenje privrednim subjektima iz sektora trgovine.

2.5.2. ROBNA RAZMJENA SA INOSTRANSTVOM

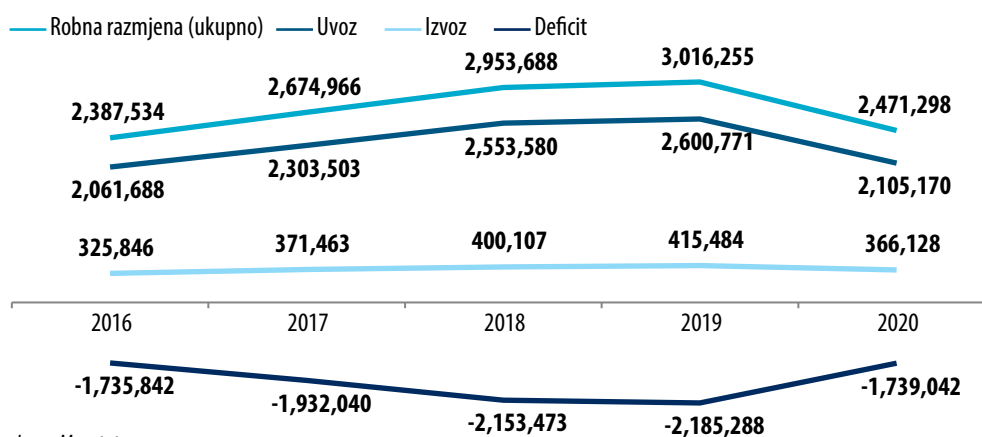
U periodu prije pandemije, ukupna vrijednost robne razmjene je rasla iz godine u godinu, kao rezultat povećane aktivnosti u sektoru građevinarstva ali i povećane tražnje u sektoru turizma. Prosječna godišnja stopa rasta iznosila je 8,8%.

Pod uticajem krize izazvane pandemijom, ukupna robna razmjena je u 2020. godini smanjena za 18,1% u odnosu na godinu ranije i iznosila je 2.471,3 mil. eura.

Ukupna robna razmjena Crne Gore sa inostranstvom u periodu januar-septembar 2021. godine iznosila je 2.130,2 mil. eura⁵, što ukazuje na rast od 17,1% u poređenju sa uporednim periodom prethodne godine kada je iznosila 1.819,3 mil.eura.

Uvezeno je robe u vrijednosti od 1.828,1 mil.eura, što je povećanje od 16,8% u odnosu na uporedni period prethodne godine kada je iznosio 1.564,7 mil.eura, dok je

Grafik 14: Robna razmjena Crne Gore (mil. eur)

Izvor: Monstat

izvoz iznosio 302,1 mil.eura i takođe je veći za 18,7% , u odnosu na 2020. godinu kada je iznosio 254,5 mil.eura.

Tabela 19: Robna razmjena Crne Gore sa inostranstvom (u mil. eura)

	I-IX 2019.	I-IX 2020.	I-IX 2021.	Index I-IX 2021/2020	Index I-IX 2021/2019
Ukupno	2.250,1	1.819,3	2.130,2	117,0	94,7
Uvoz	1.949,6	1.564,7	1.828,1	116,8	93,8
Izvoz	300,5	254,5	302,1	118,7	100,5
Deficit	1.649,1	1.310,2	1.526,0	116,5	92,5
% pokrivenosti uvoza izvozom	15,4	16,3	16,5	-	-

Izvor: MONSTAT; *preliminarni podaci

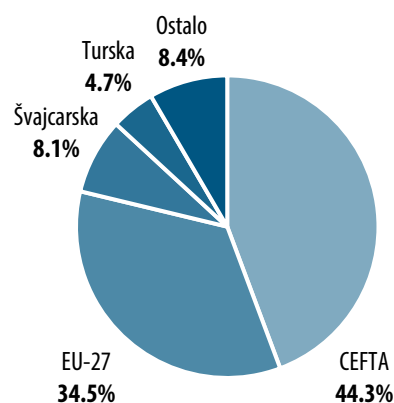
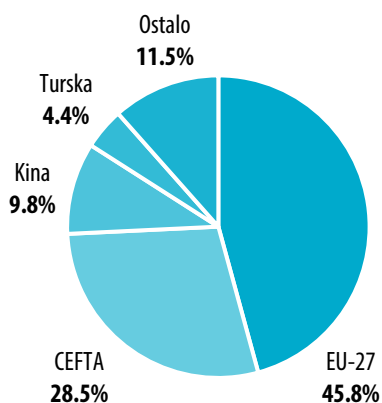
Spoljnotrgovinski deficit iznosio je 1.526,0 mil.eura i veći je za 16,5% u odnosu na uporedni period prethodne godine, kada je iznosio 1.310,2 mil.eura. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom je 16,5%, što je za 0,2% više u poređenju sa 2020. godinom kada je iznosio 16,3%.

U poređenju sa prvih devet mjeseci 2019. godine, robna razmjena u istom periodu tekuće godine bilježi pad od 5,3%. Uvoz je smanjen za 6,2%, dok je izvoz ostao na približno istom nivou.

Posmatrano prema regionalnim grupacijama, u periodu januar-septembar 2021. go-

Grafik 15: Najvažniji partneri u uvozu, I-IX 2021

Grafik 16: Najvažniji partneri u izvozu, I-IX 2021

Izvor: Monstat

dine, spoljnotrgovinska robna razmjena bila je najveća sa Evropskom unijom (44,1%) i potpisnicama CEFTA sporazuma (30,1%).

Najznačajniji spoljnotrgovinski partneri u uvozu su bili: Srbija (368,9 mil. eura ili 20,2%), Kina (179,2 mil. eura ili 9,8%) i Njemačka (168,4 mil. eura ili 9,2%) dok su glavni partneri u izvozu bili: Srbija (77,9 mil. eura ili 25,8%), Švajcarska (24,5 mil. eura ili 8,1%) i Bosna i Hercegovina (23,3 mil. eura ili 7,7%).

Najviše su se uvozila: ulja dobijena od nafte i ulja dobijena od bitumenoznih mineral (131,8 mil. eura), lijekovi (70,6 mil. eura) i putnički automobile i druga motorna vozila (66,4 mil. eura).

Tabela 20: Deset zemalja sa najvećim obimom prometa, I-IX 2021. (u milionima eura)

R.br.	Zemlja	Uvoz	% učešća	R.br.	Zemlja	Izvoz	% učešća
Ukupno – CG		1.828,1	100	Ukupno – CG		302,1	100
1	Srbija	368,9	20,2	1	Srbija	78,0	25,8
2	Kina	179,2	9,8	2	Švajcarska	24,5	8,1
3	Njemačka	168,4	9,2	3	Bosna i Hercegovina	23,3	7,7
4	Italija	115,2	6,3	4	Italija	21,0	6,9
5	Grčka	107,0	5,8	5	Slovenija	17,0	5,6
6	Hrvatska	100,1	5,5	6	Njemačka	15,1	5,0
7	Bosna i Hercegovina	91,7	5,0	7	Turska	14,3	4,7
8	Turska	80,8	4,4	8	Albanija	13,2	4,4
9	Španija	41,9	2,3	9	Poljska	10,9	3,6
10	Slovenija	36,5	2,0	10	Češka	8,7	2,9
Ukupno 1-10		1.289,7	70,5	Ukupno 1-10		226,0	74,7

Izvor: MONSTAT

Najviše su se izvozili: električna energija (50,6 mil. eura), aluminijum sirovi (49,2 mil. eura) i drvo obrađeno po dužini rezanjem, glodanjem ili sječenjem ili ljuštenjem, uključujući i rendisano, brušeno, čeono spojeno, debljine preko 6 mm (19,1 mil. eura).

Tabela 21: Najzastupljenija roba u uvozu/izvozu, januar-septembar 2021. godine (u milionima eura)

Tarifa	Naziv	Uvoz	Tarifa	Naziv	Izvoz
2710	Ulja dobijena od nafte i ulja dobijena od bitumenoznih minerala	131,8	2716	Električna energija	50,6
3004	Ljekovi	70,6	7601	Aluminijum, sirovi	49,2
8703	Putnički automobili i druga motorna vozila	66,4	4407	Drvo obrađeno po dužini rezanjem, glodanjem ili sječenjem ili ljuštenjem, uključujući i rendisano, brušeno, čeono spojeno, debljine preko 6 mm:	19,1
2716	Električna energija	51,8	3004	Ljekovi	18,1
3002	Ljudska krv; životinjska krv pripremljena za upotrebu u terapeutske, profilaktičke ili dijagnostičke svrhe	36,7	7204	Otpaci i ostaci od gvožđa ili celika; otpadni ingoti, slabovi i dr. od gvožđa ili celika, za pretapanje:	13,1
0203	Meso svinjsko, svježe, rashladeno ili smrznuto:	29,1	2608	Rude cinka i koncentri	10,1
8517	Elektrici aparati za žicnu telefoniju i telegrafiju	28,6	0210	Meso i jestivi mesni i drugi klanicni proizvodi, soljeni, u salamuri, sušeni ili dimljeni; jestivo brašno i prah od mesa ili od drugih klanicnih proizvoda	7,4
2202	Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje	24,3	2606	Rude aluminijuma i koncentri	7,3
2160	Prehrambeni proizvodi na drugom mjestu nepamenuiti niti obuhvaceni	23,2	2701	Ulja dobijena od nafte i ulja dobijena od bitumenoznih minerala	6,9
1905	Hljeb, peciva, kolaci, biskviti i ostali pekarski proizvodi sa dodatkom kakaa ili bez dodatka kakaa	23,2	2404	Cigare, cigarilosi i cigarete, od duvana ili zamjene duvana	6,0

Izvor: MONSTAT

2.5.3. POSREDNIČKE USLUGE U SPOLJNOJ TRGOVINI

Bez međunarodnog sistema špedicije i logistike nije moguće funkcionisanje sistema spoljnotrgovinske razmjene, jer međunarodna špedicija veoma je značajna privredna djelatnost u sistemu društvene reprodukcije, koja je inkorporirana i ekonomski konsolidovana u sistemu razmjene dobara, preko kojih povezuje proizvodnju i potrošnju, odnosno ponudu i potražnju.

Poslovima zastupanja pred carinskim organom bavi se 147 privrednih društava, kojima je od Uprave carina izdato odobrenje za obavljanje djelatnosti, dok 277 fizičkih lica posjeduju licencu za obavljanje poslova zastupanja pred carinskim organom.

Primarna djelatnost 13% ovih preduzeća je trgovina, proizvodnja, prevoz, a poslove zastupanja obavljaju uglavnom za sopstvene potrebe. Pružanjem logističkih usluga i zastupanjem pred carinskim organom bavi se 127 privrednih subjekata, koji zapošljavaju 921 radnika. Većinom su mikro i mala preduzeća, a samo jedno preduzeće, čija je pretežna djelatnost zastupanje pred carinskim organom, zapošljava između 50 i 100 radnika, dok dva preduzeća imaju više od 100 zaposlenih.

Međunarodnu trgovinu, a samim tim i logistiku, reguliše veliki broj propisa iz oblasti bezbjednosti i zdravlja ljudi, životinja i biljaka, carinskih i poreskih propisa, međunarodnih standarda i drugih, koji se intenzivno mijenjaju.

Ograničenja u realizaciji spoljnotrgovinskih poslova su najizrazitija tokom ljetnje turističke sezone. Veliki priliv gostiju u tekućoj godini i povećan uvoz proizvoda u ovom periodu stvarao je gužve na graničnim prelazima, što je dovelo do dodatnog opterećenja graničnih ispostava i terminala u unutrašnjosti.

Ograničenja sa kojima se kompanije u realizaciji spoljnotrgovinskih poslova suočavaju su nelikvidnost i nemogućnost naplate potraživanja, siva ekonomija, neloyalna konkurencija, još uvijek nedovoljno razvijena saobraćajna infrastruktura, česte i skupe analize robe, spora administracija i nedostatak stručnog kadra. U dijelu fiskalnih i parafiskalnih plaćanja opterećenje poslovanju predstavljaju porezi i doprinosi na zarade, porezi na nepokretnosti, visoka stopa PDV-a, kao i visoke takse i naknade, na državnom i lokalnom nivou.

Dodatno, kao ograničenje koje kompanije imaju u ovom sektoru su uslovi poslovanja na graničnim prelazima. Privredni subjekti ukazuju na neuslovno poslovanje na pojedinim graničnim prelazima, kao što su GP Božaj, gdje već tri godine obavljaju poslove u neuslovnim prostorijama, iako je poslovna zgrada za obavljanje ovih djelatnosti izgrađena prije par godina. Privredni subjekti koji se suočavaju sa ovim problemom saopštavaju da bi useljenje u novu poslovnu zgradu, riješilo sve probleme koje imaju na ovom graničnom prelazu, ne samo špediterskim kompanijama već i graničnoj policiji, kao i carinskim organima.

Slobodna zona bi trebalo da predstavlja primjer dobre prakse i uspješan model privlačenja investicija, kao i da omogući efikasno poslovanje i značajne uštede objedinjavajući sve pogodnosti za investiranje i poslovanje na jednom mjestu. Međutim, ocjena je da potencijali Slobodne zone nijesu valorizovani na najbolji način zbog više izazova kao što su: način prijavljivanja robe u slobodnoj carinskoj zoni, način vođenja evidencije, unos domaće robe namijenjene izvozu, carinjenje iste i roka zadržavanja robe u Slobodnoj zoni, kao i nedovoljan broj carinskih službenika koji obavljaju poslove nadzora, što usporava carinske postupake.

U cilju potpune valorizacije Slobodne zone potrebno je sinergijsko djelovanje svih privrednih subjekata i državnih organa koji posluju u barskoj luci. Osim podsticajnih

mjera od strane države, opštine i lučkih operatera, privrednici ukazuju na potrebu unaprijeđenja efikasnosti u radu pružalaca usluga, kao i carinskih i inspekcijских organa, a sve u cilju zadržavanja postojećih i privlačenja novih korisnika, posebno u proizvodnim djelatnostima.

Šansu za unapređenje poslovnih aktivnosti privrednici prepoznaju u izgradnji auto-puta prema Srbiji, kao i rekonstrukciji željeznice u Crnoj Gori i Srbiji na pruzi Bar – Beograd. To će doprinijeti intenzivnijem korišćenju ovog putnog pravca, upošljavanju luke u Baru, nižim troškovima i rastu konkurentnosti, i na taj način poslovanju u oblasti logistike i špedicije.

S obzirom na prirodu djelatnosti, zastupanja i posredovanja u spoljnoj trgovini, poslovanje ovih privrednih društava u velikoj mjeri zavisi od organizacije rada i efikasnosti državnih organa na graničnim prelazima i carinskim terminalima u unutrašnjosti.

Glavni partner Sektoru logistike i špedicije je Uprava prihoda i carina Crne Gore. Privredna komora Crne Gore u kontinuitetu ima dobru saradnju sa Upravom prihoda i carina. Ona se realizuje učešćem u radu Odbora udruženja špeditera, realizacijom seminara i raznih edukacija, učešćem na konferencijama koje Komora organizuje, kao i kroz neposrednu dnevnu saradnju prilikom traženja rješenja za unapređivanje poslovnog ambijenta i dobijanje podataka o realizovanoj robnoj razmjeni.

Privredni subjekti konstatuju da je Uprava prihoda i carina posljednjih godina unaprijedila rad u smislu transparentnosti, efikasnosti, sistema analize rizika, naknadne kontrole, iako su pojedina pitanja još uvijek otvorena ili se rješavaju previše sporo. U oblasti elektronskih servisa i elektronske komunikacije sa privrednim subjektima, napravljen je iskorak u odnosu na druge državne organe. Od posebnog je značaja početak implementacije pojednostavljenih carinskih postupaka na osnovu knjigovodstvenih upisa (kućno carinjenje), koje se obavlja bespapiro.

U većini neriješenih slučajeva, nedovoljna finansijska sredstva, što u krajnjem rezultira nedostatkom kadrovskih i tehničkih kapaciteta, razlog su zbog kojeg Uprava prihoda i carina nije mogla da izađe u susret zahtjevima privrede. Međutim, dešavalo se i da za pojedine inicijative Uprava prihoda i carina nije imala razumijevanja ili da problemi koji se riješe na sastanku, nakon kadrovskih ili organizacionih promjena u Upravi, ponovo moraju da budu kandidovani za novi sastanak.

Kao jedan od izazova u sledećoj godini jeste primjena novog Carinskog zakona čije je usvajanje bilo planirano Programom rada Vlade u IV kvartalu 2021. godine.

Uporedo sa primjenom novog Carinskog zakona kreće i primjena Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS) na nacionalnom nivou. Novom regulativom postići će se izuzetno visok nivo usaglašenosti sa Carinskim zakonom Unije, odnosno sa zahtjevima pregovaračkog poglavlja 29. Najznačajnija novina, u ovom kompleksnom zakonu punom procedura, je što će kompletan proces carinjenja biti bespapiro. Razmjene informacija, kao što su deklaracije, zahtjevi ili odluke, između carinskih organa i privrednih subjekata, te čuvanje tih informacija vršiće se upotrebom tehnika elektronske obrade podataka. Za primjenu ove odredbe potrebno je razviti nove i nadograditi postojeće IT sisteme, što zahtjeva izvjesno vrijeme.

Pandemija koronavirusa je uticala je na usporavanje obavljanja privrednih aktivnosti u ovoj oblasti, iako je ova grana privrede bila izuzeta iz oblasti zabrane obavljanja djelatnosti. Sam proces rada na granicama, carinarnicama, skladištima, morao se prilagoditi preporukama zdravstvenog sistema, radi očuvanja zdravlja i sprečavanja širenja zaraznih bolesti, uz obaveznu socijalnu distancu i poštovanje drugih mjera koje se odnose na korišćenje zaštitne opreme.

Finansijski problemi pogodili su, kako cjelokupnu privredu, tako i Sektor logistike i špedicije. Prihodi kompanija u 2020. godini bilježe pad od 24,3%. Zarade zaposlenih bilježe pad od 2,9%, dok broj zaposlenih bilježi rast od 4,2%.

Najveći izazov prouzrokovan pandemijom sa kojim se kompanije u ovom sektoru susrijeću je nemogućnost ili usporenost naplate usluga, što otežava izmirivanje tekućih obaveza koje se odnose na otplatu kredita i plaćanje zakupa, zatim plaćanje dažbina državi i lokalnim samoupravama (porezi, doprinosi, takse i naknade, reklame, pristupni putevi, odvoz smeća, porez na nepokretnosti), kao i plaćanje mjesečnih režijskih troškova (voda, struja, čistoća).

Studija mjerenja prosječnog vremena puštanja robe u slobodan promet. Kako bi ostali konkurentni u današnjem poslovnom okruženju, privrednicima treba garantovati brzo i predvidljivo vrijeme carinjenja robe za njihove pošiljke koje ispunjavaju sve zakonske propise. S obzirom na to da igra važnu ulogu u carinjenju i puštanju robe u slobodan promet, carinske administracije treba da nastoje da smanje složenost carinskih postupaka i ograniče zahtjeve za informacijama na podatke koji su neophodni za procjenu i odgovor na rizike i naplatu prihoda. Moderne carinske uprave su prepoznale da pojednostavljenje i olakšavanje postupka carinjenja, uključujući i smanjenje troškova carinjenja, koristi uvoznicima, izvoznicima i nacionalnoj ekonomiji.

Kako bi se osiguralo da ih svi nadležni organi na graničnim prelazima efikasno primjenjuju, procedure za prelazak roba preko državne granice moraju se analizirati i ažurirati u redovnim vremenskim intervalima. U okviru svoje nadležnosti mnoge carinske administracije sprovode periodične analize i revizije u cilju pojednostavljenja carinskih aktivnosti. Jedna od metoda koje se koriste za analizu carinskih postupaka je mjerenje prosječnog vremena koje je potrebno za uvoz i izvoz roba. Ovo pomaže carini i ostalim nadležnim graničnim organima da identifikuju problematične oblasti i sprovedu korektivne mjere za poboljšanje efikasnosti i efektivnosti.

Značaj ove vrste mjerenja istaknut je u Sporazumu o trgovinskim olakšicama Svjetske trgovinske organizacije (STO TFA) koji navodi u članu 7 (stav 6) da se „članice podstiču da periodično i na dosljedan način mjere i objavljuju svoje prosječno vrijeme carinjenja robe, koristeći alate kao što su, između ostalog, Studija o mjerenju vremena carinjenja robe Svjetske carinske organizacije«.

Studija o mjerenju vremena carinjenja robe sprovedena u Crnoj Gori mjeriće prosječno vrijeme potrebno za uvoz, izvoz i tranzit roba, uzimajući u obzir ukupno vrijeme potrebno za završavanje svih formalnosti. Osim toga, studija će odvojeno mjeriti prosječno vrijeme svih aktera, javnih i privatnih, uključenih u postupak carinjenja.

Pored mjerenja vremena carinjenja robe, Studija će sadržati preporuke za poboljšanje efikasnosti i postavlja temelj koji omogućava da buduće odluke budu dobro osmišljene i sprovedene. Svrha željenih rezultata i zaključaka ove Studije biće utvrđivanje referentnog vremena potrebnog za sprovođenje carinskog postupka na graničnom prelazu i da se identifikuju potencijalne barijere u prekograničnoj trgovini kako bi se predložile korektivne mjere u oblastima u kojim je potrebno poboljšati efikasnost.

Studija će biti sprovedena na četiri lokacije: Terminal Podgorica, granični prelaz Dobrakovo, Slobodna zona Bar i Aerodrom Podgorica u periodu novembar-decembar 2021. godine, tokom sedam uzastopnih dana na svakoj pojedinačnoj lokaciji za mjerenje - od 00:00 do 23:59 časova.

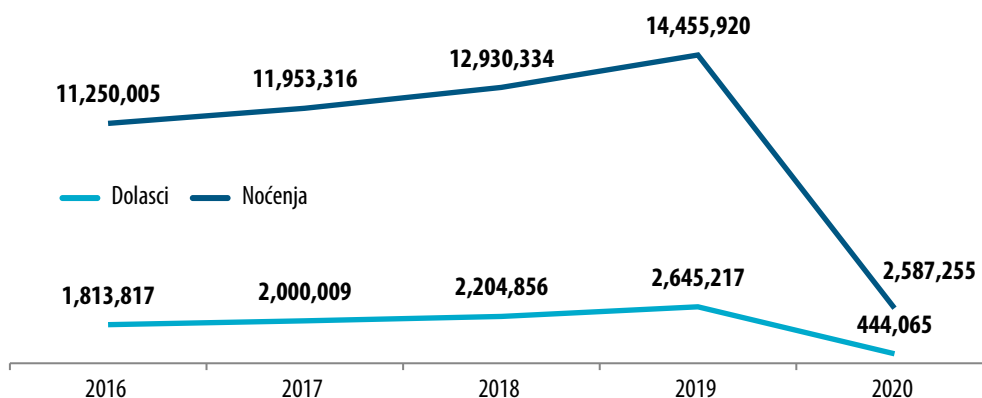

2.6. TURIZAM I UGOSTITELJSTVO

Turizam iz godine u godinu opravdava ulogu strateške privredne grane, posebno imajući u vidu činjenicu da njegovo učešće u BDP kontinuirano raste, kao i broj turista, ostvarenih noćenja i prihoda. Uspješan razvoj turizma ima multiplikativan efekat i na druge privredne grane – trgovinu, poljoprivredu, saobraćaj i druge djelatnosti. Savremeni razvoj turizma karakteriše razvoj posebnih oblika turizma, koji su značajni za generisanje zaposlenosti, povećanje standarda stanovništva i uravnotežavanje regionalnog razvoja.

Prema podacima Svjetskog savjeta za turizam i putovanja (WTTC), ukupan doprinos turizma i putovanja crnogorskoj ekonomiji na kraju 2019. godine iznosio je čak 1,58 milijardi eura što čini čak 32,1% BDP-a. Dodatno, turizam i putovanja doprinose ekonomiji Crne Gore sa čak 66.900 radnih mjesta, što je trećina ukupnih radnih mjesta u Crnoj Gori, a gotovo polovina u privatnom sektoru. Ovi podaci jasno ukazuju na značaj turizma za crnogorsku ekonomiju.

Grafik 17: Dolasci i noćenja u kolektivnom i individualnom smještaju

Izvor: Monstat

O značajnom uticaju turizma na ukupnu ekonomiju svjedoči i djelovanje pandemije kovid 19, usljed kojeg su prihodi od ove grane djelatnosti u 2020. godini pali za 87% u odnosu na 2019. godinu. Turistička privreda je pretrpjela ogromne gubitke, što se u konačnom odrazilo i na ekonomiju cijele države. Broj dolazaka turista za 2020. godinu ostvario je pad od 90%, dok broj noćenja pad od 93,5%.

Kada je u pitanju turistički promet, ovogodišnja ljetnja turistička sezona u Crnoj Gori je protekla uspješno.

Ukoliko posmatramo kolektivni smještaj u periodu januar-septembar 2021. godine, ostvareno je 631.970 dolazaka što je više za 163% u odnosu na isti period 2020. godine i manje za 41% u odnosu na isti period 2019. godine. Takođe, u posmatranom periodu u kolektivnom smještaju, ostvareno je 2.671.794 noćenja, što predstavlja rast od 215% u odnosu na isti period 2020. godine, odnosno manje je za 36% ako posmatramo isti period rekordne 2019. godine.

Od ukupnog broja noćenja u kolektivnom smještaju, 89% su ostvarili strani turisti, a 11% noćenja su ostvarili domaći turisti. Prosječan boravak turista u kolektivnom smještaju, za posmatrani period, iznosio je 4,23 dana.

U strukturi noćenja stranih turista u kolektivnom smještaju, za prvih devet mjeseci 2021. godine najviše noćenja ostvarili su turisti iz Srbije 29,7%, Ukrajine 13%, Bosne

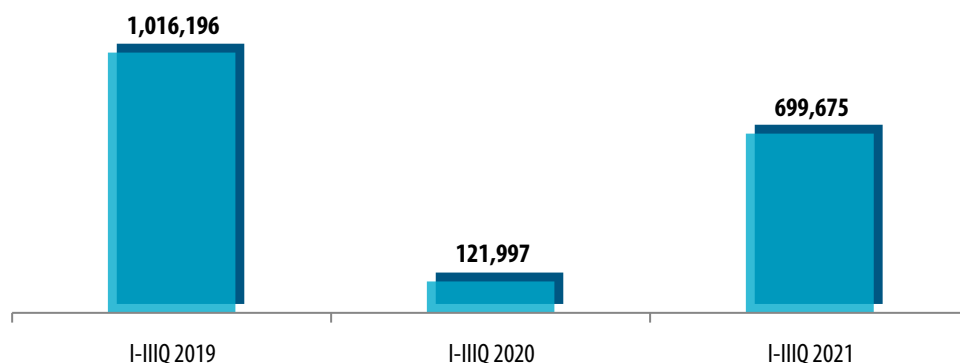
i Hercegovine 9,2% i Rusije 5,2%. U odnosu na isti period 2020. godine, najveći rast ostvarenih noćenja zabilježen je kod turista iz Mađarske (867% više), Poljske (766% više), Srbije (570% više) i Ukrajine (394% više).

Najveće ostvarenje broja noćenja u odnosu na rekordnu 2019.godinu, u primorskim opštinama u kolektivnom smještaju za prvih devet mjeseci ima Opština Tivat (83%), a najmanje Ulcinj, Bar i Herceg Novi (59%).

Pandemija korona virusa, sa snažnim posljedicama po turizam uticala je na pad broja zaposlenih u sektoru usluge smještaja i ishrane. Za prvih osam mjeseci 2021. godine prosječan broj radnika u Sektoru usluge smještaja i ishrane iznosi 10.943⁶, što je za 22% manje u odnosu na 2020. i 43% manje u odnosu na prosječan broj zaposlenih u istom periodu 2019. godine.

Za prvih devet mjeseci 2021. godine, prosječna bruto zarada u sektoru Usluge smještaja i ishrane iznosi 585,44 eura⁷ i bilježi pad od 0,5% u odnosu na 2020.godinu, odnosno 8,0% u odnosu na isti period 2019. Prosječna neto zarada u istom periodu iznosi 388,89 eura i bilježi pad od 0,7% u odnosu na 2020. godinu, odnosno 8,6% u odnosu na isti period 2019.

Grafik 18: **Prihodi od turizma** (mil. eura)

Izvor: CBCG

Prihodi od turizma, u periodu od 2010. do 2019. godine, su porasli za 50%. Konstantan rast prihoda rezultat je kontinuiranog rada na unaprijeđenju ponude, obogaćivanju turističkog proizvoda, poboljšanja zimske turističke infrastrukture, stvaranju uslova za bolju saobraćajnu i avio povezanost sa glavnim evropskim tržištima, kao i promociji destinacije i njenom pozicioniranju na turističkoj mapi svijeta.

Ostvareni prihodi od turizma⁸ u prva tri kvartala 2021. iznose 699,7 mil. eura i bilježe rast od 473,5% u odnosu na isti period prethodne godine, odnosno imaju ostvarenje od 69,0% u odnosu na 2019. godinu.

Jedan od najvećih izazova za privredne subjekte koji se bave pružanjem usluga u turizmu i ugostiteljstvu predstavlja siva ekonomija, odnosno svi njeni pojavni oblici (neregistrovani smještaj, neregistrovani promet, neregistrovana djelatnost, neregistrovani zaposleni idr). S tim u vezi, potrebno je intenzivirati aktivnosti na suzbijanju ove pojave s ciljem uspostavljanja jednakih uslova za poslovanje svih privrednih subjekata, kao i povećanja budžetskih prihoda.

Nedostatak radne snage na sezonskim poslovima u turizmu, predstavlja jednu od biznis barijera. Iako se turistička privreda permanentno zalaže da se u Crnoj Gori

6 Monstat

7 Monstat

8 Centralna banka Crne Gore

ostvari ambijent u kojem prioritet u zapošljavanju imaju domaći radnici, sadašnja ponuda stručnog kadra u sektoru turizma nije zadovoljavajuća. Strategija razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma u Crnoj Gori sa Akcionim planom je važila do 2014. godine pa je neophodno definisati poseban program i pristupiti izradi novog strateškog dokumenta. Sve to treba da je praćeno dobrim centrima za specijalističku edukaciju kadrova svih profila.

Od izuzetne važnosti je sprovesti više mjera za registraciju sezonskih radnika u Crnoj Gori, koje bi uticale na suzbijanje sive ekonomije. Tu se prije svega misli na sljedeće:

- Omogućiti objedinjenu elektronsku prijavu sezonskih radnika kroz izradu elektronskog web portala koji će služiti kao sredstvo za komunikaciju između institucija i podnosioca zahtjeva (radnika ili poslodavca). Ovo podrazumijeva da će podnositelj u jednom popunjavanju zahtjeva popuniti sve podatke potrebne za postupke koje je neophodno završiti kako bi se finalizovao postupak prijave radnika. Sistem će automatski kreirati zahtjeve sa podacima potrebnim za realizaciju različitih procedura pred različitim nadležnim organima i ovakve zahtjeve poslati u onom trenutku kada to proces zahtjeva;
- Potrebno je da se sistemi svih relevantnih institucija za odlučivanje, a prije svega Ministarstva unutrašnjih poslova, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Uprave prihoda i carina, Ministarstva ekonomskog razvoja i lokalne samouprave, uvežu na jedinstveni web portal preko koga će podnosioci zahtjeva dostavljati sve neophodne podatke, osim biometrijskih;
- Neophodno je kreirati elektronski portal i uvezati ga sa svim relevantnim registrima tako da se omogući preuzimanje potrebnih podataka ili uvid u potrebne podatke od strane ovlašćenih javnih službenika. Na ovaj način će se ukloniti obaveza podnosioca zahtjeva za dostavljanjem fotokopija izvoda iz registara. Istovremeno automatizacijom preuzimanja podataka iz izvornih registara smanjilo bi se opterećenje javnih službenika u obradi zahtjeva;
- Razmotriti opciju izdavanja automatske potvrde o prijemu zahtjeva za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad stranog državljanina koja će sa sobom nositi privremeno pravo na rad stranog državljanina sa ograničenim vremenskim trajanjem i potencijalno dodatnim ograničenjima u vidu visine primanja ili vrste posla koja se može obavljati. Potvrda bi podrazumijevala i prijavu radnika u Upravi prihoda i plaćanje pripadajućih poreza i doprinosa. Privremena dozvola prerasla bi u dozvolu za rad u slučaju „pozitivne“ odluke MUP-a ili se poništava u onom trenutku kada se izda „negativna“ odluka MUP-a po zahtevu za izdavanje dozvole za boravak i rad. Poništavanje privremene dozvole ne bi sa sobom nosilo pravo na povraćaj obračunatog poreza i doprinosa;
- Automatizovati procese odjave radnika sa sistema Uprave prihoda i prijave obračunatih poreza i doprinosa za prijavljene radnike na osnovu unaprijed dostavljenih podataka (o trajanju ugovora ili ugovorenoj zaradi).

Takođe, trenutno nije moguće angažovanje studenata na sezonskim poslovima, zbog čega je potrebno prilagoditi regulativni okvir⁹ i omogućiti fleksibilnije angažovanje domaće radne snage, tokom trajanja sezone. Takođe, potrebno je izvršiti izmjenu propisa o zapošljavanju i uvesti kategoriju »stalni sezonski radnik«. Na ovaj način bi se motivisala nezaposlena lica da se prekvalifikuju i imaju sigurno stalno sezonsko zaposlenje.

⁹ Izmjeniti član 200. Zakona o radu koji definiše privremene i povremene poslove i donijeti novi Zakon o studentskim zadrugama koji bi studentima omogućio zaključivanje ugovora o praktičnom radu tokom ljetnjih mjeseci i omogućio ostvarivanje ETC kredita.

Turistički privrednici kao odgovorni poslodavci primjenjuju protokole i epidemiološke mjere da bi sačuvali zdravlje gostiju i zaposlenih. Do sada oko 160 privrednika iz Crne Gore ima pravo korišćenja međunarodne oznake za sigurna putovanja "Safe Travels", koju je Svjetski savjet za turizam i putovanja (WTTC) dodijelio Crnoj Gori. Oznaka "Safe Travels" putnicima omogućava da prepoznaju destinacije i kompanije širom svijeta koje su usvojile globalne standarde zdravstvene i higijenske zaštite i važan su preduslov za sigurna putovanja uslijed zdravstvene krize kovid 19. Samo odgovornim pristupom i zajedničkim djelovanjem možemo riješiti problem pandemije i uticati na uspješnost turističkih sezona.

Potrebno je snažnije povezivanje turizma i poljoprivrede i drugih segmenata domaće proizvodnje, čiji se proizvodi koriste u svim aspektima turizma. Kroz razvoj i sinergiju poljoprivredne i turističke djelatnosti stvaraju se materijalno-ekonomske pretpostavke za brži privredni razvoj i podizanje kvaliteta života. Inkorporiranje tradicionalnih vrijednosti u savremenu turističku ponudu, koja doprinosi prepoznavanju Crne Gore kao zemlje sa specifičnom ponudom, realizuje Privredna komora Crne Gore kroz projekte "Dobro iz Crne Gore", "Kupujmo domaće" i "Domaći ukusi".

Konzistentni i usklađeni protokoli za putovanje, unaprijeđene mjere bezbjednosti i zaštita radnih mjesta i sredstava za život, glavni su elementi za ponovno pokretanje turizma. Svjetski savjet za turizam i putovanja (WTTC) dodijelio je Crnoj Gori međunarodnu oznaku za sigurna putovanja "Safe Travels", koja putnicima omogućava da prepoznaju destinacije i kompanije širom svijeta koje su usvojile globalne standarde zdravstvene i higijenske zaštite, kao važan preduslov za sigurna putovanja uslijed zdravstvene krize kovid 19. NTOCG je institucija nosilac za dodjelu oznake u Crnoj Gori. Kroz ovu inicijativu su implementirani svi sigurnosni protokoli i mjere koje je donio Institut za javno zdravlje Crne Gore, u saradnji sa nadležnim institucijama u resoru turizma, na planu zaštite zdravlja turista i sticanja njihovog povjerenja.

Važno je ubrzati proces masovne imunizacije stanovništva čime bi Crna Gora poslala poruku da je sigurna destinacija koja primjenjuje globalno priznate epidemiološke mjere i drži epidemiološku situaciju pod kontrolom.

Svjetska turistička organizacija ističe da sektor turizma i putovanja koji je najviše pogođen ovom krizom ima potencijal da se brzo oporavi i ponovo bude ključni dio nacionalnih ekonomija i održivog razvoja.

2.7. SAOBRAĆAJ

Povoljan prirodno-geografski i saobraćajni položaj Crne Gore je komparativna prednost i dobra osnova za razvoj svih vidova prevoza i privlačenje robnog tranzita. Slabo razvijena infrastruktura, zastarjeli prevozni kapaciteti, neadekvatna organizacija saobraćaja, bezbjednost i zaštita životne sredine predstavljaju veliku prepreku privrednom rastu, povećanju produktivnosti i konkurentnosti.

Tabela 22: Indikatori saobraćajne statistike

	QI-QIII 2019	QI-QIII 2020	QI-QIII 2021	Index I-IIIQ 2021/2020	Index I-IIIQ 2021/2019
Željeznički saobraćaj					
Putnici u hilj.	775	375	429	114,4	55,4
Roba u hilj. tona	797	869	629	72,4	78,9
Drumski saobraćaj					
Putnici u hilj.	5.893	2.156	2.652	123,0	45,0
Roba u hilj. tona	667	613	647	105,5	97,0
Vazdušni saobraćaj					
Putnici u hilj.	2.253,1	441,4	1.083,8	245,5	48,1
Roba u hilj. tona	0,6	0,2	0,3	150,0	50,0
Pomorski saobraćaj					
Promet robe u lukama u tonama	1.533,9	1.488,5	1.237,8	83,2	80,7

Izvor: MONSTAT

Indikatori saobraćaja bilježili su pozitivne trendove u predkriznom periodu. Posebno su bili izraženi u vazdušnom saobraćaju, gdje je promet putnika na aerodromima rastao po prosječnoj godišnjoj stopi od 12,8%.

Pandemija korona virusa imala je snažan uticaj na sektor saobracaja. Učešće ovog sektora u BDP-u u 2020. smanjeno je za 0,6 p.p. u odnosu na godinu ranije i iznosilo je 3,5%. Pad su pretrpjeli svi vidovi saobraćaja, osim prevoza robe u željezničkom saobraćaju, gdje je ostvaren neznatan rast.

U prva tri kvartala ove godine primijetan je oporavak u sektoru saobraćaja, posebno u prometu putnika i robe u vazdušnom saobraćaju.

U prva tri kvartala 2021. godine željeznicom je prevezeno 429 hiljada putnika što je za 14,4% više u odnosu na uporedni period prethodne godine. Putnički kilometri su u pomenutom periodu iznosili 29,4 miliona što je za 33,0% više. Prevezeno je 629 hiljada tona robe, što je za 27,6% manje, dok su tonski kilometri iznosili 79,4 miliona, što predstavlja smanjenje od 18,2%.

U drumskom saobraćaju je u posmatranom periodu prevezeno 2.652 hiljada putnika, što je za 23,0% više. Pređeni putnički kilometri su iznosili 24,7 miliona i veći su 5,6%. Prevoz robe je 647 hiljada tona što je za 5,5% više u odnosu na uporedni period prethodne godine. Tonski kilometri su iznosili 87,5 miliona i veći su za 36,3%.

Promet putnika na aerodromima iznosio je 1.083,8 hiljade što je za 145,5% više, dok je promet robe vazdušnim putem takođe zabilježio rast od 50% i u posmatranom periodu iznosio 0,3 hiljade tona (337 tona).

Ukupan promet u lukama u prva tri kvartala tekuće godine, iznosio je 1.237,8 hiljada tona, što je za 16,8% manje u odnosu na uporedni period prethodne godine. Promet robe u izvozu opao je za 26,2%, dok je promet robe u uvozu opao za 33,8%.

U sektoru saobraćaja je u prvih deset mjeseca 2021. prosječno radilo 11 150 zaposlenih, što je u odnosu na uporedne podatke iz 2020. godine manje za 1,2% ili 141 lice. Ova grana privrede u pomenutom periodu je upošljavala 6,0% od ukupnog broja zaposlenih.

Prosječne bruto zarade u sektoru saobraćaja u periodu januar-oktobar tekuće godine

iznosile su 765 eura, što je za 4,3% manje u odnosu na uporedni period iz prethodne godine. U istom uporednom periodu, prosječne neto zarade u ovoj grani privrede manje su za 4,1% i iznosile su 513 eura.

Željeznička mreža je dovoljnog kapaciteta, ali su joj tehničko-eksploatacione performanse neadekvatne za pružanje kvalitetne usluge prevoza. Pruge su stare sa visokim stepenom dotrajlosti i niskim dozvoljenim brzinama kretanja pa bi rekonstrukcija i modernizacija ove infrastrukture dovela do povećanja bezbjednosti, skraćanja vremena putovanja, manjih troškova prevoza i povećanja prihoda željeznice.

Nedostatak kvalifikovanih vozača za prevoz robe i putnika, predstavlja veliki problem domaćim transportnim preduzećima. Pored navedenog, problem predstavlja odliv kvalifikovane radne snage u inostranstvo, gdje je takođe velika potražnja za ovom vrstom zanimanja.

Neloyalna konkurencija i nelegalni prevoz pričinjava veliku štetu legalnim prevoznici-ma, posebno na sjeveru Crne Gore. Naime zbog preklapanja nadležnosti opštinske i državne vlasti veoma je teško suzbiti nelegalni prevoz putnika, pa je ta pojava veoma česta kako na lokalnom tako i na međunarodnom nivou.

Crnogorske kompanije nemaju u vlasništvo brod koji saobraća na liniji Bar-Bari, pa samim tim ova linija se održava samo ljeti i to ukoliko se nađe brod u zakup. Privrednici smatraju da je od ključnog značaja da se ova stara linija održi i da bude aktivna tokom cijele godine.

2.8. INFORMACIONO - KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE

Sektor informacionih i komunikacionih tehnologija, u svijetlu Industrije 4.0, predstavlja okosnicu uspješne digitalne transformacije, a samim tim i boljeg korišćenje kapitala i jačanje nacionalne konkurentnosti. Stepenn razvoja i brzina implementacije ICT od presudnog su značaja za ekonomski rast i razvoj. Strateški pravac digitalno transformisana Crna Gora usaglašen je sa evropskim¹⁰ i nacionalnim strategijama¹¹ iz ove oblasti.

Polazne osnove za pružanje usluga ICT sektora su, prije svega, regulisan zakonodavni okvir i obezbijedena informaciono komunikaciona infrastruktura. Na razvoj ICT sektora, kvalitativno i kvantitativno, najviše utiče nivo potražnje za uslugama informacionog društva od strane javnog sektora, obrazovanja, privrednog sektora i zdravstva, te spremnosti samog sektora da odgovori na sve veće izazove koji dolaze u skladu sa savremenim tehnološkim trendovima i konceptom Industrija 4.0. Spremnost sektora da kvalitetno odgovori na zahtjeve uslovljen je kvantitetom i kvalitetom ICT stručnjaka. Za kvalitet i kvantitet ICT stručnjaka odgovorni su prije svega sistem obrazovanja, a dalje i mogućnost kontinuiranog praćenja i usvajanja novih trendova, koje informaciono komunikacione tehnologije, više nego bilo koja druga naučna oblast, zahtijeva.

ICT sektor, prepoznat u Strategiji pametne specijalizacije (S3), na horizontalnom ni-

¹⁰ Digitalna agenda 2020, Digitalna agenda za Zapadni Balkan, Strategija za jedinstveno digitalno tržište i Industrijska politika EU

¹¹ Strategija razvoja informacionog društva 2016-2020, Strategijom pametne specijalizacije i Industrijska politika Crne Gore

vou pruža informaciono-tehnološku podršku izabranim prioritetnim sektorima: održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane, energija i održiva životna sredina i održivi i zdravstveni turizam.

Sudeći prema finansijskim iskazima za 2020. godinu, situacija usljed pandemije covid-19, imala je, u odnosu na druge sektore, minimalne posljedice na poslovanje ICT sektora. I pored svih teškoća ICT sektor je, kako u svijetu tako i kod nas, bio jedan od rijetkih (ako ne i jedini) koji je zabilježio rast broja kompanija, radnika, prihoda i zarada.

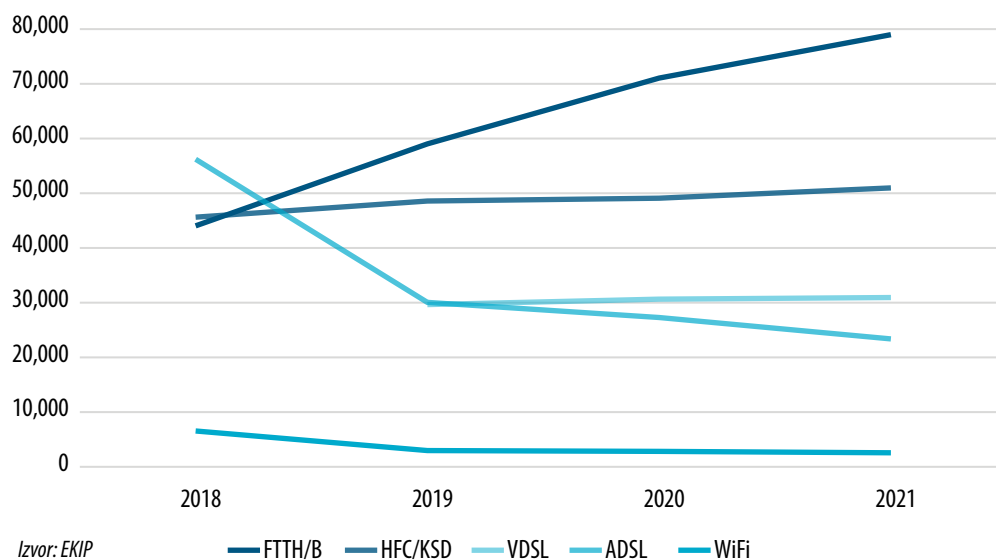
U okviru ICT sektora posluje 970 kompanije koje zapošljavaju 4.441 radnika, što u odnosu na prethodnu godinu znači povećanje broja kompanija za 17%, i broja zaposlenih za 15%. Ukupan prihod sektora iznosio je 376,1 mil. eura, što je pad od 6%. Gubici su povećani za 32%, dok dobit bilježi pad od 9% i iznosi 36,1 mil. eura.

ICT sektorom kako po prihodu, tako i po broju radnika koje upošljava, dominiraju podsektor telekomunikacija i podsektor kompjuterskog programiranja, konsultantskih i drugih srodnih djelatnosti.

Prihod telekomunikacionog sektora za 2020. bio je 236,6 mil. eura, što predstavlja pad prihoda za 10% u odnosu na prošlu godinu. Udio četiri najveća telkom operatora bio je 87% prihoda telekomunikacionog sektora, i 55,25% ukupnog prihoda cijelog ICT sektora. Ove četiri kompanije zapošljavaju 74% od ukupnog broja zaposlenih u 80 telkom kompanija, i 28,7% uposlenih u ICT sektoru. U odnosu na prošlu godinu sektor telekomunikacija bilježi povećanje gubitka za 34,8% ali i pad dobiti za 30,6%. Ukupne zarade bilježe rast od 19%.

Prema podacima EKIP-a Internet infrastruktura bilježi kontinuiran napredak u izboru i dostupnosti tehnologija pristupa internetu, samim tim i povećava se brzina pristupa Internetu.

Grafik 19: Tehnologija pristupa internetu

Pored telekomunikacionog sektora, koji obezbjeđuje elnfrastrukturu, i IT sektor je jedan od nosilaca digitalne transformacije.

IT sektor čini 690 kompanija (23% više u odnosu na prošlu godinu) koje obuhvataju djelatnosti kompjuterskog programiranja, konsultantske i drugih srodnih djelatnosti i informaciono uslužnih djelatnosti.

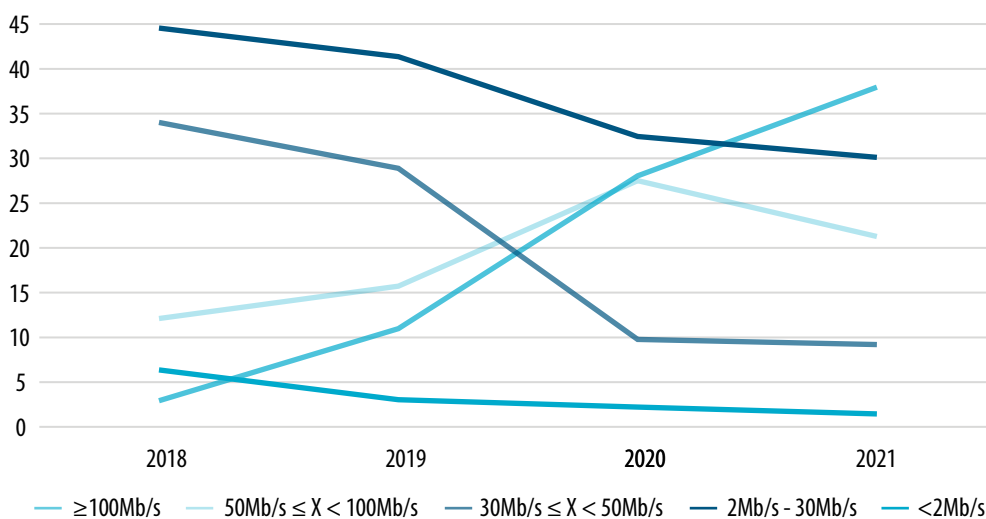
Prilikom obrade statistike i analize ICT sektora ne može se pratiti sektorsko kategorisanje kakvo je dato u kategorizaciji po sektorima prema šiframa djelatnosti (MONSTAT) jer ICT sektor, i ako prema većini šifri djelatnosti pripada sektoru J - informisanje i komunikacije, samo je njegov podsektor i uključuje još šifara djelatnosti. Zato se za praćenje ICT sektora koristi OECD-ova klasifikacija, koja se temelji na ISIC-u Rev. 4, prema kojoj ICT sektor obuhvata sljedeće:

- ICT proizvodna industrija koja sadrži ISIC kodove 2611, 2620, 2630, 2640, 2680
- ICT trgovina koja sadrži ISIC kodove 4651 i 4652 (dopunjeno sa 4741 i 4742)
- ICT usluga koja se dijeli na telekomunikacije (sadrži ISIC kodove 6110, 6120, 6130, 6190), kompjutersko programiranje, konsultantske i druge srodne djelatnosti, informaciono uslužne djelatnosti i popravku (sadrži ISIC kodove 5820, 6201, 6202, 6209, 6311, 6312, 9511, 9512).

U okviru IT sektora zaposleno je 1.832 radnika, 20,9% više u odnosu na 2019. godinu. Prihod IT sektora iznosio je 71,7 mil. eura, tj. 14,9% više u odnosu na prethodni izvještajni period. Dobit sektora iznosila je 12,6 mil. eura, što je uvećanje za 38,8%, ali je zabilježen rast gubitaka od 20,7%.

IT sektor mora brže i kvalitetnije rasti kako bi mogao odgovoriti svim izazovima i potrebama koje nameće digitalna transformacija, tim prije što poslovanje ovog sektora ima multiplikativni efekat na cijelu privredu – što se bude bolje i brže razvijao ovaj sektor brže i bolje će se crnogorska privreda digitalno transformirati. Strateški razvoj ovog sektora doprinio bi njegovom bržem rastu u skladu sa potrebama savremene ekonomije.

Grafik 20: Brzina pristupa internetu

Izvor: EKIP

U 2021. godini, računare u svom poslovanju koristilo je 99,4%¹² preduzeća, od kojih 100,0% ima pristup internetu, dok veb prezentaciju ima 84,6% preduzeća ili 0,1% više u odnosu na godinu ranije. Ipak, trebalo bi imati u vidu da posjedovanje veb prezentacije, što je slučaj kod većine, već savremeni koncept zahtijeva dodatnu interakciju sa klijentima, kao što je online shop, chatbot i dr. Od preduzeća koja imaju Web sajt, 73,0% je izjavilo da omogućava pristup proizvodnim katalozima i cjenovnicima, dok 62,5% preduzeća posjeduje linkove ili reference na profilnim društvenim mrežama. Rezultati istraživanja pokazuju da 39,7% preduzeća za pristup Internetu koristi ma-

¹² Monstat – istraživanje o upotrebi informaciono komunikacionih tehnologija u preduzećima.

ksimalnu brzinu do 30 Mbit/s, 26,7% preduzeća koristi brzinu Internet konekcije najmanje 30Mbit/s, ali manje od 100 Mbit/s, dok 17,0% preduzeća koristi brzinu Interneta najmanje 100Mbit/s, ali manje od 500 Mbit/s. Brzine Interneta između 500 Mbit/s i 1Gbit/s ima 8,7% preduzeća, dok 8,2% preduzeća koristi brzine Interneta veće od 1Gbit/s. U odnosu na prethodnu godinu konstatuje se upotreba bržeg interneta, zabilježen je rast od 3,1% preduzeća koja koriste mobilnu širokopojasnu konekciju.

U Crnoj Gori 80,8%¹³ anketiranih domaćinstava je izjavilo da ima pristup Internetu kod kuće. U 2021. godini, pristup Internetu pomoću personalnog računara (PC) imalo je 34,2% domaćinstava, dok je pristup Internetu pomoću prenosivog računara (laptop, netbook, tablet) imalo 67,9% domaćinstava. Mobilni uređaji kao platforme preko koje se pristupa Internetu koristi 98,7 ispitanika i ovaj način pristupa bilježi konstantan i značajan rast. Ovaj pokazatelj jasno usmjerava razvoj eServisa i ostalih usluga informacionog društva na koncepte u skladu sa preporukama za razvoj mobilnih aplikacija. Procenat ispitanika koji nikada nijesu kupovali ili naručivali robu ili usluge putem Interneta iznosi 53,5%.

Iako je informaciono komunikaciona infrastruktura dobro razvijena, pristup Internetu omogućen značajnom procentu stanovništva (uz preporuku da se intenziviraju aktivnosti na smanjenju jaza između regija, sjevera i juga u pogledu dostupnosti interneta), utisak je da se ovaj resurs ne koristi dovoljno u poslovne svrhe već da je dominantna upotreba zabavnih, društveno-sociološka kategorija.

Prema izvještaju Globalnog indeksa inovacija za 2021. godinu Crnu Goru je pozicionirana na 50/132 mjesto liste svjetskih ekonomija. Ocjene za indikator ICT infrastruktura pozicionira nas na 70. mjesto (podindikator pristup ICT infrastrukturi - 40, upotreba ICT -54, vladin online servis - 96, eParticipacija - 94). Prema udjelu uvoza/izvoza ICT usluga, u odnosu na ukupnu trgovinu, nalazimo se na 25/51 mjestu. Loše smo pozicionirani prema udjelu uvoza/izvoza visokih tehnologija u ukupnoj trgovini (92/113), što je, uz rast potrebe za ICT uslugama, neophodno u procesu modernizovanje crnogorske ekonomije. Pomenuto istraživanje svrstava Crnu Goru u top 10 ekonomija podgrupe srednje više razvijenih ekonomija (u grupi sa Kinom, Rusijom, Srbijom, Turskom).

Budući da razvoj ICT sektora zavisi od korišćenja novih tehnologija i eServisa, novi identifikacioni dokumenti, kojima će biti omogućena veća dostupnost elektronskih servisa, sigurno će uticati na povećanje upotrebe i zahtjeva za novim eServisima i aplikacijama, što je glavni preduslov razvoja ICT sektora.

Kroz infrastrukturu i usluge koje pruža, ICT sektor je imao izuzetno značajnu ulogu u prevazilaženju problema koji su nastali usljed pandemije. Obezbijedeno je nesmetano i kontinuirano funkcionisanje brojnih e-usluga, te integritet i neprekidnost funkcionisanja mreža u uslovima izrazito povećanog saobraćaja i zahtjeva korisnika za dodatnim kapacitetima i većim brzinama prenosa.

Iako nedovoljno razvijen, IT sektor je promptno odgovorio na niz zahtjeva za novim e-servisima i softverskim rješenjima, nakon što su se pokazali neophodni za: rad od kuće, e-učenje i sprovođenje obrazovnih programa na daljinu, elektronsko plaćanje, e-trgovinu, time pokazujući sve prednost IT industrije koja se ogleda u njenoj fleksibilnosti, bez potrebe za resursima koji su nedostupni ili neobnovljivi.

Takođe, s obzirom da IT sektor dominantno pruža usluge (softver je podrazumijevan kao usluga) koje je moguće isporučiti kupcu putem interneta, nedostatak kredibilnih platnih procesora (npr. PayPal), preko kojih bi bilo moguće i naplatiti usluge od klijenata iz inostranstva, ogromna je barijera. Sada samo mogu da se plate usluge pružaocima izvan Crne Gore, ali ne i da se naplate, što predstavlja veliko ograničenje za ekspanziju izvoza IT proizvoda i usluga, ali ne samo IT sektora, već i svih drugih po principima eTrgovine.

¹³ Monstat- istraživanje o upotrebi informaciono komunikacionih tehnologija u domaćinstvima

2.9. BANKARSTVO I USLUGE OSIGURANJA

Bankarski sektor karakteriše sigurnost i stabilnost, uz profitabilno poslovanje, ostvarenu visoku likvidnost i solventnost.

Ukupna bilansna suma banaka na kraju oktobra 2021. godine, iznosila je 5.197,5 mil. eura i veća je za 13,1% u odnosu na kraj oktobra 2020. godine (4.595,3 mil. eura).

U strukturi aktive banaka dominantno učešće od 66,2% činili su krediti (3.441,8 mil. eura), zatim novčana sredstva i računi depozita kod Centralne banke 20,4% (1.061,8 mil. eura) i hartije od vrijednosti 11,7% (606,2 mil. eura). Na strani pasive sa 78,1% dominiraju depoziti u bankama (4.061,0 mil. eura), slijedi kapital sa 11,9% (619,2 mil. eura) i pozajmice 6,5% (337,8 mil. eura).

Ukupan kapital banaka na kraju oktobra 2021. godine iznosio je 619,2 mil. eura i manji je za 0,2% u odnosu na kraj oktobra prethodne godine.

Ukupni depoziti banaka su na kraju oktobra 2021. godine iznosili 4.061,0 mil. eura i veći su za 22,9% na godišnjem nivou. Posmatrano po sektorima, u strukturi depozita dominirali su depoziti fizičkih lica sa 48,4%, zatim depoziti privrednih društava u privatnom vlasništvu 26,6% i depoziti privrednih društava u državnom vlasništvu 4,1%.

Glavni izvor finansiranja banaka su depoziti domaćeg sektora, koji su na kraju posmatranog perioda iznosili 2.998,9 mil. eura ili 73,8% ukupnih depozita. Sektor stanovništva i nefinansijski sektor su sa 2.607,8 mil. eura ili 87,0% imali dominantno učešće u depozitima domaćeg sektora.

Ukupni depoziti stanovništva, na kraju oktobra 2021. godine, iznosili su 1.358,2 mil. eura i veći su za 10,8% u odnosu na kraj oktobra prethodne godine. U ročnoj strukturi depozita stanovništva najveći su depoziti po viđenju 66,4%, zatim oročeni depoziti 33,6%, od kojih najviše oročeni depoziti od tri mjeseca do godinu dana 46,1% i oročeni depoziti od jedne do tri godine 38,0%.

Ukupni krediti banaka su na kraju oktobra 2021. godine iznosili 3.440,8 mil. eura i veći su za 7,3% u odnosu na kraj oktobra prethodne godine.

U strukturi kredita dominantno je učešće kredita stanovništvu 41,5%. Na privredna društva u Crnoj Gori odnosi se 32,9% ukupnih kredita i na kraju oktobra tekuće godine iznosili su 1.130,8 mil. eura od čega se 1.098,1 mil. eura odnosilo na privredna društva u privatnom vlasništvu, a 32,7 mil. eura na privredna društva u državnom vlasništvu.

Likvidna aktiva banaka u oktobru 2021. godine iznosila je 1.411,1 mil. eura i veća je za 45,2% u odnosu na oktobar 2020.

Obračunata i izdvojena obavezna rezerva banaka kod Centralne banke na 31. oktobar 2021. godine iznosi 213,5 miliona eura (rast na godišnjem nivou od 19,9%), od čega je na računima obavezne rezerve banaka u zemlji izdvojeno 61,0% i na računima Centralne banke u inostranstvu 39,0%.

Aktivne kamatne stope u periodu januar-oktobar 2021. godine bilježe blagi pad u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa banaka na ukupno odobrene kredite je u oktobru 2021. godine iznosila 5,21%, dok je prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila 5,71%. Na godišnjem nivou, nominalna kamatna stopa bilježi pad od 0,14 p.p., dok je efektivna kamatna stopa niža za 0,16 p.p.

Tabela 23: Prosječna ponderisana aktivna kamatna stopa, 2021. godina (%)

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Nominalna kamatna stopa	5,33	5,32	5,31	5,31	5,28	5,28	5,24	5,23	5,21	5,21
Efektivna kamatna stopa	5,84	5,83	5,81	5,81	5,79	5,78	5,75	5,74	5,72	5,71

Izvor: CBCG

Prosječna ponderisana pasivna efektivna kamatna stopa (PPPEKS) iznosila je 0,34% u oktobru 2021. godine i zabilježila je pad od 0,06 p.p. na godišnjem nivou.

Razlika između aktivnih (na ukupno odobrene kredite) i pasivnih kamatnih stopa u oktobru 2021. godine iznosila je 5,37 p.p. i niža je u odnosu na oktobar 2020. godine kada je iznosila 5,47 p.p.

Ukupna bilansna suma MFI-a na kraju oktobra 2021. godine iznosila je 81,1 mil. eura i u odnosu na isti period prethodne godine bilježi pad od 1,5%. U oktobru. godine krediti MFI-a iznosili su 69,6 mil. eura i bilježe pad od 3,1% u odnosu na isti period prethodne godine.

Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa mikrokreditnih finansijskih institucija na ukupno odobrene kredite u oktobru 2021. godine iznosila je 20,55%, i na godišnjem nivou bilježi rast od 0,16 p.p. Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila 23,36% u oktobru 2021. godine i bilježi rast od 0,17 p.p. u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupna bilansna suma lizing kompanija na kraju septembra 2021. godine iznosila je 42,1 mil. eura i veća je za 3,4%. u odnosu na isti kvartal 2020. godine. Potraživanja po osnovu finansijskog lizinga, kredita i zajmova, kao dominantna stavka u strukturi aktive, su na kraju navedenog perioda iznosila 36,8 miliona eura i bilježe pad od 1,6% u odnosu na treći kvartal 2020. godine.

U oktobru 2021. godine na Montenegroberzi ostvaren je promet od 5,8 mil. eura, kroz 118 transakcija. Ostvareni promet je manji za 21,9% u odnosu na oktobar 2020. godine. U strukturi trgovine ostvarenoj u oktobru 2021. godine, dominantno učešće od 86,1% odnosilo se na promet državnim obveznicama a 13,9% na promet akcijama. Ukupan promet je ostvaren kroz sekundarnu trgovinu.

Poslove osiguranja na tržištu obavlja 9 društava za osiguranje, 21 društvo za zastupanje, 3 preduzetnik-zastupnika u osiguranju i 7 banaka.

U periodu januar-oktobar 2021. godine, društva za osiguranje su fakturisala ukupnu bruto premiju u iznosu od 82,6 mil. eura, što predstavlja rast od 4,3% (za 3,4 mil. eura) u odnosu na isti period u 2020. godini odnosno rast od 3,5% u odnosu na isti period 2019. godine.

Premija neživotnog osiguranja je veća za 6,3% (4,0 mil. eur), dok je premija životnog osiguranja ostvarila pad za 3,2% (za 0,5 mil. eur) u odnosu na isti period u 2020. godini.

Premija neživotnog osiguranja kao i premija životnog osiguranja ostvarile su rast u odnosu na 2019. godinu za 1,1% (0,7 mil. eur) odnosno 15,9% (2,1 mil. eur).

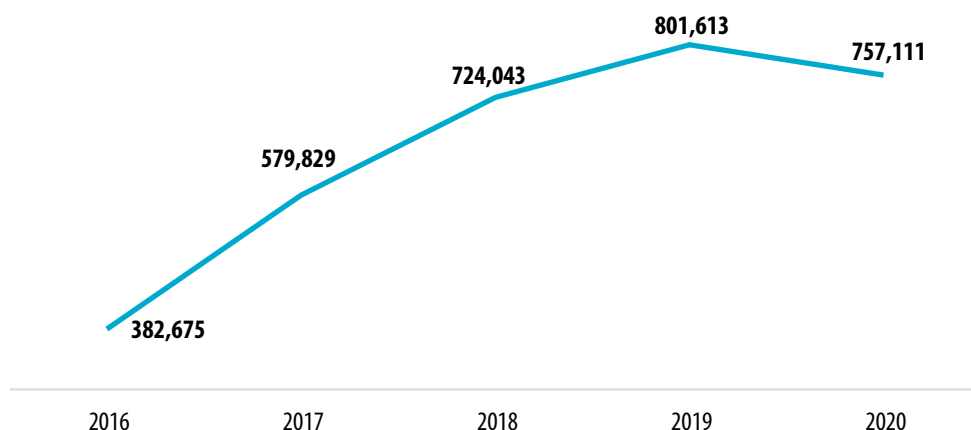

2.10. GRAĐEVINARSTVO

Prioritetna dionica auto-puta Bar-Boljare ulazi u svoju završnu fazu izgradnje, pa šansu za oporavak i dalji razvoj sektora treba tražiti kroz nastavak kapitalnih projekata. Posebno ohrabruju najave realizacije novih velikih infrastrukturnih projekata u oblasti energetike, putne i komunalne infrastrukture.

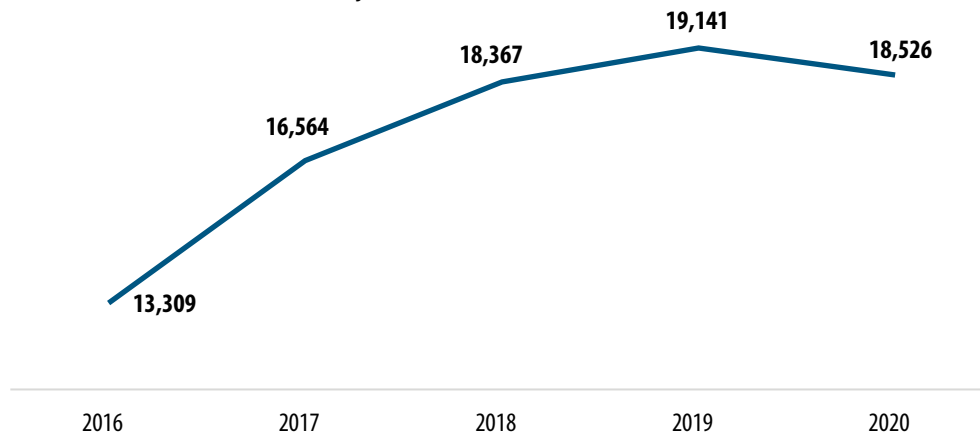
Vrijednost izvršenih građevinskih radova u prva tri kvartala 2021. godine bila je 525,1 mil. eura i manja je za 3,6% u odnosu na isti period 2020. godine, kada je iznosila 544,7 mil. eura. U odnosu na isti period 2019. godine (591,5 mil. eura) niža je za 11,2%.

Grafik 21: Vrijednost izvršenih građevinskih radova (hilj. eura)

Izvor: Monstat

Grafik 22: Efektivni časovi rada (hilj.)

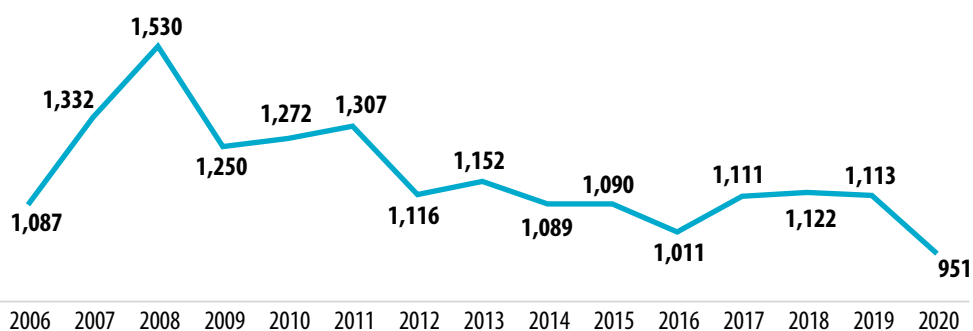

Izvor: Monstat

Prosječna (neto) zarada u prvih deset mjeseci 2021. godine u sektoru građevinarstva iznosila je 472 eura i zabilježen je rast od 6,1% u odnosu na isti period prethodne godine, a zabilježen je rast od 5,4% u odnosu na prosječnu (neto) zaradu u prvih deset mjeseci 2019. godine, kada je iznosila 448 eura.

Tražnja za radnom snagom u ovom sektoru bilježi značajan rast do 2019. godine, gdje je u ovoj grani privrede prosječno bilo zaposleno 14.031 lica, da bi u 2020. godini bilo zaposleno 11.130, što čini pad od 20,7%.

Grafik 23: Prosječna godišnja cijena kvadratnog metra stana u novogradnji (u eurima)

Izvor: Monstat

U prva tri kvartala 2021. godine u Crnoj Gori je izdato 165 građevinskih dozvola i prijave radova. Ukoliko se posmatra ukupan broj stanova i njihova površina, prema izdatim prijavama radova predviđeno je građenje 483 stana ukupne površine 32.332 m².

Prosječna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji u Crnoj Gori, kada su u pitanju samo privredni subjekti u III kvartalu 2021. godine iznosila je 1.203 eura i viša je za 8.5% u odnosu na III kvartal 2020. godine, kada je iznosila 1.109 eura, odnosno niža je za 1.9% u odnosu na 1.226 eura iz III kvartala 2019. godine. Važno je napomenuti da direktan uticaj na prosječnu cijenu kvadratnog metra stana u novogradnji u Crnoj Gori ima učešće prosječne cijene m² stanova koji pripadaju kategoriji solidarne stambene izgradnje.

2.11. KOMUNALNA PRIVREDA

Crna Gora je otvorila pregovaračko poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promjene, koje sadrži više od 200 pravnih akata u okviru 10 oblasti. Realizacijom obaveza u okviru Poglavlja doprinijeće se uspostavljanju adekvatnog sistema upravljanja otpadom i otpadnim vodama i opredijeliti odgovarajuća sredstva za infrastrukturna ulaganja. Nastaviće se aktivnosti na uspostavljanju sistema koji se bazira na: selekciji, prevenciji i reciklaži i ponovnoj upotrebi otpada, dok će fokus politike upravljanja otpadnim vodama biti na izgradnji sistema za prikupljanje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda odnosno implementaciji usvojenog Plana upravljanja komunalnim otpadnim vodama u Crnoj Gori do 2035. godine. Ukupni troškovi usklađivanja za poglavlje 27 procijenjeni su na 1,4 milijardi eura, pri čemu će 841 milion usmjeren na kvalitet voda, prevashodno u dijelu izgradnje postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, te izgradnje infrastrukture u oblasti pijaće vode i zaštite od poplava. Selektivno sakupljanje komunalnog otpada, stopa reciklaže otpada, rješavanje pitanje tretmana opasnog i medicinskog otpada važni su koraci ka ispunjavanju standarda EU. U ovoj oblasti potrebno je ulaganje od 368 miliona eura, da bi sistem upravljanja otpadom u Crnoj Gori funkcionisao kao i u državama članicama EU. U tu svrhu je, između ostalog, osnovan Fond za zaštitu životne sredine (Eko fond), koji će djelovati kao centralna nacionalna institucija za finansiranje i pružanje tehnič-

ke podrške projektima / programima u oblasti životne sredine, klimatskih promjena i energetske efikasnosti. Fond će prikupljati i ulagati sredstva kako bi davao grantove, subvencije, kredite javnom i privatnom sektoru, kao i nevladinim organizacijama i građanima. Takođe, poslužiće kao katalizator za stvaranje novih partnerstava sa privatnim sektorom za očuvanje i održivo korišćenje prirodnih resursa. U idućem periodu potrebno je intenzivirati saradnju sa ovom institucijom kako bi se na što efikasniji način iskoristila sredstva za unapređenje komunalne privrede.

Vodovodna i komunalna preduzeća suočavaju se sa nizom izazova, a posebno sa ogromnim gubicima na vodovodnoj mreži zbog dotrajale infrastrukture, nedostatkom sredstava za kapitalne investicije, viškom zaposlenih, porastom ilegalnih priključaka, te niskim stopama naplate. U cilju rješavanja ovih problema neophodno je stvoriti uslove za održivost ovog sektora, jačanje finansijske stabilnosti preduzeća, te kreiranje adekvatnog okvira za investicije u infrastrukturu.

Regulatornoj agenciji za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti je 2016. godine na osnovu važećeg Zakona o komunalnim djelatnostima povjerena dodatna oblast regulacije koja se odnosi na javno vodosnabdijevanje i upravljanje komunalnim otpadnim vodama. Istovremeno ovaj zakon je uredio i način finansiranja Agencije, i to od naknada koje plaćaju vršioci regulisanih komunalnih djelatnosti. Naknadu plaćaju sva vodovodno-komunalna preduzeća u Crnoj Gori, odnosno njih 23, dok se visina naknade kreće od 10,4 eura na mjesečnom nivou za KD Petnjica do 6.388 eura za ViK Podgorica. Na godišnjem nivou plaćaće u prosjeku oko 0,7% dosadašnjih godišnjih poslovnih prihoda, odnosno ukupne naknade će na godišnjem nivou iznositi oko 260 hiljada eura. Na osnovu zaključaka sa sjednica Odbora udruženja za komunalnu privredu upućeni su zahtjevi Regulatornoj agenciji za smanjenje visine naknade imajući u vidu pandemiju koronavirusa i generalni stav vodovodnih preduzeća da je naknada previsoka i da predstavlja dodatno opterećenje za poslovanje.

Tokom 2020. godine u Crnoj Gori, stvoreno je 1.314.393,6 tona¹⁴ otpada, od čega 763.270,9 tone ili 58,1% u sektorima prerađivačke industrije i vađenja ruda i kamena. Od ukupne količine stvorenog otpada tokom 2020. godine, stvoreno je 343.893,5 tona opasnog otpada ili 26,2%. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, bilježi se rast od 3,0% u odnosu na ukupnu stvorenu količinu.

U 2020. godini stvoreno je 304.062,7 tona komunalnog otpada ili 10,8% manje u odnosu na 2019. godinu. Komunalna preduzeća su sakupila 273.742,5 tona što čini 95,3% ukupno sakupljenih količina. Stvoreni komunalni otpad po stanovniku iznosio je 489,4 kg, što je za 10,7% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupna količina obrađenog otpada sa izvozom u 2020. godini, iznosila je 1.131.102,6 tona, što je 3,3% manje u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupno obrađene količine, 654.886,5 tona je deponovano/odloženo ili 57,9%. Reciklirane količine otpada bilježe pad u odnosu na prethodnu godinu od 3,4%. Ukupna količina obrađenog komunalnog otpada sa izvozom, u 2020. godini iznosila je 286.705,2 tona što je 11,5% manje u odnosu na 2019. godinu. Od ukupno obrađene količine, 250.796,9 tona ili 87,5% je deponovano/odloženo.

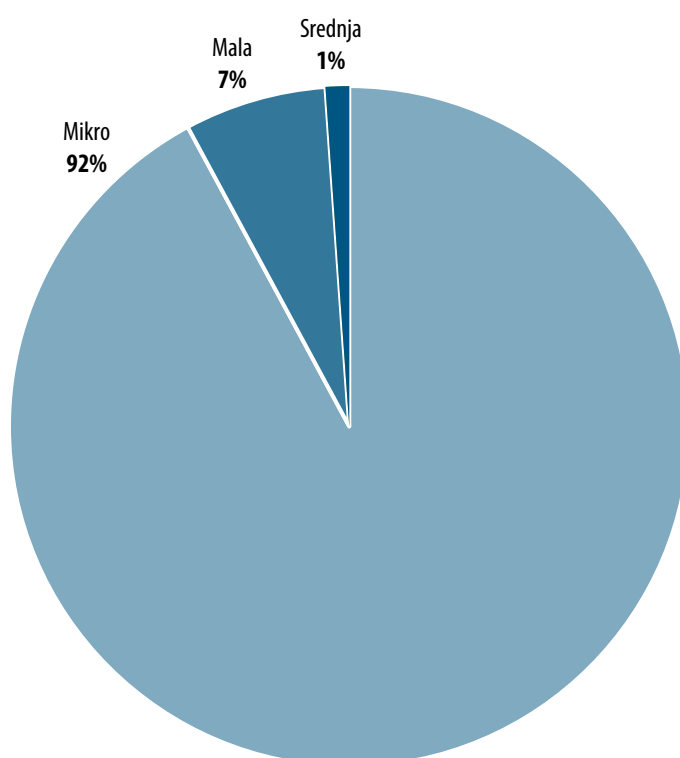
¹⁴ Monstat

2.12. MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

Mikro, mala i srednja preduzeća čine najveći dio ukupnog broja preduzeća, koja u velikoj mjeri doprinose privrednom razvoju i konkurentnosti ekonomije. U Crnoj Gori 99,8%¹⁵ svih preduzeća čine mikro, mala i srednja. U ukupnoj zaposlenosti učestvuju sa 82,13%. Dalji razvoj MMSP trebalo bi da doprinese rastu bruto domaćeg proizvoda, otvaranju novih radnih mjesta i smanjenju nezaposlenosti. Značajan su izvor inovacija i povećanja konkurentnosti na domaćem tržištu, uz snažan uticaj i ulogu u ravnomjernijem regionalnom razvoju.

Prema podacima Uprave prihoda i carina¹⁶ u Crnoj Gori posluje 33.157 MMSP, koji ukupno zapošljavaju 141.555 lica.

Grafik 24: MMSP - Struktura prema broju kompanija

Izvor: Uprava prihoda i carina

Prema Izveštaju SBA (Small Business Act – Akt o malim preduzećima), Crna Gora se nalazi značajnije iznad prosjeka Zapadnog Balkana i Turske u oblastima kao što su preduzetničko učenje, žensko preduzetništvo, uspostavljanje institucionalnog i regulatornog okvira za sprovođenje politike razvoja MSP, pružanju usluga za MSP. Razlog za to je sistemski pristup u kreiranju okvira i strateških dokumenata/politike kao i specifičnih programa podrške. Ipak, neophodno je bilježiti bolje rezultate i u drugim dimenzijama. Ispod prosjeka su oblasti kao što su vještine za MSP, inovativnost i promocija izvoza. Izlazak na nova tržišta i EU prepoznaje kao jedan od prioriteta SBA.

Crna Gora je nastavila sa implementacijom različitih programa za razvoj preduzetništva i privatnog sektora u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privre-

¹⁵ Prema podacima iz Finansijskih iskaza za 2020. godinu – Uprava prihoda i carina

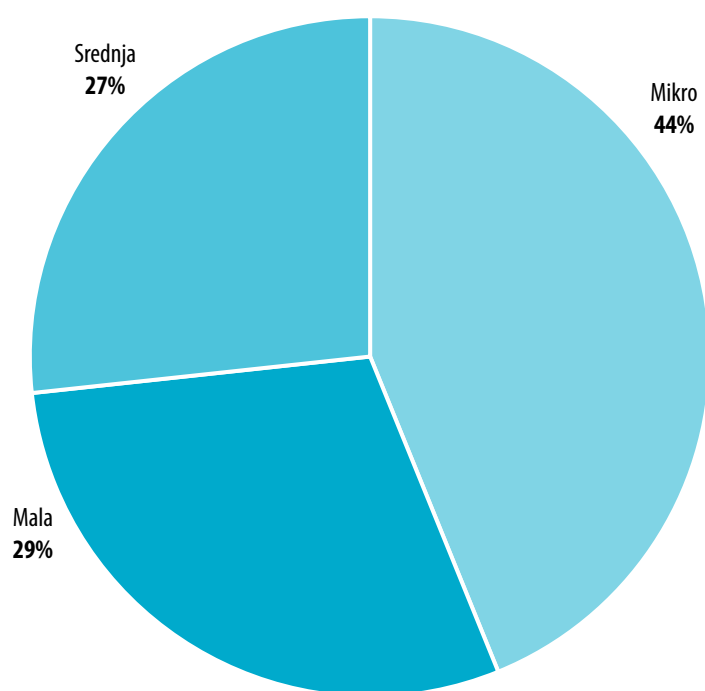
¹⁶ U Programu unapređenja konkurentnosti privrede 2021.

de. Program obuhvata pet Programskih linija finansijske podrške koje se odnose na: modernizaciju proizvodnih procesa; podršku malim ulaganjima; uvođenje međunarodnih standarda; podršku digitalizaciji te podsticaj cirkularne ekonomije. Takođe su predviđene i dvije Programske linije nefinansijske podrške, za pružanje mentoring usluga i razvoj preduzetništva. Ukupan budžet opredijeljen za realizaciju Programa je 3 mil. eura, dok su pojedinačni iznosi, kao i način i dinamika dodjele podrške definisani pojedinačnim programskim linijama.

Investiciono-razvojni fond Crne Gore (IRF) je u drugom i trećem kvartalu 2021. godine plasirao preko 123 mil. eura u projekte namijenjene mikro, malim i srednjim preduzećima, čime je premašen godišnji plan. IRF je u značajnoj mjeri bio fokusiran na saniranje negativnih efekata krize izazvane pandemijom koronavirusa. IRF je od početka pandemije podržao crnogorske privrednike u iznosu od preko 400 mil. eura. Fokus je na kreditnim linijama koje su usmjerene na podršku tekućoj likvidnosti crnogorskim preduzećima i podršku u nabavci obrtnih sredstava. Posebno značajna

Grafik 25: MMSP - Struktura prema broju zaposlenih

Izvor: Uprava prihoda i carina - finansijski iskazi

kreditna linija koju IRF realizuje od septembra, odnosi se na zeleno finansiranje, odnosno program podrške zelenim poslovima. IRF tu kreditnu liniju realizuje u saradnji sa Kancelarijom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Eko-fondom. Riječ je o podršci fotonaponskim panelima za privredu i poljoprivredu.

Krovna institucija za implementaciju mjera i programa inovacione politike namijenjene MSP postaje Fond za inovacije Crne Gore, zadužen za implementaciju programa Strategije pametne specijalizacije i koji bi trebalo da ima ključnu ulogu u transferu tehnologija s javnih naučno-istraživačkih institucija na preduzeća. Cilj Fonda za inovacije biće podsticanje ekonomskog rasta i konkurentnosti Crne Gore podizanjem inovativnosti crnogorske privrede.

Glavni grad Podgorica je raspisao javni poziv za korisnike biznis zona. Budućim investitorima biće na raspolaganju deset biznis zona u Podgorici, na površini od 3.328.000

m², od Tuškog puta do skretanja ka aerodromu Golubovci. Broj pristiglih prijava je 17, što bi značilo, ukoliko bi se sve prijave realizovale, da bi se otvorilo 2.791 novih radnih mjesta. Ukupna vrijednost investicija je 310 mil. eura, dok je za komunalno opremanje ponuđeno 20 mil. eura.

MMSP povlače malo finansijskih sredstava, a posebno potencijalni preduzetnici i start up preduzeća, jer ponuda nije prilagođena njihovim potrebama, alternativni izvori finansiranja nijesu raspoloživi, procedure odobravanja sredstava su dugotrajne, zahtjevi za sredstvima obezbjeđenja neadekvatni mogućnostima preduzetnika. Preduzeća često nemaju potrebnu kreditnu sposobnost, ni odgovarajuća sredstva obezbjeđenja kredita.

U cilju ublažavanja navedenih posledica pandemije na privredu Crne Gore, donosioci odluka na državnom nivou usvojili su setove mjera podrške privrednim subjektima. Većina mjera odnosila se na subvencionisanje zarada zaposlenih, ali i na finansijsku pomoć i niz poreskih olakšica. U cilju umanjenja negativnih posljedica realizovan je Program subvencionisanja zarada zaposlenih za I kvartal 2021.godine za privredne subjekte za koje je utvrđeno da im je poslovanje i nakon ukidanja ili ublažavanja mjera, ugroženo u velikoj mjeri. Zbog potrebe da se privreda dodatno osnaži kroz direktno subvencionisanje zarada zaposlenih nastavljena je implementacija Programa i u II kvartalu s primarnim ciljem očuvanja radnih mjesta i stvaranja pretpostavki za brži oporavak ekonomije. U okviru navedenih programa za period januar-jun 2021.godine isplaćene su subvencije po osnovu 23.815 zahtjeva u ukupnom iznosu od 27,54 mil. eura. Isplata je izvršena za subvencionisanje 100.078 zarada zaposlenih, koji su radno angažovani u oko 3.900 privrednih subjekata.

Izveštaji međunarodnih institucija govore u prilog poboljšanja konkurentnosti Crne Gore, ali i identifikuju oblasti koje moraju biti predmet reformi. U Izveštaju Evropske komisije za Crnu Goru za 2021. godinu (od juna 2020. do juna 2021. godine) Crna Gora je kada je riječ o ekonomskim kriterijumima, postigla određeni napredak i umjereno je spremna za razvoj funkcionalne tržišne ekonomije. Imajući u vidu posljedice pandemije kovid-19, vlasti su sprovele nekoliko paketa ekonomske podrške. Ove mjere su u velikoj mjeri bile dobro ciljane, transparentne i privremenog karaktera. Vlada je nastavila sa sprovođenjem nekih od predviđenih reformi u cilju poboljšanja poslovnog okruženja. Značajan je napredak ostvaren na planu elektronske registracije. Proces registracije preduzeća je znatno pojednostavljen, uvođenjem jedinstvene registracione prijave, koja je zamijenila 16 različitih obrazaca koji su se ranije koristili. Razvijen je centralizovani registar svih fiskalnih i parafiskalnih nameta na centralnom i lokalnom nivou, povećavajući transparentnost za preduzeća. Usvojen je podzakonski akt o elektronskom plaćanju administrativnih taksi, čime je omogućeno pokretanje nacionalnog sistema naplate administrativnih taksi. Kako bi se obezbijedio dalji napredak u procesu registracije preduzeća, usvojen je akcioni plan za unapređenje pozicije Crne Gore na Doing business listi. Postignut je određeni napredak u dijelu sprovođenja Industrijske politike. Prepoznati su naporu u dijelu pružanja podrške privredi u cilju saniranja posljedica izazvanih kovid-19 kroz različite programe i finansijsku podršku Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Evropska komisija je ukazala da je neophodno osnažiti međuresornu saradnju kako bi se osigurala konzistentnost nacionalnih strateških dokumenata. Na toj liniji je sugerisano da bi broj strateških dokumenata trebalo smanjiti, kako bi se poboljšala efikasnost u odnosu na upravljanje preduzećima i Industrijskom politikom. I ove godine se jedna od preporuka odnosi na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s pravnom tekovinom EU u oblasti borbe protiv zakašnjelih plaćanja, a očekuje se da Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza bude pripremljen do kraja IV kvartala. EK je ponovila da je važno nastaviti kontinuiranu koordinaciju Industrijske politike sa Strategijom pametne specijalizacije i Programom ekonomskih reformi.

3

OBRAZOVANJE

Strateški cilj obrazovnog sistema Crne Gore je da obezbijedi svakom pojedincu kvalitetno obrazovanje adekvatno potrebama tržišta rada. Reforma obrazovanja se sprovodi u skladu sa trendovima u Evropskoj uniji, pa osim stručnog i visokog obrazovanja sve više na značaju dobija i obrazovanje odraslih koje treba pojedincu da obezbijedi bolji položaj na tržištu rada. U ovom procesu privredni subjekti se pozicioniraju kao važni partneri koji uključivanjem u obrazovni proces preuzimaju proaktivnu ulogu u razvoju radne snage.

Uključivanjem poslodavaca u praktično obrazovanje, profesionalnu praksu i dualni sistem obrazovanja, stvaraju se benefiti za cjelokupni privredni sistem, jer se kreira radna snaga za potrebe kompanija i tržišta rada. Privredna komora je različitim vidovima aktivnosti promovisala značaj dualnog sistema obrazovanja, preko organizacije okruglih stolova i prezentacija ovog vida obrazovanja na sjednicama odbora udruženja do dnevnog konsaltinga preduzećima po ovom pitanju.

Školske 2020/21 godine, dualni sistem obrazovanja, uključio je 791 učenika i 321 renomiranog poslodavaca. U procesu je učestvovalo 27 stručnih škola iz 19 crnogorskih opština. U cilju uspostavljanja ravnoteže na tržištu rada i stimulisanja učenika za upis na deficitarna zanimanja dodijeljeno je 199 stipendija učenicima prvih razreda stručnih škola. Privredna komora je obezbijedila sredstva za 30 stipendija.

Da bi poslodavci uzeli učešće u ovom sistemu obrazovanja i prihvatiti učenike na obuku, moraju prethodno ispuniti određene materijalne, prostorne i kadrovske uslove. U cilju bolje realizacije i praćenja čitavog procesa Ministarstvo prosvjete je ustanovilo Koordinaciono tijelo za kontinuirano praćenje dualnog obrazovanja. Komisije koje čine predstavnici Centra za stručno obrazovanje, Privredne komore i škola, posjećuju poslodavce u cilju utvrđivanja ispunjenosti predviđenih uslova.

Privredna komora je u saradnji sa Centrom za stručno obrazovanje uradila istraživanje kojim su ispitana 134 privrednika koji su obrazovali učenike po dualnom sistemu. Rezultati ukazuju da poslodavci percipiraju ovaj model, kao najbolji oblik zapošljavanja, zbog uštede u troškovima regrutovanja kadrova i njihove obuke.

U skladu sa Akcionim planom sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja za 2021. godinu, u bazu/registar Nacionalnog okvira kvalifikacija uvrštene su 42 nove kvalifikacije (10 kvalifikacija nivoa obrazovanja i 32 stručne kvalifikacije). Usvojen je 31 standard zanimanja.

Uz podršku IPA projekta »Razvoj kvalifikacija u stručnom obrazovanju u skladu sa potrebama tržišta rada«, sprovedena je obuka nastavnika za realizaciju modularizovanih obrazovnih programa stručnog obrazovanja, baziranih na ishodima učenja. Obuku je prošlo oko 200 nastavnika stručno - teorijskih predmeta i praktične nastave. Navedeni projekat je podržao obuku instruktora praktičnog obrazovanja kod poslodavca. Obuka za instruktore organizovana je u Podgorici (dvije sesije), Bijelom Polju i Nikšiću. Ukupno je obučeno 57 instruktora.

Sprovedena je obuka nastavnika osnovnih i srednjih škola sa temom ključnih kompetencija u nastavi u okviru IPA projekta »Integracija ključnih kompetencija u obrazovni sistem Crne Gore«. Obuka je organizovana za oko 160 nastavnika stručnih škola koji realizuju stručne module i praktičnu nastavu.

Projekat IPA »Opremanje stručnih škola« u iznosu od 340.000,00 eura je u finalnoj fazi. Oprema je namijenjena za stručne škole u Podgorici, Nikšiću, Tivtu, Pljevljima, Petnjici i Golubovcima za nabavljanje opreme za programe iz oblasti elektrotehnike, poljoprivrede i ugostiteljstva.

U cilju unapređenja zapošljivosti mladih ljudi i ove godine se realizuje Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Pravo na stručno

osposobljavanje imaju lica sa stečenim visokim obrazovanjem koja nemaju radno iskustvo u određenom nivou obrazovanja i na evidenciji su Zavoda za zapošljavanje. Stručno osposobljavanje traje devet mjeseci i priznaje se kao radno iskustvo u trajanju od godinu dana i kao uslov za polaganje odgovarajućeg stručnog ispita. Program se pokazao kao vrlo uspješan, s obzirom na to da je oko 50% korisnika nastavilo radni angažman.

4

ZAKONODAVSTVO

Privredna komora, u partnerstvu sa donosiocima odluka na državnom i lokalnom nivou, u kontinuitetu doprinosi unapređenju ambijenta za poslovanje, otklanjanju barijera i jačanju konkurentnosti ekonomije, snažno utičući na kreiranje adekvatnog zakonodavnog okvira, efikasnih mjera i pojednostavljenih administrativnih procedura.

U fokusu rada naše asocijacije tokom 2021. godine bili su zakoni o privrednim društvima, turizmu, porezu na dodatu vrijednost, autorskim i srodnim pravima, kao i određeni podzakonski akti.

ZAKON O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA

Privrednici u kontinuitetu ukazuju da je potrebno izmijeniti ili dodatno normirati pojedine odredbe Zakona, kako bi se ostvario njegov osnovni cilj - organizovanje i poslovanje privrednih društava u skladu sa evropskim kompanijskim pravom.

Slijedeći navedeno, potrebno je izmijeniti definiciju instituta »društvo od javnog interesa«. Ovo društvo je akcionarsko društvo čijim akcijama se trguje na organizovanom tržištu kapitala - berzi. Društvo sa ograničenom odgovornošću ne može biti društvo od javnog interesa i pored činjenice što može emitovati dugoročne obveznice.

Standardi korporativnog upravljanja predviđaju za javna akcionarska društva postojanje tri odbora (za reviziju, za imenovanja i za naknade). U dijelu odbora za reviziju postavljaju se pitanja opravdanosti njegovog postojanja kod srednjih pravnih lica, kao i propisa koji treba da ih reguliše. Naime većinski stav struke je da ova pitanja trebaju biti uređena Zakonom o privrednim društvima, a ne Zakonom o reviziji.

Privrednici su mišljenja da treba dopuniti odredbu kojom je propisano da se pretežna djelatnost privrednog društva registruje u CRPS, u postupku njegovog osnivanja, kao i da pored pretežne djelatnosti, privredno društvo može da obavlja i druge djelatnosti, u skladu sa zakonom. Citirana odredba ne precizira na osnovu čega se određuje pretežna djelatnost i ko je određuje. Nadalje, u postupku davanja prokure zahtijeva se forma notarskog akta, dok se isto ne traži u slučaju opoziva i otkaza prokure, pa bi izmjenom propisa trebalo otkloniti ovu nedosljednost.

Posebna pažnja privrednika usmjerena je prema normama koje se odnose na obavezne organe društva sa ograničenom odgovornošću. Naime, za ovaj oblik obavljanja privredne djelatnosti, koji se ispunjavanjem određenih uslova smatra velikim pravnim licem u skladu sa zakonom kojim se uređuje računovodstvo, propisana je obaveza da ima organe upravljanja kao akcionarsko društvo. Ova imperativna norma proizvodi velike poteškoće u poslovanju, naročito kada se uzme u obzir da se odluka o razvrstavanju pravnog lica donosi svake godine. Tako postoji mogućnost da jedno pravno lice koje je u jednoj godini razvrstano kao veliko, u sljedećoj godini se, zbog neispunjavanja kriterijuma za veliko pravno lice, razvrsta kao srednje pravno lice, što podrazumijeva da u toj godini ne mora da ima organe upravljanja kao akcionarsko društvo. Kako bi se izbjegle navedene situacije, privreda predlaže da nevedena odredba bude brisana iz teksta Zakona. Takođe, postavlja se i pitanje opravdanosti odredbe prema kojoj je skupština obavezan organ za sva društva sa ograničenom odgovornošću, izuzev jednočlanih.

Zakonodavac je zadržao praksu iz ranijeg zakona, da se na društva sa ograničenom odgovornošću u određenim situacijama analogno primjenjuju pravila koja se odnose na akcionarska društva. S tim u vezi, postavlja se pitanje ko saziva skupštinu društva sa ograničenom odgovornošću i na koji način, budući da društvo sa ograničenom odgovornošću nema odbor direktora (jer nije obavezan organ).

U slučaju donošenja odluke o smanjivanju osnovnog kapitala, povjerioci se obav-

ještavaju u roku od 60 dana od dana njenog donošenja, pa se postavlja pitanje opravdanosti dužine ovog roka, jer stvara rizik za povjericu u pogledu zahtjeva za obezbjeđenje, odnosno isplatu njihovih potraživanja.

Postoji dilema da li je najcjelishodnije rješenje da CRPS bude u sastavu Uprave prihoda i carina. Činjenica je da je u ovakvom rješenju teško razlučiti da li je CRPS samo organ evidencije ili je to organ zadužen za kontrolu i ispravnost materijalnih propisa. Konsultujući uporedno pravo, nalazimo da CRPS može biti osnovan kao samostalna specijalizovana organizacija uprave sa svojstvom pravnog lica.

Novinu u predmetnom Zakonu, predstavlja odredba koja privredne subjekte prilikom poslovanja oslobađa dužnosti upotrebe pečata, a istovremeno ostavlja mogućnost upotrebe elektronskog pečata. Međutim, dosadašnje iskustvo govori da navedeno olakšanje još uvijek nije zaživjelo u pravnom saobraćaju, jer je odredba u koliziji sa drugim pozitivnim propisima, koji kao jedini validan dokument prihvataju onaj koji je ovjeren pečatom pravnog lica.

ZAKON O POREZU NA DODATU VRIJEDNOST

Privrednici koji se bave poljoprivrednom djelatnošću već duži vremenski period ukazuju na potrebu izmjene Zakona o porezu na dodatu vrijednost u dijelu primjene snižene stope na određene proizvode. Naime, oni su mišljenja da bi primjena snižene stope PDV-a na ribu i mesne prerađevine uticala na veća ulaganja u proizvodne kapacitete, povećanje proizvodnje, a u konačnom i na sniženje cijene ovih proizvoda.

Zakon o porezu na dodatu vrijednost, za djelatnosti turizma i ugostiteljstva, propisuje dvije stope PDV-a i to: osnovnu od 21% za sektor ugostiteljstva i nižu od 7% za usluge smještaja, usluge pripremanja i usluživanja hrane, flaširane vode za piće i bezalkoholnih negaziranih pića u restoranima i objektima u kojima se pružaju usluge kateringa.

Turistički poslenici ističu da je primjena snižene stope dala značajan doprinos oporavku i daljem razvoju turističke privrede, usled okolnosti nastalih izazvanih epidemijom covid - 19. Inicijativa turističkih poslenika da se zbog post sezone produži trajanje norme člana 6b (odredba je važila do 31.08.2021. godine) nije prihvaćena. Kako je od 1. septembra u primjeni odredba člana 24a stav 1 tačka 6a, na osnovu koje se primjenjuje snižena stopa na usluge pripremanja i usluživanja hrane, flaširane vode za piće i bezalkoholnih, negaziranih pića u restoranima i objektima u kojima se pružaju usluge kateringa, u praksi se ova norma često tumači i primjenjuje u zavisnosti od toga kako su pojedini objekti registrovani.

U cilju stvaranja poslovnog ambijenta prihvatljivog za sve turističke poslenike, širenja baze poreskih obveznika i smanjenja sive ekonomije u ovom sektoru, nadležni organi trebaju sagledati mogućnost primjene jedinstvene snižene stope PDV-a u svim objektima nezavisno od njihove registracije.

ZAKON O AUTORSKIM I SRODNIM PRAVIMA

Autorska i srodna prava predstavljaju prava sa naglašenom imovinskom komponentom, pa zato njihovo korišćenje od strane drugih lica podliježe saglasnosti autora i nosilaca srodnih prava ili organizacija za kolektivno ostvarivanje prava koje ih zastupaju i obavezu plaćanja naknade za to korišćenje.

Dosadašnja praksa u primjeni Zakona je pokazala da u većini slučajeva reprezentativna udruženja korisnika i kolektivne organizacije koje štite ova prava ne mogu doći do

sporazuma o tarifama, pa se primjenjuju privremene tarife utvrđene od strane nadležnog organa. Privremene tarife se primjenjuju do stupanja na snagu zajedničkog sporazuma (što bi bilo najbolje i za privredu i kolektivne organizacije) ili do donošenja pravosnažne odluke u kolektivnom sporu o toj tarifi. Trenutno je na snazi 7 tarifa, od kojih su samo dvije sporazumne.

Privrednici smatraju da su tarife koje se naplaćuju za zaštitu prava autora muzike (PAM) i tarife za A prava izuzetno visoke. S tim u vezi, u okviru Komore formirane su interne radne grupe, čiji je zadatak da sagledaju uporednu praksu i predlože Ministarstvu ekonomskog razvoja rješenja koja bi bila prihvatljiva privrednicima i kolektivnim organizacijama koje štite ova prava.

ZAKON O UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI

U 2019. godini izmijenjen je Zakon o unutrašnjoj trgovini kojim je uvedena neradna nedjelja. Ministarstvu ekonomije je u maju 2020. godine upućena Inicijativa za izmjenu ovog Zakona kako bi se privrednim subjektima iz sektora trgovine omogućio rad nedjeljom tokom ljetnje sezone, kao i tokom državnih i drugih praznika, a u cilju smanjenja negativnih posljedica koje je izazvala pandemija. U Inicijativi je navedeno da je tokom maja i jula mjeseca, zbog neradne nedjelje i državnih praznika, bilo petnaest neradnih dana, što predstavlja veliki broj, naročito ako se uzime u obzir nemogućnost obavljanja djelatnosti tokom trajanja pandemije.

I u 2021. godini predmet pažnje privrednika bio je Zakon o unutrašnjoj trgovini. Naime, nastavljajući da zastupa interese privrede, već u prvom kvartalu tekuće godine, Komora se obratila Ministarstvu ekonomskog razvoja u cilju razmatranja mogućnosti za uvođenje radne nedjelje za sektor trgovine, na način da se ukine odredba 35a Zakona ili da se ista izmijeni tako da rad nedjeljom trgovinama bude dozvoljen tokom ljetnje i zimske turističke sezone ili makar u jednoj smjeni.

PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O TURIZMU I UGOSTITELJSTVU

Akcent je na eliminisanju biznis barijera, kao i implementaciji direktiva EU, zaštiti turista i suzbijanju sive ekonomije. Predviđeno je i pojednostavljivanje postupaka za dobijanje rješenja o odobrenju za obavljanje ugostiteljske djelatnosti i rješenja o kategorizaciji ugostiteljskih objekata, ali i izrade platforme za Centralni turistički registar (CTR).

U dijelu predloženih odredbi koje se odnose na raskid ugovora o putovanju, privrednici smatraju da osim zaštite potrošača, akcent treba staviti i na zaštitu turoperatora. Naime, Zakonom je predložena obaveza za tur operatora da vrati novac ukoliko je putnik onemogućen da koristi usluge iz opravdanih razloga, u koje se ubraja i pandemija. U navedenom slučaju i turoperator bi trebao da dobije povrat sredstava od hotela, ukoliko je smještaj platio unaprijed, što se u praksi, u većini slučajeva nije pokazalo mogućim, zbog zastoja ili obustave protoka novca u novonastaloj epidemiološkoj situaciji.

Avanturistički parkovi u kojima se obavljaju sportsko-rekreativne i avanturističke aktivnosti, shodno važećem propisu, ne ubrajaju se u turističke usluge, pa pravna lica koja se bave ovom djelatnošću ne mogu da dobiju odobrenje za upis u CTR i tako nesmetano posluju. Radi prevazilaženja ove situacije, Predlogom zakona Privredna komora je ovlašćena da utvrđuje listu rekreativnih i avanturističkih aktivnosti i istu

objavljuje na svojoj internet stranici, čime će se stvoriti uslovi za uključivanje ovih aktivnosti u turističke usluge.

Privrednici smatraju spornim predložene odredbe Zakona kojima se dozvoljava ugostiteljskim objektima, koji nemaju licence za organizovanje putovanja, da organizuju prevoz, odnosno izlet i transfer, koji spadaju u domen djelatnosti turističkih agencija, čime se ugostiteljski objekti favorizuju u odnosu na turističke agencije.

Turistički privrednici smatraju nelogičnim da se za sticanje naziva »turistički rizort« kao uslov uzima rad od 12 mjeseci, jer rizorti na sjeveru ne mogu raditi u toku cijele godine ako se njihova glavna ponuda odnosi na usluge skijanja. Takođe, smatraju nepotrebnim da se za rizorte na jugu kao uslov postavlja da isti moraju biti kategorisani sa pet zvjezdica.

PREDLOG IZMJENA ZAKONA O AKCIZAMA

Predlogom Zakona predviđeno je uvođenje novih akciznih proizvoda i povećanje akcize na postojeće proizvode. Privrednici smatraju da u vrijeme pandemije, koju prati pad privrednih aktivnosti, prometa i broja zaposlenih, ne treba uvoditi nove namete.

Takođe, smatraju da najavljeno povećanje neće dovesti do povećanja budžetskih prihoda, budući da je uvođenje veće akcize na prodaju duvanskih proizvoda izmjenama Zakona iz 2017. dovelo, suprotno očekivanjima, do smanjenja prihoda po ovom osnovu za 56%.

Stupanjem na snagu predloženih izmjena Crna Gora će po visini akciza biti na prvom mjestu u regionu, što će naše proizvode učiniti nekonkurentnim, a Crnu Goru neatraktivnom turističkom destinacijom. Takođe, doći će do povećanja sive ekonomije u oblastima prodaje duvana, alkoholnih proizvoda, gaziranih pića, proizvoda od šećera i kaka, a sve to na račun privrednih subjekata koji legalno posluju, što će rezultirati padom prometa i manjim prihodima za državni budžet. Privrednici su mišljenja da izmjenama zakona nijesu na pravi način sagledani dugoročni uticaji najavljene akcizne politike na poslovanje privrede i da povećanje prihoda državnog budžeta treba da rezultira smanjenjem sive ekonomije u oblasti proizvodnje i prometa akciznih proizvoda.

PREDLOG ZAKONA O KOMUNALNIM DJELATNOSTIMA

Primjedbe privrednika na Predlog zakona o komunalnim djelatnostima uglavnom se odnose na metodologiju na osnovu koje se određuje cijena komunalne usluge, različite cijene usluga po opštinama i visoku kaznenu politiku. Privrednici sugerišu da se odredi maksimalni iznos komunalne naknade po jedinici površine i da metodologije za određivanje komunalne usluge i naknade budu propisane ovim zakonom, a ne podzakonskim aktima. Takođe, privrednici imaju primjedbe i u dijelu odredbi koje regulišu obaveze izvornog proizvođača otpada i imaoća otpada, ukidanje upotrebe plastičnih kesa, depozitni sistem vraćanja otpadne ambalaže, kao i zadate rokove koji se odnose na ponovnu upotrebu i recikliranje.

Pojedine primjedbe privrednika su uvažene, odnosno smanjeni su iznosi pojedinih kazni i utvrđeno je na bazi kojih jedinica mjere mogu biti formirane cijene za uslugu upravljanja komunalnim otpadom (težina, zapremina, broj članova domaćinstva, površina prostora koji koristi korisnik usluge). S druge strane, jedna od sugestija privrede koja nije prihvaćena od strane predlagača bila je ta da se obračun cijene odvoženja i deponovanja otpada vrši po količini, odnosno jedinici mjere ostvarenog otpada,

a ne po kvadratu poslovnog prostora.

Iako novo zakonsko rješenje predviđa ukidanje obaveze potpisivanja ugovora vršio-oca komunalnih djelatnosti sa fizičkim licima, privrednici smatraju da je neophodno brisati i odredbe koje se tiču potpisivanja ugovora sa pravnim licima naglašavajući da dodatna formalizacija odnosa sa klijentima nije potrebna imajući u vidu da ove djelatnosti predstavljaju pružanje usluga od javnog interesa.

PREDLOG ZAKONA O VODNIM USLUGAMA

Vodovodna preduzeća nezadovoljna su predloženim tekstom Zakona o vodnim uslugama, jer smatraju da rješenja koja se odnose na ukрупnjavanje i regionalizacija vodovoda i postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, kao i delegaciju nadležnosti Regulatornoj agenciji za energetiku po pitanju izdavanja i oduzimanja licenci za pružanje vodnih usluga, određivanje cijene tih usluga i vršenje kontrole poslovanja, nijesu primjenjiva u praksi.

NACRT ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ENERGETICI

Privrednici koji se bave distribucijom nafte i naftnih derivata ukazuju da treba detaljno razraditi sistem markiranja kod postupka uvoza u zavisnosti od transportnog sredstva kojim se gorivo uvozi (uvoz cistijernama ili brodovima). Takođe, postavlja se pitanje neophodnosti markiranja lož ulja, budući da se isto boji prilikom uvoza, kao i potrebe postojanja tzv. markera B koji se koriste za obilježavanje prilikom izvoza. Privrednici naročito ističu da je potrebno jasno i precizno definisati ko snosi troškove markiranja, jer po njihovom mišljenju ove troškove i troškove kontrola povezanih sa markiranjem treba da snosi država. Ukoliko to nije slučaj, potrebno je da se trošak markiranja (realni trošak markiranja) detaljno definiše Uredbom o načinu i visini elemenata na osnovu kojih se formiraju maksimalne cijene naftnih derivata.

NACRT ZAKONA O POSREDOVANJU U PROMETU I ZAKUPU NEPOKRETNOSTI

Na zahtjev predstavnika sektora trgovine, koji se bave posredovanjem u prometu nepokretnosti, još ranije upućena je inicijativa tadašnjem Ministarstvu ekonomije za izradu Zakona o posredovanju u prometu i zakupu nepokretnosti u cilju smanjenja sive ekonomije u ovoj oblasti. Zakonskim uređenjem ove oblasti, osim pravne sigurnosti po učesnike u ovim poslovima, obezbijedili bi se uslovi za kvalitetnije pružanje usluga posredovanja, što bi doprinijelo razvoju tržišta nepokretnosti i jačanju konkurentnosti privrednih subjekata u ovom sektoru, kao i jačanju Crne Gore kao sigurne investicione destinacije. Prva verzija nacrtu Zakona je upućena privrednim subjektima iz ove oblasti poslovanja na mišljenje, nakon čega će biti upućena nadležnim organima na dalje postupanje.

NACRT ZAKONA O UPRAVLJANJU OTPADOM

U cilju harmonizacije sa legislativom Evropske Unije, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je pripremilo Nacrt Zakona o upravljanju otpadom. Privredna komora je u saradnji sa Ministarstvom organizovala okrugli sto na kojem su privrednici upoznati sa odredbama ovog propisa. Privrednici su ocijenili da je za

primjenu Zakona neophodno unaprijediti komunalnu infrastrukturu, na nivou države napraviti deponiju za skladištenje opasnog otpada i opredijeliti značajnu finansijsku podršku za sprovođenje aktivnosti obuhvaćenih ovim propisom. Posebno je apostrofirana potreba većeg korišćenja procesa reciklaže i formiranja reciklažnih dvorišta od strane lokalnih uprava, kao i uspostavljanja sistema proširene odgovornosti u planu upravljanja otpadom.

UREDBA O NAČINU I VISINI ELEMENATA NA OSNOVU KOJIH SE FORMIRAJU MAKSIMALNE CIJENE NAFTNIH DERIVATA

Privredna društva koja se bave distribucijom nafte i naftnih derivata smatraju da je važeći obračun cijena (jednom u dvije sedmice, ukoliko se berzanske cijene za nabavku derivata ili odnos eura i dolara, minimalno promijeni za +/-5%), prevaziđen. U vrijeme donošenja Uredbe 2002. godine, cijene naftnih derivata su bile značajno niže u odnosu na sadašnji period, kada svaka promjena nekog od elemenata ima bitan uticaj na maloprodajnu cijenu. Privredna društva iz ovog sektora smatraju da treba omogućiti promjenu maloprodajnih cijena pri promjeni jednog od elemenata koji utiče na nju, bez uslovljavanja da li je promjena veća od +/-5%.

PRAVILNIK O LISTI PROIZVODA, NAČINU ISTICANJA I VRSTI OBJEKATA U KOJIMA SE ISTIČU OBAVJEŠTENJA O ROBI NA BRAJEVOM PISMU

Pravilnikom o izmjenama Pravilnika o listi proizvoda, načinu isticanja i vrsti objekata u kojima se ističu obavještenja o robi na Brajevom pismu, koji je donešen u junu ove godine bez prethodne konsultacije privrede, kao obavezni proizvodi navedeni su tečni šamponi za pranje kose i tijela i tečni deterdžent za pranje veša i suđa, na minimum 50% proizvoda, kao i da u prvom redu proizvoda na polici bude izložen najmanje jedan artikal sa nazivom proizvoda na Brajevom pismu. Takođe, brisan je dio odredbe koji se odnosio na zapreminu proizvoda, kao i na kvadraturu objekta.

Privrednici su od samog početka isticali da je deklarisanje robe na Brajevom pismu ekonomski neracionalno, da dovodi do povećanja troškova poslovanja, a time i do uvećanja cijena maloprodajnih proizvoda. Ovakav način deklarisanja proizvoda stvara dodatne troškove: štampe, logistike, radne snage i operative, pa samim tim predstavlja biznis barijeru i opterećenje za privredne subjekte. Takođe, uporedna praksa za primjenu Pravilnika ne postoji ni u zemljama regiona, ni u zemljama Evropske unije. U skladu sa zahtjevom privrede, Ministarstvo ekonomskog razvoja je formiralo radni tim sa zadatkom preispitivanja tehničkih i drugih poteškoća sa kojima se suočavaju privrednici u primjeni ovog Pravilnika. Predstavnici trgovine izričito ukazuju da je navedena obaveza uvedena Zakonom o zaštiti potrošača, funkcionalno neprimjenljiva pa je kao takvu treba ukinuti.

PREDLOG PRAVILNIKA O BLIŽIM USLOVIMA I NAČINU PRILAGOĐAVANJA OBJEKATA ZA PRISTUP I KRETANJE LICA SMANJENE POKRETLJIVOSTI I LICA SA INVALIDITETOM

Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata, propisano je da se izgradnja stambenih, stambeno-poslovnih objekata i poslovnih objekata vrši na način kojim se licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom obezbjeđuje nesmetan pristup i kretanje u zajedničkim prostorijama. Takođe, propisano je da se stambeni i

stambeno poslovni objekti sa deset i više stanova moraju izgrađivati na način kojim se objezbjeđuje jednostavno prilagođavanje objekta, najmanje jedne stambene jedinice na svakih deset stanova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom.

Imajući u vidu činjenicu da su hoteli isključivo poslovni objekti, privrednici koji obavljaju djelatnost u oblasti turizma i ugostiteljstva smatraju da određivanje obaveznog broja pristupačnih soba u poslovnim objektima, predstavlja barijeru koja rezultira visokim troškovima, a da isto nema uporište u potrebama konzumenata.

Stav privrede je da poslovni objekti ne mogu biti obuhvaćeni propisanom obavezom u istom broju kao stambeni i stambeno poslovni objekti iz razloga što su ovi objekti dužni posjedovati samo projekat pristupačnih stanova, a jednostavno ih prilagođavaju u izgradnji u skladu sa potrebama tržišta. Shodno navedenom, a u skladu sa uporednim iskustvima zemalja u regionu, predloženo je da se 2% soba za hotele i turistička naselja sa preko 25 smještajnih jedinica, izvedu kao jednostavno prilagodljive sobe, pri čemu se broj tih soba određuje zaokruživanjem na prvi viši cijeli broj. Takođe je predloženo da hostele i hotele koji su sagrađeni u starim jezgrima (radi zaštite autentičnosti tih hotela), kao i objekte koji su pod zaštitom države, treba izuzeti od primjene. U konačnom, zbog velikih troškova rekonstrukcije, Pravilnikom ne bi trebalo da budu obuhvaćeni ranije izgrađeni hoteli i turistička naselja.

ODLUKA O UTVRĐIVANJU MAKSIMALNE MALOPRODAJNE CIJENE PŠENIČNOG BIJELOG HLJEBA

Radi sprječavanja nastanka težih ekonomskih i društvenih posljedica, izazvanih epidemijom covid-19, Vlada Crne Gore je krajem jula donijela Odluku o utvrđivanju maksimalne maloprodajne cijene pšeničnog bijelog hljeba, prema kojoj maksimalna maloprodajna cijena vekne od 500-600 grama može iznositi najviše 0,50 eura po komadu, a za veknu hljeba od 300-400 grama, 0,40 eura po komadu. Međutim, tom Odlukom nije bio definisan maksimalni nivo marže, pa je naknadnim dogovorima sa predstavnicima Vlade data preporuka da proizvođačka cijena hljeba od strane pekarске industrije ne bude veća od 0,42 eura po vekni, a da marže kod trgovaca budu na nivou ne većem od 17%. Takođe je utvrđena valuta plaćanja ne duža od 30 dana, pri čemu je neophodno obezbijediti kontinuirano snabdijevanje ovom vrstom hljeba. Preporuka je prihvaćena od strane trgovačkih lanaca i nove proizvođačke cijene i marže su se počele primjenjivati od 1. septembra.

Međutim, već početkom oktobra cijena pšenice na berzi počinje da raste, a time i cijena brašna koja je od 1. septembra do danas povećana za 42%, a od navedenog datuma porasle su i cijene energenata. Do sada su pekare veoma često, zadržavajući cijene hljeba i pored stalnog porasta cijena inputa, bile garant socijalnog mira. Ipak, ukoliko se ne izmijeni ili stavi van snage važeća Odluka, posljednja poskupljenja brašna i energenata mogu dovesti do velikih gubitaka u poslovanju koje će se teško moći nadomjestiti.

5

REZULTATI
ANKETNOG
ISTRAŽIVANJA

REZIME

Privredna komora Crne Gore u kontinuitetu prati i analizira stanje ekonomije Crne Gore, te je tim povodom, u prvoj polovini novembra ove godine, realizovano drugo istraživanje o ostvarenim rezultatima poslovanja u 2021. i očekivanjima za 2022. godinu, kao i izazovima sa kojima se kompanije suočavaju.

Detaljne informacije o uzorku i rezultatima istraživanja date su u prilogu 4 ovog dokumenta, dok u nastavku slijede najvažniji nalazi.

PRIHODI

Više od 60% ispitanika je prijavilo rast prihoda u tekućoj godini, u odnosu na prethodnu, 16% poslovalo je na identičnom nivou, dok se blizu 1/4 ispitanika i dalje suočava sa padom prihoda.

Svaka druga kompanija je registrovala smanjenje prihoda u odnosu na rezultate koje su ostvarili u 2019. godini, dok skoro 1/4 ispitanika bilježi rast.

Najveći rast prihoda u 2021. godini u odnosu na prošlu ostvarila su preduzeća iz sektora usluga smještaja i ishrane (rast preko 50%), a najmanji rast prihoda sektori informisanja i komunikacije i sektor finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (rast do 10%).

Mikro preduzeća, skoro 1/3 ispitanih, zabilježilo pad prihoda, dok je kod malih preduzeća ta situacija malo bolja, sa 23% ispitanika koji su prijavili pad prihoda, u odnosu na uporedni period 2020. godine.

Kada govorimo o regionalnoj raspodjeli, najveći rast prihoda zabilježen je kod kompanija Južne regije, gdje je više od 2/3 kompanija prijavilo rast prihoda u tekućoj godini u odnosu na prošlu. Najmanji rast prihoda u tekućoj godini u odnosu na prošlu zabilježile su kompanije Sjeverne regije, gdje je svaka treća kompanija ostvarila pad prihoda u odnosu na 2020. godinu.

U centralnoj regiji je zabilježen takođe pozitivan pomak u poslovanju, gdje je skoro 60% ispitanih kompanija zabilježilo rast prihoda, a blizu 1/4 preduzeća je imalo pad u prihodima, mjereno u odnosu na isti period iz 2020. godine.

RADNA SNAGA

Komparativna analiza između 2021. i 2020. godine, upućuje na zaključak da je većina kompanija imala isti nivo zaposlenosti u odnosu na 2020. godinu (preko 60% ispitanih kompanija). Smanjenje broja zaposlenih zabilježeno je kod 15% ispitanih kompanija, a samo je 19% ispitanih preduzeća zabilježilo rast broja zaposlenih.

Najveći rast broja prosječno zaposlenih radnika u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu zabilježen je u sektoru usluga smještaja i hrane (kod 56% preduzeća), dok je najmanji rast registrovan u sektorima poljoprivrede i prerađivačke industrije (kod 7% preduzeća).

Najveći rast broja zaposlenih u tekućoj u odnosu na prošlu godinu ostvaren je kod velikih preduzeća (47%) a najmanji kod mikro preduzeća (6%). Kada je riječ o smanjenju broja zaposlenih, najveći procenat je zabilježen kod mikro preduzeća (17%), a najmanji kod velikih (skoro 12%).

Prema regionalnoj raspodjeli, najveće povećanje broja zaposlenih u tekućoj godini u odnosu na 2020. godinu zabilježeno je u Južnoj i Centralnoj regiji, dok je najznačaj-

nije smanjenje broja stalno zaposlenih evidentirano kod kompanija Sjeverne regije (35%).

Najveće povećanje broja zaposlenih u tekućoj godini u odnosu na 2019. godinu zabilježeno je u centralnoj i sjevernoj regiji, dok je najznačajnije smanjenje broja stalno zaposlenih evidentirano kod kompanija Sjeverne regije (40%).

Kadrovi

Najveći izazov u privlačenju kadrova imaju preduzeća koja dolaze iz sektora usluga smještaja i hrane. Sa istim se najviše suočavaju velika preduzeća, njih skoro 2/3. Izazov nedostatka kadrova odgovarajućih stručnih profila najviše je izražen kod preduzeća Centralne regije, dok se preduzeća iz Sjeverne regije najmanje suočavaju sa ovim izazovom.

Sezonski radnici

Dvije trećine ispitanih preduzeća nijesu zapošljavala sezonsku radnu snagu u 2021. godini.

Najveći porast sezonskih radnika u tekućoj godini mjeren u odnosu na 2019. godinu je zabilježen u sektoru usluga smještaja i hrane, koji nije bio na nekom značajnijem nivou (malo iznad 10%).

Kompanije koje zapošljavaju sezonske radnike, u 2021. godini su istu obezbjeđivale sa tržišta Crne Gore, zatim Republike Srbije i Bosne i Hercegovine.

Lični dohodak

Za većinu preduzeća, tačnije 2/3 ispitanika, lični dohodak je u poslovnoj 2021. godini bio na istom nivou kao 2019. Svega 1/5 preduzeća su povećala iznos ličnog dohotka u tekućoj godini.

Procenat učešća kompanija koje su povećale lični dohodak u 2021. godini je obrnuto proporcionalan veličini. Najmanji procenat preduzeća među onima koji su povećali lični dohodak su mikro preduzeća (17%) a najveći velika preduzeća (27%).

LIKVIDNOST

Među ispitanim preduzećima, 60% njih su imala zadovoljavajući stepen likvidnosti, a 13% veoma zadovoljavajući, u odnosu na 2019. godinu. Nezadovoljavajuća likvidnost je evidentirana kod preduzeća koja pripadaju sektorima snabdijevanja vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada, sektoru pređivačke industrije i sektoru građevinarstva.

Prema kriterijumu veličine preduzeća, najbolju likvidnost su ostvarila velika preduzeća, njih 79% zadovoljavajuće, odnosno 14% veoma zadovoljavajuće likvidnosti. Sa manjom veličinom preduzeća, stepen ocjene likvidnosti takođe opada, te je najniži kod mikro preduzeća, po čijim ocjenama je 52% preduzeća sa zadovoljavajućom, odnosno 8% sa veoma zadovoljavajućom likvidnošću. Najveći procenat nezadovoljavajuće likvidnosti bilježe preduzeća iz reda mikro preduzeća, od kojih je svako treće preduzeće ocijenilo svoju likvidnost veoma nezadovoljavajućom.

Neizmirene obaveze

Po pitanju neizmirenih obaveza među ispitanicima je slična situacija kao i sa stepenom likvidnosti. Tako 58% kompanija ima isti stepen neizmirenih obaveza kao i u istom periodu 2019. godine, dok je raspodjela onih subjekata čije su se neizmirene obaveze povećale ili smanjile, identična i iznosi nešto iznad 20%.

Porast neizmirenih obaveza najizraženiji je kod kompanija sektora snabdijevanja vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti, sektora ostalih uslužnih djelatnosti i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

Kompanije koje pripadaju grupi malih preduzeća, ostvarila su najveći porast neizmirenih obaveza, na kraju devetog mjeseca tekuće godine u poređenju sa istim periodom 2019. godine.

Među kompanijama Sjeverne regije zabilježen je najveći procenat onih koji imaju uvećanje neizmirenih obaveza, gdje skoro svaka druga kompanija bilježi trend uvećanja neizmirenih obaveza.

Potraživanja

Prema rezultatima istraživanja, a u poređenju sa istim periodom u 2019. godini, tokom 2021. najveći broj preduzeća je zadržao isti nivo potraživanja (njih 38%), dok se kod 35% ispitanika stepen potraživanja smanjio, a kod 27% povećao.

Zaduženja kompanija

U tekućoj poslovnoj godini više od 2/3 subjekata nije ostvarilo kreditno zaduženje, dok je svega njih 11% reprogramiralo postojeća kreditna zaduženja.

Najviše kompanija koje su se kreditno zadužile su one koje dolaze iz sektora trgovine na veliko i malo, sektora usluge smještaja i hrane i sektora građevinarstva, dok se preduzeća sektora trgovine nekretninama i finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranjem uopšte nisu kreditno zaduživala.

Kompanije sjeverne regije prednjače kada je riječ o dodatnim kreditnim zaduženjima, sa procentom učešća od skoro 30%.

POSLOVNI AMBIJENT I KOVID KRIZA

Najznačajniji ograničavajući faktor u poslovanju je spora naplata potraživanja, zatim visoko poresko opterećenje troškova rada i poslovanje koje se odvija iz sive zone. Među značajnijim ograničavajućim faktorima poslovanja našao se i nedostatak adekvatne radne snage, sa odgovarajućim znanjima i vještinama.

Poslovni subjekti su kao najznačajnije izazove sa kojima se preduzeća suočavaju u kontekstu aktuelne kovid 19 krize označila sledeće faktore: odsustvo sa posla uzrokovanom brojnim KOVID mjerama, porast stepena inflacije, pad potražnje za proizvodima/uslugama, obustava rada u pojedinim periodima i rast operativnih troškova.

Podrškom Vlade u prevazilaženju problema koji su nastali sa usložnjavanjem epidemioške situacije, zadovoljno je 27% privrednih subjekata, dok skoro 35% njih nijesu zadovoljni, a 39% nema jasan stav po ovom pitanju.

Podrškom Vlade, najviše su zadovoljna preduzeća sektora finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, dok su najmanje zadovoljna preduzeća iz sektora trgovine na

veliko i malo.

Privredni subjekti su primarnog mišljenja da dalji tok rješavanja ekonomskih problema treba usmjeriti primarno kroz pružanje dodatnih poreskih olakšica (87%), stimulansa za investicije (56%) i kroz osnivanje kreditno garantnog fonda, odnosno osmišljavanja novih podsticajnih mjera za građane (34%).

OČEKIVANJA

U narednoj godini može se očekivati dalje poboljšanje ekonomske situacije, prema ocjenama skoro $\frac{3}{4}$ privrednih subjekata, dok lošiju situaciju očekuje svega 9% ispitanika.

Nešto više od 71% privrednih subjekata očekuje poboljšanje prihodne strane, a 21% njih očekuje isti nivo prihoda kao što su bili u tekućoj godini. Skoro u svim sektorima preovladava očekivanje o porastu prihoda u narednoj godini, s tim što sve kompanije sektora usluga smještaja i hrane imaju očekivanja o porastu prihoda u narednoj godini, dok najveći broj preduzeća iz sektora saobraćaja i skladištenja ima negativna predviđanja za narednu godinu.

Kada je riječ o zaposlenosti, svako drugo preduzeće očekuje rast broja zaposlenih, dok pad očekuje 7% ispitanih preduzeća.

U sektorima usluga smještaja i hrane kao i sektoru administrativnih usluga najbrojniji su po pitanju očekivanog rasta broja zaposlenih, dok među kompanijama sektora saobraćaja i skladištenja svaka četvrta očekuje pad broja zaposlenih.

Relativno povoljan uticaj realizacije „Maršalovog plana“, očekuje 41% ispitanih kompanija, od kojih veoma povoljan očekuje njih 8%. Sa druge strane nepovoljan uticaj očekuje 32% privrednih subjekata, od koji veoma nepovoljan uticaj očekuje 5% ispitanika koji su učestvovali u popunjavanju upitnika.

Povoljan uticaj elemenata Maršalovog plana očekuje najveći procenat preduzeća iz sektora za saobraćaj i skladištenje, dok suprotan stav imaju preduzeća iz sektora građevinarstva.

6

ŠANSE I IZAZOVI

6.1. ŠANSE

ZELENA EKONOMIJA

Broj zemalja koje se obavezuju na neto nultu emisiju gasova sa efektom staklene bašte u naredne tri decenije raste na globalnom nivou. Donošenjem i usvajanjem Evropskog zelenog sporazuma, Evropska unija je preuzela ulogu globalnog lidera u pokretanju tranzicije ka neto nultim emisijama, pomažući i inspirišući druge da slijede isti put. Zapadni Balkan se pridružio ovoj inicijativi potpisivanjem Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan, dokumentu koji je Evropska komisija donijela u oktobru 2020. godine. Zelena agenda za Zapadni Balkan ima za cilj da pomogne regionu u rješavanju problema zagađenja i usklađivanju propisa o kvalitetu životne sredine zemalja sa evropskim pravnim okvirom. Ova posvećenost od strane evropskih partnera stavila je potrebu za sprovođenje reformi u različitim ekonomskim sektorima visoko na listi prioriteta da bi se postigao ovaj ambiciozni cilj do 2050. godine.

Da bi se pomenuto ostvarilo, a Crna Gora ispunila svoje obaveze u procesu pristupanja Evropskoj uniji, u ekonomski diskurs uvodi se koncept zelene ekonomije. Svaka-ko, ovaj koncept nije u potpunosti nov za našu zemlju, ali ga zahtjevi, obim i hitnost reakcije čine vidljivijim, a time i neophodnijim. Uz to, kovid kriza razotkrila je naše brojne ranjivosti i usmjerila na snažnije oslanjanje na sopstvene resurse i proizvodne kapacitete i potrebu njihove nadogradnje, kao i to da promišljamo i radimo drugačije.

Zelena ekonomija definisana je kao niskokarbonska, efikasna kada su u pitanju resursi i društveno inkluzivna. U zelenoj ekonomiji, rast zaposlenosti i prihoda vođeni su javnim i privatnim ulaganjima u takve ekonomske aktivnosti, infrastrukturu i sredstva koja omogućavaju smanjenje emisija ugljenika i zagađenja, poboljšanu energetska efikasnost i efikasnost resursa i sprečavanje gubitka biodiverziteta i ekosistema. Ona pruža makroekonomski pristup održivom ekonomskom rastu sa centralnim fokusom na investicije, zapošljavanje i vještine. Tranzicija ka zelenoj ekonomiji zahtjevan je proces koji prije svega zahtijeva tehnološke inovacije, ali i brojne promjene u načinu na koji organizujemo poslovanje; način na koji dizajniramo gradove; način na koji se kreću ljudi i roba — način na koji živimo, u suštini.

Zelena ekonomija pruža praktičan i fleksibilan pristup za postizanje konkretnog, mjerljivog napretka u svim ekonomskim i ekološkim sferama, uz uzimanje u obzir društvenih posledica ozelenjavanja dinamike rasta privrede. Fokus zelene ekonomije je osiguravanje da prirodna dobra mogu isporučiti svoj puni ekonomski potencijal na održivoj osnovi. Politike zelenog rasta su u mnogim zemljama sastavni dio strukturnih reformi potrebnih za podsticanje snažnog, održivijeg i inkluzivnog rasta.

Kada je u pitanju Crna Gora, 2015. godine usvojena je Nacionalna strategija upravljanja otpadom do 2030. godine, sa akcionim planom (2015-2020). Drugi važan strateški dokument je Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (usvojena 2016. godine), koja uvodi koncept efikasnosti resursa i cirkularne ekonomije kao ključni strateški pravac za omogućavanje održivog rasta i razvoja. Uprkos ovim i drugim strateškim vizijama i ambicijama, praksa i principi zelene ekonomije još uvijek nisu u potpunosti uvedeni u Crnoj Gori. Uloga privrede u ovom procesu je da intenzivira napore u tom pogledu i promovise i stimuliše inovacije u dizajnu proizvoda, kao i koncept zelene ekonomije kroz životni ciklus i preduzme napore da podigne svijest o mogućnostima i prednostima cirkularne ekonomije.

Privredna komora Crne Gore prepoznala je zelenu ekonomiju kao razvojnu šansu crnogorske privrede, i u skladu sa tim sprovodi niz projekata u ovoj oblasti, učestvuje u brojnim inicijativama u zemlji i van nje koji imaju za cilj da pozicioniraju našu zemlju na zelenoj mapi svijeta. Tu su u prvom redu institucionalni mehanizmi u zemlji, ali i projekti finansirani od strane međunarodnih donatora.

MAPA PUTA CRNE GORE KA CIRKULARNOJ EKONOMIJI

Privredna komora Crne Gore je uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori, a uz ekspertsku pomoć kompanija Circular Change iz Slovenije i Deloitte Bosna i Hercegovina, pokrenula projekat razvoja Mape puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji u maju 2021. godine. Pripremne aktivnosti na ovom projektu započete su godinu dana ranije, u martu 2020. godine, i bile su u značajnoj mjeri usporene pandemijom covid-19.

Pored toga što se pokazalo da Crna Gora mora da radi na svojoj zelenoj i cirkularnoj tranziciji, na šta se i obavezala, ukazala se i prilika za izradom Mape puta, procesu i dokumenti kojim se podržava prelazak, kako kompanija, tako i individualaca, na cirkularniju ekonomiju, postavljanjem ovog pitanja na listu prioriteta na nacionalnom nivou. Uz to, projektom se želi obezbijediti čvrsta osnova za buduće smjernice za zainteresovane strane u javnom i privatnom sektoru, istraživačkoj zajednici, kao i civilnom društvu, i široj javnosti.

Mapa puta ka cirkularnoj ekonomiji u Crnoj Gori je proces, a ne jednokratni, gotovi dokument. Razvija se s ciljem postavljanja smjernica kako bi se omogućio kontrolisan i ekspeditivan sistemski prelaz na cirkularnu ekonomiju u Crnoj Gori. U najužem smislu, usmjerena je na donosiocce odluka, ali u širem smislu, i na sve zainteresovane strane koje su se u procesu izrade ovog dokumenta pokazali kao neprocjenjivi ko-reatori.

Putovanje razvoja cirkularne Mape puta je participativni proces izgrađen oko uključivanja i stalne povratne komunikacije kroz angažovanje zainteresovanih strana kao okosnicu cijelog procesa, na čemu je Privredna komora zajedno sa partnerima radila u proteklom periodu. Važan aspekt u ovom procesu, koji itekako znači za sprovedene sistemskih promjena, je upravo bilo davanje proaktivne uloge relevantnim akterima. Oni su nosioci brojnih dobrih praksi koje često ostaju nezapažene ili bez podrške. S tim u vezi, na primjerima drugih pokazalo se da privreda i lokalne zajednice imaju ključnu ulogu u tranziciji - oni se sve više prepoznaju kao centralni pokretači cirkularnih promjena.

Do sada su u projektu učestvovali relevantni akteri kroz upitnike i niz radionica i sastanaka, organizovanih u okviru ovog, a i drugih projekata na srodnu temu. Doprinosi iz tih diskusija i povratnih informacija dobijenih od strane prvenstveno privrede, ali i drugih aktera, u kombinaciji sa pregledom postojećeg pravnog okvira i državnih strategija, dali su preduslov za identifikaciju određenih trendova, prilika i prepreka, ali i prioriternih sektora kada je u pitanju uvođenje cirkularnih praksi u Crnoj Gori.

Očekuje se da dokument Mapa puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji bude dostupan na sajtu Privredne komore Crne Gore 22. aprila 2022. godine.

INOVACIJE

Posljednjih godina učinjeni su značajni koraci ka stvaranju ambijenta pogodnog za razvoj inovacija, kako u smislu zakonske regulative, tako i uspostavljanja infrastrukture u smislu formiranja institucija koje daju podršku tome. Tokom 2020. godine, donesena su dva zakona kojima se uređuje ova oblast. Riječ je o Zakonu o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija i Zakonu o inovacionoj djelatnosti Crne Gore. Kroz ova dva akta stvoren je kvalitativni preduslov za razvoj, budući da se u njima našlo više olakšica i podsticajnih mjera za razvoj start-up kompanija i inovacija u privredi. Jasno su definisali inovacionu djelatnost i relevantne aktere, postavljajući veoma široke temelje za njen razvoj. Od posebne je važnosti istaći da su ovim aktima predviđene okolnosti istovjetne za domaće i strane kompanije.

Po prvi put je u okviru jednog zakona prepoznata kategorija start-upa i on je definiše kao novoosnovano pravno lice koje obavlja poslovnu djelatnost ne duže od tri godine, sa ciljem razvoja i realizacije svoje poslovne ideje na tržištu. Takođe, kao posebnoj kategoriji, date su jasne odrednice istim aktom i za inovativni start-up, koji je "novoosnovano pravno lice koje obavlja poslovnu djelatnost i nije starije od tri godine, a koje kreira, razvija i stavlja u upotrebu inovacije sa visokim potencijalom rasta na tržištu."

Od usvajanja ovih zakona finalizovane su sljedeće aktivnosti:

- Formiran je Fond za inovacije. U osnivačkom aktu se navodi da je cilj osnivanja osiguravanje sprovođenja inovacione politike kroz obezbjeđivanje i realizaciju sredstava za podsticanje inovacione djelatnosti. Njegovi zadaci će biti usmjereni ka unapređenju preduzetništva kroz procese stimulisanja inovativnosti. Takođe, kroz razvijanje novih instrumenata finansiranja, podstaci će se poslovna zajednica da radi na poboljšanju nivoa svoje konkurentnosti.
- Kreiran je portal www.inovacije.gov.me kako bi se stvorila baza inovacionih subjekata, koji bi u budućnosti mogli koristiti podsticajne mjere utvrđene naprijed navedenim Zakonima.
- Više crnogorskih IT kompanija formiralo je klaster. Povod njihovog udruživanja bila je ideja da se postave kao vođa u digitalnoj transformaciji privrede i javne uprave, a i da unaprijede ekosistem na način da on bude stimulativan za razvoj digitalnih inovacija.

Još uvijek se čeka na formiranje Centra za podršku elektronskoj trgovini, kao i na uvođenje globalnih onlajn sistema plaćanja u Crnoj Gori sa svim funkcionalnostima.

Vlada Crne Gore je usvojila Program za inovacije 2021-2024, koji sadrži osam programskih linija, koje će se sprovoditi po osnovu javnih konkursa, a to su:

- programska linija predakceleracije startapova;
- programska linija podrške ranoj fazi razvoja startapova;
- programska linija podrške klusterskim organizacijama u S3 oblastima;
- programska linija podrške Eureka projektima;
- programska linija za stimulisanje zaštite i razvoja pronalaska;
- programska linija za podsticanje inovacione kulture;
- programska linija za realizaciju edukativnih programa u S3 oblastima;
- programska linija za podršku učešću u EU okvirnom programu za istraživanja i inovacije „Horizont Evropa“ – stub i inovativna Evropa.

Ministarstvo ekonomskog razvoja raspisalo je javne konkurse za ranu fazu razvoja startapova i sufinansiranje inovacione djelatnosti u 2021. godini, sa fokusom na Programsku liniju podrške projektima EUREKA programa, što je i prezentovano u Privrednoj komori Crne Gore.

Na osnovu performansi crnogorske privrede, za očekivati je da IT sektor postane privredna grana koja prednjači i pokreće (frontrunner), što prepoznaje i S3 Strategija u kojoj je ovaj sektor definisan kao horizontalna prioritetna djelatnost, koja prožima ostale tri vertikalne prioritetne oblasti.

Važan preduslov stvaranju inovativnog društva jeste snaženje saradnje između države, akademske/naučne i poslovne zajednice, u čemu Privredna komora Crne Gore ima važnu ulogu.

Naredni koraci su usmjeravanje ka razvoju novih izvora finansiranja, prije svega namijenjenih inovativnim kompanijama i start-upovima. Tu se mogu identifikovati sredstva kroz:

- Akcelerateore (Komora učestvuje u jednom projektu predakceleracijske podrške);
- Različite programe EU;
- Biznis anđele;
- Crowdfunding (Komora je na ovu temu organizovala nekoliko seminara);
- Venture capital.

Kraljevina Norveška izdvojila je milion eura, koje će do septembra 2023. godine usmjeriti za razvoj malih preduzeća i unapređenje ekosistema inovacija u Crnoj Gori, kroz drugu fazu projekta "Norveška za vas - Crna Gora". Privredna komora Crne Gore član je Koordinacionog tijela ovog projekta, kojeg sprovodi UNOPS.

Ciljevi projekta su unapređenje efikasnosti i efektivnosti podrške za razvoj i transformaciju sektora mikro, malih i srednjih preduzeća, kao i unapređenje inovacionog ekosistema i jačanje institucija zaduženih za razvoj inovacija u Crnoj Gori, u skladu sa novim zakonskim i strateškim okvirom i najboljim evropskim praksama.

U domenu inovacija, projekat će podržati osnaživanje novoosnovanog Sekretarijata Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju, kao i jačanje institucionalnog okvira Fonda za inovacije i njegovih kapaciteta. Osim toga, podrška Kraljevine Norveške biće usmjerena i na podršku Naučno-tehnološkom parku Crne Gore i unapređenju kvaliteta usluga njegovim korisnicima, osnivanju Nacionalne kancelarije za tehnološki transfer i unapređenju monitoringa i kontrole sprovođenja inovacionih politika kroz primjenu digitalnih alata.

Ovim projektom će se podržati inovativna zajednica, promovišući preduslove za uspjeh - viziju i korišćenje inovacija za dobrobit ljudi, stvaranje inovacione kulture.

Projekat Start1UP

Start1Up je inovativni program predakceleracijske podrške koji će mladim ljudima u Crnoj Gori, a posebno studentima, dati priliku da svoje preduzetničke ideje kroz jasno definisane faze programa pretvore u konkurentne, umrežene i profitabilne startup kompanije.

Opšti cilj Programa predakceleracijske podrške „Start1Up” jeste podsticanje otvaranja novih radnih mjesta kao i omogućavanje unapređenja efikasnosti i institucionalne podrške razvoju start-upova i njihove održivosti – podrška mladima u cilju smanjenja nezaposlenosti i okretanja ka preduzetništvu, i to putem pokretanja i razvoja startup kompanija.

DIGITALIZACIJA I DIGITALNA TRANSFORMACIJA

Digitalizacija i digitalna transformacija velika su šansa ne samo za oporavak nakon covid krize već i za rast crnogorske privrede. Savremeni trendovi u sferi digitalizacije pružaju značajne mogućnosti za poboljšanja u svim oblastima poslovanja, ali i stavljaju pred ozbiljan izazov kapacitet države da sistemski podstiče preduzeća da digitalno transformišu ne samo pojedine procese, već cjelokupno svoje poslovanje. Podsticaj razvoja inovativnih rješenja, bilo da se radi o razvoju inovativnih proizvoda ili inovativnom pristupu poslovanju, danas predstavlja imperativ uspješnog poslovanja i opstanka na tržištu. Velike promjene koje donosi era digitalizacije, poslovna zajednica trebalo bi da razumije kao jedinstvenu šansu da se smanji tehnološki jaz sa razvijenim ekonomijama.

Šansu Crne Gore u doba digitalne ere predstavlja dostupnost velikog globalnog internet tržišta, koje ima oko tri milijarde korisnika. Preduslov da se ta šansa iskoristi je razvijena informaciono komunikaciona infrastruktura. Ne manje važan je i razvijen pravni okvir za ePoslovanje, razvijena eUprava, obrazovni sistem prilagođen potrebama digitalne ere. Veličina Crne Gore predstavlja komparativnu prednost u odnosu na velike zemlje, jer brzina digitalne transformacije, kao i svake druge transformacije, u direktnoj je korelaciji sa veličinom sistema koji treba da se transformiše. Naophodno je sinergijski i sistemski, kroz razne podsticajne modele i alate uticati na sljedeće:

- Povećati stopu digitalne transformacije industrije – Povećati primjenu digitalnih tehnologija kako u velikim preduzećima tako i u MSP kako bi ona transformisala svoje poslovanje i postojeće operativne modele rada u cilju povećanja produktivnosti i nivoa konkurentnosti;
- Kreirati digitalnu preduzetničku kulturu – Unaprijediti poziciju i imidž digitalnog preduzetništva i promovisati ulogu ovakvih preduzetnika u društvu i ekonomiji;
- Privući, razviti i zadržati visoko obrazovane radnike – Pokloniti pažnju ukupnom obrazovanju i posebno informatičkom obrazovanju i talentima;
- Olakšati pristup finansijama i povećati investicije – podržati uvođenje digitalnih tehnologija u svim fazama razvoja preduzeća i povećati investicije u razvoj digitalnih tehnologija;
- Razviti digitalno podržan tržišni ambijent – Olakšati digitalno poslovanje tako što će se paralelno raditi na razvoju ponude i tražnje digitalnih tehnologija i kreiranju ekonomije obima u tržišnom ambijentu;

Strateški pravac, digitalno transformisana Crna Gora, kontinuirano se usaglašava sa evropskim strategijama, direktivama i drugim dokumentima iz ove oblasti, prvenstveno dokumentom Digitalna decenija Evrope: digitalni ciljevi za 2030.

Nacrt Strategije digitalne transformacije, zbog svog obuhvata i multi-sektorske prirode, ima značaj i opseg krovnog strateškog dokumenta u sferi digitalizacije čiji se definisani prioriteti detaljno razrađuju u nizu sektorskih dokumenata javne politike¹.

¹ Pravci razvoja Crne Gore 2018-2021. godine kroz oblast informaciono

Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2022-2024. - čija je izrada u toku, kroz novu oblast Digitalna transformacija

Industrijska politika Crne Gore do 2019-2023. - kroz Strateški cilj 3 i operativni cilj 3.7

Strategija pametne specijalizacije 2019 - 2024. – prepoznata je prioriteta oblast: Informaciono komunikacione tehnologije, Program Digitalna transformacija

Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2018-2022. kroz operativni cilj Digitalna transformacija biznisa

Strategija za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022 - 2027.

Strategija reforme javne uprave 2022 – 2026. čija je izrada u toku, kroz strateške ciljeve 1 i 2

Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore 2022-2026. godine

Inicijativa koju je Privredna komora u saradnji sa AMM, AmCham i MIFC uputila Vladi Crne Gore, na temu formiranja digitalne koalicije i savjetodavno-koordinacionog tijela na najvišem vrhu, uz pojačanu inkluzivnost svih relevantnih aktera procesa digitalne transformacije, našla se u Nacrtu Strategije digitalne transformacije 2022-2024. Inicijatori vjeruju da će savjetodavno-koordinaciono tijelo kojim će se predsjedavati sa najvišeg nivoa, uz članstvo koje čine predstavnici svih relevantnih aktera, obezbijediti neophodan sinergijski impuls namjeri da Crna Gora bude napredno digitalno društvo.

Takođe, u toku je izrada Operativnog programa 2022-2024. Strategije pametne specijalizacije, koji će kroz planirane aktivnosti i ispunjenje operativnih ciljeva dodatno uticati na digitalnu transformaciju crnogorskog društva, a tim i jačanje ICT sektora i njegovog multiplikativnog efekta na druge prioritetne sektore definisane ovom Strategijom. Digitalni ekosistem Crne Gore biće unaprijeđen i Zakonom o privlačenju digitalnih nomada, koji je takođe u procesu usvajanja.

Uspješnom digitalnom transformacijom crnogorskog društva i privrede otvorilo bi se i značajno tržište za domaće IT kompanije, te je u njihovom interesu ubrzanje i kvalitetna implementacija ovog procesa.

6.2. IZAZOVI

Korona virus, aktuelni delta i delta plus soj, te mogućnost mutacije i pojave novih vrsta, kao i potencijalno novih zatvaranja privrede i kontrakcije poslovnih aktivnosti, predstavlja rizik koji se mora uzimati u obzir prilikom izrade planova za budućnost.

Na sjednicama granskih odbora, kao i drugih organa i tijela Komore, razmatrani su izazovi koji opterećuju poslovanje, uz aktivno učešće predstavnika nadležnih državnih organa. Brojne poteškoće su, u okviru ovog dijaloga, prevaziđene, ali još uvijek postoje one koje, veoma negativno, utiču na cjelokupnu poslovnu zajednicu. Pored, opštih barijera u poslovanju koje su predstavljene u ovom poglavlju, u narednom je dat pregled izazova po sektorima i predloga za njihovo prevazilaženje.

NAPLATA POTRAŽIVANJA - DUGI ROKOVI PLAĆANJA

Dugi rokovi naplate potraživanja imaju negativan uticaj na sposobnost kompanija da plaćaju svoje obaveze, čak i u redovnim uslovima poslovanja, te je jasno da je kriza izazvana pandemijom koronavirusa dodatno produbila ovaj problem. To potvrđuju i rezultati posljednjeg istraživanja koje je Privredna komora realizovala u novembru ove godine, u okviru kojeg su anketirani privredni subjekti saopštili da je spora naplata potraživanja najveća barijera u poslovanju.

Spora naplata potraživanja utiče na likvidnost, a indirektno na nivo zaposlenosti i poslovne rezultate, čak i kod likvidnih kompanija na duži rok.

Broj blokiranih pravnih lica i preduzetnika koji se nalaze u evidenciji CRPS-a na dan 31.10.2021. godine iznosio je 15.432, što je za 5,0% više u odnosu na broj blokiranih pravnih lica i preduzetnika u odnosu na kraj marta prethodne godine (14.701), dok je iznos duga blokiranih pravnih lica i preduzetnika iznosio je 837,5 mil. eura, što je

za 37,4% više.

Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza nije ispunio osnovni cilj, a to je bolja naplata potraživanja, što i dalje opterećuje privredne subjekte iz svih sektora, posebno sektor poljoprivrede i prerađivačke industrije.

S tim u vezi, potrebno je izvršiti izmjene u regulativi koje će omogućiti bolju naplatu potraživanja te poboljšati likvidnost privrednih subjekata.

Takođe, u posljednjem Izvještaju Evropske komisije, kao jedna od preporuka u dijelu koji se odnosi na ekonomske kriterijume, navodi se skraćenje rokova plaćanja države prema privredi, kao i skraćenje rokova povrata PDV-a.

VISOKO PORESKO OPTEREĆENJE TROŠKOVA RADA

Poresko opterećenje troškova rada, kao i visina minimalne zarade, odnosno troškovi za isplatu iste, imaju snažan uticaj na likvidnost i poslovne rezultate privrednih subjekata. Takođe, iznos ukupnih troškova za isplatu minimalne neto zarade potencijalno može imati uticaj na nivo sive ekonomije na tržištu rada. Prema posljednjem istraživanju koje je Komora realizovala visoko poresko opterećenje rada je ocijenjeno kao druga najveća barijera u poslovanju, odmah iza spore naplate potraživanja.

Učešće poreza i doprinosa u ukupnim sredstvima potrebnim za isplatu neto zarade "poreski klin" u Crnoj Gori iznosi 39%, što znači da je od 100 eura potrošenog na zaposlenog u Crnoj Gori 39 eura dobila država, a 61 eura zadržao zaposleni. Poresko opterećenje troškova rada u Crnoj Gori veće je od prosjeka zemalja OECD-a ali i zemalja regiona, što znači da za isti iznos neto zarade zaposlenog privrednici u našoj zemlji moraju izdvojiti više novca od konkurencije. Poreski klin na minimalnu zaradu u Srbiji je 36,3%, Hrvatskoj 31,3%, Sjevernoj Makedoniji 31,4%, dok je prosjek OECD zemalja 36%. To znači da privrednici u Crnoj Gori na svaki euro neto zarade zaposlenog, uplaćuju u državni budžet dodatnih 0,64 eura na ime poreza i doprinosa, u Srbiji 0,57 eura, a u Hrvatskoj i Sjevernoj Makedoniji 0,46 eura.

Do oktobra ove godine minimalna neto zarada iznosila je 222,0 eura, a ukupna sredstva potrebna za njenu isplatu cca 364,0 eura. Iznos od cca 142,0 eura privrednici su uplaćivali u budžet na ime poreza i doprinosa. Saglasnošću socijalnih partnera Vlada je povećala iznos minimalne neto zarade na 250,0 eura, što je uticalo na povećanje ukupnog troška za isplatu iste na cca 410 eura, dok je dio koji se plaća državi povećan na cca 160,0 eura.

Poreskom reformom u okviru programa "Evropa sad" predviđa se rast minimalne neto zarade na 450,0 eura. Reformom je predviđeno ukidanje doprinosa za zdravstveno osiguranje, dok će cijeli iznos minimalne bruto zarade biti neoporeziv. To će uticati na smanjenje poreskog klina, odnosno poreza i doprinosa koje poslodavac plaća državi na ovaj iznos neto zarade. Poreski klin će iznositi 20,6%, a iznos doprinosa cca 117,0 eura. Iako će porez na lični dohodak na minimalnu zaradu biti ukinut (do 700 eura bruto), a doprinosi značajno smanjeni, poslodavci koji isplaćuju minimalnu zaradu, u septembru ove godine su morali izdvojiti cca 364,0 eura za isplatu iste, dok će u januaru 2022. godine za isplatu zakonom propisane minimalne zarade morati da izdvoje cca 557,0 eura. To predstavlja rast troškova po jednom zaposlenom za 193,0 eura ili za 53% u odnosu na septembarske minimalne zarade.

Prema trenutnom sistemu obračuna zarada, ukupni trošak za isplatu neto zarade od 345,0 eura iznosi 567,0 (kao za minimalnu zaradu od januara 2022.). To znači da poslodavci koji sada isplaćuju zaradu od 345,0 eura i više, neće imati dodatni trošak prilikom isplate zarade od 450,0 eura prema Maršalovom planu. Naime, doći će do

preraspodjele ukupnih sredstava, zaposleni će dobijati 105,0 eura više, država toliko manje, a ukupni trošak za poslodavaca će ostati isti i iznosiće 567,0 eura.

Međutim, svi poslodavci koji isplaćuju zarade niže od 345,0 eura biće pod negativnim uticajem ove reforme jer će ukupni troškovi za isplatu minimalne zarade porasti. U kojoj mjeri će se to odraziti na kompanije zavisice od snage/veličine same kompanije, kao i djelatnosti i razvijenosti opštine u kojoj posluje.

Evidentno je da isplata dijela zarade van legalnih tokova, odnosno “na ruke” postoji, ali je veoma teško procijeniti koliko je rasprostranjena, kao i visinu iznosa koji se isplaćuju na takav način. Naime, u manje razvijenim opštinama, u kojima su prometi i marže značajno manji, minimalna zarada utvrđena zakonom je na nivou zarade koju su u mogućnosti da isplate privredni subjekti, posebno oni koji posluju u djelatnostima kao što su administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, usluge smještaja i ishrane, trgovina, ali i druge. Pored toga, važno je naglasiti da su porodična mikro i mala preduzeća i preduzetnici, koji posluju u okviru navedenih djelatnosti, pretrpjeli značajne gubitke od krize izazvane pandemijom, pa dodatno povećanje troškova može imati negativan uticaj na njihovo poslovanje.

Prema podacima saopštenim iz Ministarstva finansija i socijalnog staranja 36.200 zaposlenih je primilo minimalnu zaradu za oktobar. Maršalov plan će imati direktan uticaj na preduzeća koja zapošljavaju ova lica, kao i na kompanije koje zaposlenima isplaćuju neto zaradu od 250,0 do 345,0 eura, jer će u njihovom slučaju doći do povećanja troškova za isplatu zarada.

S tim u vezi, postoji bojazan da će kompanije koje posluju u nerazvijenim opštinama u nisko rentabilnim djelatnostima, već iscrpljene korona krizom, biti suočene sa ozbiljnim izazovom, a to može predstavljati rizik povećanja sive ekonomije na tržištu rada.

S obzirom da Maršalov plan predviđa uvođene neoporezivog dijela zarade u iznosu od 700,0 eura bruto, kao i ukidanje doprinosa za zdravstvo, te uvođenje progresivne stope na lični dohodak od 15% na iznos bruto zarade preko 1.000,0 eura, može se zaključiti da će privredni subjekti koji trenutno isplaćuju zarade od 350,0 eura neto i više, odnosno najveći dio preduzeća u Crnoj Gori, imati smanjenje troškova po osnovu rada.

SIVA EKONOMIJA – NELOJALNA KONKURENCIJA

Siva ekonomija direktno ugrožava konkurentnost privrednih subjekata koji legalno posluju, te povećava poresko opterećenje za regularno poslovanje jer se teret javne potrošnje raspoređuje na manji broj poreskih obveznika. Veći troškovi za one koji legalno posluju čine ih cjenovno nekonkurentnim, što u dugom roku dovodi u pitanje mogućnost njihovog opstanka na tržištu i stvara realnu opasnost da veliki broj njih svoje poslovanje izmjesti u sivu zonu.

Studija OECD-a iz 2018. godine je pokazala da u uslovima ekonomske krize, kada gotovo svaki sektor bilježi pad aktivnosti, raste „sivo tržište”. To potvrđuje i OECD-ov Izvještaj o konkurentnosti u jugoistočnoj Evropi u kojem je procijenjeni nivo sive ekonomije u Crnoj Gori između 28% i 33%. Slične podatke objavio je i Centar za politike i upravljanje iz Sarajeva u studiji Rasvjetljavanje ekonomije u sjeni, prema kojoj je prosječna stopa sive ekonomije u Hrvatskoj na nivou 27,1% BDP-a, dok je u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji blizu 30% BDP-a. Prema procjenama Evropske komisije iz 2019. godine, više od 20% zaposlenih u Crnoj Gori radi u sivoj zoni.

Siva ekonomija najviše je zastupljena u sektorima:

- trgovine (prodaja u neregistrovanim objektima, prodaja ilegalne robe, uvoz i prodaja robe, najčešće akcizne, neevidentiranje prodaje u registrovanim objektima, ilegalna prodaja putem oglasa, društvenih mreža i sajtova, neregistrovani zaposleni...);
- turizma i ugostiteljstva (neprijavljivanje gostiju, neregistrovani zaposleni, neevidentiranje prometa, online oglašavanje i prodaja u neregistrovanim objektima...)
- građevinarstva (neregistrovani zaposleni, neregistrovana proizvodnja građevinskog materijala..).

Javlja se u gotovo svim formama, kao što su:

- izbjegavanje plaćanja poreza na dohodak, PDV-a ili drugih poreza, kao i doprinosa za socijalno osiguranje;
- izbjegavanje zadovoljavanja određenih zakonskih obaveza kao što su minimalna zarada, maksimum radnih sati, sigurnosni standardi i slično;
- neregistrovan uvoz i distribucija roba, puštanje u promet na unutrašnjem tržištu tranzitnih i roba namijenjenih izvozu, prodaja roba i usluga za gotovinu bez evidencije, bespravna gradnja i dr.
- osnovica za uvoz proizvoda se falsifikuje (ostatak se isplaćuje u kešu – drvoprerada), damping cijene (subvencije – uvoz sira, mlijeka), pitanje nerezidentnih radnika (oni koji regularno prijavljuju izgube previše vremena dok završe sve procedure, često kasno);
- neregistrovana djelatnost, kada se promet proizvoda i usluga vrši u potpunosti van formalnih tokova (trgovina određenim proizvodima, pružanje zanatskih i profesionalnih usluga).
- umanjenje prijavljivljenog prometa prilikom gotovinskih transakcija;
- djelimični rad na crno, zaposlenom koji ima ugovor o radu dio zarade isplaćuje se "na ruke", kako bi se, s jedne strane povećala njegova zarada, a sa druge, izbjeglo oporezivanje tog dijela zarade koji se u suprotnom zaposlenom ne bi mogao isplatiti.

Dinamičan i produktivan privatni sektor zahtijeva poslovno okruženje u kome se podstiče zdrava konkurencija, sveobuhvatna primjena pravila i propisa, čime se obezbjeđuje ravnopravan položaj i stvaranje jednakih uslova za poslovanje privrednih subjekata.

Rješavanje problema neformalnog sektora je važan strukturni izazov, te smanjenje razmjera neformalne ekonomije predstavlja prioritet aktivnosti u otklanjanju ograničenja rasta privatnog sektora.

Rezultat suzbijanja sive ekonomije bi trebalo da bude proširenje baze poreskih obveznika, rast budžetskih prihoda, eliminisanje nelojalne konkurencije, te u krajnjem smanjenje fiskalnog i parafiskalnog opterećenja privrede.

NEDOSTATAK RADNE SNAGE SA ODGOVARAJUĆIM ZNANJIMA I VJEŠTINAMA

Deficit kadrova sa odgovarajućim znanjima i vještinama prisutan je u skoro svim sektorima privrede, a najizraženiji je u turizmu, građevinarstvu, ICT-u, poljoprivredi, saobraćaju, te pojedinim oblastima prerađivačke industrije.

Visoko poresko opterećenje troškova rada je uticalo na spor rast ličnih dohodaka, što je djelimično doprinijelo odlivu kvalifikovanih kadrova. Neusklađenost znanja i vještina sa potrebama privrede u kontinuitetu ima negativan uticaj na strani ponude. Takva situacija na tržištu rada posebno je došla do izražaja u godinama prije pandemije koje je karakterisao dinamičan ekonomski razvoj, praćen kontinuiranim rastom tražnje kvalifikovanim kadrovima.

Potrebno je reformisati obrazovni sistem u skladu sa potrebama Industrije 4.0 i pojačati podršku neformalnom obrazovanju. Takođe, stipendiranjem učenika i davanjem subvencija privrednicima, trebalo bi nastaviti aktivnosti na afirmisanju deficitarnih zanimanja i uključivanju kompanija u proces dualnog obrazovanja.

Posebno je izražen problem nedostatka radne snage na sezonskim poslovima. S tim u vezi, neophodno je definisati poseban program i pristupiti izradi nove Strategije razvoja ljudskih resursa u Crnoj Gori, posebno za sektore u kojima je deficit stručnih kadrova najizraženiji. Sve ovo bi trebalo da bude praćeno uspostavljanjem centara za specijalističku edukaciju kadrova različitih profila.

7

KONSTATACIJE I PREPORUKE

Makroekonomske prilike, u godinama prije krize, karakterisala su pozitivna kretanja, što je rezultiralo visokim stopama ekonomskog rasta, koji je u prosjeku iznosio 4,0%. Povećan je obim aktivnosti u građevinarstvu, trgovini, turizmu, zatim u većini vidova saobraćaja, a trend rasta bilježile su i strane direktne investicije.

Rast turističkog prometa rezultat je kontinuiranog ulaganja u smještajne kapacitete i unaprjeđenje infrastrukture, kao i sve većeg broja direktnih avio konekcija sa postojećim i novim emitivnim tržištima. Crnu Goru je tokom 2019. godine posjetilo 2,6 mil. turista koji su ostvarili 14,4 miliona noćenja, a ukupan prihod je iznosio 1.098 mil. eura.

Povećanje ekonomske aktivnosti uslovalo je otvaranje novih radnih mjesta, te su na tržištu rada zabilježeni pozitivni trendovi. U 2019. godini zabilježen je rekordan broj zaposlenih (203.545) i najniža stopa nezaposlenosti (16,2% krajem decembra) u posljednjih pet godina.

Pandemija koronavirusa, kako u cijelom svijetu, tako i u Crnoj Gori, uslovala je značajan pad privrednih aktivnosti, te prekinula rast iz prethodnog perioda. Poremećeni lanci snabdijevanja i izostanak turističke sezone u prošloj godini rezultirali su padom BDP-a od 15,3%, prosječnog broja zaposlenih za 13,2%, stranih direktnih ulaganja za 14,8% i robne razmjene sa inostranstvom za 18,1%. Najviše su bili pogođeni sektori turizma i saobraćaja.

Usljed početka imunizacije stanovništva, koja je započela krajem prošle godine u svijetu i u maju ove godine kod nas, omogućeno je otvaranje granica i oporavak privrednih aktivnosti. Najbrži oporavak registrovan je u turizmu (rast dolazaka i noćenja za 163%, odnosno 215% u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na isti period 2020.) i trgovini na malo (rast prometa 21,6% u odnosu na devet mjeseci 2020.).

U prva tri kvartala 2021. godine, zabilježen je rast prihoda od turizma za 473,5%, građevinskih usluga 27,1% i transporta 41,2%. Ostvareni prihodi od turizma su iznosili 699,7 mil. eura, što je na nivou od 98% planiranih prihoda po tom osnovu, za cijelu godinu. Porast turističkog prometa uticao je na povećanje prevoza putnika u vazдушnom saobraćaju za 145,5% i robe za 50%.

Oporavak tržišta rada se odvija sporijom dinamikom u odnosu na realni sektor. U periodu januar-oktobar 2021. prosječno je bilo zaposleno 184.695 lica, što je za 2,9% više u odnosu na uporedni period prethodne godine.

Na kraju novembra 2021. godine, registrovana stopa nezaposlenosti je iznosila 24,12% i veća je za 3,99 p.p. u odnosu na kraj novembra prethodne godine (20,13%). Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje se nalazilo ukupno 55.956 nezaposlenih lica, što je u odnosu na isti period prethodne godine više za 19,8%.

Kriza uzrokovana pandemijom koronavirusa, ukazala je na izraženu ranjivost privrede Crne Gore, zbog visoke zavisnosti ekonomskog rasta od uslužnih djelatnosti - turizma, trgovine, saobraćaja. Ključne mjere za snaženje opštih konkurentskih prednosti privrede i jačanje otpornosti na eksterne šokove, su mjere usmerene na diversifikaciju privredne strukture na kojima se temelji perspektivan ekonomski rast.

S tim u vezi, model održivog razvoja trebalo bi temeljiti na implementaciji ciljeva Strategije pametne specijalizacije i Zelene agende Zapadnog Balkana, što će osigurati adekvatno korišćenje prirodnih resursa, odnosno razvoj djelatnosti u kojima Crna Gora ima komparativne prednosti.

U cilju privlačenja investicija u ove oblasti, potrebno je nastaviti sa aktivnostima na unaprjeđenju regulatornog okvira i poslovnog ambijenta.

Opšte preporuke koje se odnose na prevazilaženje negativnih efekata izazvanih

pandemijom kovid 19, posebno u slučaju pogoršanja epidemiološke situacije i “lockdown-a”:

- Subvencionisati zarade svim privrednim subjektima čiji zaposleni su u samoizolaciji ili oboljeli od kovid 19;
- Obezbijediti subvencije u iznosu 100% minimalne zarade svim privrednim subjektima kojima se shodno epidemiološkim mjerama ograničava rad (privredni subjekti iz sektora turizma i ugostiteljstva, privredni subjekti koji posluju u tržišnim centrima i dr.);

Prije donošenja epidemioloških mjera, koje moraju biti neselektivne, jasno definisane i razumljive, trebalo bi konsultovati poslovnu zajednicu, te ostaviti dovoljno vremena za prilagođavanje i implementaciju istih.

OPŠTE PREPORUKE

Pored izazova navedenih u prethodnom poglavlju ove analize, čije rješavanje zahtijeva kontinuiran rad i sistemski pristup, u cilju unapređenja poslovnog ambijenta potrebno je i:

- Nastaviti sa realizacijom projekata koji za cilj imaju supstituciju uvoza, odnosno valorizaciju neiskorišćenih potencijala i otvaranje novih proizvodnih kapaciteta;
- Sniziti gornju granicu stope poreza na nepokretnosti na 0,5%, čime će se približno ujednačiti fiskalni tretman privrednih subjekata u svim opštinama;
- Osloboditi privredne subjekte od obaveze plaćanja poreza na dobit u slučaju re-investiranja iste u proširenje proizvodnih kapaciteta i unapređenje tehnološkog procesa;
- Odložiti primjenu predloženog povećanja akciza i uvođenja novih, te u saradnji sa privrednicima razmotriti mogućnost uvođenja sukcesivnog povećanja;
- Kreirati nove kreditne instrumente za privredu, uz dodatnu garanciju državnog fonda (IRF ili osnivanje posebnog državnog garantnog fonda), kako bi se olakšao pristup finansijama, kako za obrtna sredstva, tako i za razvojne projekte;
- Intezivirati aktivnosti inspeksijskih organa, kako na državnom, tako i na nivou lokalnih samouprava, u cilju jednoobrazne primjene propisa, sa posebnim akcentom na obavljanje preventivnih kontrola.

PREPORUKE PO SEKTORIMA

POLJOPRIVREDA I PREHRAMBENA INDUSTRIJA

- Kroz program intervencija na tržištu obezbijediti sredstva za povlačenje i skladištenje viškova poljoprivrednih proizvoda, što će direktno rezultirati boljom prodajom domaćih proizvoda i smanjenjem uvoza;
- Zbog povećanja cijena stočne hrane, do stabilizacije tržišta, sagledati mogućnost uvođenja dodatnih subvencija farmerima;
- Nastaviti sa realizacijom projekata „Kupujmo domaće“ i „Domaći ukusi“ sa ciljem jačanja svijesti potrošača o korisnosti kupovine domaćih proizvoda i stvaranja ambijenta za njihovo bolje pozicioniranje, što će direktno doprinijeti smanjenju uvoza;
- Omogućiti bolje povezivanje poljoprivrede i turizma kroz aktivnosti Privredne komore i Vlade Crne Gore na organizaciji zajedničkih nastupa na sajmovima i bolje prezentacije domaćih proizvođača, te plasmana proizvoda u ugostiteljskim objektima i hotelima;
- Ubrzati procedure prilikom odobravanja IPARD sredstava;
- U cilju boljeg korišćenja bespovratnih sredstava EU kroz IPARD program potrebno je kontinuirano edukovati privredu o mogućnostima koje nudi ovaj program;
- Izmijeniti Zakon o porezu na dodatu vrijednost čime će se uvesti jedinstvena niža stopa PDV-a na ribu i prerađevine od mesa;
- Izmijeniti Zakon o akcizama na način:
  - da se odvoje voćne rakije od etil alkohola i smanji akcizna stopa za ovu vrstu proizvoda,
  - da se povraćaj dijela plaćene akcize na gasna ulja za pravna lica koja se bave proizvodnjom prehrambenih proizvoda vezuje za stvarni utrošak energenta, a ne za ukupan prihod,
  - zbog uvođenja plinskih instalacija u pogone neophodno je dopuniti Zakon u dijelu da se i za korišćenje tečnog gasa omogući povrat akcize;
- Izmijeniti Zakon o porezu na kafu kako bi se obezbijedio jednak poreski tretman za uvoznike sirove i pržene kafe, kao i za domaće pržionice kafa;
- Izmijeniti član 63 Zakona o šumama i Pravilnik o bližem načinu sprovođenja postupka davanja nedravnih šumskih sortimenata na komercijalno korišćenje na način da se smanji nadoknada za komercijalno korišćenje šuma koja iznosi 5% tržišne cijene otkupljenih proizvoda po kilogramu, jer ta nadoknada utiče na izvoznu cijenu i dovodi privrednike iz Crne Gore u nepovoljniji položaj od izvoznika iz regiona;
- Obezbijediti mjere podrške iz Agrobudžeta za pekarsku i konditorsku industriju, proizvodnju kafe i flaširanje voda u cilju modernizacije i povećanja proizvodnje, budući da privrednici iz ovih oblasti nemaju pravo dobijanja grantova iz IPARD sredstava;
- U okviru CEFTA-e inicirati pregovore sa Albanijom i Bosnom i Hercegovinom u cilju izjednačavanja uslova plasmana za domaća i uvozna piva bez obzira na količinu proizvodnje;
- Neophodno je nastaviti sa aktivnostima na promociji značaja udruživanja indi-

vidualnih poljoprivrednih proizvođača, što će im omogućiti zajedničke nastupe na tržištu, korišćenje EU fondova u budućnosti čime će se ojačati njihova konkurentnost.

ŠUMARSTVO I DRVOPRERADA

- Sprovesti sve neophodne aktivnosti da se raspoloživi dozvoljeni godišnji sječivi etat, planiran Programom gazdovanja šumama, realizuje u bruto masi koja je predviđena, i time se ostvari planirana proizvodnja u šumarstvu i drvopreradi;
- Pokrenuti proces sertifikacije šuma po FSC standardima, koji potvrđuju da su proizvodi šumarstva proizvedeni odgovornim gazdovanjem šumama, i dokazuju da nije bilo nekontrolisane eksploatacije šuma.

ENERGETIKA I RUDARSTVO

- U cilju sigurnog snabdijevanja električnom energijom nastaviti aktivnosti na modernizaciji postojeće i izgradnji nove infrastrukture za distribuciju energije;
- Potrebno je nastaviti aktivnosti u pravcu ulaganja u obnovljive izvore energije;
- Nastaviti sa realizacijom projekata na unapređenju energetske efikasnosti, prije svega u sektorima industrije i saobraćaja, te u javnom sektoru i domaćinstvima.

METALURGIJA I METALOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

- Omogućiti kompanijama iz ovog sektora, kao što je slučaj u susjednim državama (Srbija i Hrvatska), pristup fondovima EU (EU PRO) uz subvencije od 50% na kupljenu opremu i mašine;
- Omogućiti kreditne linije kod IRF preduzećima koja se bave namjenskom industrijom proizvodnjom oružja, kako bi održali likvidnost i ojačali proizvodne kapacitete.

TRGOVINA

- Ukinuti član 35a Zakona o unutrašnjoj trgovini, kako bi se privrednim subjektima iz sektora trgovine omogućio rad nedjeljom. Donekle prihvatljivo rješenje je i izmjena člana 35a na način da nedjeljom bude dozvoljen rad trgovinama u periodu tokom ljetnje i zimske turističke sezone, ili u jednoj smjeni;
- Razmotriti mogućnost da se podaci o firmama u blokadi koje objavljuje Centralna banka umjesto dosadašnje prakse - jednom mjesečno publikuju na nedjeljnom nivou;
- Razmotriti mogućnost ukidanja norme u Zakonu o zaštiti potrošača, kojom je propisana obaveza obavještenja o robi na Brajevom pismu.

POSREDNIČKE USLUGE U SPOLJNOJ TRGOVINI

- Obezbijediti potpunu primjenu pojednostavljenih postupaka, odnosno omogućiti da se kod "kućnog carinjenja" carinska deklaracija može podnijeti u bilo

koje vrijeme i da se odobrenje izdaje na firmu, a ne za robe ili za dio roba, kao što je to sada;

- Uspostaviti sistem zajedničkog obavljanja kontrole (inspeksijskih i carinskih organa) kako bi se uštedjelo vrijeme, odnosno ubrzao postupak;
- Razmotriti mogućnost da se samo za pošiljke koje analiza rizika usmjeri na crveni ili žuti kanal fizički prilaže i prateća dokumentacija uz carinsku deklaraciju, dok bi se za pošiljke na zelenom kanalu dostavljala samo carinska deklaracija u elektronskom obliku;
- Ujednačiti tumačenje propisa od strane carinskih službenika, kako bi privrednici bili u situaciji da realno planiraju svoje poslovanje;
- Bliže definisati pitanja odgovornosti, nakon unosa robe u carinsko područje ili iznosa iz carinskog područja, u slučajevima nepostupanja na način koji je odobrio carinski organ;
- Riješiti dugogodišnji problem poslovne zgrade na graničnom prelazu Božaj kako bi se poboljšali uslovi rada;
- Unaprijediti rad u Slobodnoj zoni Luka Bar, rad skenera irad carinskih službenika.

TURIZAM I UGOSTITELJSTVO

- U cilju suzbijanja sive ekonomije u turizmu, potrebno je:
  - insistirati na dosljednoj primjeni zabrane oglašavanja i reklamiranja ne-registrovane ili nelicencirane turističke i ugostiteljske djelatnosti putem elektronskih i štampanih medija i propisati kaznene odredbe po ovom osnovu;
  - u privatnom smještaju, omogućiti jednostavnu registraciju i obračun poreza (vid dopunske djelatnosti), kako bi se registrovali svi izdavaoci privatnog smještaja;
  - uvezati elektronsku bazu prijavljenih gostiju - Registar boravišta, sa graničnim prelazima, kako bi se na jednostavan način omogućilo praćenje naplate boravišne takse;
  - kreirati jednostavni i efikasan sistem za prijavu i odjavu turista E-Visitor, u skladu sa pozitivnim iskustvima zemalja EU;
  - sprovesti mjere za pojednostavljenu registraciju sezonskih radnika u Crnoj Gori odnosno izmijeniti član 200 Zakona o radu koji definiše privremene i povremene poslove i donijeti novi Zakon o studentskim zadrugama koji bi studentima omogućio zaključivanje ugovora o praktičnom radu tokom ljetnjih mjeseci i omogućio ostvarivanje ETC kredita.
- Razmotriti mogućnost uvođenja snižene stope PDV-a od 7% na sve usluge u turizmu i ugostiteljstvu;
- Pojednostaviti postupak registracije zaposlenih naročito prilikom angažovanja sezonske radne snage kao dijela tržišta rada koji je mnogo dinamičniji od klasičnog ugovaranja zaposlenih za stalno;
- Zakonskom regulativom definisati da se zimski raspust pomjeri na februar mjesec, imajući u vidu da zimska sezona traje i tokom februara;
- Implementirati satelitske račune u turizmu koji omogućavaju mjerenje ekonomskih efekata turizma na osnovu poređenja turizmom generisane potražnje za

proizvodima i uslugama te njihove ponude;

- Pristupiti izradi nove Strategija razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma u Crnoj Gori;
- U potpunosti implementirati propise koji će suzbiti buku na otvorenom u blizini smještajnih kapaciteta, koja je konstantan problem i njeno suzbijanje je jedan od prioriteta u pripremi turističkih sezona.

SAOBRAĆAJ

- Nastaviti sa poboljšanjem kvaliteta saobraćajne infrastrukture i saobraćajnih usluga u svim vidovima saobraćaja;
- Obezbijediti finansijske i ekonomske olakšice za kombinovani transport, kako bi se povećalo učešće ove vrste transporta i naglasile komparativne prednosti;
- Nastaviti sa razvojem nautičkog turizma, kroz izgradnju i modernizaciju mreže marina sa pratećim sadržajima;
- Nastaviti aktivnosti na modernizaciji crnogorskih aerodroma, kroz poboljšanje nivoa kvaliteta usluga i usklađivanje sa međunarodnim standardima kvaliteta;
- Povećati frekvenciju čarter letova u cilju povećanja turističkog prometa;
- Prilagoditi sistem obrazovanja potrebama sektora saobraćaja za obučenicima u drumskom prevozu;
- Rješavati pitanje kupovine broda za ponovno uspostavljanje stalne trajektne linije Bar-Bari.

INFORMACIONO KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE

- Uspostaviti digitalnu koaliciju, tijelo koje će sinhronizovano i stručno voditi proces digitalne transformacije i učiniti da crnogorska ekonomija bude moderna i napredna, na dobrobit svih segmenata društva;
- Donijeti odgovarajuće strategije koje će unaprijediti poslovanje i ubrzati dalji razvoj ovoga sektora;
- U cilju intenzivnije primjene informaciono komunikacionih tehnologija i jačanja konkurentnosti potrebno je unaprijediti programe podrške za digitalnu transformaciju (logističke, infrastrukturne, kadrovske);
- Nastaviti sa unaprjeđenjem digitalne preduzetničke kulture i sistemske podrške razvoja start – up i inovacionog ekosistema;
- Reformisati obrazovni sistem u skladu sa potrebama Industrije 4.0;
- Pojačati podršku neformalnom obrazovanju na polju ICT, vodeći računa o kvalitetu i dostupnosti;
- Olakšati pristup finansijama za projekte uvođenja digitalnih tehnologija i povećati podsticajne finansijske olakšice za investicije u razvoj digitalne ekonomije;
- Razviti digitalno podržan tržišni ambijent putem kontinuiranog unaprjeđenja eServisa u smjeru G2C. G2B (e-zdravlje, e-participacija, e-poslovanje...);
- Usaglasiti zakonodavstvo sa eZakonodavstvom, kako bi bilo omogućeno kreiranje eServisa na maksimalno mogućem nivou;

- Uspostaviti elektronski sistem naplate taksi (predviđen Zakonom o elektronskoj upravi) i ostalih potraživanja u sistemu poslovanja javnih institucija u Crnoj Gori;
- Uspostaviti saradnju sa kredibilnim inostranim platnim procesorima (PayPal, Stripe,...) kako bi unaprijedili sistem plaćanja za obavljanje finansijskih transakcija sa inostranstvom u cilju unaprjeđenje poslovanja privrede na konceptu eTrovine.

BANKARSTVO I USLUGE OSIGURANJA

- Usvojiti regulativu koja bi omogućila zaključivanje ugovora na daljinu (gornja granica vrijednosti posla obuhvaćenog ugovorom bi iznosila 5.000 eura), bez upotrebe kvalifikovanog elektronskog potpisa, shodno praksi zemalja regiona.

GRAĐEVINARSTVO

- Usaglasiti zakonska rješenja i jasnije definisati pojedinačne obaveza svih zainteresovanih subjekata u cilju što efikasnijeg rešavanja imovinsko pravnih odnosa;
- Kreirati programe podrške koji će doprinijeti revitalizaciji postojećih objekata i izgradnji novih, te valorizaciji raspoloživih resursa (drvena masa, mineralni resursi), a u krajnjem supstituciji uvoza građevinskog materijala;
- Dodatno promovisati koncept privatno-javnog partnerstva kao optimalnog modela za realizaciju strateških projekata;
- Afirmisati i promovisati deficitarna zanimanja kako bi se smanjila zavisnost od radne snage iz inostranstva i smanjila nezaposlenost.

Komunalna privreda

- Smanjiti iznos naknada koje su vršioi regulisanih komunalnih djelatnosti u obavezi da plaćaju RAE;
- Razmotriti mogućnost kreiranja posebne kreditne linije kod IRF za komunalnu privredu koja bi podrazumijevala olakšanu proceduru apliciranja, grejs period do 1 godine i povoljne kamatne stope, a služila bi održavanju tekuće likvidnosti;
- Raditi na podizanju ekološke svijesti građana u pravcu sortiranja otpada i suzbijanju nastanka divljih deponija;
- Intenzivirati aktivnosti usmjerene na smanjenje broja nelegalnih priključaka na vodovodnu mrežu.

MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

- Unaprijediti sistem nefinansijske podrške kroz obezbjeđivanje savjetodavnih usluga i obuka u cilju podizanja potrebnih znanja i vještina;
- Podsticati programe efikasnog korišćenja sirovina, supstitucije uvoza, promocije izvoza i uključivanja u međunarodne lance dobavljača, razvoj proizvoda sa većom dodatom vrijednošću i kreiranje novih izvora ekonomskog rasta (pametna specijalizacija);
- Razvijati poslovnu infrastrukturu: biznis zone, tehnološki parkovi, poslovni inkubatori, sistem infrastrukture kvaliteta, naučno-istraživačka infrastruktura;

OBRAZOVANJE

- Reformu obrazovanja treba nastaviti u pravcu:
  - povećavanja standarda i kriterijuma za dobijanje diplome,
  - većeg uključivanja socijalnih partnera i zainteresovanih strana u proces obrazovanja i
  - jačanja saradnje sa privredom kroz realizaciju zajedničkih projekata.
- U cilju zadovoljenja potreba poslovne zajednice osavremeniti nastavu i korišćenje ICT tehnologija.
- Uvesti stimulatívne mjere (poreske olakšice i sl.) za privredne subjekte koji učestvuju u obrazovnom sistemu.
- Razviti veći broj primijenjenih studija koje nedostaju tržištu rada, te upoznati privredu sa novim konceptom visokog obrazovanja (3+2+3) čime će se ukazati na validnost trogodišnjih studija i doprinijeti bržem zapošljavanju mladih (u sistematizacijama privrednih subjekata se uglavnom traže četvorogodišnje studije).

8

POSLOVANJE PRIVREDNIH
SUBJEKATA SHODNO
FINANSIJSKIM ISKAZIMA
ZA 2020. GODINU

Prema podacima MONSTAT-a, broj poslovnih subjekata u Crnoj Gori u 2020. godini iznosio je 37.255, što u odnosu na 2019. godinu kada ih je bilo 34.707, izraženo u procentima, predstavlja povećanje od 7,3%.

Tabela 24: Pregled broja privrednih subjekata koji su predali finansijske iskaze, broj zaposlenih i zarada

	Broj privrednih subjekata		Broj zaposlenih		Bruto zarade (€)	
	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Podgorica	8.414	9.533	68.538	66.417	617.931.546	532.769.070
Danilovgrad	391	461	2.286	2.599	14.138.725	15.380.265
Nikšić	1.520	1.840	9.309	10.130	71.433.496	78.421.149
Cetinje	403	468	1.585	1.697	7.799.574	8.429.064
Tuzi	59	138	1.593	1.795	7.260.163	7.687.473
Centralna regija	10.787	12.440	83.311	82.638	718.563.504	642.687.021
% centralna regija	44,5	44,0	60,3	59,7	69,6	66,6
Andrijevica	45	67	213	288	1.234.171	1.404.876
Berane	460	622	2.147	2.210	10.523.969	11.015.322
Bijelo Polje	885	1.084	4.514	5.239	21.578.079	34.641.898
Gusinje	3	25	19	96	70.473	513.988
Kolašin	162	189	696	738	3.173.785	3.366.400
Mojkovac	105	130	535	582	4.108.776	4.169.481
Petnjica	4	28	8	108	35.706	598.073
Plav	112	132	301	272	1.490.982	1.418.880
Pljevlja	518	612	3.068	3.288	21.246.116	21.843.939
Plužine	29	33	118	114	584.879	565.843
Rožaje	375	519	1.201	1.668	6.368.632	9.339.859
Šavnik	29	31	104	97	531.453	531.259
Žabljak	94	104	384	321	1.764.415	1.628.045
Sjeverna regija	2.821	3.576	13.308	15.021	72.711.436	91.037.863
% sjeverna regija	11,6	12,7	9,6	10,9	7,0	9,4
Bar	2.195	2.523	8.932	8.526	40.271.627	44.573.394
Budva	3.698	4.145	13.018	12.206	78.297.350	68.034.017
Herceg Novi	1.830	2.105	7.965	8.308	48.797.706	50.191.458
Kotor	1.039	1.216	4.664	4.374	28.724.724	25.477.581
Tivat	1.236	1.444	4.588	4.575	34.686.192	30.748.031
Ulcinj	659	792	2.482	2.770	10.353.507	11.744.557
Južna regija	10.657	12.225	41.649	40.759	241.131.106	230.769.038
% južna regija	43,9	43,3	30,1	29,4	23,4	23,9
UKUPNO	24.265	28.241	138.268	138.418	1.032.406.046	964.493.922

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

Finansijske iskaze za 2020. godinu predalo je 29.782 poreska obveznika¹ što je za 16,5% više u odnosu na prethodnu godinu (25.573). Od ukupnog broja, 28.241 čine privredni subjekti (26.684 ili 94,5%) i preduzetnici (1.557 ili 5,5%), što je takođe po-
1 Prema bazi dobijenoj od Uprave prihoda i carina na dan 13-05-2021

većanje od 16,4% u odnosu na prethodnu godinu kada ih je bilo 24.265.

Povećanje broja firmi koje su predale finansijske iskaze za 2020. godinu, kao i broja zaposlenih, djelimično se može objasniti:

- potrebom da se uđe u zvačnične tokove kako bi se obezbijedila eventualna državna antikrizna podrška (subvencije) i
- pretpostavkom da je jedan dio privrednih subjekata i preduzetnika predao finansijske iskaze za 2019. godinu nakon što je Poreska uprava dostavila podatke Privrednoj komori.

Od privrednih subjekata koji su predali fin. iskaze za 2020. godinu:

- 4.762 nije popunilo bilansnu poziciju [PRIHOD], dok je 1.879 na ovoj poziciji iskazalo vrijednost 0;
- 743 nije popunilo bilansnu poziciju [NETO REZULTAT];
- 485 nije popunilo bilansnu poziciju [PROSJEČAN BROJ ZAPOSLENIH], dok je 653 na ovoj poziciji iskazalo vrijednost 0;
- 2.564 nije popunilo bilansnu poziciju [TROŠKOVI ZARADA I NAKNADA ZARADA], dok je 241 na ovoj poziciji iskazalo vrijednost 0.

Tabela 25: Podaci o poslovanju kompanija na osnovu fin. iskaza privrednih subjekata

	2019	2020	2020/2019
Broj privrednih subjekata	24.265	28.241	116,4
Prihod (mil. eur)	9.813,3	8.428,4	85,9
Rezultat poslovanja (mil. eur)	412,2	-272,4	-
Dobit (mil. eur)	758,9	601,4	79,2
Gubitak (mil. eur)	-346,7	-873,8	252,0
Broj zaposlenih	138.268	138.418	100,1
Vrijednost bruto zarada (mil. eur)	1.032,4	964,5	93,4

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

Prihodi u privredi su pali za 14,1% što je bitno negativno uticalo na krajnje rezultate poslovanja, te je profit kod uspješnih firmi smanjen za 20,8% dok je gubitak na nivou ekonomije povećan čak 2,5 puta, iz čega proizilazi da je kriza znatno više pogodila neuspješne firme od uspješnih firmi.

Najveći broj privrednih subjekata posluje u centralnoj regiji 44,0%, zatim u južnoj 43,3% i na sjeveru 12,7%. U odnosu na 2019. godinu najveća stopa rasta broja privrednih subjekata ostvarena je na sjeveru 26,8%, od čega najviše u Bijelom Polju (199 privrednih subjekata ili 22,5% više), Beranama (162 p.s. ili 35,2% više) i Rožajama (144 p.s. ili 38,4% više), zatim u centralnom dijelu zemlje 15,3% i to najviše u Podgorici (1.119 privrednih subjekata ili 13,3% više).

Broj zaposlenih u 2020. godini porastao je u sjevernoj regiji za 12,9% ili 1.713 lica, dok je u južnoj i centralnoj regiji zabilježen pad od 2,1% ili 890 lica, odnosno 0,8% ili 673 lica.

U opštinama centralne regije zaposleno je 59,7% ukupnog broja zaposlenih na nivou Crne Gore, zatim 29,4% u opštinama južne i 10,9% u opštinama sjeverne regije.

Kriza je, sa aspekta broja zaposlenih, više pogodila centralnu i južnu regiju, što je

Tabela 26: **Struktura privrednih subjekata po regijama**

	2019	učešće (%)	2020	učešće (%)	2020/2019
Centralna	10.787	44,5	12.440	44,0	115,3
Sjeverna	2.821	11,6	3.576	12,7	126,8
Južna	10.657	43,9	12.225	43,3	114,7
UKUPNO	24.265	100,0	28.241	100,0	

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

posljedica smanjenja ekonomske aktivnosti u sektoru turizma tokom ljetnje turističke sezone, dok sjeverna regija bilježi suprotan trend.

Posmatrajući po opštinama, u ukupnom broju zaposlenih najviše učestvuje opština Podgorica 48,0%, zatim Budva 8,8%, Nikšić 7,3%, Bar 6,2% i Herceg Novi 6,0%.

Privredni subjekti su u 2020. godini iskazali ukupan prihod od 8.428,4 mil. eura ili 14,1% manje u odnosu na 2019. godinu (9.813,3 mil. eura).

Ostvarena dobit u 2020. godini iznosi 601,4 mil. eura što je za 20,8% manje u odnosu na 2019. godinu (758,9 mil. eura), a gubitak 873,8 mil. eura što je povećanje od 152,0% u odnosu na prethodnu godinu (346,7 mil. eura).

Bruto vrijednost isplaćenih ličnih dohodaka iznosila je 964,5 mil. eura što predstavlja smanjenje od 6,6% u odnosu na 2019. godinu (1.032,4 mil. eura).

Navedeni broj privrednih subjekata zapošljavao je 138.418 lica što je na približno istom nivou kao i prethodne godine (138.268), od čega:

- 16.466 privrednih subjekata ili 58,3% imali su jednog zaposlenog i ukupno su generisali prihod od 581,5 mil. eura odnosno 6,9% ukupnog prihoda;
- 8.350 privrednih subjekata ili 29,6% imali su od dva do pet zaposlenih i ukupno su generisali prihod od 940,6 mil. eura ili 11,2% ukupnog prihoda;
- 3.425 privrednih subjekata ili 12,1% imalo je više od pet zaposlenih i ukupno su generisali prihod od 6.906,3 mil. eura ili 81,9% ukupnog prihoda.

Posmatrano prema veličini, najveći broj preduzeća pripada kategoriji mikro preduzeća (do 10 zaposlenih) sa 94,0% učešća u ukupnom broju preduzeća, koja zapošljavaju 37,8% ukupnog broja zaposlenih na nivou Crne Gore. Slijede mala preduzeća (11-50 zaposlenih) sa 4,8% u ukupnom broju preduzeća koji zapošljavaju 19,9% ukupno zaposlenih.

Mikro i mala preduzeća zapošljavaju više od polovine ukupno zaposlenih u privredi, odnosno 57,7%, a uspješne firme iz ovog segmenta ostvarile su 59,1% ukupne dobiti. Međutim, mikro i mala preduzeća su znatno teže podnijela krizu što potvrđuje i podatak da su 73,5% ukupnih gubitaka privrede ostvarila upravo preduzeća koja upošljavaju do 50 zaposlenih.

Imajući u vidu veću ranjivost sektora mikro i malih preduzeća, kao i njihov značaj za zapošljavanje i mogućnost bržeg oporavka sa relativno manje sredstava, potrebno je buduće politike usmjeriti na mjere oporavka i razvoja ovog sektora u ovoj kao i narednoj godini.

Posmatrano po sektorima, najveći broj privrednih subjekata u 2020. godini poslovao je u sektorima:

- trgovine 7.042 privredna subjekta ili 24,9% ukupnog broja, koji zapošljava 26,8% ukupno zaposlenih i ostvaruje 40,8% ukupnog prihoda;

- stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti 4.492 privredna subjekta ili 15,9% ukupnog broja, koji zapošljavaju 7,2% ukupno zaposlenih i generišu 4,6% ukupnog prihoda;
- usluga smještaja i ishrane 3.399 privrednih subjekata ili 12,0% ukupnog broja, koji zapošljavaju 11,0% ukupno zaposlenih i ostvaruju 3,3% ukupnog prihoda;
- građevinarstva 3.097 privrednih subjekata ili 11,0% ukupnog broja, zapošljavaju 10,7% ukupno zaposlenih i generišu 13,5% ukupnog prihoda;
- prerađivačke industrije 2.086 privrednih subjekata ili 7,4% ukupnog broja, zapoš-

Tabela 27: Pregled ostvarenih prihoda, dobiti/gubitaka (u eurima)

	Prihodi		Dobit		Gubitak	
	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Podgorica	5.754.771.109	5.029.913.465	437.982.477	380.187.141	-142.916.460	-284.122.777
Danilovgrad	182.451.259	188.772.644	16.359.957	12.152.405	-2.768.799	-4.840.164
Nikšić	949.638.488	922.905.758	65.153.431	55.180.723	-22.739.248	-22.504.985
Cetinje	122.568.601	101.864.856	4.041.250	3.829.285	-2.065.674	-5.678.528
Tuzi*	73.431.961	79.809.117	3.788.010	3.434.082	-536.728	-547.806
Centralna regija	7.082.861.418	6.323.265.840	527.325.124	454.783.636	-171.026.909	-317.694.260
% centralna regija	72,2	75,0	69,5	75,6	49,3	36,4
Andrijevića	11.665.403	10.444.045	951.272	1.593.054	-205.792	-537.287
Berane	71.531.243	66.320.906	4.551.270	4.334.621	-1.989.076	-4.245.805
Bijelo Polje	295.953.028	281.917.368	10.239.041	10.655.780	-2.780.847	-4.079.294
Gusinje	1.245.218	2.238.891	0	53.879	-3.708	-166.154
Kolašin	24.735.187	23.420.558	4.544.209	2.693.755	-1.080.638	-2.258.637
Mojkovac	25.790.601	20.123.858	1.312.766	1.048.375	-274.897	-3.124.322
Petnjica	234.850	2.806.753	34.230	136.722	-144	-83.471
Plav	8.685.312	6.094.019	536.787	244.887	-188.538	-456.025
Pljevlja	126.096.839	129.718.326	13.700.577	17.796.855	-7.099.724	-2.990.041
Plužine	2.265.471	1.798.201	121.698	66.691	-34.820	-225.657
Rožaje	56.353.788	61.955.725	3.174.877	2.967.070	-2.070.572	-3.558.895
Šavnik	2.318.956	2.027.094	48.800	90.769	-538.236	-81.693
Žabljak	8.235.695	7.063.329	575.447	720.943	-1.172.694	-1.448.119
Sjeverna regija	635.111.591	615.929.073	39.790.974	42.403.401	-17.439.686	-23.255.400
% sjeverna regija	6,5	7,3	5,2	7,1	5,0	2,7
Bar	358.220.931	318.904.226	29.890.623	24.619.103	-16.305.808	-25.852.582
Budva	541.559.933	333.139.214	55.904.355	26.154.847	-48.078.171	-111.223.255
Herceg Novi	477.531.508	308.746.137	43.770.323	19.536.542	-28.771.870	-266.259.693
Kotor	275.530.169	203.166.797	19.506.713	11.906.455	-11.952.506	-20.789.077
Tivat	331.731.245	239.612.821	36.290.659	17.983.339	-49.890.364	-100.370.329
Ulcinj	110.729.571	85.647.698	6.463.947	4.041.789	-3.265.364	-8.343.283
Južna regija	2.095.303.357	1.489.216.893	191.826.620	104.242.075	-158.264.083	-532.838.219
% južna regija	21,4	17,7	25,3	17,3	45,6	61,0
UKUPNO	9.813.276.366	8.428.411.806	758.942.718	601.429.112	-346.730.678	-873.787.879

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

ljavaju 8,5% ukupno zaposlenih i ostvaruju 10,5% ukupnog prihoda;

- administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti 1.445 privrednih subjekata ili 5,1% ukupnog broja, zapošljavaju 6,9% zaposlenih i ostvaruju 1,6% ukupnog prihoda;
- saobraćaja i skladištenja 1.423 privrednih subjekata ili 5,0% ukupnog broja, zapošljavaju 6,8% ukupno zaposlenih i ostvaruju 4,8% ukupnog prihoda.

Posmatrano po sektorima, najveća dobit ostvarena je u sektorima: trgovine 24,1% (144,7 mil. eura), građevinarstva 15,8% (95,2 mil. eura), stručnih naučnih i tehničkih djelatnosti 11,4% (68,6 mil. eura) i prerađivačke industrije sa 10,8% (65,2 mil. eura) ukupne dobiti, dok su najveće gubitke zabilježili sektori: poslovanja nekretninama 31,6% (276,3 mil. eura), građevinarstva 20,6% (180,2 mil. eura) i usluga smještaja i ishrane sa 16,6% (144,8 mil. eura) ukupnog gubitka na nivou Crne Gore.

Shodno predatim finansijskim iskazima, tokom 2020. godine, 100 preduzeća sa najvećim ostvarenim poslovnim prihodima, učestvovalo je sa 39,9% (3.666,9 mil. eura) u ukupno ostvarenom prihodu privrednih subjekata na nivou Crne Gore. Takođe, 100 preduzeća sa najvećim brojem zaposlenih, učestvovalo je sa 27,0% (37.335 zaposlenih) u ukupnom broju zaposlenih, dok je 100 preduzeća sa najvećom ostvarenom dobiti učestvovalo sa 47,1% (283,1 mil. eura) u ukupnoj dobiti na nivou Crne Gore.

Tabela 28: Klasifikacija preduzeća prema veličini, shodno Zakonu o računovodstvu

Veličina preduzeća	Br. pr. subjek.	%	Prihod (€)	%	Dobit (€)	%	Gubitak (€)	%	Broj zap.	%	Zarade (€)	%
Mikro (0-10)	26.546	94,0	2.221.573.389	26,4	225.936.189	37,6	-357.764.305	40,9	52.312	37,8	223.041.606	23,1
Mala (11-50)	1.349	4,8	1.922.363.151	22,8	129.254.768	21,5	-285.174.881	32,6	27.544	19,9	180.621.193	18,7
Srednja (51-250)	296	1,0	2.275.842.755	27,0	135.387.577	22,5	-112.186.420	12,8	30.880	22,3	275.485.277	28,6
Velika (preko 250)	50	0,2	2.008.632.511	23,8	110.850.578	18,4	-118.662.273	13,6	27.682	20,0	285.345.846	29,6
Ukupno	28.241	100	8.428.411.806	100	601.429.112	100	-873.787.879	100	138.418	100	964.493.922	100

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

Tabela 29: Privredni subjekti, prihod, dobit, gubitak, broj zaposlenih i zarade - Struktura po sektorima djelatnosti, 2020. godina

Veličina preduzeća	Br. pr. subjek.	%	Prihod (€)	%	Neto dobit (€)	%	Neto gubitak (€)	%	Broj zap.	%	Zarade (€)	%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	343	1,2	62.172.819	0,7	1.733.992	0,3	-22.077.561	2,5	1.528	1,1	11.387.957	1,2
Vađenje ruda i kamena	76	0,3	104.131.583	1,2	18.920.614	3,1	-11.228.675	1,3	1.503	1,1	17.953.511	1,9
Prerađivačka industrija	2.086	7,4	885.413.885	10,5	65.186.030	10,8	-30.714.190	3,5	11.831	8,5	78.919.006	8,2
Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	74	0,3	509.055.938	6,0	36.654.762	6,1	-3.466.652	0,4	2.948	2,1	41.332.590	4,3
Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl.	100	0,4	119.752.165	1,4	4.320.082	0,7	-6.609.743	0,8	4.675	3,4	42.644.671	4,4
Gradevinarstvo	3.097	11,0	1.141.341.274	13,5	95.199.035	15,8	-180.180.064	20,6	14.834	10,7	114.179.323	11,8
Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala	7.042	24,9	3.439.974.464	40,8	144.730.645	24,1	-73.451.191	8,4	37.061	26,8	213.805.575	22,2
Saobraćaj i skladištenje	1.423	5,0	404.446.860	4,8	26.047.537	4,3	-27.715.970	3,2	9.437	6,8	67.298.198	7,0
Usluge smještaja i ishrane	3.399	12,0	274.492.895	3,3	16.169.260	2,7	-144.806.805	16,6	15.236	11,0	76.947.799	8,0
Informisanje i komunikacije	1.077	3,8	352.557.933	4,2	34.541.471	5,7	-7.138.454	0,8	5.004	3,6	52.243.786	5,4
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	144	0,5	356.820.130	4,2	48.629.614	8,1	-14.268.789	1,6	3.772	2,7	75.182.196	7,8
Poslovanje nekretninama	1.090	3,9	58.330.100	0,7	6.815.952	1,1	-276.265.210	31,6	1.682	1,2	10.195.560	1,1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	4.492	15,9	383.503.221	4,6	68.620.577	11,4	-26.056.503	3,0	9.967	7,2	57.650.314	6,0
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.445	5,1	136.958.162	1,6	11.602.468	1,9	-25.402.188	2,9	9.551	6,9	54.449.232	5,6
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	4	0,0	937.422	0,0	615.424	0,1	-989	0,0	12	0,0	120.904	0,0
Obrazovanje	233	0,8	18.227.500	0,2	1.626.292	0,3	-829.818	0,1	852	0,6	6.325.574	0,7
Zdravstvena i socijalna zaštita	554	2,0	41.922.293	0,5	4.512.485	0,8	-7.985.929	0,9	2.661	1,9	15.008.340	1,6
Umjetnost, zabava i rekreacija	419	1,5	118.804.931	1,4	14.224.538	2,4	-12.114.705	1,4	3.702	2,7	21.163.042	2,2
Ostale uslužne djelatnosti	1.143	4,0	19.568.231	0,2	1.278.334	0,2	-3.474.443	0,4	2.162	1,6	7.686.344	0,8
Ukupno	28.241	100	8.428.411.806	100	601.429.112	100	-873.787.879	100	138.418	100	964.493.922	100

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

9

PRILOZI

Prilog 1: Međunarodni monetarni fond – projekcije realnih stopa rasta (u procentima)

	2020.	2021.	Projekcije	
			2022.	2026.
Ekonomije svijeta	-3,1	5,9	4,9	3,3
Napredne ekonomije	-4,5	5,2	4,5	1,6
SAD	-3,4	6,0	5,2	1,7
Eurozona	-6,3	5,0	4,3	1,4
Njemačka	-4,6	3,1	4,6	1,1
Francuska	-8,0	6,3	3,9	1,4
Italija	-8,9	5,8	4,2	1,0
Španija	-10,8	5,7	6,4	1,5
Holandija	-3,8	3,8	3,2	1,6
Japan	-4,6	2,4	3,2	0,5
Velika Britanija	-9,8	6,8	5,0	1,5
Kanada	-5,3	5,7	4,9	1,5
Ostale napredne ekonomije	-4,1	5,2	4,2	2,0
Ekonomije u ekspanziji i razvoju	-2,1	6,4	5,1	4,4
Ekonomije u ekspanziji i razvoju (Azija)	-0,8	7,2	6,3	5,3
Kina	2,3	8,0	5,6	4,9
Indija	-7,3	9,5	8,5	6,1
ASEAN-5	-3,4	2,9	5,8	-
Ekonomije u ekspanziji i razvoju (Evropa)	-2,0	6,0	3,6	2,6
Bosna i Hercegovina	-4,3	2,8	3,2	3,0
Bugarska	-4,2	4,5	4,4	2,8
Hrvatska	-8,0	6,3	5,8	3,1
Mađarska	-5,0	7,6	5,1	2,6
Crna Gora	-15,2	7,0	5,6	2,9
Sjeverna Makedonija	-4,5	4,0	4,2	3,6
Poljska	-2,7	5,1	5,1	2,9
Rumunija	-3,9	7,0	4,8	3,5
Rusija	-3,0	4,7	2,9	1,6
Srbija	-1,0	6,5	4,5	4,0
Turska	1,8	9,0	3,3	3,3
Latinska Amerika i Karibi	-7,0	6,3	3,0	2,4
Brazil	-4,1	5,2	1,5	2,1
Meksiko	-8,3	6,2	4,0	2,0
Bliski Istok i Centralna Azija	-2,8	4,1	4,1	3,7
Saudijska Arabija	-4,1	2,8	4,8	2,8
UAE	-6,1	2,2	3,0	3,3
Podсахarska Afrika	-1,7	3,7	3,8	4,2
Nigerija	-1,8	2,6	2,7	2,7
Južna Afrika	-6,4	5,0	2,2	1,3
Evropska Unija	-5,9	5,1	4,4	1,7

Izvor: MMF - World Economic Outlook, october 2021

Prilog 2: Pregled makroekonomskih indikatora

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	I-IX 2021. (p.p.)
BDP u tekućim cijenama (hilj. €)	3.954.212	4.299.091	4.663.130	4.950.717	4.185.553	4.881.300 ¹
Stanovništvo (hilj.)	622,3	622,4	622,2	622,0	621,3	620,7 ²
BDP po stanovniku (€)	6.354	6.908	7.495	7.959	6.737	7.864,2 ¹
Realan rast BDP (%)	2,9	4,7	5,1	4,1	-15,3	13,4 ¹
Industrijska proizvodnja (indeks)	95,6	95,8	122,4	93,7	99,1	105,0 ³
Prosječna godišnja inflacija, CPI (%)	-0,2	2,4	2,6	0,4	-0,3	2,0 ³
Prosječan broj zaposlenih lica	177.908	182.368	190.132	203.545	176.693	184.695 ³
Broj nezaposlenih lica, reg.	49.487	51.262	41.378	37.616	47.509	55.956 ⁴
Stopa nezaposlenosti, reg. (%)	21,33	22,09	17,83	16,21	20,48	24,12 ⁴
Stopa nezaposlenosti, ARS (%)	17,7	16,1	15,2	15,1	17,9	17,1 ⁵
Prosječna bruto zarada (€)	751	765	766	773	783	792 ³
Prosječna neto zarada (€)	499	510	511	515	524	531 ³
Tekući račun (hilj. €)	-641.975	-691.497	-792.793	-707.212	-1.090.428	-249.198
Tekući račun (% BDP)	-16,2	-16,1	-17,0	-14,3	-26,1	-5,1
Izvoz, f.o.b. (hilj. €)	350.833	382.449	436.060	465.549	408.968	370.996
Uvoz, f.o.b. (hilj. €)	2.008.488	2.242.513	2.485.232	2.531.106	2.050.985	1.782.541
Trgovinski bilans (hilj. €)	-1.657.656	-1.860.064	-2.049.173	-2.065.558	-1.642.017	-1.411.545
Izvoz usluga (hilj. €)	1.254.603	1.382.384	1.563.431	1.705.174	679.138	1.234.937
Uvoz usluga (hilj. €)	485.522	530.551	626.842	686.758	502.593	438.164
Bilans razmjene usluga (hilj. €)	769.081	851.832	936.589	1.018.416	176.544	796.773
Saldo roba i usluga (hilj. €)	-888.575	-1.008.231	-1.112.584	-1.047.141	-1.465.473	-614.771
Saldo roba i usluga (% BDP)	-22,5	-23,5	-23,9	-21,2	-35,0	-12,6
SDI, ukupan priliv (hilj. €)	687.154	659.233	858.113	778.518	663.047	599.865
SDI, neto (hilj. €)	371.568	484.332	322.484	304.578	467.549	352.229
SDI, neto (% BDP)	9,4	11,3	6,9	6,2	11,2	7,2
Deficit/suficit budžeta (hilj. €)	-122.266	-250.850	-197.010	-144.480	-440.410	-64.700
Deficit/suficit budžeta (% BDP)	-3,1	-5,8	-4,2	-2,9	-10,5	-1,4
Javni dug, neto (hilj. €)	2.498.700	2.687.900	2.991.700	3.191.700	3.536.500	4.076.300 ⁶
Javni dug, neto (% BDP)	63,2	62,5	64,2	64,5	84,5	83,5 ⁶

Izvor: MONSTAT; CBCG; ZZZCG; Ministarstvo finansija i socijalnog staranja; za period I-IX 2021. su dati preliminarni podaci

1 procjena za 2021. - Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

2 procjena - MONSTAT

3 podaci za period januar-oktobar

4 registrovano na dan 31.11.

5 drugi kvartal

6 državni dug

Prilog 3: Robna razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda (u eurima)

	I-IX 2019.		I-IX 2020.		I-IX 2021.	
	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz	Izvoz
Ukupno - Poljoprivreda	439.551.569	32.746.662	356.029.411	33.097.789	444.788.924	41.213.785
Ukupno - CG	1.949.447.251	300.477.487	1.563.914.235	254.588.716	1.828.078.000	302.071.000
% učešća poljoprivrede	22,5	10,9	22,8	13,0	24,3	13,6
Žive životinje	20.266.570	55.112	18.359.820	67.158	22.109.262	51.891
Meso i drugi klanični proizvodi za jelo	64.511.167	6.065.224	52.505.166	6.503.451	54.353.742	7.954.982
- goveđe meso	15.095.814	421	8.322.883	135.176	11.236.221	40.503
- svinjsko meso	34.525.767	156.084	32.574.605	3.436	29.052.568	144.593
- ovčije i kozje meso	718.306	0	229.065	0	140.495	40
- živinsko meso	12.481.375	217	10.309.536	39.604	12.352.981	18.970
- sušeno meso	1.334.175	5.908.502	835.732	6.325.234	1.223.495	7.750.876
- ostalo	355.732	0	233.345	0	347.982	0
Riba	11.861.647	50.613	4.355.801	54.409	10.790.165	116.524
Mlijeko, sir, jaja, med	38.105.829	104.913	28.520.084	81.847	37.345.455	67.877
- mlijeko i pavlaka	10.865.936	625	9.564.810	27.390	10.670.321	26.565
- jogurt i kisjelo mlijeko	8.478.062	1.783	6.575.250	751	8.386.137	27
- maslac	3.199.436	696	2.234.091	85	3.062.123	84
- sir	13.070.858	97.024	8.873.159	13.184	13.407.147	413
- ostalo	131.947	0	364.802	386	630.792	41
- jaja	1.692.636	1.009	795.655	40.052	1.086.240	40.747
- med	666.955	3.776	364.802	385,78	630.792	41
Proizvodi životnjskog porijekla	466.264	5	433.408	0	514.818	183.160
Drveće i cvijeće	5.546.875	191.889	4.860.157	179.078	5.801.291	87.588
Povrće	18.736.179	1.465.253	15.234.929	2.466.792	16.096.965	2.197.155
Voće	25.006.079	3.158.746	22.168.658	3.145.345	24.474.527	5.048.797
Kafa, čaj, začini	8.997.387	80.997	6.356.703	112.049	7.984.230	563.456
Žitarice	5.909.146	85	6.524.345	93.750	6.388.250	66.331
Proizvodi mlinске industrije	14.962.491	6.809	13.933.143	44.269	15.247.631	1.277
Uljano sjemenje	2.477.304	286.710	2.609.904	505.623	3.034.071	531.434
Šelak, gume	61.529	116	101.204	175	119.215	1.588
Biljni materijali za pletarstvo	44.116	0	34.014	78	35.691	0
Masnoće i ulja	9.147.829	284.253	10.125.538	158.812	13.997.977	231.621
Mesne i riblje prerađevine	22.330.144	2.947.406	18.359.147	4.184.837	21.105.442	4.174.251
Šećer i proizvodi od šećera	6.938.850	59.077	6.550.381	55.190	7.936.404	48.304
Kakao i proizvodi od kakaa	16.220.800	1.224.146	12.365.139	1.337.466	16.410.392	1.450.360
Proizvodi na bazi žitarica	33.725.923	460.609	27.691.416	349.639	35.421.492	527.563
Proizvodi od voća i povrća	15.433.558	63.647	10.677.922	49.591	14.462.369	195.816
Razni proizvodi za ishranu	38.008.242	224.440	31.326.766	214.035	41.033.632	155.351
Pića, alkoholi i sirće	54.884.738	10.408.377	37.256.256	8.100.094	55.397.071	7.967.859
- voda	9.203.685	270.945	5.118.376	109.010	8.209.662	172.683
- gazirana pića	23.898.156	45.889	16.941.171	17.020	24.330.531	54.939
- pivo	8.182.087	2.812.919	6.236.891	2.412.465	8.930.977	2.655.415
- vino	6.206.035	6.404.164	5.030.249	5.501.884	6.313.397	5.008.363
- rakija, viski i ostalo	7.394.775	874.459	3.929.569	59.715	7.612.505	76.459
Stočna hrana	14.604.960	1.338.534	15.864.959	1.107.903	19.309.101	660.906
Duvan i proizvodi od duvana	10.721.874	1.674.981	9.343.891	2.102.951	14.850.750	6.057.950
Ostalo	582.070	2.594.721	470.660	2.183.248	568.980	2.871.745

Izvor: MONSTAT

Prilog 4: Pregled aktivnih poslovnih subjekata po opštinama

R.br.	Opština	2019.		2020.	
		ukupno	% učešća	ukupno	% učešća
1.	Andrijevića	68	0,2	71	0,2
2.	Bar	3.188	9,2	3.440	9,2
3.	Berane	549	1,6	582	1,6
4.	Bijelo Polje	1.190	3,4	1.290	3,5
5.	Budva	5.271	15,2	5.768	15,5
6.	Cetinje	741	2,1	768	2,1
7.	Danilovgrad	593	1,7	639	1,7
8.	Gusinje	29	0,1	31	0,1
9.	Herceg Novi	2.551	7,3	2.780	7,5
10.	Kolašin	229	0,7	244	0,7
11.	Kotor	1.349	3,9	1.420	3,8
12.	Mojkovac	151	0,4	164	0,4
13.	Nikšić	1.878	5,4	1.979	5,3
14.	Petnjica	27	0,1	30	0,1
15.	Plav	111	0,3	128	0,3
16.	Pljevlja	605	1,7	615	1,7
17.	Plužine	31	0,1	32	0,1
18.	Podgorica	12.565	36,2	13.419	36,0
19.	Rožaje	610	1,8	646	1,7
20.	Šavnik	35	0,1	38	0,1
21.	Tivat	1.635	4,7	1.754	4,7
21.	Tuzi	35	0,1	83	0,2
22.	Ulcinj	1.134	3,3	1.193	3,2
23.	Žabljak	132	0,4	141	0,4
Ukupno		34.707	100,0	37.255	100,0

Izvor: MONSTAT

Prilog 5: Pregled broja privrednih subjekata, zaposlenih, prihoda, zarada, ostvarenih dobitaka i gubitaka po opštinama

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore – Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

Pregled broja privrednih subjekata po opštinama i veličini privrednih subjekata

	Broj pr. subjekata	0-1 zap.	2-5 zap.	6-10 zap.	11-50 zap.	101-150 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.
Podgorica	9.533	5.247	2.862	667	572	151	34	39
Danilovgrad	461	243	134	38	34	12	0	0
Nikšić	1.840	928	642	136	103	29	2	2
Cetinje	468	267	138	28	31	4	0	0
Tuzi	138	66	43	12	13	2	2	2
Centralna regija	12.440	6.751	3.819	881	753	198	38	43
% centralna regija	44,0	41,0	45,7	50,9	55,8	66,9	76,0	74,1
Andrijevica	67	34	20	7	6	0	0	0
Berane	622	351	209	31	24	7	0	0
Bijelo Polje	1.084	595	358	67	54	8	2	2
Gusinje	25	8	12	1	4	0	0	0
Kolašin	189	93	67	18	9	2	0	0
Mojkovac	130	64	48	10	7	1	0	0
Petnjica	28	17	7	2	2	0	0	0
Plav	132	80	45	6	1	0	0	0
Pljevlja	612	315	209	55	25	7	1	1
Plužine	33	14	15	2	2	0	0	0
Rožaje	519	283	174	38	21	3	0	0
Šavnik	31	22	7	0	2	0	0	0
Žabljak	104	61	27	10	6	0	0	0
Sjeverna regija	3.576	1.937	1.198	247	163	28	3	3
% sjeverna regija	12,7	11,8	14,3	14,3	12,1	9,5	6,0	5,2
Bar	2.523	1.494	795	130	91	10	3	4
Budva	4.145	3.047	826	137	115	15	5	6
Herceg Novi	2.105	1.215	655	124	90	20	1	1
Kotor	1.216	695	381	77	52	11	0	0
Tivat	1.444	905	388	87	56	8	0	1
Ulcinj	792	422	288	47	29	6	0	0
Južna regija	12.225	7.778	3.333	602	433	70	9	12
% južna regija	43,3	47,2	39,9	34,8	32,1	23,6	18,0	20,7
UKUPNO	28.241	16.466	8.350	1.730	1.349	296	50	58

Pregled broja zaposlenih po opštinama i veličini privrednih subjekata

	<i>Broj zaposlenih</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-5 zap.</i>	<i>6-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>101-150 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>
Podgorica	66.417	4.899	8.256	5.049	11.773	16.469	19.971	39
Danilovgrad	2.599	229	384	299	727	960	0	0
Nikšić	10.130	842	1.861	1.033	2.089	3.044	1.261	2
Cetinje	1.697	254	402	204	580	257	0	0
Tuzi	1.795	62	118	97	313	152	1.053	2
Centralna regija	82.638	6.286	11.021	6.682	15.482	20.882	22.285	43
% centralna regija	59,7	41,0	46,1	51,0	56,2	67,6	80,5	74,1
Andrijevica	288	33	56	54	145	0	0	0
Berane	2.210	327	585	241	453	604	0	0
Bijelo Polje	5.239	496	1.026	515	1.008	954	1.240	2
Gusinje	96	7	28	7	54	0	0	0
Kolašin	738	87	200	137	199	115	0	0
Mojkovac	582	54	144	69	136	179	0	0
Petnjica	108	17	26	18	47	0	0	0
Plav	272	64	122	37	49	0	0	0
Pljevlja	3.288	291	609	430	569	698	691	1
Plužine	114	14	43	17	40	0	0	0
Rožaje	1.668	269	504	288	393	214	0	0
Šavnik	97	19	19	0	59	0	0	0
Žabljak	321	51	82	69	119	0	0	0
Sjeverna regija	15.021	1.729	3.444	1.882	3.271	2.764	1.931	3
% sjeverna regija	10,9	11,3	14,4	14,4	11,9	9,0	7,0	5,2
Bar	8.526	1.423	2.235	990	1.853	1.052	973	4
Budva	12.206	2.831	2.356	1.010	2.365	1.830	1.814	6
Herceg Novi	8.308	1.171	1.858	938	1.687	1.975	679	1
Kotor	4.374	610	1.063	574	1.099	1.028	0	0
Tivat	4.575	880	1.093	665	1.153	784	0	1
Ulcinj	2.770	398	815	358	634	565	0	0
Južna regija	40.759	7.313	9.420	4.535	8.791	7.234	3.466	12
% južna regija	29,4	47,7	39,4	34,6	31,9	23,4	12,5	20,7
UKUPNO	138.418	15.328	23.885	13.099	27.544	30.880	27.682	58

Pregled ostvarenih prihoda po opštinama i veličini privrednih subjekata

	Prihod (€)	0-1 zap.	2-5 zap.	6-10 zap.	11-50 zap.	101-150 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.
Podgorica	5.029.913.465	319.163.490	465.665.945	354.653.766	1.055.617.313	1.418.626.881	1.416.186.070	39
Danilovgrad	188.772.644	7.905.251	12.880.611	21.355.551	58.248.572	88.382.659	0	0
Nikšić	922.905.758	40.775.937	75.700.533	49.649.586	202.150.058	229.485.032	325.144.612	2
Cetinje	101.864.856	9.741.185	14.127.071	13.986.081	42.405.666	21.604.853	0	0
Tuzi	79.809.117	10.434.215	5.470.998	13.256.296	16.448.997	13.220.439	20.978.172	2
Centralna regija	6.323.265.840	388.020.078	573.845.158	452.901.280	1.374.870.606	1.771.319.864	1.762.308.854	43
% centralna regija	75,0	66,7	61,0	64,7	71,5	77,8	87,7	74,1
Andrijevica	10.444.045	748.968	1.654.572	2.774.069	5.266.436	0	0	0
Berane	66.320.906	4.569.949	17.663.293	8.344.406	21.419.310	14.323.948	0	0
Bijelo Polje	281.917.368	12.924.084	25.978.072	20.197.152	62.615.087	38.505.191	121.697.782	2
Gusinje	2.238.891	24.729	497.986	457.366	1.258.810	0	0	0
Kolašin	23.420.558	2.660.076	6.344.904	5.495.764	3.726.691	5.193.123	0	0
Mojkovac	20.123.858	2.569.555	3.668.247	2.348.421	7.749.206	3.788.429	0	0
Petnjica	2.806.753	100.771	986.373	1.207.405	512.204	0	0	0
Plav	6.094.019	1.009.185	3.802.978	834.283	447.573	0	0	0
Pljevlja	129.718.326	4.059.090	18.758.853	16.318.388	12.420.594	29.190.347	48.971.054	1
Plužine	1.798.201	50.470	907.145	124.163	716.423	0	0	0
Rožaje	61.955.725	5.497.178	11.974.861	14.019.802	15.856.906	14.606.978	0	0
Šavnik	2.027.094	342.023	499.421	0	1.185.650	0	0	0
Žabljak	7.063.329	1.766.256	1.062.784	758.633	3.475.656	0	0	0
Sjeverna regija	615.929.073	36.322.334	93.799.489	72.879.852	136.650.546	105.608.016	170.668.836	3
% sjeverna regija	7,3	6,2	10,0	10,4	7,1	4,6	8,5	5,2
Bar	318.904.226	27.948.750	70.439.783	52.111.391	84.141.228	61.894.312	22.368.762	4
Budva	333.139.214	49.721.450	68.339.362	39.661.804	77.062.113	50.095.124	48.259.361	6
Herceg Novi	308.746.137	16.480.886	38.867.654	31.231.287	67.347.629	149.791.983	5.026.698	1
Kotor	203.166.797	12.082.995	24.339.275	16.745.312	84.322.985	65.676.230	0	0
Tivat	239.612.821	44.549.650	51.928.422	22.364.018	67.289.059	53.481.672	0	1
Ulcinj	85.647.698	6.357.057	19.032.475	11.603.627	30.678.985	17.975.554	0	0
Južna regija	1.489.216.893	157.140.788	272.946.971	173.717.439	410.841.999	398.914.875	75.654.821	12
% južna regija	17,7	27,0	29,0	24,8	21,4	17,5	3,8	20,7
UKUPNO	8.428.411.806	581.483.200	940.591.618	699.498.571	1.922.363.151	2.275.842.755	2.008.632.511	58

Pregled bruto zarada po opštinama i veličini privrednih subjekata

	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-5 zap.</i>	<i>6-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>101-150 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>
Podgorica	532.769.070	19.183.583	39.418.734	28.654.187	76.349.423	154.872.437	214.290.706	39
Danilovgrad	15.380.265	720.963	1.421.035	1.766.861	3.875.600	7.595.806	0	0
Nikšić	78.421.149	2.790.917	9.980.029	5.355.140	12.396.640	28.697.158	19.201.265	2
Cetinje	8.429.064	731.546	1.369.871	922.904	3.446.326	1.958.417	0	0
Tuzi	7.687.473	279.869	350.462	408.878	971.019	770.242	4.907.003	2
Centralna regija	642.687.021	23.706.878	52.540.131	37.107.970	97.039.008	193.894.060	238.398.974	43
% centralna regija	66,6	47,6	49,5	55,4	53,7	70,4	83,5	74,1
Andrijevica	1.404.876	91.713	258.316	333.570	721.277	0	0	0
Berane	11.015.322	1.060.044	2.943.347	1.148.669	2.548.249	3.315.013	0	0
Bijelo Polje	34.641.898	1.881.533	4.467.108	2.245.675	12.229.622	6.236.088	7.581.872	2
Gusinje	513.988	22.333	141.584	44.498	305.573	0	0	0
Kolašin	3.366.400	280.829	823.484	613.380	1.270.122	378.585	0	0
Mojkovac	4.169.481	236.682	767.628	292.902	1.029.100	1.843.169	0	0
Petnjica	598.073	74.991	193.007	83.918	246.157	0	0	0
Plav	1.418.880	287.838	583.932	180.705	366.405	0	0	0
Pljevlja	21.843.939	759.476	2.000.053	1.569.161	2.625.108	5.502.590	9.387.551	1
Plužine	565.843	38.294	157.886	125.979	243.684	0	0	0
Rožaje	9.339.859	956.099	2.513.897	1.434.358	3.180.476	1.255.029	0	0
Šavnik	531.259	91.073	112.270	0	327.916	0	0	0
Žabljak	1.628.045	345.932	347.223	257.137	677.753	0	0	0
Sjeverna regija	91.037.863	6.126.837	15.309.735	8.329.952	25.771.442	18.530.474	16.969.423	3
% sjeverna regija	9,4	12,3	14,4	12,4	14,3	6,7	5,9	5,2
Bar	44.573.394	3.767.740	7.376.595	4.537.071	11.489.987	7.298.015	10.103.986	4
Budva	68.034.017	6.674.539	9.886.687	5.493.476	16.216.349	14.845.108	14.917.858	6
Herceg Novi	50.191.458	2.948.722	8.144.814	4.055.822	12.864.643	17.221.852	4.955.605	1
Kotor	25.477.581	2.098.263	4.758.003	2.716.561	6.653.740	9.251.014	0	0
Tivat	30.748.031	3.264.091	5.426.520	3.327.061	7.658.599	11.071.760	0	1
Ulcinj	11.744.557	1.252.183	2.720.646	1.471.309	2.927.425	3.372.994	0	0
Južna regija	230.769.038	20.005.538	38.313.265	21.601.300	57.810.743	63.060.743	29.977.449	12
% južna regija	23,9	40,1	36,1	32,2	32,0	22,9	10,5	20,7
UKUPNO	964.493.922	49.839.253	106.163.131	67.039.222	180.621.193	275.485.277	285.345.846	58

Pregled ostvarene dobiti po opštinama i veličini privrednih subjekata

	<i>Dobit (€)</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-5 zap.</i>	<i>6-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>101-150 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>
Podgorica	380.187.141	46.604.078	52.864.032	35.303.485	69.853.395	99.718.006	75.844.145	39
Danilovgrad	12.152.405	1.261.768	1.005.258	987.782	3.403.202	5.494.395	0	0
Nikšić	55.180.723	2.148.204	4.951.362	3.529.533	20.356.708	8.039.078	16.155.838	2
Cetinje	3.829.285	548.128	725.313	786.519	1.374.087	395.238	0	0
Tuzi	3.434.082	250.470	350.416	997.945	1.050.859	241.616	542.776	2
Centralna regija	454.783.636	50.812.648	59.896.381	41.605.264	96.038.251	113.888.333	92.542.759	43
% centralna regija	75,6	64,8	66,7	72,0	74,3	84,1	83,5	74,1
Andrijevica	1.593.054	19.449	155.317	1.288.613	129.675	0	0	0
Berane	4.334.621	587.013	1.013.602	364.938	1.695.543	673.525	0	0
Bijelo Polje	10.655.780	1.786.461	1.603.754	1.048.845	2.329.804	1.791.997	2.094.919	2
Gusinje	53.879	1.851	14.376	1.224	36.428	0	0	0
Kolašin	2.693.755	263.360	863.720	616.403	228.233	722.039	0	0
Mojkovac	1.048.375	148.056	203.183	152.868	544.268	0	0	0
Petnjica	136.722	12.475	99.705	17.780	6.762	0	0	0
Plav	244.887	61.169	159.367	24.351	0	0	0	0
Pljevlja	17.796.855	328.454	1.491.858	833.568	697.159	1.344.050	13.101.766	1
Plužine	66.691	3.261	62.829	0	601	0	0	0
Rožaje	2.967.070	366.358	733.204	881.757	869.275	116.476	0	0
Šavnik	90.769	11.398	22.929	0	56.442	0	0	0
Žabljak	720.943	327.549	31.912	18.818	342.664	0	0	0
Sjeverna regija	42.403.401	3.916.854	6.455.756	5.249.165	6.936.854	4.648.087	15.196.685	3
% sjeverna regija	7,1	5,0	7,2	9,1	5,4	3,4	13,7	5,2
Bar	24.619.103	4.013.294	5.729.176	3.420.532	6.361.541	3.986.406	1.108.154	4
Budva	26.154.847	8.404.075	5.684.329	2.500.621	5.898.256	1.664.586	2.002.980	6
Herceg Novi	19.536.542	2.576.758	3.684.659	2.166.779	3.640.320	7.468.026	0	1
Kotor	11.906.455	1.444.479	2.513.689	1.025.147	3.908.001	3.015.139	0	0
Tivat	17.983.339	6.847.720	4.585.537	1.545.646	4.945.519	58.917	0	1
Ulcinj	4.041.789	376.322	1.191.494	289.864	1.526.026	658.083	0	0
Južna regija	104.242.075	23.662.648	23.388.884	10.948.589	26.279.663	16.851.157	3.111.134	12
% južna regija	17,3	30,2	26,1	18,9	20,3	12,4	2,8	20,7
UKUPNO	601.429.112	78.392.150	89.741.021	57.803.018	129.254.768	135.387.577	110.850.578	58

Pregled ostvarenih gubitaka po opštinama i veličini privrednih subjekata

	<i>Gubitak (€)</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-5 zap.</i>	<i>6-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>101-150 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>
Podgorica	-284.122.777	-80.005.116	-42.106.148	-18.316.566	-17.988.035	-43.542.567	-82.164.345	39
Danilovgrad	-4.840.164	-1.476.916	-803.739	-311.418	-1.852.449	-395.642	0	0
Nikšić	-22.504.985	-3.139.263	-3.704.618	-1.432.485	-3.624.699	-6.461.000	-4.142.920	2
Cetinje	-5.678.528	-782.312	-720.467	-877.657	-1.295.782	-2.002.310	0	0
Tuzi	-547.806	-211.525	-89.352	-40.954	0	-205.975	0	2
Centralna regija	-317.694.260	-85.615.132	-47.424.324	-20.979.080	-24.760.965	-52.607.494	-86.307.265	43
% centralna regija	36,4	52,2	47,6	22,3	8,7	46,9	72,7	74,1
Andrijevica	-537.287	-466.031	-49.235	-15.751	-6.270	0	0	0
Berane	-4.245.805	-858.651	-1.773.424	-320.923	-1.169.089	-123.718	0	0
Bijelo Polje	-4.079.294	-1.478.161	-1.499.674	-442.262	-644.314	-14.883	0	2
Gusinje	-166.154	-18.344	-60.243	0	-87.567	0	0	0
Kolašin	-2.258.637	-591.720	-314.652	-200.049	-1.152.216	0	0	0
Mojkovac	-3.124.322	-218.563	-371.438	-75.722	-536.900	-1.921.699	0	0
Petnjica	-83.471	-37.680	-45.791	0	0	0	0	0
Plav	-456.025	-131.441	-154.463	-35.997	-134.124	0	0	0
Pljevlja	-2.990.041	-702.108	-900.241	-594.407	-317.724	-475.561	0	1
Plužine	-225.657	-33.764	-76.001	-83.731	-32.161	0	0	0
Rožaje	-3.558.895	-747.050	-1.289.076	-776.178	-746.591	0	0	0
Šavnik	-81.693	-71.070	-10.623	0	0	0	0	0
Žabljak	-1.448.119	-168.722	-701.546	-202.792	-375.059	0	0	0
Sjeverna regija	-23.255.400	-5.523.305	-7.246.407	-2.747.812	-5.202.015	-2.535.861	0	3
% sjeverna regija	2,7	3,4	7,3	2,9	1,8	2,3	0,0	5,2
Bar	-25.852.582	-9.069.301	-7.328.000	-1.580.967	-4.950.595	-1.204.668	-1.719.051	4
Budva	-111.223.255	-31.896.840	-15.505.289	-8.804.888	-11.543.220	-19.762.333	-23.710.685	6
Herceg Novi	-266.259.693	-7.286.046	-7.738.353	-2.687.003	-227.682.976	-13.940.043	-6.925.272	1
Kotor	-20.789.077	-5.114.224	-5.031.817	-2.007.807	-5.259.808	-3.375.421	0	0
Tivat	-100.370.329	-17.262.914	-6.875.953	-53.851.563	-4.951.415	-17.428.484	0	1
Ulcinj	-8.343.283	-2.384.483	-2.545.528	-1.257.269	-823.887	-1.332.116	0	0
Južna regija	-532.838.219	-73.013.808	-45.024.940	-70.189.497	-255.211.901	-57.043.065	-32.355.008	12
% južna regija	61,0	44,5	45,2	74,7	89,5	50,8	27,3	20,7
UKUPNO	-873.787.879	-164.152.245	-99.695.671	-93.916.389	-285.174.881	-112.186.420	-118.662.273	58

Prilog 6: Pregled podataka o broju privrednih subjekata, prihodima, zaradama, zaposlenima po sektorima djelatnosti i jedinicama lokalne samouprave

Izvor: Uprava prihoda i carina Crne Gore - Finansijski iskazi privrednih subjekata, 2020. godina

Pregled podataka o privrednim subjektima u Crnoj Gori po sektorima

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	343	218	107	17	0	1	62.172.819	0,7	1.528	1,1	11.387.957	1,2
Vađenje ruda i kamena	76	37	25	8	5	1	104.131.583	1,2	1.503	1,1	17.953.511	1,9
Prerađivačka industrija	2.086	1.052	833	163	36	2	885.413.885	10,5	11.831	8,5	78.919.006	8,2
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	74	44	21	6	0	3	509.055.938	6,0	2.948	2,1	41.332.590	4,3
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	100	35	25	14	23	3	119.752.165	1,4	4.675	3,4	42.644.671	4,4
Građevinarstvo	3.097	1.916	980	162	37	2	1.141.341.274	13,5	14.834	10,7	114.179.323	11,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	7.042	3.897	2.704	359	69	13	3.439.974.464	40,8	37.061	26,8	213.805.575	22,2
Saobraćaj i skladištenje	1.423	685	602	107	24	5	404.446.860	4,8	9.437	6,8	67.298.198	7,0
Usluge smještaja i ishrane	3.399	1.588	1.586	192	30	3	274.492.895	3,3	15.236	11,0	76.947.799	8,0
Informisanje i komunikacije	1.077	782	224	53	15	3	352.557.933	4,2	5.004	3,6	52.243.786	5,4
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	144	54	61	11	13	5	356.820.130	4,2	3.772	2,7	75.182.196	7,8
Poslovanje nekretninama	1.090	901	175	14	0	0	58.330.100	0,7	1.682	1,2	10.195.560	1,1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	4.492	3.117	1.259	108	8	0	383.503.221	4,6	9.967	7,2	57.650.314	6,0
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.445	923	436	60	20	6	136.958.162	1,6	9.551	6,9	54.449.232	5,6
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	4	2	2	0	0	0	937.422	0,0	12	0,0	120.904	0,0
Obrazovanje	233	106	111	15	1	0	18.227.500	0,2	852	0,6	6.325.574	0,7
Zdravstvena i socijalna zaštita	554	100	435	17	1	1	41.922.293	0,5	2.661	1,9	15.008.340	1,6
Umjetnost, zabava i rekreacija	419	274	101	29	13	2	118.804.931	1,4	3.702	2,7	21.163.042	2,2
Ostale uslužne djelatnosti	1.143	735	393	14	1	0	19.568.231	0,2	2.162	1,6	7.686.344	0,8
UKUPNO	28.241	16.466	10.080	1.349	296	50	8.428.411.806	100	138.418	100	964.493.922	100

Podgorica

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	64	40	20	3	0	1	28.238.899	0,6	779	1,2	7.918.815	1,5
Vađenje ruda i kamena	26	14	11	1	0	0	4.445.026	0,1	58	0,1	847.673	0,2
Prerađivačka industrija	573	282	246	39	6	0	304.792.000	6,1	2.696	4,1	16.326.720	3,1
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	41	25	10	4	0	2	188.238.289	3,7	1.856	2,8	23.964.933	4,5
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	26	13	9	1	1	2	44.582.655	0,9	1.281	1,9	11.417.731	2,1
Građevinarstvo	999	580	327	70	20	2	571.668.725	11,4	7.133	10,7	73.483.787	13,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	2.507	1.262	1.010	181	44	10	2.458.392.260	48,9	21.422	32,3	135.875.113	25,5
Saobraćaj i skladištenje	381	173	158	35	12	3	182.246.553	3,6	4.208	6,3	33.057.503	6,2
Usluge smještaja i ishrane	758	350	339	57	12	0	83.111.384	1,7	4.045	6,1	16.270.011	3,1
Informisanje i komunikacije	508	324	132	36	13	3	332.823.153	6,6	3.796	5,7	46.509.240	8,7
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	111	29	53	11	13	5	355.816.865	7,1	3.722	5,6	74.729.207	14,0
Poslovanje nekretninama	338	291	45	2	0	0	26.913.250	0,5	460	0,7	3.038.447	0,6
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	1.916	1.253	585	73	5	0	246.414.993	4,9	5.070	7,6	33.821.196	6,3
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	456	249	166	25	11	5	82.501.483	1,6	5.233	7,9	32.498.269	6,1
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	2	1	1	0	0	0	806.704	0,0	6	0,0	87.227	0,0
Obrazovanje	114	51	54	8	1	0	10.327.148	0,2	488	0,7	3.413.457	0,6
Zdravstvena i socijalna zaštita	200	24	167	8	1	0	22.901.061	0,5	1.000	1,5	5.234.025	1,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	149	88	37	12	11	1	76.892.517	1,5	2.280	3,4	11.110.203	2,1
Ostale uslužne djelatnosti	364	198	159	6	1	0	8.800.500	0,2	884	1,3	3.165.513	0,6
UKUPNO	9.533	5.247	3.529	572	151	34	5.029.913.465	100	66.417	100	532.769.070	100

Danilovgrad

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	16	10	6	0	0	0	1.719.095	0,9	28	1,1	170.921	1,1
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,0	3.716	0,0
Prerađivačka industrija	77	36	27	10	4	0	38.474.325	20,4	672	25,9	3.484.059	22,7
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	0	0	1	0	0	247.112	0,1	20	0,8	349.408	2,3
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	2	0	0	0	2	0	2.396.092	1,3	125	4,8	1.271.383	8,3
Građevinarstvo	60	27	24	6	3	0	63.749.344	33,8	497	19,1	2.799.988	18,2
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	131	69	52	8	2	0	58.770.684	31,1	579	22,3	3.930.522	25,6
Saobraćaj i skladištenje	34	17	14	2	1	0	9.542.828	5,1	247	9,5	1.605.842	10,4
Usluge smještaja i ishrane	37	19	17	1	0	0	1.840.534	1,0	110	4,2	314.987	2,0
Informisanje i komunikacije	9	6	3	0	0	0	521.447	0,3	22	0,8	156.440	1,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	1	1	0	0	0	0	15.000	0,0	1	0,0	4.406	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	46	28	14	4	0	0	9.078.354	4,8	178	6,8	980.540	6,4
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	16	10	5	1	0	0	1.942.557	1,0	59	2,3	125.401	0,8
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	2	2	0	0	0	0	400	0,0	2	0,1	1.109	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	6	3	3	0	0	0	75.037	0,0	8	0,3	26.765	0,2
Umjetnost, zabava i rekreacija	3	2	1	0	0	0	16.212	0,0	7	0,3	15.904	0,1
Ostale uslužne djelatnosti	19	12	6	1	0	0	383.623	0,2	43	1,7	138.874	0,9
UKUPNO	461	243	172	34	12	0	188.772.644	100	2.599	100	15.380.265	100

Nikšić

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	48	25	21	2	0	0	7.132.987	0,8	140	1,4	653.505	0,8
Vađenje ruda i kamena	19	9	5	3	2	0	14.761.301	1,6	292	2,9	3.339.384	4,3
Prerađivačka industrija	191	81	78	24	7	1	211.171.251	22,9	2.021	20,0	19.893.414	25,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	2	1	0	0	0	1	312.294.433	33,8	962	9,5	16.093.850	20,5
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	14	5	6	1	2	0	15.207.122	1,6	388	3,8	3.699.078	4,7
Građevinarstvo	185	90	80	11	4	0	94.060.935	10,2	1.127	11,1	6.019.834	7,7
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	566	308	226	26	6	0	152.920.790	16,6	2.217	21,9	11.146.930	14,2
Saobraćaj i skladištenje	156	69	69	16	2	0	55.254.527	6,0	729	7,2	3.957.506	5,0
Usluge smještaja i ishrane	178	70	100	6	2	0	8.689.891	0,9	673	6,6	3.376.555	4,3
Informisanje i komunikacije	42	29	12	0	1	0	1.770.874	0,2	124	1,2	833.653	1,1
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	6	4	2	0	0	0	13.596	0,0	7	0,1	17.071	0,0
Poslovanje nekretninama	8	6	1	1	0	0	831.220	0,1	30	0,3	161.037	0,2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	199	112	80	6	1	0	35.987.115	3,9	572	5,6	5.506.420	7,0
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	53	27	20	4	2	0	6.507.078	0,7	450	4,4	2.358.855	3,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	14	9	5	0	0	0	325.199	0,0	27	0,3	99.040	0,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	46	4	40	2	0	0	2.077.903	0,2	166	1,6	716.765	0,9
Umjetnost, zabava i rekreacija	26	19	6	1	0	0	1.655.755	0,2	74	0,7	245.134	0,3
Ostale uslužne djelatnosti	87	60	27	0	0	0	2.243.781	0,2	131	1,3	303.118	0,4
UKUPNO	1.840	928	778	103	29	2	922.905.758	100	10.130	100	78.421.149	100

Cetinje

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	6	4	2	0	0	0	92.866	0,1	14	0,8	24.510	0,3
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	3.698	0,0
Prerađivačka industrija	76	43	23	9	1	0	28.445.827	27,9	380	22,4	1.620.705	19,2
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	2	0	0	0	2	0	2.547.930	2,5	140	8,2	1.423.915	16,9
Građevinarstvo	29	16	10	3	0	0	7.264.153	7,1	115	6,8	336.008	4,0
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	160	94	58	7	1	0	45.964.723	45,1	446	26,3	2.572.165	30,5
Saobraćaj i skladištenje	44	24	16	4	0	0	11.133.570	10,9	186	11,0	626.740	7,4
Usluge smještaja i ishrane	48	25	19	4	0	0	1.839.810	1,8	160	9,4	655.818	7,8
Informisanje i komunikacije	17	12	3	2	0	0	934.110	0,9	48	2,8	415.562	4,9
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,1	364	0,0
Poslovanje nekretninama	4	3	1	0	0	0	9.829	0,0	6	0,4	13.846	0,2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	34	19	15	0	0	0	1.734.446	1,7	80	4,7	317.098	3,8
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	21	16	5	0	0	0	1.144.051	1,1	30	1,8	99.816	1,2
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	1	0	1	0	0	0	5.088	0,0	2	0,1	6.527	0,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	10	2	8	0	0	0	230.139	0,2	25	1,5	108.521	1,3
Umjetnost, zabava i rekreacija	6	2	2	2	0	0	415.573	0,4	52	3,1	174.323	2,1
Ostale uslužne djelatnosti	8	5	3	0	0	0	102.741	0,1	12	0,7	29.448	0,3
UKUPNO	468	267	166	31	4	0	101.864.856	100	1.697	100	8.429.064	100

Tuzi

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4	2	2	0	0	0	595.217	0,7	10	0,6	14.037	0,2
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	14	6	8	0	0	0	1.615.293	2,0	52	2,9	228.639	3,0
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,1	4.711	0,1
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	1	0	0	0	0	253.167	0,3	1	0,1	84.450	1,1
Građevinarstvo	18	6	8	4	0	0	13.695.153	17,2	146	8,1	454.021	5,9
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	69	35	22	9	2	1	58.240.960	73,0	760	42,3	3.168.009	41,2
Saobraćaj i skladištenje	2	2	0	0	0	0	174.922	0,2	2	0,1	2.003	0,0
Usluge smještaja i ishrane	14	6	8	0	0	0	357.850	0,4	28	1,6	56.371	0,7
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	4	3	1	0	0	0	411.398	0,5	7	0,4	13.590	0,2
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	6	2	3	0	0	1	4.428.726	5,5	779	43,4	3.641.917	47,4
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	1	0	1	0	0	0	29.398	0,0	3	0,2	19.379	0,3
Umjetnost, zabava i rekreacija	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostale uslužne djelatnosti	4	2	2	0	0	0	7.033	0,0	6	0,3	346	0,0
UKUPNO	138	66	55	13	2	2	79.809.117	100	1.795	100	7.687.473	100

Andrijevića

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4	3	1	0	0	0	286.565	2,7	11	3,8	94.537	6,7
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	14	5	7	2	0	0	4.852.728	46,5	86	29,9	363.370	25,9
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	6	2	4	0	0	0	2.518.225	24,1	28	9,7	146.648	10,4
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	2	0	0	2	0	0	585.303	5,6	54	18,8	354.627	25,2
Građevinarstvo	2	2	0	0	0	0	45.210	0,4	2	0,7	20.199	1,4
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	17	11	5	1	0	0	1.725.913	16,5	38	13,2	146.887	10,5
Saobraćaj i skladištenje	2	1	1	0	0	0	45.927	0,4	3	1,0	10.546	0,8
Usluge smještaja i ishrane	11	8	3	0	0	0	122.649	1,2	22	7,6	63.707	4,5
Informisanje i komunikacije	2	1	1	0	0	0	91.454	0,9	11	3,8	67.013	4,8
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	2	0	2	0	0	0	57.887	0,6	5	1,7	37.441	2,7
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	1	0	1	0	0	0	0	0,0	2	0,7	8.364	0,6
Zdravstvena i socijalna zaštita	1	0	1	0	0	0	36.333	0,3	2	0,7	10.800	0,8
Umjetnost, zabava i rekreacija	1	0	0	1	0	0	59.511	0,6	19	6,6	66.077	4,7
Ostale uslužne djelatnosti	2	1	1	0	0	0	16.340	0,2	5	1,7	14.660	1,0
UKUPNO	67	34	27	6	0	0	10.444.045	100	288	100	1.404.876	100

Berane

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	10	6	4	0	0	0	291.820	0,4	26	1,2	128.858	1,2
Vađenje ruda i kamena	2	1	0	1	0	0	321.785	0,5	40	1,8	409.342	3,7
Prerađivačka industrija	85	43	34	5	3	0	16.130.945	24,3	497	22,5	2.248.371	20,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	5	3	2	0	0	0	2.332.274	3,5	17	0,8	177.676	1,6
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	4	1	1	0	2	0	1.834.822	2,8	194	8,8	1.210.625	11,0
Građevinarstvo	32	20	10	1	1	0	5.246.598	7,9	170	7,7	1.032.062	9,4
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	178	98	72	7	1	0	29.623.141	44,7	515	23,3	2.635.809	23,9
Saobraćaj i skladištenje	37	17	16	4	0	0	3.768.491	5,7	149	6,7	510.134	4,6
Usluge smještaja i ishrane	106	58	45	3	0	0	1.946.827	2,9	243	11,0	845.403	7,7
Informisanje i komunikacije	10	9	1	0	0	0	124.588	0,2	11	0,5	49.258	0,4
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	1	0	1	0	0	0	24.351	0,0	5	0,2	27.305	0,2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	59	45	14	0	0	0	1.784.418	2,7	99	4,5	434.972	3,9
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	6	3	3	0	0	0	646.056	1,0	20	0,9	86.305	0,8
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	1	0	1	0	0	0	112.492	0,2	5	0,2	33.677	0,3
Obrazovanje	6	2	4	0	0	0	216.747	0,3	13	0,6	71.788	0,7
Zdravstvena i socijalna zaštita	33	8	24	1	0	0	1.232.337	1,9	83	3,8	382.819	3,5
Umjetnost, zabava i rekreacija	9	6	2	1	0	0	369.088	0,6	61	2,8	472.196	4,3
Ostale uslužne djelatnosti	38	31	6	1	0	0	314.126	0,5	62	2,8	258.722	2,3
UKUPNO	622	351	240	24	7	0	66.320.906	100	2.210	100	11.015.322	100

Bijelo Polje

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	39	22	15	2	0	0	5.050.305	1,8	91	1,7	304.575	0,9
Vađenje ruda i kamena	2	0	1	1	0	0	779.704	0,3	19	0,4	63.586	0,2
Prerađivačka industrija	170	82	65	17	5	1	116.752.782	41,4	1.673	31,9	16.842.514	48,6
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	3	1	0	0	2	0	3.132.660	1,1	217	4,1	1.722.240	5,0
Građevinarstvo	116	68	44	4	0	0	15.159.878	5,4	336	6,4	1.277.040	3,7
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	286	161	108	16	0	1	115.702.215	41,0	1.593	30,4	8.524.823	24,6
Saobraćaj i skladištenje	68	31	32	5	0	0	9.933.162	3,5	267	5,1	1.284.853	3,7
Usluge smještaja i ishrane	119	57	57	5	0	0	3.468.528	1,2	315	6,0	907.033	2,6
Informisanje i komunikacije	21	15	5	1	0	0	566.261	0,2	54	1,0	188.844	0,5
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	6	6	0	0	0	0	72.336	0,0	6	0,1	32.609	0,1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	140	87	51	2	0	0	7.323.782	2,6	276	5,3	1.320.682	3,8
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	18	11	6	0	1	0	1.806.251	0,6	221	4,2	1.427.370	4,1
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	7	3	4	0	0	0	153.316	0,1	15	0,3	46.713	0,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	26	2	24	0	0	0	616.248	0,2	62	1,2	313.668	0,9
Umjetnost, zabava i rekreacija	11	9	2	0	0	0	56.236	0,0	16	0,3	47.950	0,1
Ostale uslužne djelatnosti	52	40	11	1	0	0	1.343.704	0,5	78	1,5	337.398	1,0
UKUPNO	1.084	595	425	54	8	2	281.917.368	100	5.239	100	34.641.898	100

Gusinje

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Vađenje ruda i kamena	2	0	2	0	0	0	79.480	3,5	4	4,2	19.657	3,8
Prerađivačka industrija	1	0	0	1	0	0	443.687	19,8	11	11,5	53.110	10,3
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	161.621	7,2	16	16,7	116.368	22,6
Građevinarstvo	2	1	1	0	0	0	47.988	2,1	3	3,1	8.551	1,7
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	6	1	3	2	0	0	1.433.906	64,0	42	43,8	240.839	46,9
Saobraćaj i skladištenje	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	1,0	4.314	0,8
Usluge smještaja i ishrane	8	4	4	0	0	0	24.837	1,1	12	12,5	41.459	8,1
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	1	0	1	0	0	0	17.646	0,8	2	2,1	9.498	1,8
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	1	0	0	0	0	3.230	0,1	1	1,0	3.406	0,7
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	2	0	2	0	0	0	26.496	1,2	4	4,2	16.786	3,3
Umjetnost, zabava i rekreacija	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostale uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
UKUPNO	25	8	13	4	0	0	2.238.891	100	96	100	513.988	100

Kolašin

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	7	4	1	2	0	0	2.052.205	8,8	48	6,5	208.191	6,2
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	23	11	10	0	2	0	8.052.571	34,4	177	24,0	641.550	19,1
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	5	4	1	0	0	0	92.929	0,4	7	0,9	26.477	0,8
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	5	1	2	2	0	0	1.095.365	4,7	62	8,4	529.933	15,7
Građevinarstvo	14	9	4	1	0	0	1.949.850	8,3	54	7,3	275.926	8,2
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	36	16	20	0	0	0	5.669.661	24,2	100	13,6	486.342	14,4
Saobraćaj i skladištenje	5	3	2	0	0	0	164.613	0,7	14	1,9	49.440	1,5
Usluge smještaja i ishrane	40	12	26	2	0	0	1.846.993	7,9	127	17,2	441.990	13,1
Informisanje i komunikacije	2	2	0	0	0	0	15.045	0,1	2	0,3	8.126	0,2
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	2	2	0	0	0	0	48.468	0,2	2	0,3	5.712	0,2
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	17	8	9	0	0	0	888.903	3,8	37	5,0	131.634	3,9
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	12	6	5	1	0	0	921.914	3,9	62	8,4	270.645	8,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	1	1	0	0	0	0	8.385	0,0	1	0,1	3.725	0,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	5	3	2	0	0	0	66.541	0,3	6	0,8	25.164	0,7
Umjetnost, zabava i rekreacija	3	1	1	1	0	0	494.362	2,1	26	3,5	235.983	7,0
Ostale uslužne djelatnosti	12	10	2	0	0	0	52.753	0,2	13	1,8	25.562	0,8
UKUPNO	189	93	85	9	2	0	23.420.558	100	738	100	3.366.400	100

Mojkovac

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi- učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	0	1	0	0	0	283.052	1,4	8	1,4	38.353	0,9
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	35.200	0,2	1	0,2	8.846	0,2
Prerađivačka industrija	25	13	10	1	1	0	6.413.859	31,9	256	44,0	2.258.364	54,2
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	68.152	0,3	1	0,2	1.945	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	1	0	0	0	0	781.811	3,9	0	0,0	0	0,0
Građevinarstvo	10	8	2	0	0	0	913.258	4,5	15	2,6	77.271	1,9
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	43	20	18	5	0	0	7.880.761	39,2	155	26,6	691.496	16,6
Saobraćaj i skladištenje	9	2	7	0	0	0	281.717	1,4	26	4,5	109.493	2,6
Usluge smještaja i ishrane	16	6	10	0	0	0	769.779	3,8	49	8,4	193.765	4,6
Informisanje i komunikacije	2	1	1	0	0	0	60.755	0,3	6	1,0	22.163	0,5
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	1	0	0	1	0	0	1.425.498	7,1	30	5,2	576.603	13,8
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	11	7	4	0	0	0	465.337	2,3	18	3,1	85.049	2,0
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	0	1	0	0	0	657.000	3,3	5	0,9	41.973	1,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	2	0	2	0	0	0	22.650	0,1	4	0,7	24.203	0,6
Zdravstvena i socijalna zaštita	3	1	2	0	0	0	51.672	0,3	5	0,9	30.058	0,7
Umjetnost, zabava i rekreacija	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostale uslužne djelatnosti	3	3	0	0	0	0	13.357	0,1	3	0,5	9.899	0,2
UKUPNO	130	64	58	7	1	0	20.123.858	100	582	100	4.169.481	100

Petnjica

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2	1	1	0	0	0	52.370	1,9	6	5,6	24.000	4,0
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	8	2	5	1	0	0	2.238.588	79,8	66	61,1	332.199	55,5
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	153.786	5,5	13	12,0	91.929	15,4
Građevinarstvo	4	3	1	0	0	0	199.308	7,1	5	4,6	41.557	6,9
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	6	6	0	0	0	0	58.357	2,1	6	5,6	39.356	6,6
Saobraćaj i skladištenje	2	2	0	0	0	0	1.798	0,1	2	1,9	8.480	1,4
Usluge smještaja i ishrane	3	1	2	0	0	0	83.569	3,0	8	7,4	47.986	8,0
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	1	1	0	0	0	0	17.922	0,6	1	0,9	7.075	1,2
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ostale uslužne djelatnosti	1	1	0	0	0	0	1.055	0,0	1	0,9	5.491	0,9
UKUPNO	28	17	9	2	0	0	2.806.753	100	108	100	598.073	100

Plav

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	6	6	0	0	0	0	44.153	0,7	4	1,5	32.204	2,3
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	13	10	3	0	0	0	206.872	3,4	17	6,3	76.498	5,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	447.573	7,3	49	18,0	366.405	25,8
Građevinarstvo	9	6	3	0	0	0	555.170	9,1	18	6,6	84.641	6,0
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	45	24	21	0	0	0	3.790.828	62,2	82	30,1	388.486	27,4
Saobraćaj i skladištenje	8	4	4	0	0	0	351.022	5,8	16	5,9	89.958	6,3
Usluge smještaja i ishrane	24	13	11	0	0	0	313.981	5,2	45	16,5	163.641	11,5
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	11	8	3	0	0	0	224.111	3,7	18	6,6	122.017	8,6
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	3	1	2	0	0	0	22.585	0,4	7	2,6	19.192	1,4
Zdravstvena i socijalna zaštita	7	4	3	0	0	0	125.614	2,1	10	3,7	62.005	4,4
Umjetnost, zabava i rekreacija	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,4	1.133	0,1
Ostale uslužne djelatnosti	4	3	1	0	0	0	12.110	0,2	5	1,8	12.700	0,9
UKUPNO	132	80	51	1	0	0	6.094.019	100	272	100	1.418.880	100

Pjeverlja

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	17	9	8	0	0	0	906.433	0,7	43	1,3	202.031	0,9
Vađenje ruda i kamena	3	0	1	0	1	1	61.518.193	47,4	850	25,9	11.722.583	53,7
Prerađivačka industrija	85	43	31	9	2	0	15.526.910	12,0	490	14,9	1.684.943	7,7
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	0	0	1	0	0	493.134	0,4	32	1,0	233.116	1,1
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	3	1	0	0	2	0	3.635.669	2,8	290	8,8	1.938.398	8,9
Građevinarstvo	35	17	16	0	2	0	10.492.773	8,1	228	6,9	1.194.024	5,5
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	220	113	102	5	0	0	25.175.029	19,4	565	17,2	1.895.161	8,7
Saobraćaj i skladištenje	48	23	24	1	0	0	5.409.903	4,2	143	4,3	472.277	2,2
Usluge smještaja i ishrane	84	42	37	5	0	0	2.539.445	2,0	297	9,0	774.629	3,5
Informisanje i komunikacije	9	5	3	1	0	0	515.539	0,4	49	1,5	334.772	1,5
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	2	2	0	0	0	0	82.816	0,1	2	0,1	11.364	0,1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	27	13	14	0	0	0	1.282.983	1,0	76	2,3	264.955	1,2
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	10	5	4	1	0	0	772.951	0,6	54	1,6	339.329	1,6
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	1	1	0	0	0	0	18.226	0,0	1	0,0	0	0,0
Obrazovanje	2	1	1	0	0	0	100.129	0,1	9	0,3	39.515	0,2
Zdravstvena i socijalna zaštita	21	7	14	0	0	0	381.946	0,3	38	1,2	166.148	0,8
Umjetnost, zabava i rekreacija	6	3	2	1	0	0	464.007	0,4	28	0,9	199.079	0,9
Ostale uslužne djelatnosti	38	30	7	1	0	0	402.240	0,3	93	2,8	371.615	1,7
UKUPNO	612	315	264	25	7	1	129.718.326	100	3.288	100	21.843.939	100

Plužine

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	0	0	1	0	0	235.090	13,1	12	10,5	52.636	9,3
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	2	1	1	0	0	0	24.653	1,4	4	3,5	11.909	2,1
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	481.333	26,8	28	24,6	191.048	33,8
Građevinarstvo	1	0	1	0	0	0	94.686	5,3	5	4,4	21.561	3,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	5	1	4	0	0	0	469.921	26,1	13	11,4	46.979	8,3
Saobraćaj i skladištenje	3	2	1	0	0	0	5.783	0,3	4	3,5	18.407	3,3
Usluge smještaja i ishrane	14	8	6	0	0	0	369.742	20,6	31	27,2	85.531	15,1
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	2	1	1	0	0	0	40.078	2,2	3	2,6	22.616	4,0
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	0	1	0	0	0	60.553	3,4	9	7,9	105.575	18,7
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	3	1	2	0	0	0	16.362	0,9	5	4,4	9.581	1,7
Ostale uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
UKUPNO	33	14	17	2	0	0	1.798.201	100	114	100	565.843	100

Rožaje

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	16	10	4	2	0	0	1.966.095	3,2	71	4,3	468.401	5,0
Vađenje ruda i kamena	4	2	0	2	0	0	6.179.798	10,0	35	2,1	332.559	3,6
Prerađivačka industrija	139	69	61	8	1	0	13.657.086	22,0	479	28,7	1.903.747	20,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	2	0	0	1	1	0	1.255.810	2,0	120	7,2	974.343	10,4
Građevinarstvo	33	22	11	0	0	0	789.258	1,3	57	3,4	342.115	3,7
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	130	81	47	1	1	0	26.802.893	43,3	371	22,2	2.454.176	26,3
Saobraćaj i skladištenje	67	30	33	4	0	0	8.336.733	13,5	208	12,5	773.037	8,3
Usluge smještaja i ishrane	35	16	19	0	0	0	518.442	0,8	91	5,5	303.073	3,2
Informisanje i komunikacije	5	3	1	1	0	0	246.980	0,4	31	1,9	287.283	3,1
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	36	20	16	0	0	0	992.207	1,6	84	5,0	503.661	5,4
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	5	4	0	1	0	0	199.918	0,3	15	0,9	58.134	0,6
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	7	3	4	0	0	0	191.773	0,3	16	1,0	217.680	2,3
Zdravstvena i socijalna zaštita	15	5	10	0	0	0	371.962	0,6	34	2,0	219.772	2,4
Umjetnost, zabava i rekreacija	5	2	2	1	0	0	194.678	0,3	33	2,0	289.890	3,1
Ostale uslužne djelatnosti	20	16	4	0	0	0	252.092	0,4	23	1,4	211.988	2,3
UKUPNO	519	283	212	21	3	0	61.955.725	100	1.668	100	9.339.859	100

Šavnik

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi - učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3	3	0	0	0	0	119.992	5,9	3	3,1	12.865	2,4
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	2	1	0	1	0	0	860.304	42,4	26	26,8	147.725	27,8
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	1,0	2.664	0,5
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	325.346	16,0	33	34,0	180.191	33,9
Građevinarstvo	2	2	0	0	0	0	35.672	1,8	2	2,1	8.255	1,6
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	6	3	3	0	0	0	304.879	15,0	11	11,3	79.401	14,9
Saobraćaj i skladištenje	3	2	1	0	0	0	70.606	3,5	4	4,1	18.370	3,5
Usluge smještaja i ishrane	9	7	2	0	0	0	158.811	7,8	12	12,4	44.604	8,4
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	3	3	0	0	0	0	95.596	4,7	2	2,1	8.279	1,6
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	1	0	1	0	0	0	55.888	2,8	3	3,1	28.905	5,4
Ostale uslužne djelatnosti	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
UKUPNO	31	22	7	2	0	0	2.027.094	100	97	100	531.259	100

Žabljak

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2	2	0	0	0	0	225	0,0	1	0,3	4.245	0,3
Vađenje ruda i kamena	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Prerađivačka industrija	13	10	3	0	0	0	206.161	2,9	22	6,9	73.534	4,5
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	1	0	0	605.962	8,6	45	14,0	352.495	21,7
Građevinarstvo	3	1	1	1	0	0	2.230.187	31,6	20	6,2	101.614	6,2
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	23	15	8	0	0	0	942.568	13,3	37	11,5	152.398	9,4
Saobraćaj i skladištenje	4	4	0	0	0	0	4.942	0,1	4	1,2	12.227	0,8
Usluge smještaja i ishrane	36	15	18	3	0	0	2.259.841	32,0	136	42,4	614.276	37,7
Informisanje i komunikacije	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	3	2	0	1	0	0	206.103	2,9	20	6,2	152.519	9,4
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	6	4	2	0	0	0	257.866	3,7	8	2,5	55.124	3,4
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	5	5	0	0	0	0	2.406	0,0	5	1,6	7.844	0,5
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Zdravstvena i socijalna zaštita	2	0	2	0	0	0	32.563	0,5	4	1,2	16.673	1,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	5	2	3	0	0	0	312.569	4,4	18	5,6	82.432	5,1
Ostale uslužne djelatnosti	1	1	0	0	0	0	1.936	0,0	1	0,3	2.664	0,2
UKUPNO	104	61	37	6	0	0	7.063.329	100	321	100	1.628.045	100

Bar

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	17	14	2	1	0	0	1.262.293	0,4	35	0,4	156.536	0,4
Vađenje ruda i kamena	5	4	0	0	1	0	11.898.720	3,7	106	1,2	670.358	1,5
Prerađivačka industrija	146	75	59	12	0	0	19.291.331	6,0	521	6,1	1.811.072	4,1
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	402	0,0	1	0,0	4.415	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	10	5	2	1	1	1	10.869.937	3,4	506	5,9	4.383.283	9,8
Građevinarstvo	271	174	84	13	0	0	50.770.995	15,9	754	8,8	2.709.252	6,1
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	609	340	249	16	4	0	113.320.606	35,5	1.974	23,2	8.178.503	18,3
Saobraćaj i skladištenje	173	77	80	13	1	2	62.766.991	19,7	1.420	16,7	13.487.240	30,3
Usluge smještaja i ishrane	356	177	161	17	1	0	13.083.445	4,1	1.161	13,6	4.289.992	9,6
Informisanje i komunikacije	111	91	17	3	0	0	3.102.578	1,0	204	2,4	689.467	1,5
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	7	7	0	0	0	0	28.851	0,0	6	0,1	14.952	0,0
Poslovanje nekretninama	93	72	21	0	0	0	1.647.249	0,5	124	1,5	288.559	0,6
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	343	237	103	2	1	0	17.683.179	5,5	689	8,1	2.483.907	5,6
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	156	109	42	4	1	0	4.479.410	1,4	465	5,5	2.230.712	5,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	21	7	12	2	0	0	2.040.118	0,6	66	0,8	520.304	1,2
Zdravstvena i socijalna zaštita	48	9	36	3	0	0	2.815.595	0,9	163	1,9	779.889	1,7
Umjetnost, zabava i rekreacija	39	27	9	3	0	0	2.498.811	0,8	122	1,4	882.168	2,0
Ostale uslužne djelatnosti	117	68	48	1	0	0	1.343.715	0,4	209	2,5	992.785	2,2
UKUPNO	2.523	1.494	925	91	10	3	318.904.226	100	8.526	100	44.573.394	100

Budva

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	26	21	4	1	0	0	1.091.206	0,3	49	0,4	133.259	0,2
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	1.988	0,0
Prerađivačka industrija	112	77	31	4	0	0	7.634.579	2,3	245	2,0	1.153.122	1,7
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	81.417	0,0	1	0,0	268	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	4	1	1	0	2	0	9.381.520	2,8	413	3,4	5.348.967	7,9
Građevinarstvo	608	462	127	18	1	0	94.607.374	28,4	1.503	12,3	7.172.671	10,5
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	813	593	207	10	2	1	78.375.674	23,5	1.880	15,4	10.578.403	15,5
Saobraćaj i skladištenje	100	56	36	7	1	0	6.533.375	2,0	418	3,4	1.028.303	1,5
Usluge smještaja i ishrane	634	356	234	36	5	3	70.899.158	21,3	3.759	30,8	24.818.047	36,5
Informisanje i komunikacije	140	126	10	3	1	0	3.693.983	1,1	263	2,2	1.080.354	1,6
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	8	5	3	0	0	0	448.350	0,1	17	0,1	323.934	0,5
Poslovanje nekretninama	257	209	43	5	0	0	8.028.542	2,4	422	3,5	2.035.176	3,0
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	851	728	115	8	0	0	21.712.147	6,5	1.187	9,7	4.206.828	6,2
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	331	243	72	14	2	0	15.259.593	4,6	1.085	8,9	5.393.969	7,9
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	20	8	9	3	0	0	1.193.155	0,4	95	0,8	574.806	0,8
Zdravstvena i socijalna zaštita	35	8	25	2	0	0	2.987.932	0,9	128	1,0	658.997	1,0
Umjetnost, zabava i rekreacija	49	35	9	3	1	1	10.015.069	3,0	519	4,3	2.898.488	4,3
Ostale uslužne djelatnosti	155	117	37	1	0	0	1.196.140	0,4	222	1,8	626.437	0,9
UKUPNO	4.145	3.047	963	115	15	5	333.139.214	100	12.206	100	68.034.017	100

Herceg Novi

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	16	11	4	1	0	0	4.548.334	1,5	39	0,5	139.986	0,3
Vađenje ruda i kamena	2	0	2	0	0	0	967.521	0,3	18	0,2	67.586	0,1
Prerađivačka industrija	114	59	45	9	1	0	29.032.423	9,4	497	6,0	1.954.409	3,9
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	0	1	0	0	0	0	0,0	3	0,0	46.264	0,1
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	4	2	0	0	2	0	7.462.998	2,4	286	3,4	3.000.106	6,0
Građevinarstvo	237	147	73	13	4	0	113.650.157	36,8	1.295	15,6	10.034.230	20,0
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	434	230	180	23	1	0	69.112.172	22,4	1.393	16,8	6.071.306	12,1
Saobraćaj i skladištenje	76	35	31	6	4	0	17.271.707	5,6	599	7,2	5.237.823	10,4
Usluge smještaja i ishrane	319	113	180	21	5	0	17.249.942	5,6	1.464	17,6	8.252.792	16,4
Informisanje i komunikacije	137	112	23	2	0	0	2.761.300	0,9	221	2,7	767.003	1,5
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	9	7	2	0	0	0	497.078	0,2	16	0,2	77.467	0,2
Poslovanje nekretninama	118	89	25	4	0	0	13.150.682	4,3	261	3,1	2.535.322	5,1
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	303	210	86	6	1	0	17.838.798	5,8	663	8,0	3.064.319	6,1
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	128	85	39	2	2	0	6.457.082	2,1	453	5,5	2.093.730	4,2
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	13	10	2	1	0	0	570.951	0,2	28	0,3	343.522	0,7
Zdravstvena i socijalna zaštita	40	9	30	0	0	1	6.113.941	2,0	779	9,4	5.437.796	10,8
Umjetnost, zabava i rekreacija	46	36	8	2	0	0	756.934	0,2	100	1,2	477.089	1,0
Ostale uslužne djelatnosti	108	60	48	0	0	0	1.304.117	0,4	193	2,3	590.708	1,2
UKUPNO	2.105	1.215	779	90	20	1	308.746.137	100	8.308	100	50.191.458	100

Kotor

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi- učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	22	15	5	2	0	0	3.716.409	1,8	83	1,9	490.615	1,9
Vađenje ruda i kamena	4	1	2	0	1	0	3.000.948	1,5	70	1,6	375.008	1,5
Prerađivačka industrija	67	36	25	5	1	0	41.616.684	20,5	436	10,0	4.010.946	15,7
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,0	6.061	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	3	0	2	0	1	0	4.361.991	2,1	84	1,9	931.470	3,7
Građevinarstvo	107	75	29	1	2	0	15.896.004	7,8	362	8,3	1.988.197	7,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	273	146	104	20	3	0	87.231.932	42,9	1.257	28,7	7.558.255	29,7
Saobraćaj i skladištenje	93	51	35	4	3	0	20.906.949	10,3	454	10,4	3.013.625	11,8
Usluge smještaja i ishrane	209	79	116	14	0	0	13.438.223	6,6	835	19,1	3.445.930	13,5
Informisanje i komunikacije	18	10	7	1	0	0	956.976	0,5	46	1,1	226.529	0,9
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	67	54	13	0	0	0	2.259.051	1,1	86	2,0	452.719	1,8
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	165	113	49	3	0	0	5.120.848	2,5	300	6,9	1.301.756	5,1
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	81	51	28	2	0	0	1.544.067	0,8	186	4,3	826.530	3,2
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	10	5	5	0	0	0	1.307.711	0,6	21	0,5	171.185	0,7
Zdravstvena i socijalna zaštita	26	5	21	0	0	0	761.260	0,4	64	1,5	367.320	1,4
Umjetnost, zabava i rekreacija	20	15	5	0	0	0	175.139	0,1	27	0,6	56.412	0,2
Ostale uslužne djelatnosti	50	38	12	0	0	0	872.605	0,4	62	1,4	255.023	1,0
UKUPNO	1.216	695	458	52	11	0	203.166.797	100	4.374	100	25.477.581	100

Tivat

	Broj priv. subj.	0-1 zap.	2-10 zap.	11-50 zap.	51-250 zap.	preko 250 zap.	Prihodi (€)	Prihodi- učešće %	Broj zap.	Zaposl. - učešće %	Bruto zarade (€)	B. zar. - učešće %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	9	5	4	0	0	0	2.315.289	1,0	18	0,4	91.735	0,3
Vađenje ruda i kamena	2	1	1	0	0	0	143.907	0,1	8	0,2	85.877	0,3
Prerađivačka industrija	63	27	32	3	1	0	9.627.144	4,0	268	5,9	1.044.470	3,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	5	2	3	0	0	0	2.689.571	1,1	16	0,3	271.409	0,9
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	7	3	2	0	2	0	5.788.540	2,4	174	3,8	1.873.981	6,1
Građevinarstvo	208	117	79	12	0	0	67.865.520	28,3	696	15,2	3.784.326	12,3
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	270	164	98	8	0	0	47.074.539	19,6	643	14,1	3.019.585	9,8
Saobraćaj i skladištenje	83	44	34	5	0	0	9.543.009	4,0	253	5,5	1.531.478	5,0
Usluge smještaja i ishrane	147	61	69	14	3	0	41.707.648	17,4	914	20,0	7.732.342	25,1
Informisanje i komunikacije	31	27	2	2	0	0	3.560.851	1,5	74	1,6	365.574	1,2
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	2	1	1	0	0	0	15.390	0,0	3	0,1	19.201	0,1
Poslovanje nekretninama	175	151	24	0	0	0	3.456.180	1,4	211	4,6	810.860	2,6
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	243	179	62	2	0	0	11.853.008	4,9	428	9,4	2.327.619	7,6
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	114	78	30	5	1	0	7.017.047	2,9	386	8,4	2.718.645	8,8
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	5	2	2	1	0	0	1.574.163	0,7	44	1,0	709.447	2,3
Zdravstvena i socijalna zaštita	11	0	10	1	0	0	477.816	0,2	46	1,0	248.324	0,8
Umjetnost, zabava i rekreacija	23	14	7	1	1	0	24.112.614	10,1	296	6,5	3.829.422	12,5
Ostale uslužne djelatnosti	46	29	15	2	0	0	790.585	0,3	97	2,1	283.736	0,9
UKUPNO	1.444	905	475	56	8	0	239.612.821	100	4.575	100	30.748.031	100

Ulcinj

	<i>Broj priv. subj.</i>	<i>0-1 zap.</i>	<i>2-10 zap.</i>	<i>11-50 zap.</i>	<i>51-250 zap.</i>	<i>preko 250 zap.</i>	<i>Prihodi (€)</i>	<i>Prihodi - učešće %</i>	<i>Broj zap.</i>	<i>Zaposl. - učešće %</i>	<i>Bruto zarade (€)</i>	<i>B. zar. - učešće %</i>
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	7	5	2	0	0	0	171.919	0,2	9	0,3	23.142	0,2
Vađenje ruda i kamena	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,0	1.650	0,0
Prerađivačka industrija	73	40	29	3	1	0	8.345.882	9,7	239	8,6	753.616	6,4
Snabdijevanje el. energijom, gasom i parom	1	1	0	0	0	0	0	0,0	1	0,0	2.745	0,0
Snabdijevanje vodom i upravljanje otp. vodama	1	0	0	0	1	0	2.403.152	2,8	156	5,6	1.181.705	10,1
Građevinarstvo	112	63	45	4	0	0	10.353.078	12,1	291	10,5	912.193	7,8
Trgovina na veliko i malo i popravka mot. vozila	209	106	87	14	2	0	50.990.052	59,5	962	34,7	3.924.631	33,4
Saobraćaj i skladištenje	24	15	8	1	0	0	697.732	0,8	80	2,9	388.599	3,3
Usluge smještaja i ishrane	194	85	103	4	2	0	7.851.566	9,2	699	25,2	3.207.857	27,3
Informisanje i komunikacije	13	9	3	1	0	0	812.039	0,9	42	1,5	242.505	2,1
Finansijske djelatnosti i dj. osiguranja	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Poslovanje nekretninama	14	13	1	0	0	0	159.525	0,2	16	0,6	49.076	0,4
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	72	38	32	2	0	0	2.220.199	2,6	164	5,9	624.038	5,3
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	24	18	6	0	0	0	606.789	0,7	33	1,2	120.807	1,0
Državna uprava i odbrana i obavezno soc. osiguranje	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Obrazovanje	4	1	3	0	0	0	167.982	0,2	12	0,4	54.997	0,5
Zdravstvena i socijalna zaštita	16	6	10	0	0	0	510.499	0,6	31	1,1	166.666	1,4
Umjetnost, zabava i rekreacija	13	11	2	0	0	0	243.606	0,3	15	0,5	40.673	0,3
Ostale uslužne djelatnosti	14	10	4	0	0	0	113.678	0,1	19	0,7	49.657	0,4
UKUPNO	792	422	335	29	6	0	85.647.698	100	2.770	100	11.744.557	100

Prilog 7: Rezultati online istraživanja

Privredna komora Crne Gore u kontinuitetu prati i analizira stanje ekonomije Crne Gore, te je tim povodom odlučila da realizuje istraživanje o ostvarenim rezultatima poslovanja u 2021. i očekivanjima za 2022. godinu.

U tu svrhu kreiran je upitnik koji je prvenstveno bio namijenjen rukovodiocima privrednih društava, strukturiran u 6 osnovnih cjelina, a za čije popunjavanje je bilo potrebno izdvojiti oko 10 minuta.

Prvu cjelinu upitnika činila su osnovna pitanja koja se tiču identifikacije kompanije, sektorske pripadnosti, veličine preduzeća i regionalne pozicioniranosti.

Drugi segment upitnika odnosio se na pitanja o ostvarenim prihodima u tekućoj godini i njihovoj komparaciji u odnosu na 2020. odnosno 2019. godinu.

Treći segment je razmatrao pitanja koja se odnose na radnu snagu. U ovom dijelu ispitanici su podijelili svoja iskustva vezana za pitanja zapošljavanja, kako stalno angažovanih tako i sezonski angažovanih lica.

Četvrti segment upitnika vezan je za pitanja likvidnosti kompanija, kao i za situaciju u kojoj se danas nalaze.

Peti segment pitanja bio je usmjeren na analizu trenutnog poslovnog ambijenta i uticaja KOVID19 krize na poslovanje kompanija. Takođe, u ovom dijelu, ispitanici su bili u prilici da iznesu i svoje mišljenje o najavljenim strukturnim izmjenama, koje se tiču povećanja minimalne zarade, kao i eventualno usvajanje i primjena najavljenog „Maršalovog plana – EVROPA SAD“ od strane Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Vlade Crne Gore.

Podaci koje su dobijeni biće tretirani kao poslovna tajna i neće se pojedinačno objavljivati, već će biti predmet opšteg i sektorskog sagledavanja i analize, koji su sublimirano obrađeni i analizirani u nastavku ovog dokumenta..

Zahvaljujemo se svim privrednim društvima na doprinosu u realizaciji ovog analitičkog postupka, kao i na izdvojenom vremenu i podacima koje su podijelili sa nama u predmetnom upitniku.

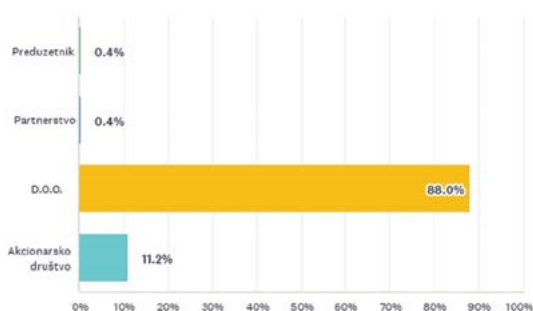
OSNOVNI PODACI

Upitnik je realizovan u periodu od 03. do 15. novembra 2021. godine, na online platformi, u okviru koje je upitnik popunilo 206 kompanija.

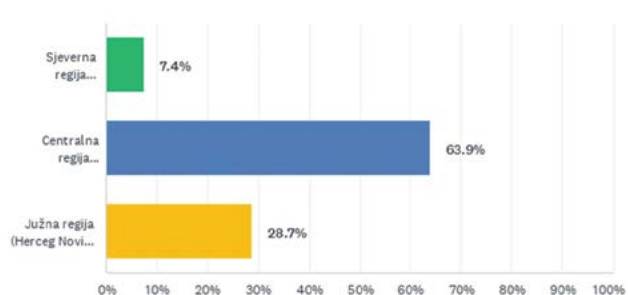
Shodno strukturi pravnog oblika poslovanja, najveći dio ispitanika dolazi iz kompanija koje pripadaju kategoriji društva sa ograničenom odgovornošću, njih čak 88%, dok nešto više od 11% čine akcionarska društva.

Svega 0,4% ispitanika posluje u formi društva lica, tačnije preduzetnik i partnerstvo.

Q2 Oblik organizovanja:

Q3 Sjedište Vašeg preduzeća je:

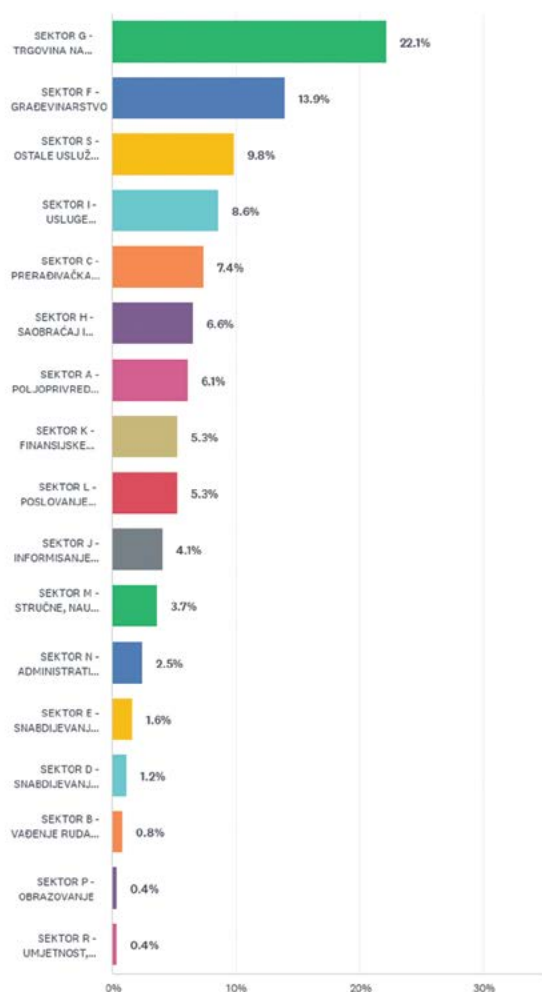

Kada je riječ o teritorijalnom principu, ispitanici primarno dolaze iz centralne regije, gdje se odvija i najaktivnija privredna djelatnost, pa tako blizu 64% ispitanika dolazi sa teritorije Podgorice, Tuzi, Danilovgrada, Cetinja i Nikšića.

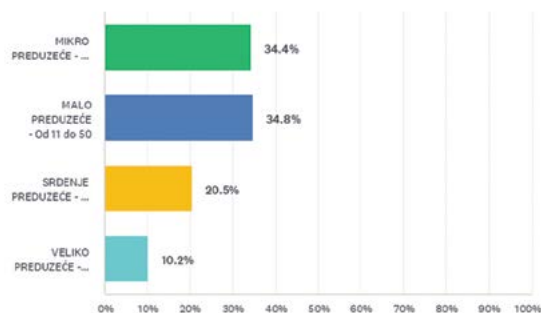
U ovoj analizi sjevernu regiju zastupalo je nešto više od 7% ispitanika, dok je blizu 29% njih registrovano u južnoj regiji Crne Gore.

Q4 Sektor

Q6 Prema broju zaposlenih vaše preduzeća se ubraja u:

Gledano iz ugla sektorske zastupljenosti, najzastupljeniji među ispitanicima su kompanije koje dolaze iz sektora trgovine na veliko i trgovine na malo, njih 22.1%, zatim sektora građevinarstva 13.9%, sektora ostalih uslužnih djelatnosti - 9.8%, sektora usluge smještaja i hrane - 8.6%, prerađivačke industrije - 7.4%, saobraćaj - 6.6%, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo - 6.1%, finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja - 5.3%, poslovanje nekretninama - 5.3%, informisanje i komunikacije - 4.1%, stručne, naučne i tehničke djelatnosti - 3.7%, administrativne, pomoćne i uslužne djelatnosti - 2.5%, snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama - 1.6%, snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija - 1.2%.

Ispod 1% zastupljenosti u uzorku, imali su sljedeći sektori: vađenje ruda i kamena, obrazovanje, umjetnost, zabava.

Sektor i državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje, zdravstvena i socijalna zaštita, djelatnost domaćinstva kao poslodavca; djelatnost domaćinstava koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe, djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela nijesu učestvovali u popunjavanju odgovora iz predmetnog upitnika.

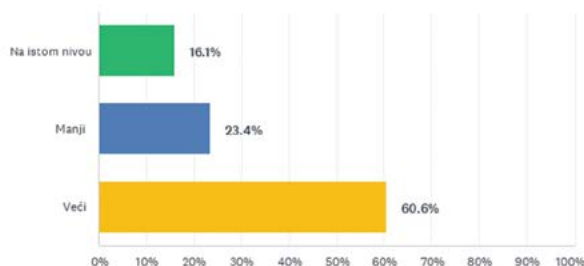
Kada je riječ o veličini kompanija, koje su uzele učešće u popunjavanju ovog upitnika, dobijeni su očekivani rezultati. Najveći i gotovo identičan procenat učešća pripada mikro i malim preduzećima, koje su zastupljene u procentima od oko 34%.

Srednja preduzeća su predstavljena sa nešto malo više od 20% dok velikih kompanija u uzorku ima oko 10%. Navedena struktura je slična strukturi privrede Crne Gore, po veličini preduzeća.

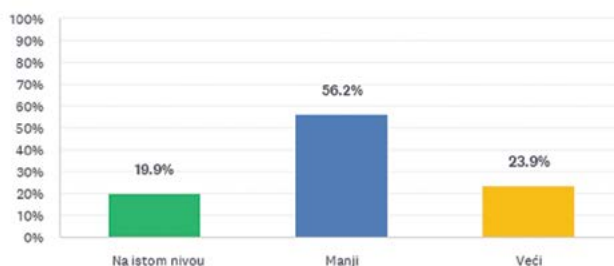
PRIHODI

Naime, nešto više od 60% ispitanika je prijavilo rast prihoda u tekućoj godini, u odnosu na prethodnu godinu, a kada se u obzir uzme podatak da je 16% ispitanika poslovalo na identičnom nivou kao i u 2020. godini, može se zaključiti da je privredna aktivnost značajnije oporavljena. Ipak, blizu ¼ ispitanika i dalje se suočava sa ozbiljnim problemima, koji se ogledaju u činjenici da njihovi prihodi bilježe pad u odnosu na uporedni period iz 2020. godine.

Q13 Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine su:

Q11 Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine su:

Svaka druga kompanija je registrovala smanjenje prihoda u odnosu na poslovanje i rezultate koje su ostvarili u 2019. godini (koja je bila godina prije izbivanja KOVID19 pandemije). Sa druge strane skoro 24% kompanija su zabilježile rast prihoda, što čini skoro ¼ ispitanika. Samo 20% kompanija nije zabilježilo nikakvu promjenu u ostvarenim prihodima kada govorimo o poređenju rezultata poslovanja između 2019. i 2021. godine (period poslovanja za prvih 9 mjeseci).

Najveći rast prihoda u 2021. godini u odnosu na prošlu godinu ostvarila su preduzeća iz sektora usluga smještaja i ishrane (rast preko 50%), a najmanji rast prihoda sektori informisanja i komunikacije i sektor finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (rast do 10%). Najveći rast prihoda u 2021. godini u odnosu na 2019. godinu ostvarila su preduzeća iz sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (rast preko 50%), a najmanji rast prihoda sektor prerađivačke industrije (rast do 10%).

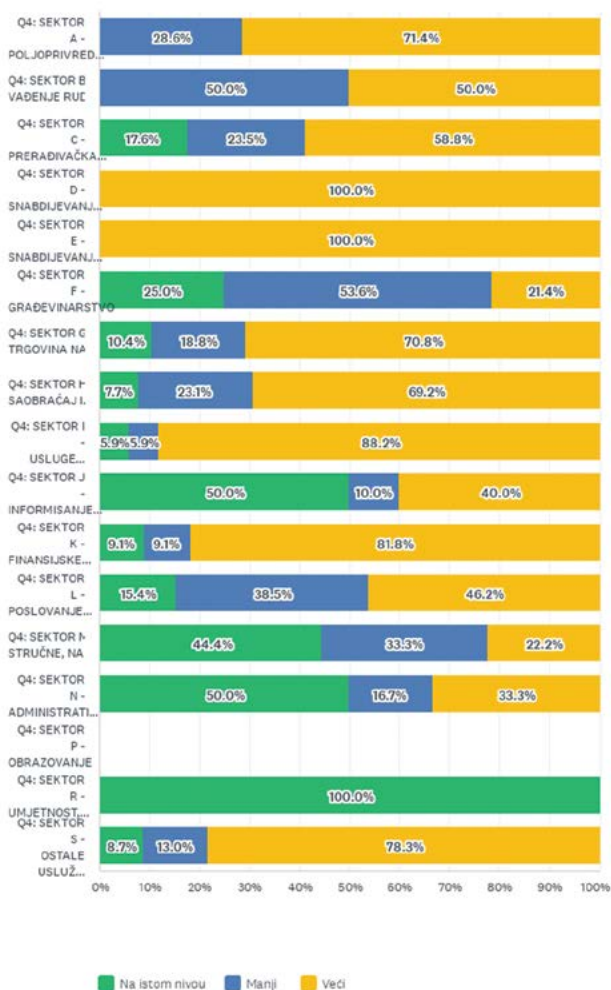
Najveći pad prihoda u 2021. godini u odnosu na prošlu godinu zabilježila su preduzeća sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (preko 50%), dok je taj pad bio najmanji kod preduzeća sektora trgovine na veliko i malo (pad do 10%).

Najveći pad prihoda u 2021. godini u odnosu na 2019. godinu zabilježila su preduzeća sektora prerađivačke industrije (preko 50%), dok je taj pad bio najmanji kod preduzeća sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (pad do 10%).

Među najzastupljenijim preduzećima koja su ostvarila rast prihoda u 2021. godini u odnosu na prošlu godinu su preduzeća sektora za snabdijevanja električnom energijom, sektor usluga smještaja i hrane, kao i sektor finansijskih usluga i osiguranja.

Q13 Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine su:

Najveći broj preduzeća koja su ostvarila pad prihoda u 2021. godini u odnosu na prošlu godinu posluju u sektorima građevinarstva i vađenja ruda i kamena.

Najveći broj preduzeća koja su ostvarila rast prihoda u tekućoj godini u odnosu na 2020. godinu su preduzeća iz sektora finansijskih usluga i osiguranja i sektoru vađenja ruda i kamena, dok je najveći broj preduzeća koja su ostvarila pad prihoda za isti uporedni period identifikovan u sektorima administrativnih i uslužnih djelatnosti, ostalih uslužnih djelatnosti i sektoru usluga i smještaja hrane.

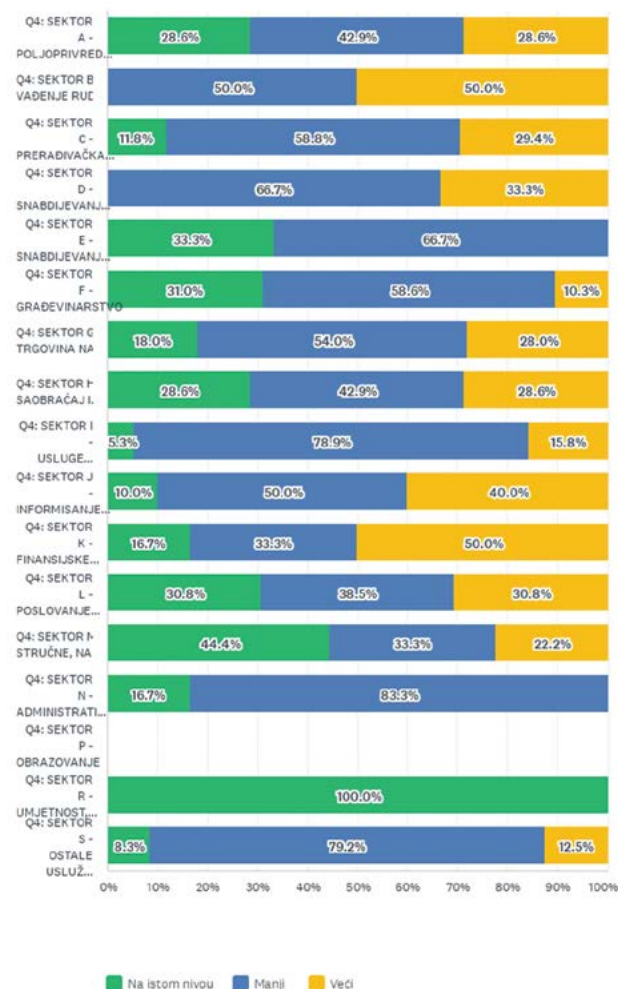
Među kompanijama koje pripadaju srednjim i velikim preduzećima, ostvareni su veći prihodi u 2021. godini kod 74% odnosno 84% ispitanih kompanija u odnosu na prošlu godinu, dok je najmanje preduzeća koja su prijavila rast prihoda bilo među mikro preduzećima, gdje je taj procenat skoro 49%.

Što se tiče mikro preduzeća, među njima je skoro 1/3 ispitanih preduzeća zabilježilo pad prihoda, dok je kod malih preduzeća ta situacija malo bolja, sa 23% ispitanika koji su prijavili pad prihoda, u odnosu na uporedni period 2020. godine.

Poslovanje kompanija oporavljalo se bolje kod velikih kompanija, sa tendencijom da je dinamika tog oporavka bila direktno proporcionalna veličini preduzeća.

Među kompanijama koje pripadaju srednjim i velikim preduzećima, ostvareni su veći prihodi kod 38% odnosno 29% ispitanih kompanija u 2021. godini u poređenju sa 2020. godinom. Što se tiče mikro preduzeća, među njima je svako drugo preduzeće zabilježilo pad prihoda u 2021. godini u poređenju sa 2020. godinom. Situacija nije bolja ni kod malih preduzeća, gdje je skoro 64% ispitanih preduzeća prijavilo pad prihoda, a svega 17,5% preduzeća rast

Q11 Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine su:

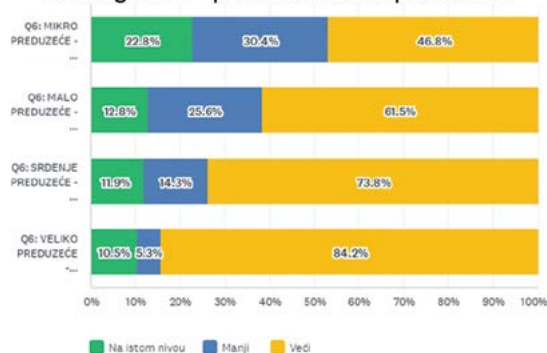

prihoda u odnosu na uporedni period 2019. godine.

Kada govorimo o regionalnoj raspodjeli, najveći rast prihoda zabilježen je kod kompanija Južne regije, gdje je više od 2/3 kompanija prijavilo rast prihoda u tekućoj godini u odnosu na prošlu. Najmanji rast prihoda u tekućoj godini u odnosu na prošlu zabilježile su kompanije Sjeverne regije, gdje je svaka treća kompanija ostvarila pad prihoda u odnosu na 2020. godinu

U centralnoj regiji je zabilježen takođe pozitivan pomak u poslovanju, gdje je skoro 60% ispitanih kompanija zabilježilo rast prihoda, a blizu 1/4 preduzeća je imalo pad u prihodima, mjereno u odnosu na isti period iz 2020. godine.

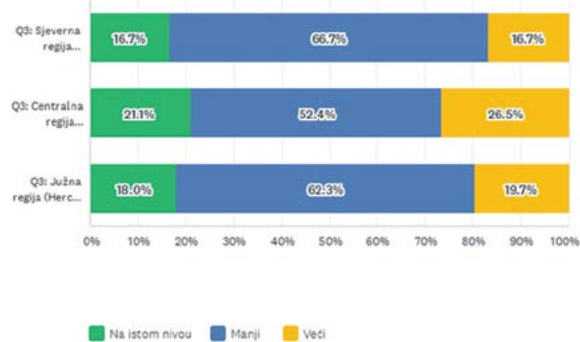
Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine – prema VELIČINI preduzeća

Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema VELIČINI preduzeća

Ostvareni prihodi u prvih devet mjeseci 2021 u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema LOKACIJI preduzeća

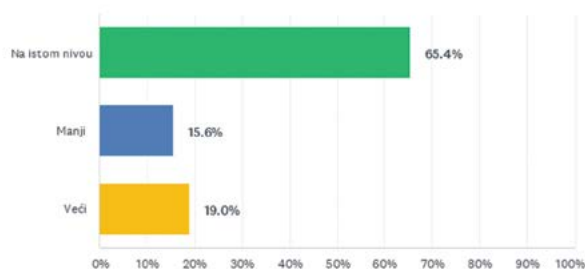
Shodno regionalnoj zastupljenosti, najveći broj kompanija koji su zabilježile pad prihoda u tekućoj godini u odnosu na 2019. godinu čine kompanije koje dolaze iz Sjeverne regije, gdje je 2/3 ispitanika prijavilo pad prihoda, a svega 17% njih su imali iste ili veće prihode u odnosu na uporedni period 2019. godine. Među kompanijama centralne regije, nešto više od četvrtine ispitanika je prijavilo rast prihoda, naspram 20% njih koji su poslovali na istom nivou kao i u 2019. godini. Južna regija i njihove kompanije su prijavile pad prihoda u 62% slučajeva, dok je rast istih zabilježen kod nešto manje od 20% ispitanika.

RADNA SNAGA

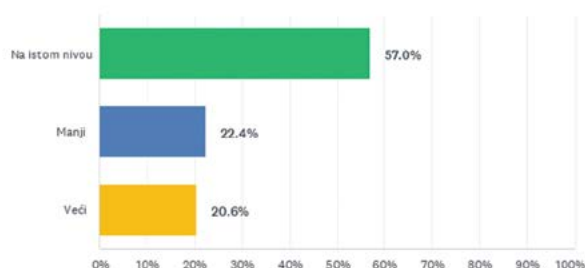
Stalna radna snaga

Komparativna analiza između 2021. i 2020. godine, upućuje na zaključak je većina kompanija imala isti nivo zaposlenosti u odnosu na 2020. godinu (preko 60% ispitanih kompanija). Smanjenje broja zaposlenih zabilježeno je kod 15% ispitanih kompanija, a samo je 19% ispitanih preduzeća zabilježilo rast broja zaposlenih.

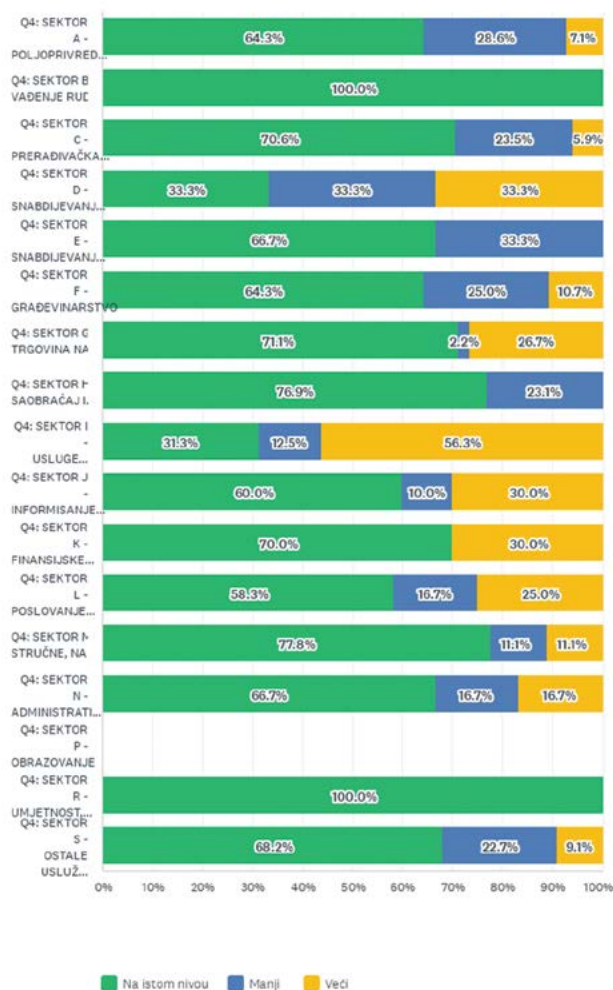
Q17 Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine je:

Q15 Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine je:

Q17 Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine je:

Naime, kada je riječ o komparativnoj analizi između 2021. i 2019. godine, situacija upućuje da je većina kompanija ostvarila isti nivo zaposlenosti u 2021. godini (blizu 60% ispitanih kompanija) u odnosu na 2019. godinu. Smanjenje broja zaposlenih u istom periodu zabilježeno je kod 22% ispitanih kompanija, dok je 20% ispitanih preduzeća zabilježilo rast.

Najveći rast broja prosječno zaposlenih radnika u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu zabilježen je u sektoru usluga smještaja i hrane (kod 56% preduzeća), dok je najmanji rast registrovan u sektorima poljoprivrede i prerađivačke industrije (kod 7% preduzeća).

U tekućoj godini najveće smanjenje broja stalno zaposlenih radnika u odnosu na 2019. godinu zabilježio je sektor građevinarstva, naspram sektora stručnih i naučnih djelatnosti u kojem je to smanjenje najmanje.

Povećanje broja stalno zaposlenih u 2021. godini u odnosu na 2019 godinu imalo je najveći rast u sektoru finansijskih djelatnosti i osiguranja, kao i u sektoru informisanja i komunikacija, dok je najmanja stopa rasta zabilježena kod kompanija iz sektora prerađivačke industrije.

Najveći rast broja zaposlenih u tekućoj u odnosu na prošlu godinu ostvaren je kod velikih preduzeća (47%) a najmanji kod mikro preduzeća (6%). Kada je riječ o smanjenju broja zaposlenih, najveći procenat je zabilježen kod mikro preduzeća (17%), a najmanji kod velikih (skoro 12%).

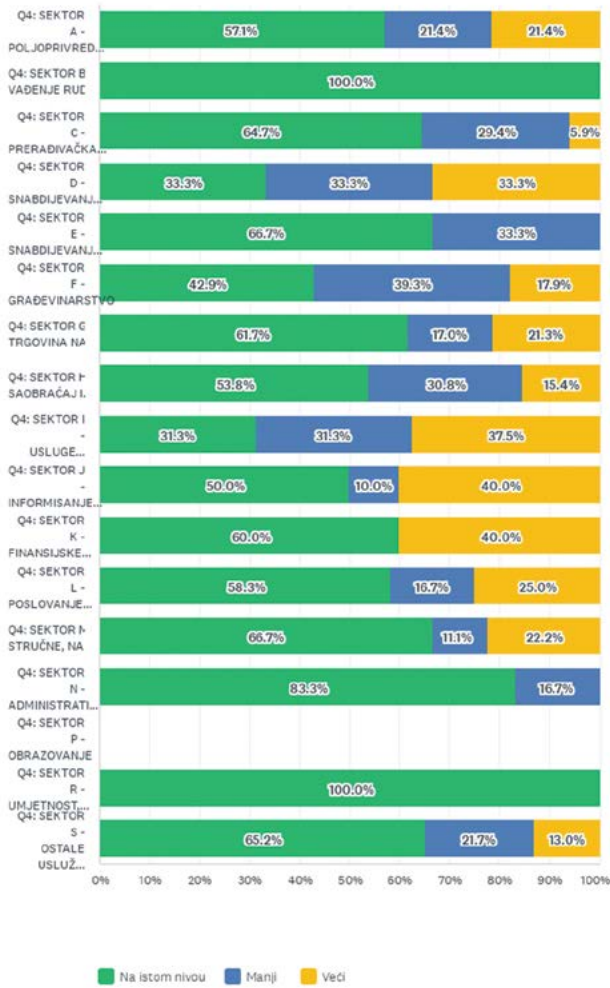
Prema regionalnoj raspodjeli, najveće povećanje broja zaposlenih u tekućoj godini u odnosu na 2020. godinu zabilježeno je u Južnoj i Centralnoj regiji, dok je najznačajnije smanjenje broja stalno zaposlenih evidentirano kod kompanija Sjeverne regije (35%).

Najveće povećanje broja zaposlenih u tekućoj godini u odnosu na 2019. godinu zabilježeno je u centralnoj i sjevernoj regiji, dok je najznačajnije smanjenje broja stalno zaposlenih evidentirano kod kompanija Sjeverne regije (40%).

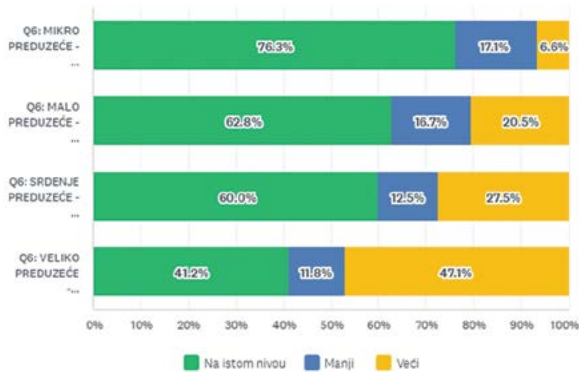

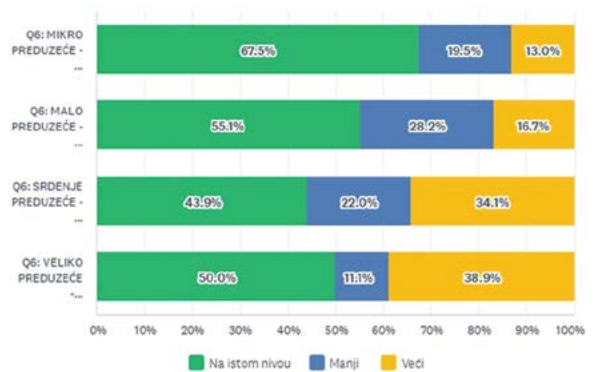
Q15 Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine je:

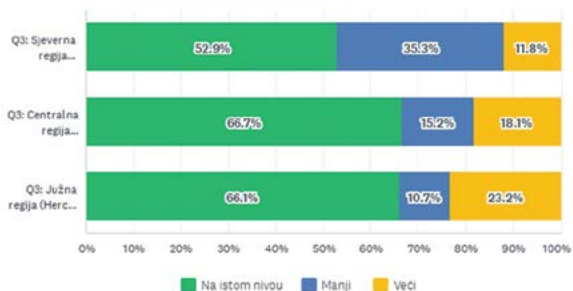
Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine – prema VELIČINI preduzeća

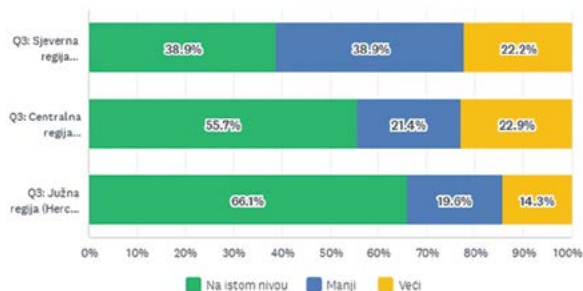
Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema VELIČINI preduzeća

Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2020. godine – prema LOKACIJI preduzeća

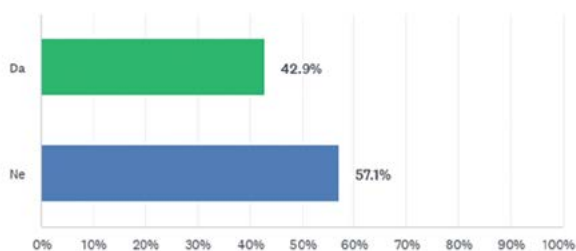
Prosječan broj stalno zaposlenih u prvih devet mjeseci tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema LOKACIJI preduzeća

Kadrovi

Pored brojnih izazova sa kojima su se preduzeća suočavala u prethodnom periodu, posebno mjesto svakako ima i problematika koja je vezana za nedostatak kvalitetnih kadrova koji su neophodni kompanijama za obavljanje aktivnosti iz njihovog domena djelatnosti.

Q19 Vaše preduzeće se suočava sa izazovom nedostatka kadrova odgovarajućih stručnih profila:

Na pitanje suočenosti sa izazovima o nedostatku odgovarajućih kadrova, čak 57% ispitanika je negativno odgovorilo, apostrofirajući kako ovaj problem i nije od ključnog značaja za njihovo poslovanje.

Najveći izazov u privlačenju kadrova imaju preduzeća koja dolaze iz sektora usluga smještaja i hrane, dok je taj izazov najmanje prisutan među kompanijama sektora finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, zajedno sa sektorom saobraćaja i skladištenja.

Kada je riječ o izazovima nedostatka kadrova odgovarajućih profila, sa istim se najviše suočavaju velika preduzeća,

Izazov nedostatka kadrova odgovarajućih stručnih profila – prema VELIČINI preduzeća

Izazov nedostatka kadrova odgovarajućih stručnih profila – prema LOKACIJI preduzeća

njih skoro 2/3. Sa druge strane ovaj izazov je najmanje prisutan kod mikro kompanija, kod kojih 1 od 3 preduzeća ovaj izazov smatra izuzetno važnim.

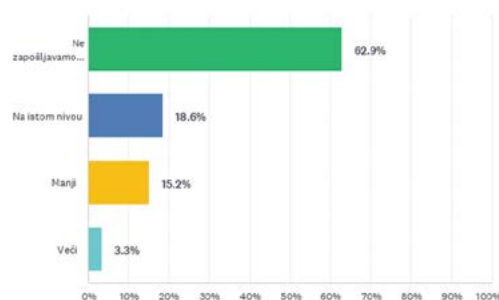
Izazov nedostatka kadrova odgovarajućih stručnih profila najviše je izražen kod preduzeća Centralne regije, dok se preduzeća iz Sjeverne regije najmanje suočavaju sa ovim izazovom.

Sezonski radnici

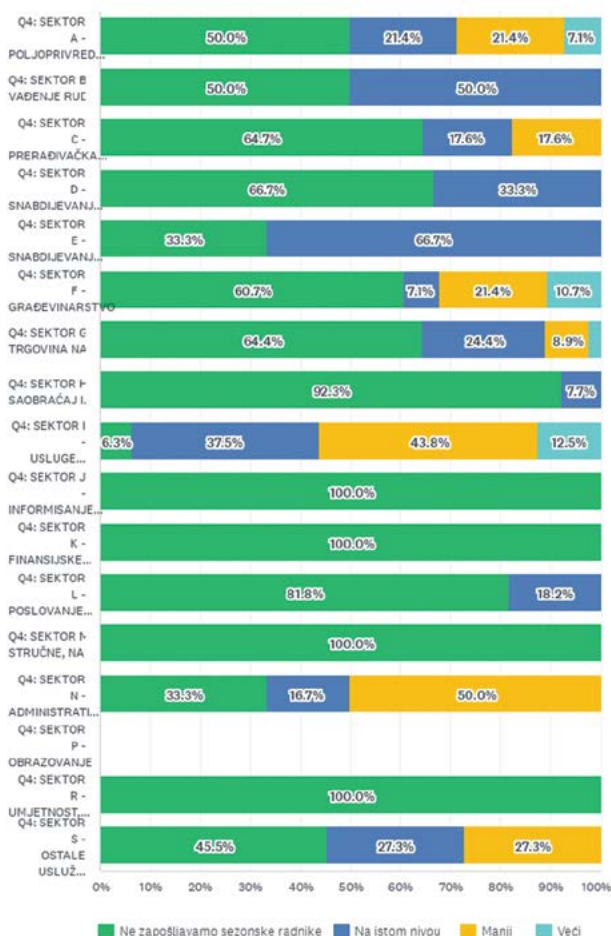
Ispitana preduzeća su pružila veoma zanimljive odgovore na pitanje vezano za nagažovanje sezonskih radnika, konstatujući da čak 2 od 3 ispitana preduzeća nisu zapošljavala sezonsku radnu snagu u 2021. godini.

Svega 15% ispitanika je odgovorilo da je nivo sezonske radne snage u tekućoj godini porastao, u odnosu na 2019. godinu.

Q21 Prosječan broj sezonskih radnika u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na uporedni period 2019. godine je:

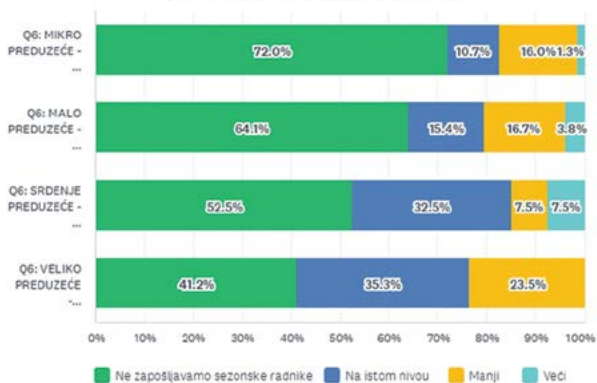
Q21 Prosječan broj sezonskih radnika u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na uporedni period 2019. godine je:

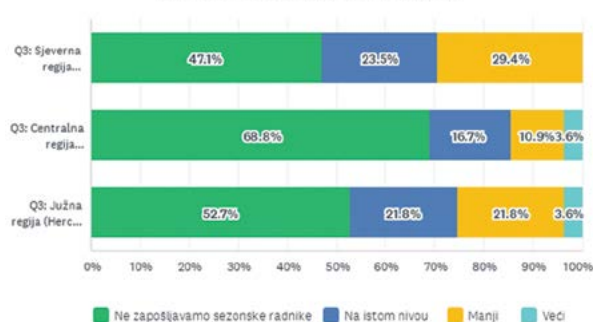
Najveći porast sezonskih radnika u tekućoj godini mjereno u odnosu na 2019. godinu je zabilježen u sektoru usluga smještaja i hrane, koji nije bio na nekom značajnijem nivou (malo iznad 10%).

Kada je riječ o smanjenju broja zaposlenih sezonskih radnika, najveće smanjenje je zabilježeno u sektoru administrativnih usluga i sektoru građevinarstva.

Prosječan broj sezonskih radnika u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema VELIČINI preduzeća

Prosječan broj sezonskih radnika u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na uporedni period 2019. godine – prema LOKACIJI preduzeća

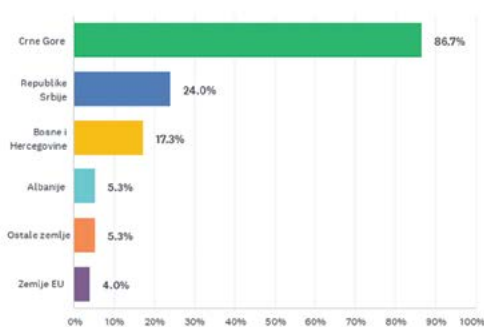
Najmanji rast broja sezonskih radnika je kod mikro preduzeća, sa nešto više od 1% a najveći kod srednjih preduzeća sa učešćem od 8% kompanija koje su zabilježile porast broja sezonskih radnika.

Očekivano, pozitivan trend rasta broja sezonskih radnika registrovan je kod kompanija iz centralne i južne regije, koji je na identičnom nivou od skoro 4% ispitanih kompanija. Dok rast zapošljavanja sezonskih radnika nije evidentiran kod preduzeća u Sjevernoj regiji.

Negativan trend zapošljavanja sezonskih radnika u najvećoj stopi je zabilježen kod kompanija Sjeverne regije, dok je taj isti trend najmanji među kompanijama Centralne regije.

Kompanije koje zapošljavaju sezonske radnike, u 2021. godini su istu obezbjeđivale sa tržišta Crne Gore (87%), zatim Republike Srbije (24%), BiH (17%) a najmanje učešće ima sezonska radna snaga iz EU sa učešćem od 4%.

Q23 Ukoliko zapošljavate sezonske radnike, oni dolaze iz:

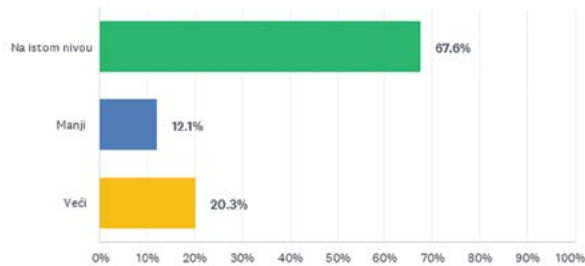
Lični dohodak

Za većinu preduzeća, tačnije 2/3 ispitanika, lični dohodak je u poslovnoj 2021. godini bio na istom nivou kao 2019. godine. Svega 1/5 preduzeća su povećala iznos ličnog dohotka u tekućoj godini.

Među kompanijama koje su povećale iznos ličnog dohotka u tekućoj godini, najveću stopu rasta su imala preduzeća iz sektora snabdijevanja vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti i sektoru poljoprivrede, dok je najmanja stopa porasta ličnih dohodaka evidentirana u sektoru saobraćaja i skladištenja.

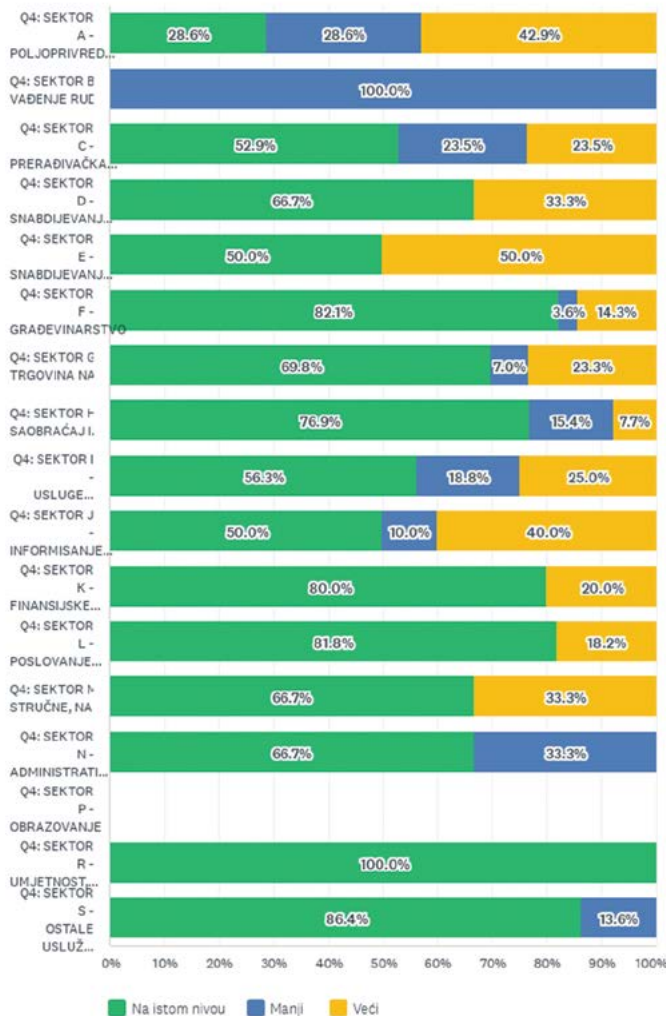
Q24 Prosječni lični dohodak u prvih devet mjeseci tekuće godine, u odnosu na 2019. godinu je:

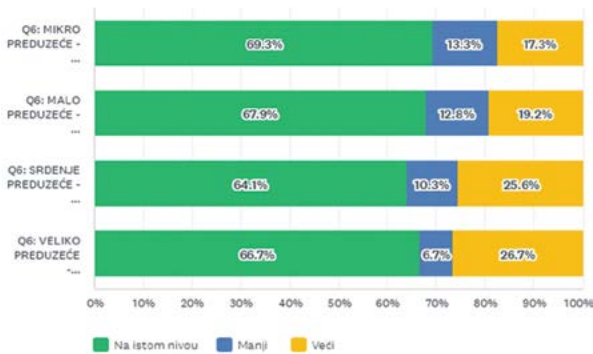
Gledano iz ugla kriterijuma veličine preduzeća, procenat učešća kompanija koje su povećale lični dohodak u 2021. godini je obrnuto proporcionalan veličini. Tako imamo situaciju da je najmanji procenat preduzeća koje su povećale lični dohodak među mikro preduzećima (17%) a najveći kod velikih preduzeća (27%). Sa druge strane najveća stopa smanjenja ličnih dohodaka evidentirana je kod mikro preduzeća, kod 13% ispitanika.

Shodno dobijenim odgovorima, najveći procenat društava koji su povećali lične dohotke, dolaze iz Sjeverne regije, skoro 1/3 kompanija, dok je taj procenat manji u Centralnoj regiji, gdje ga čini skoro ¼ ispitanih kompanija, a najniži je u Južnoj regiji sa procentom nešto iznad 7% ispitanih kompanija. Kada govorimo o smanjenju ličnih dohodaka, najveći broj preduzeća čine društva koja dolaze iz Sjeverne regije i identičan je broju kompanija koja su povećala lični dohodak.

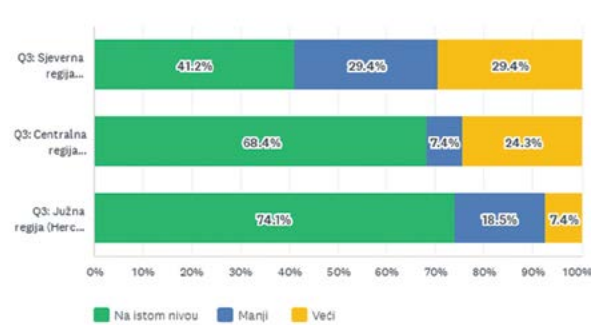
Q24 Prosječni lični dohodak u prvih devet mjeseci tekuće godine, u odnosu na 2019. godinu je:

Prosječni lični dohodak u prvih devet mjeseci tekuće godine, u odnosu na 2019. godinu prema VELIČINI preduzeća

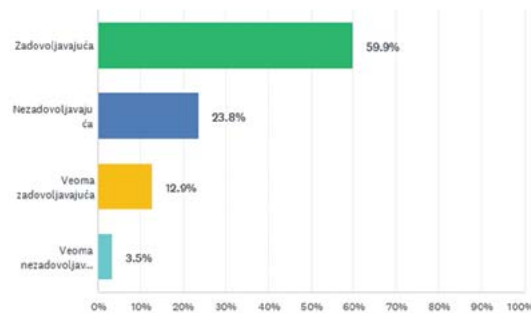
Prosječni lični dohodak u prvih devet mjeseci tekuće godine, u odnosu na 2019. godinu prema LOKACIJI preduzeća

LIKVIDNOST

Najbolju likvidnost u tekućoj godini zabilježile su kompanije koje pripadaju sektorima snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija i slične aktivnosti, uporedo sa sektorom finansijsku djelatnosti i djelatnosti osiguranja.

Q26 Na kraju septembra tekuće godine, likvidnost kompanije je:

Nezadovoljavajuća likvidnost je evidentirana kod preduzeća koja pripadaju sektorima snabdijevanja vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada, sektoru prerađivačke industrije i sektoru građevinarstva.

Prema kriterijumu veličine preduzeća, najbolju likvidnost su ostvarila velika preduzeća, njih 79% zadovoljavajuće, odnosno 14% veoma zadovoljavajuće likvidnosti. Sa manjom veličinom preduzeća, stepen ocjene likvidnosti takođe opada, te je najniži kod mikro preduzeća, po čijim ocjenama je 52% preduzeća sa zadovoljavajućom, odnosno 8% sa veoma zadovoljavajućom likvidnošću. Najveći procenat nezadovoljavajuće likvidnosti bilježe preduzeća iz reda mikro preduzeća, od kojih je svako treće preduzeće ocijenilo svoju likvidnost veoma nezadovoljavajućom.

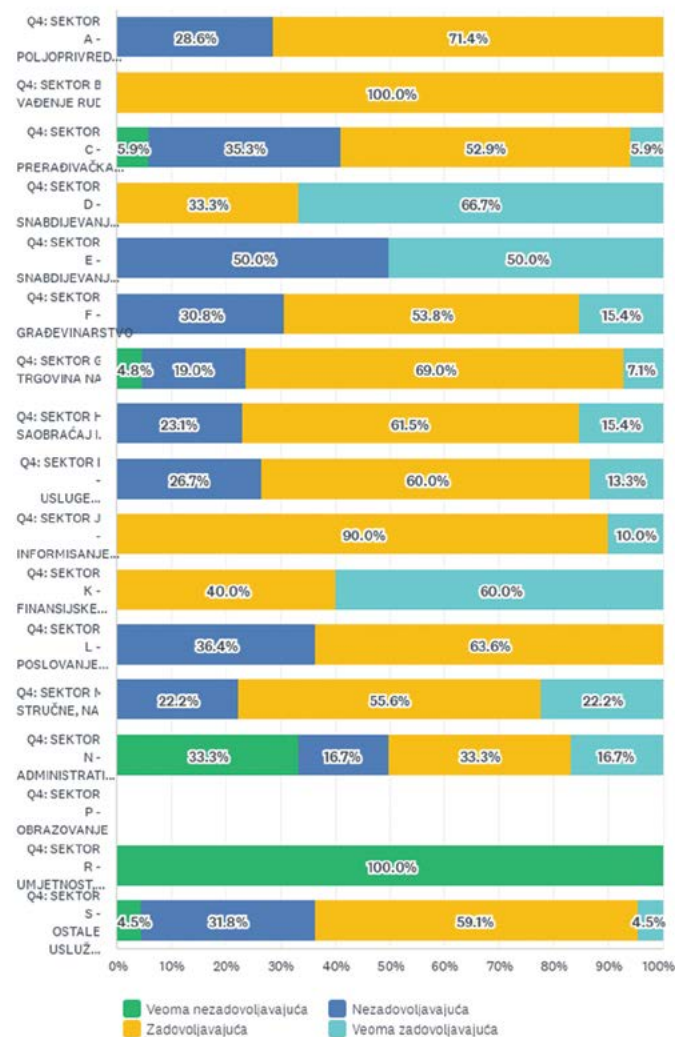
Prema kriterijumu veličine preduzeća, najbolju likvidnost su ostvarila velika preduzeća, njih 79% zadovoljavajuće, odnosno 14% veoma zadovoljavajuće likvidnosti. Sa manjom veličinom preduzeća, stepen ocjene likvidnosti takođe opada, te je najniži kod mikro preduzeća, po čijim ocjenama je 52% preduzeća sa zadovoljavajućom, odnosno 8% sa veoma zadovoljavajućom likvidnošću. Najveći procenat nezadovoljavajuće likvidnosti bilježe preduzeća iz reda mikro preduzeća, od kojih je svako treće preduzeće ocijenilo svoju likvidnost veoma nezadovoljavajućom.

Kod geografske raspodjele privrednih društava, ispitivanje je pokazalo da se najveći stepen likvidnosti postiže kod kompanija južne i centralne regije, gdje se nalazi 63% kompanija sa zadovoljavajućom i 10% kompanija sa veoma zadovoljavajućom likvidnošću, odnosno 60% kompanija sa zadovoljavajućom i 16% kompanija sa veoma zadovoljavajućom likvidnošću.

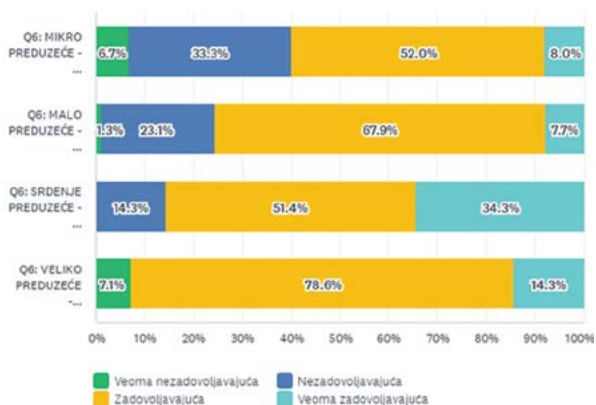
Iako solidan, najmanji stepen zadovoljavajuće likvidnosti bilježe kompanije iz sjeverne regije, sa učestćem od 60%, ali bez ijedne kompanije koja je svoju likvidnost procijenila kao veoma zadovoljavajuću.

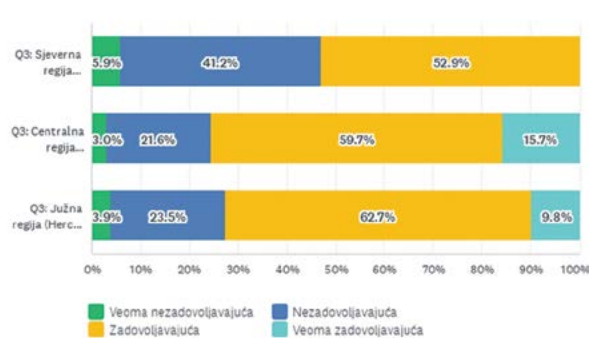
Q26 Na kraju septembra tekuće godine, likvidnost kompanije je:

Likvidnost kompanija u odnosu na 2019. godinu – prema VELIČINI preduzeća

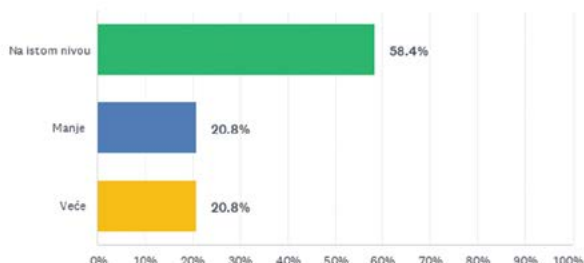
Likvidnost kompanija u odnosu na 2019. godinu – prema LOKACIJI preduzeća

Neizmirene obaveze

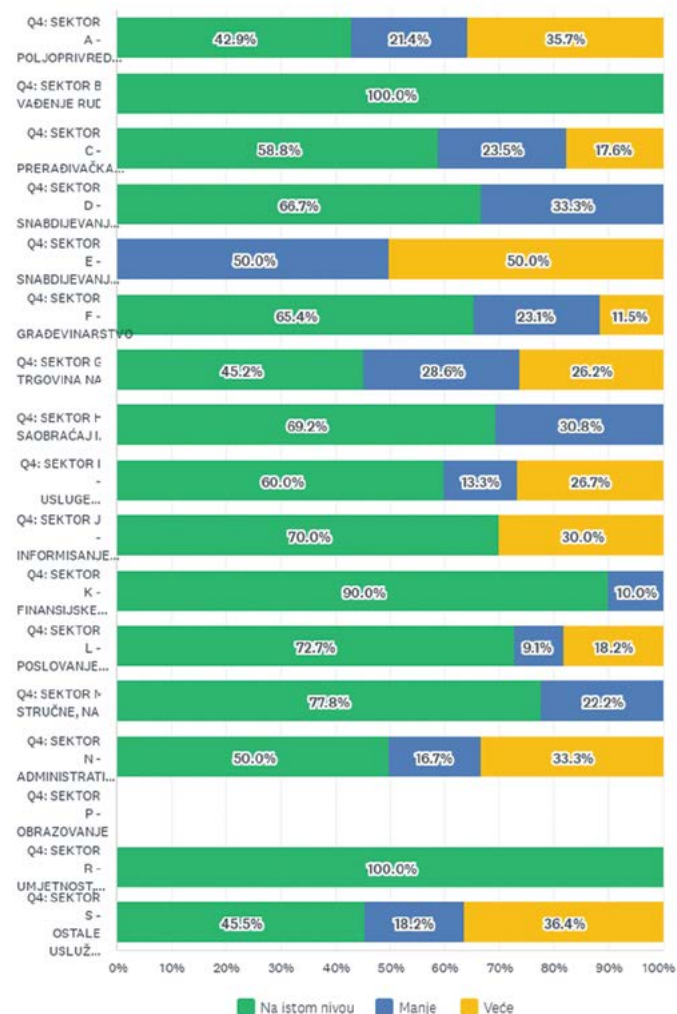
Po pitanju neizmirenih obaveza među ispitanicima je slična situacija kao i sa stepenom likvidnosti. Tako imamo rezultat prema kojem 58% kompanija ima isti stepen neizmirenih obaveza kao i u istom periodu 2019. godine, dok je raspodjela onih subjekata čije su se neizmirene obaveze povećale ili smanjile, identična i iznosi nešto iznad 20%.

Q28 Neizmirene obaveze na kraju devetog mjeseca tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine su:

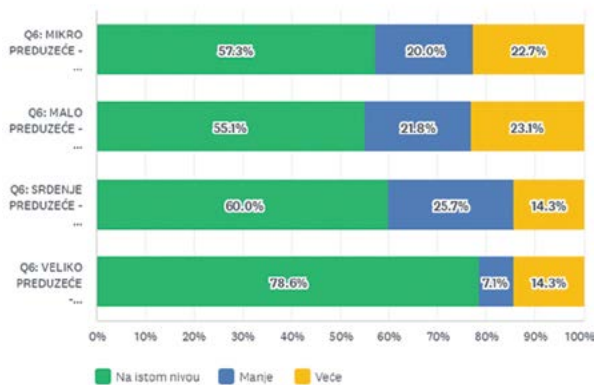
Porast neizmirenih obaveza najizraženiji je kod kompanija sektora snabdijevanja vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti, sektora ostalih uslužnih djelatnosti i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

Q28 Neizmirene obaveze na kraju devetog mjeseca tekuće godine u odnosu na uporedni period 2019. godine su:

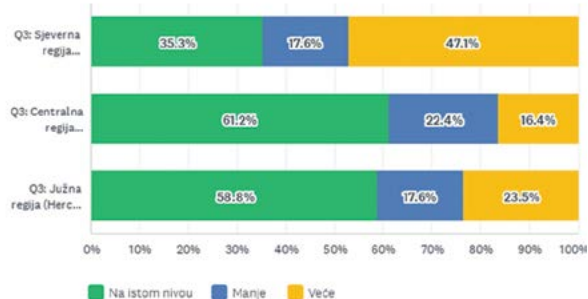

Neizmirene obaveze u odnosu na 2019. godinu – prema VELIČINI preduzeća

Neizmirene obaveze u odnosu na 2019. godinu – prema LOKACIJI preduzeća

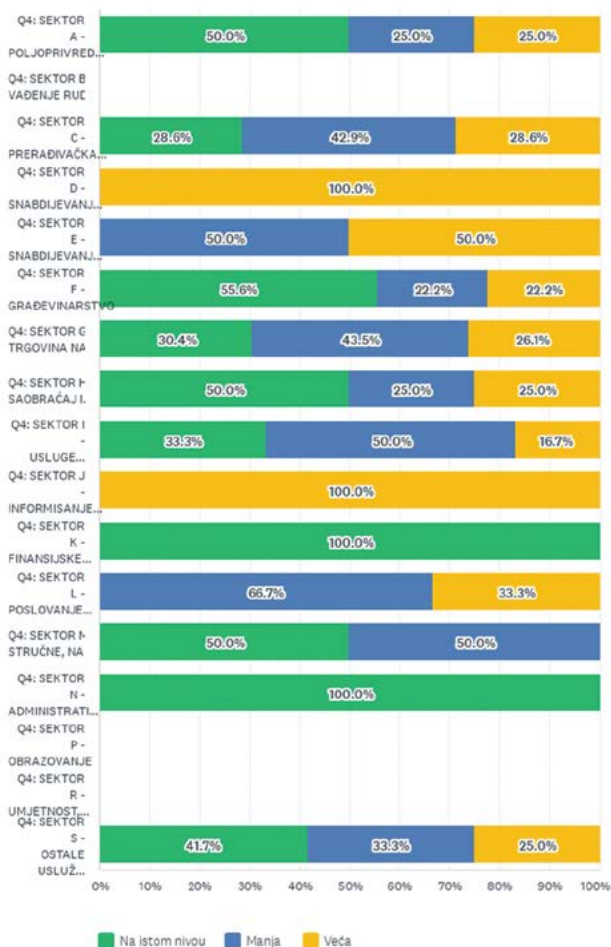
Sa druge strane, najveći pad neizmirenih obaveza na kraju devetog mjeseca tekuće godine evidentiran je kod preduzeća iz sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija i sektora saobraćaja i skladištenja.

Kompanije koje pripadaju grupi malih preduzeća, ostvarila su najveći porast neizmirenih obaveza, na kraju devetog mjeseca tekuće godine u poređenju sa istim periodom 2019. godine, dok je najmanje uvećanje neizmirenih obaveza evidentirano među srednjim i velikim preduzećima.

Kada govorimo o umanjenju neizmirenih obaveza, najveći procenat bilježe srednja preduzeća, a najmanji velika preduzeća među kojima samo njih 7% bilježi pad neizmirenih obaveza u spomenutom uporednom periodu.

Među kompanijama Sjeverne regije zabilježen je najveći procenat onih koji imaju uvećanje neizmirenih obaveza,

Q30 Ukupna potraživanja na kraju devetog mjeseca tekuće godine u odnosu na uporedni 2019. prethodne su

gdje skoro svaka druga kompanija bilježi trend uvećanja neizmirenih obaveza. Ovaj trend je najmanje izražen u Centralnoj regiji, i prijavilo ga je 16% ispitanih preduzeća.

Preduzeća Centralne regije imaju najveću stopu društava koje su prijavile pad stope neizmirenih obaveza, od nešto više od 22% preduzeća.

Prema rezultatima istraživanja, a u poređenju sa istim periodom u 2019. godini, tokom 2021. godine najveći broj preduzeća je zadržao isti nivo potraživanja kao i u 2019. godini (njih 38%), dok se kod 35% ispitanika stepen potraživanja smanjio, a kod 27% povećao.

Preduzeća sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija i sektora informisanje i komunikacije su sektori u kojima je zabilježen 100% broj društava koja su ostvarila rast potraživanja, dok sa druge strane sektori kao što su sektor poslovanje nekretninama i sektor finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja imaju najveći broj kompanija koje su ostvarile pad potraživanja.

Među kompanijama razvrstanim po veličini, najevidentniji rezultat ostvarile su velike kompanije, među kojima čak 2/3 kompanija bilježe povećanje potraživanja, a za njima slijede mikro (28%) i mala preduzeća (27%).

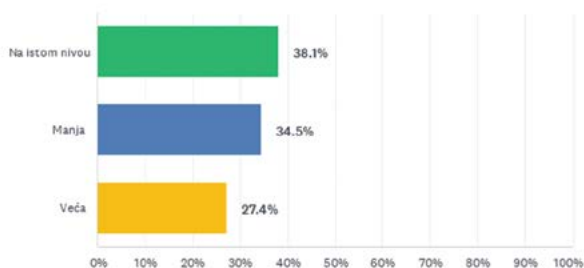
Što se tiče stepena umanjenja potraživanja, ono je bilo najznačajnije kod srednjih i malih preduzeća, gdje se svako drugo preduzeće suočilo sa trendom umanjenja.

Prema teritorijalnoj raspodjeli, najveći broj ispitanika koji su se suočili sa uvećanjem potraživanja dolaze iz Centralne, a najmanji broj iz Južne regije. Kada je riječ o umanjenju stepena potraživanja ono je najizraženije među kompanijama Južne regije, gdje 57% subjekata bilježi takav trend u 2021. godini.

Potraživanja

Prema rezultatima istraživanja, a u poređenju sa istim periodom u 2019. godini, tokom 2021. godine najveći broj preduzeća je zadržao isti nivo potraživanja kao i u 2019. godini (njih 38%), dok se kod 35% ispitanika stepen potraživanja smanjio, a kod 27% povećao.

Q30 Ukupna potraživanja na kraju devetog mjeseca tekuće godine u odnosu na uporedni 2019. prethodne su

Preduzeća sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija i sektora informisanje i komunikacije su sektori u kojima je zabilježen 100% broj društava koja su ostvarila rast potraživanja, dok sa druge strane sektori kao što su sektor poslovanje nekretninama i sektor finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja imaju najveći broj kompanija koje su ostvarile pad potraživanja.

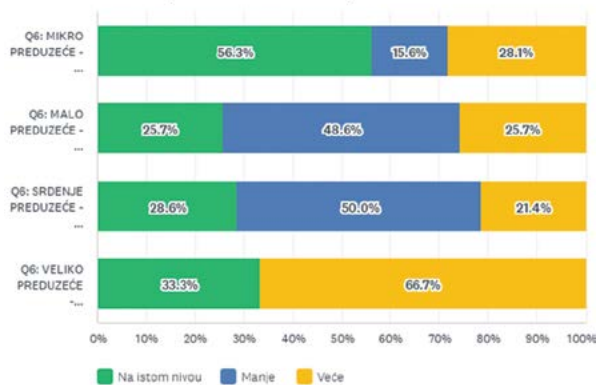
Među kompanijama razvrstanim po veličini, najevidentniji rezultat ostvarile su velike kompanije, među kojima čak 2/3 kompanija bilježe povećanje potraživanja, a za njima slijede mikro (28%) i mala preduzeća (27%).

Što se tiče stepena umanjenja potraživanja, ono je bilo najznačajnije kod srednjih i malih preduzeća, gdje se svako drugo preduzeće suočilo sa trendom umanjenja.

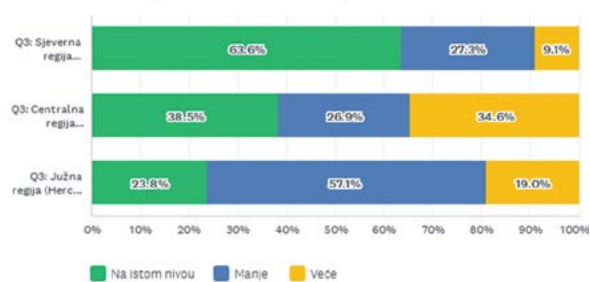
Prema teritorijalnoj raspodjeli, najveći broj ispitanika koji su se suočili sa uvećanjem potraživanja dolaze iz Centralne, a najmanji broj iz Južne regije. Kada je riječ o umanjenju stepena potraživanja ono je najizraženije među kompanijama Južne regije, gdje 57% subjekata bilježi takav trend u 2021. godini.

Ukupna potraživanja u odnosu na 2019.
– prema VELIČINI preduzeća

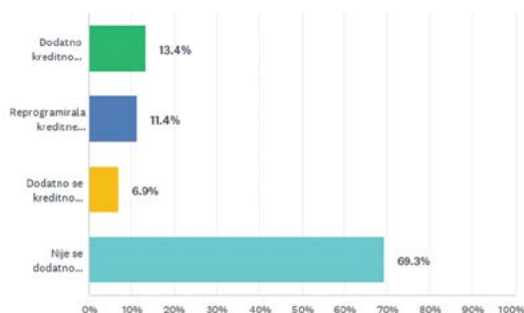
Ukupna potraživanja u odnosu na 2019.
– prema LOKACIJI preduzeća

Zaduženja kompanija

U tekućoj poslovnoj godini više od 2/3 subjekata nije ostvarilo nikakvo kreditno zaduženje, dok je svega njih 11% reprogramiralo postojeća kreditna zaduženja.

Q27 Tokom prvih devet mjeseci tekuće godine kompanija se:

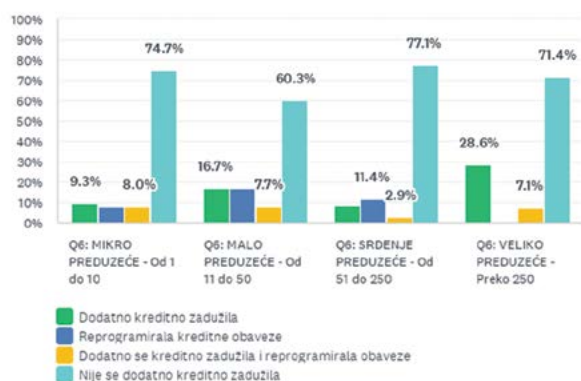

Među sektorima, najviše kompanija koje su se kreditno zadužile su one koje dolaze iz sektora trgovine veliko i malo, sektora usluge smještaja i hrane i sektora građevinarstva, dok se preduzeća sektora trgovine nekretninama i finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranjem uopšte nisu kreditno zaduživala.

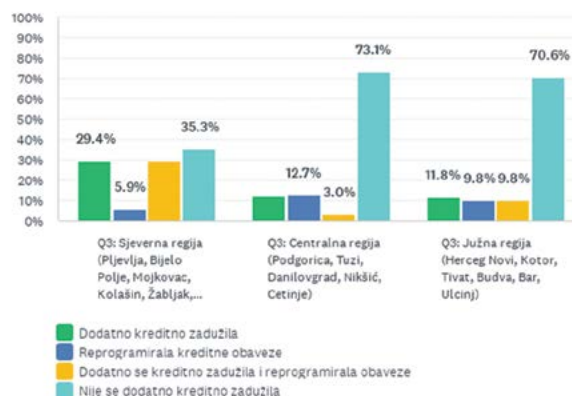
Velika preduzeća su se najviše dodatno kreditno zadužila od svih ispitanika, sa procentom nešto većim od 28%, dok je kod malih preduzeća taj procenat učešća na nivou od 17%.

Kompanije sjeverne regije prednjače kada je riječ o dodatnim kreditnim zaduženjima, sa procentom učešća od skoro 30%, dok su se kompanije iz centralne i južne regije najmanje zaduživale u tekućoj godini.

Ukupna zaduženja u odnosu na 2019.
– prema VELIČINI preduzeća

Ukupna zaduženja u odnosu na 2019.
– prema LOKACIJI preduzeća

POSLOVNI AMBIJENT I KOVID KRIZA

Ispitanici su bili pitani i o uslovima poslovanja u tekućoj godini, iz ugla najznačajnijih ograničavajućih faktora kada je u pitanju poslovni ambijent u Crnoj Gori.

Prema odgovorima, najznačajniji ograničavajući faktor u poslovanju je spora naplata potraživanja, zatim visoko poresko opterećenje i poslovanje koje se odvija iz zone tzv. sive ekonomije. Među značajnijim ograničavajućim faktorima poslovanja našao se i nedostatak adekvatne radne snage, sa odgovarajućim znanjima i vještinama.

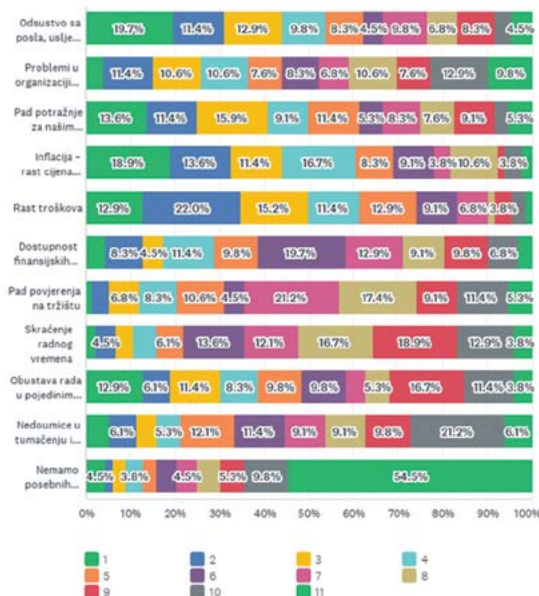
Poslovni subjekti su kao najznačajnije izazove sa kojima se preduzeća suočavaju u kontekstu aktuelne KOVID krize označila sledeće faktore: odsustvo sa posla uzrokovanom brojnim KOVID mjerama, porast stepena inflacije, pad potražnje za proizvodima/uslugama, obustava rada u pojedinim periodima i rast operativnih troškova.

Q32 Koji su najznačajniji ograničavajući faktori kada je u pitanju poslovni ambijent u Crnoj Gori? (možete ocijeniti više ponuđenih opcija tako da ocjena 1. predstavlja najveće ograničenje, a ocjena 8. najmanje ograničenje)?

Sporna naplata potraživanja su najznačajniji ograničavajući faktor preduzeća iz sektora finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, kao i iz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

Q34 Najznačajniji izazovi sa kojima se vaše preduzeće suočava u kontekstu aktuelne COVID krize su (možete ocijeniti više ponuđenih opcija tako da ocjena 1. predstavlja najveći izazov, a ocjena 11. najmanji izazov)

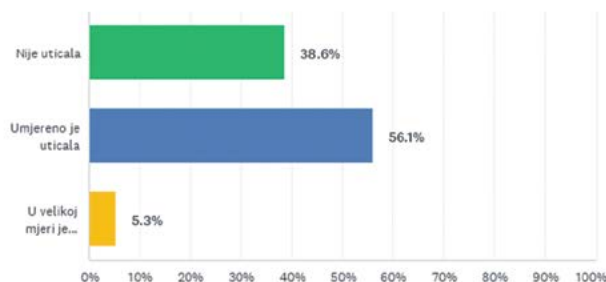

Visoko poresko opterećenje i troškovi rada su izazov za preduzeća iz sektora prometa nekretnina, a nedostatak radne snage najveći je izazov za preduzeća iz sektora usluga smještaja i hrane.

Sektor saobraćaja i skladištenja najviše izazova donose pitanja neadekvatnih zakonskih rješenja i/ili njihova primjena u praksi.

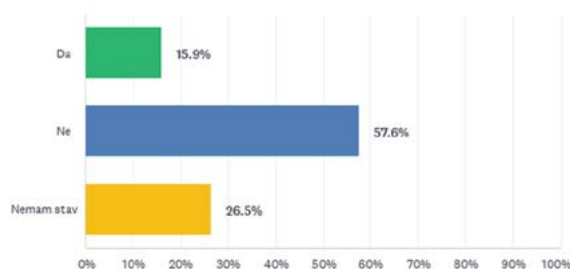
Po pitanju uticaja KOVID19 krize na digitalizaciju poslovanja, čak 56% subjekata je odgovorilo da je taj uticaj bio umjerenog tipa, a 5% da je kriza u velikoj mjeri uticala na procese digitalizacije u kompaniji.

Q36 Da li je COVID 19 kriza pozitivno uticala na proces digitalizacije vašeg poslovanja

Kompanije sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija i sektora finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja su primarno pozitivno ocijenili procese digitalizacije u njihovom poslovanju, dok su ovi procesi najslabiji uticaj ostvarili na preduzeća iz sektora administrativnih usluga i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

Q37 Da li smatrate da bi uvođenje kombinovanog modela rada (posao/kuća) uticalo na unaprjeđenje poslovanja kompanije?

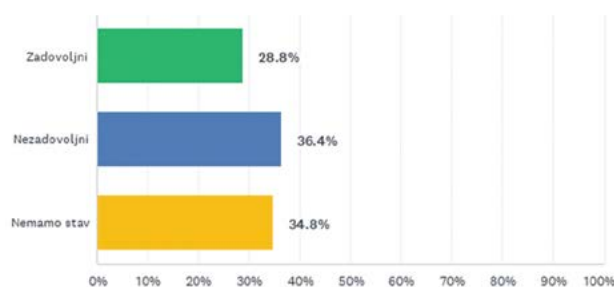

Samo 16% kompanija ima pozitivan stav prema uvođenju kombinovanog radnog vremena, naspram njih 58% koji su protiv ovakvog rješenja.

Najveći broj preduzeća sektora snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija pozitivnim je ocijenilo uvođenje kombinovanog radnog vremena, dok su za ovaj pristup radu najmanje spremni u sektoru pređaivačke industrije.

Poslovanjem bankarskog sektora i njihovom podrškom zadovoljno je 29% privrednih subjekata, dok skoro 35% njih

Q38 Kako ocjenjujete podršku bankarskog sektora privredi CG?

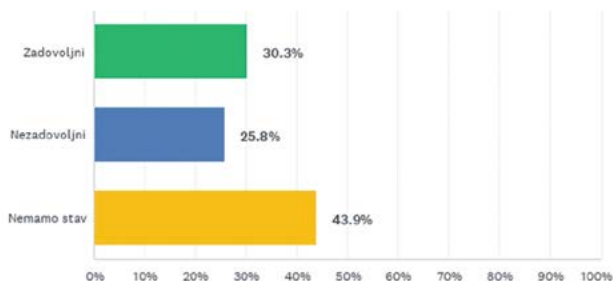

nisu zadovoljni ili nemaju jasan stav po ovom pitanju.

Najviše zadovoljnih preduzeća, bankarskim sektorom u Crnoj Gori su zadovoljni u sektoru trgovine na veliko i malo, a najmanji stepen zadovoljstva dolazi od kompanija iz sektora prerađivačke industrije.

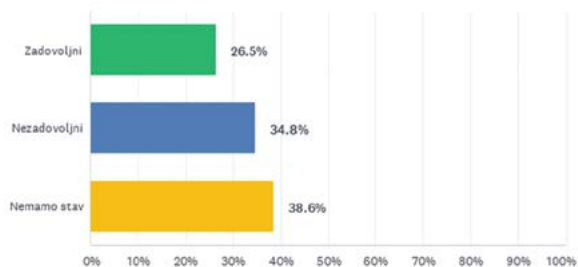
Proizvodima, uslugama podrškom IRFCG zadovoljno je 30% privrednih subjekata, dok skoro 26% njih nisu zadovoljni a čak 44% nemaju jasan stav po ovom pitanju.

Q39 Kako ocjenjujete podršku IRF CG privredi CG?

Podrškom IRF CG zadovoljni su iz preduzeća koja pripadaju sektoru usluga smještaja i hrana, kao i u sektoru trgovine na veliko i malo. Najmanji stepen zadovoljstva, kada je riječ o podršci IRF CG dolazi od kompanija iz sektora administrativnih djelatnosti i sektora ostalih uslužnih djelatnosti.

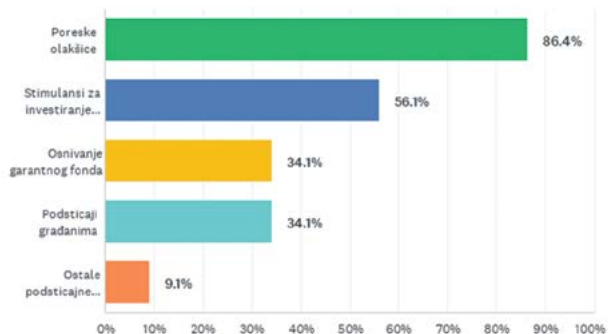
Q40 Kako ocjenjujete podršku Vlade u prevazilaženju problema uzrokovanih COVID19 krizom?

Podrškom Vlade u prevazilaženju problema koji su nastali sa uslozljavanjem epidemiloške situacije, zadovoljno je 27% privrednih subjekata, dok skoro 35% njih nisu zadovoljni a njih 39% nemaju jasan stav po ovom pitanju.

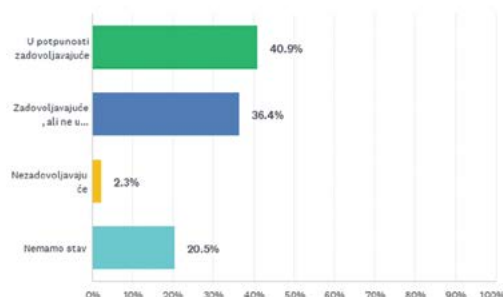
Podrškom Vlade, najviše su zadovoljna preduzeća sektora finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, dok su najmanje zadovoljna preduzeća iz sektora trgovine na veliko i malo.

Q41 Koje dodatne mjere bi trebalo da usvoji Vlada u cilju smanjenja negativnog uticaja pandemije na poslovanje i oporavak privrede?

Privredni subjekti su primarnog mišljenja da dalji tok rješavanja ekonomskih problema treba usmjeriti primarno kroz pružanje dodatnih poreskih olakšica (87%), stimulansa za investicije (56%) i kroz osnivanje kreditno garantnog fonda, odnosno osmišljavanja novih podsticajnih mjera za građane (34%).

Q42 Kako ocjenjujete aktivnosti Privredne komore Crne Gore u zastupanju interesa privrede prilikom kreiranja mjera podrške Vlade za prevazilaženje COVID19 krize?

Radom Privredne komore Crne Gore i njihove aktivnosti koje se prevashodno tiču zastupanja interesa privrede prilikom kreiranja mjera podrške Vlade za prevazilaženje COVID19 krize u potpunosti je zadovoljno 41% preduzeća, dok je njih 36% zadovoljno, ali ne u skladu sa očekivanjima koja su imali.

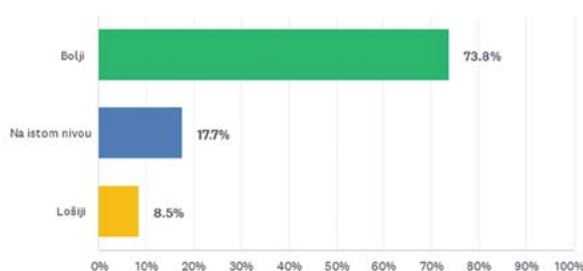
Rad Privredne komore kao nezadovoljavajući je ocijenilo 2% ispitanih preduzeća, dok se 1/5 njih nije odlučilo za jasan stav po ovom pitanju.

Radom Privredne komore Crne Gore i njihove aktivnosti koje se prevashodno tiču zastupanja interesa privrede prilikom kreiranja mjera podrške Vlade za prevazilaženje COVID19 krize, najviše su zadovoljna preduzeća sektora finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, dok su najmanje zadovoljna preduzeća iz sektora administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti.

OČEKIVANJA

Shodno stavovima privrednih subjekata koji su učestvovali u popunjavanju upitnika o poslovnom ambijentu u 2021. godini, u narednoj godini možemo očekivati dalje poboljšanje ekonomske situacije, prema ocjenama skoro ¾ privrednih subjekata, dok lošiju situaciju očekuje svega 9% ispitanika.

Q43 Da li očekujete da će poslovni ambijent, u najširem smislu, u 2022. godini u odnosu na 2021. biti:

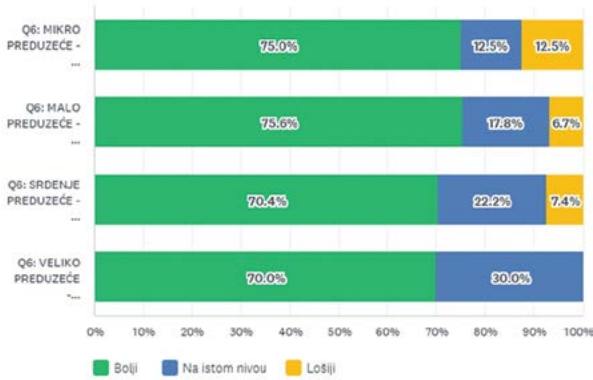
Sektor usluga smještaja i hrane najzastupljeniji je u očekivanjima da će naredna godina biti bolja od tekuće, dok najveći broj preduzeća iz sektora saobraćaja i skladištenja ima negativna predviđanja za narednu godinu.

Bez izuzetka, sve veličine kompanija su mišljenja kako će im naredna godina donijeti boljitak i dalji oporavak. Tako imamo situaciju da ¾ mikro i malih preduzeća ima taj stav, dok je kod srednjih i malih preduzeća taj procenat je malo niži i kreće se na nivou od 70%.

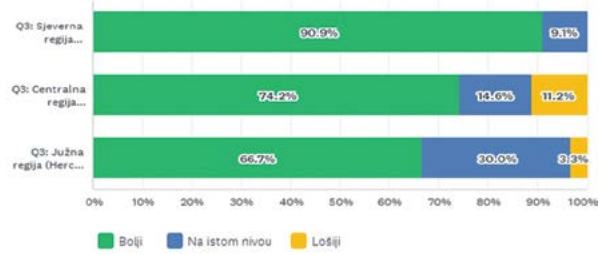
Prema regionalnom principu i raspodjeli privrednih subjekata, najveća očekivanja od naredne godine imaju kompanije koje dolaze iz sjevernog regiona (njih 91%) a najmanji procenat kompanija koje imaju pozitivna očekivanja su subjekti uz južne regije (1/3 ispitanih kompanija).

Nešto više od 71% privrednih subjekata očekuje poboljšanje prihodne strane, a 21% njih očekuje isti nivo prihoda

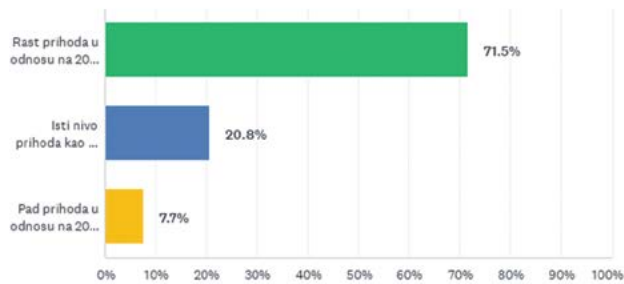
Očekivanja o poslovnim ambijentu u 2022- godini
– prema VELIČINI preduzeća

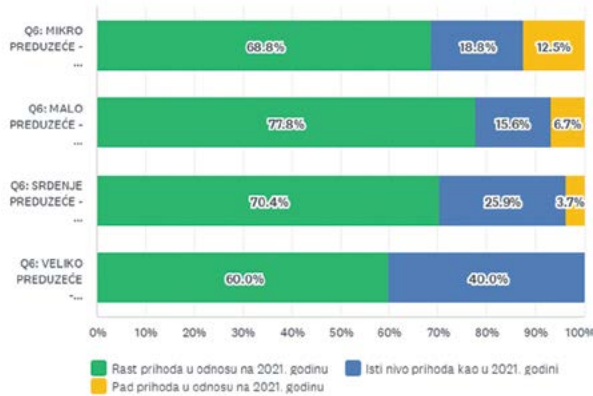
Očekivanja o poslovnim ambijentu u 2022- godini
– prema REGIJI preduzeća

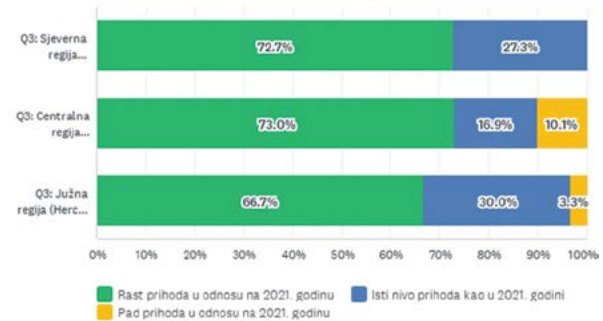
Q44 U narednoj godini očekujete:

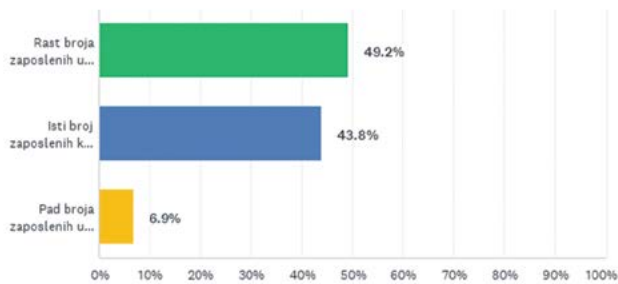
Očekivanja o prihodima za narednu godinu
– prema VELIČINI preduzeća

Očekivanja o prihodima za narednu godinu
– prema REGIJI preduzeća

Q45 U narednoj godini očekujete:

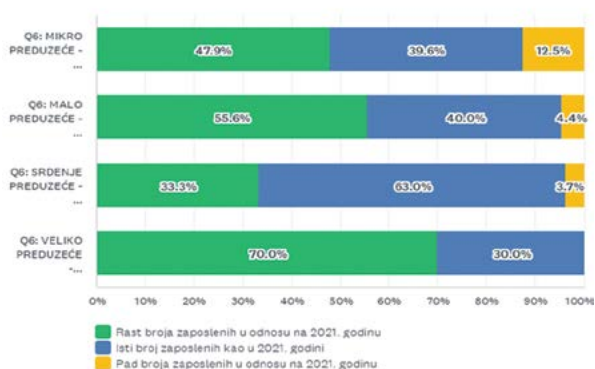
kao što su bili u tekućoj godini.

Skoro u svim sektorima preovladava očekivanje o porastu prihoda u narednoj godini, s tim što sve kompanije sektora usluga smještaja i hrane imaju očekivanja o porastu prihoda u narednoj godini.

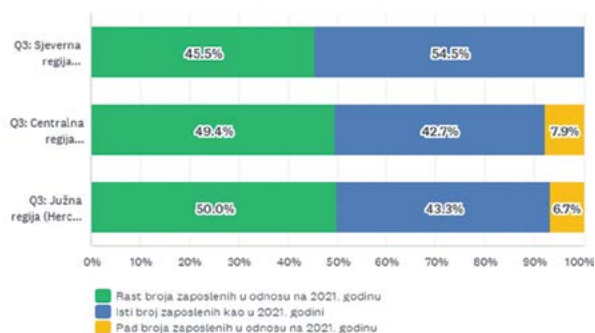
Kada je riječ o očekivanim prihodima, od strane preduzeća klasifikovanim po veličini, taj trend je takođe pozitivan. Tako imamo da je najmanji stepen subjekata koji smatraju da će naredna godina biti bolja, najmanji kod velikih preduzeća sa procentom od 60% a najveći kod malih preduzeća sa skoro 78% ispitanih preduzeća. Najveći procenat subjekata koji očekuju pad prihoda, nalazi se među mikro preduzećima, i kreće se na nivou od skoro 13%.

Što se tiče očekivanih prihoda za narednu godinu, najveća očekivanja imaju subjekti iz Centralne regije, njih 73%, a najmanji procenat istih su subjekti iz Južne regije, gdje 2/3 subjekata ima pozitivna očekivanja prema prihodima u narednoj godini.

Očekivanja o zaposlenosti za narednu godinu
– prema VELIČINI preduzeća

Očekivanja o zaposlenosti za narednu godinu
– prema REGIJI preduzeća

Kada je riječ o zaposlenosti, imamo situaciju da čak svako drugo preduzeće očekuje rast broja zaposlenih, dok pad očekuje 7% ispitanih preduzeća.

U sektorima usluga smještaja i hrane kao i sektoru administrativnih usluga najbrojniji su po pitanju očekivanog rasta broja zaposlenih u narednoj godini. Sa druge strane evidentno je očekivanje među kompanijama sektora saobraćaja i skladištenja o padu broja zaposlenih, gdje ovakav stav ima svaka četvrta kompanija.

Skoro svako drugo preduzeća iz sve tri regije očekuje napredak po osnovu rasta broja zaposlenih u narednoj godini. Broj subjekata koji očekuju pad broja zaposlenih u narednoj godini je na nivou od 8% odnosno 7% za centralnu, tj. južnu regiju.

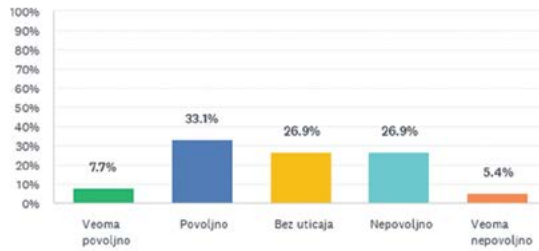
Realtivno povoljan uticaj realizacije takozvanog „Maršalovog plana“, tačnije rast minimalne zarade na 450,00 €, ukidanje doprinosa za zdravstvo, uvođenje neoporezivog dijela zarade u iznosu od 700,00 € bruto, uvođenje progresivnog oporezivanja zarada većih od 1.000,00 € bruto po stopi od 15%, te uvođenje progresivnog oporezivanja dobiti po stopi od 12% za dobit od 100 hiljada do 1,5 miliona i po stopi od 15% za dobit veću od 1,5 miliona, odraziti na poslovanje kompanije, očekuje 41% ispitanih kompanija, od kojih veoma povoljan očekuje njih 8%.

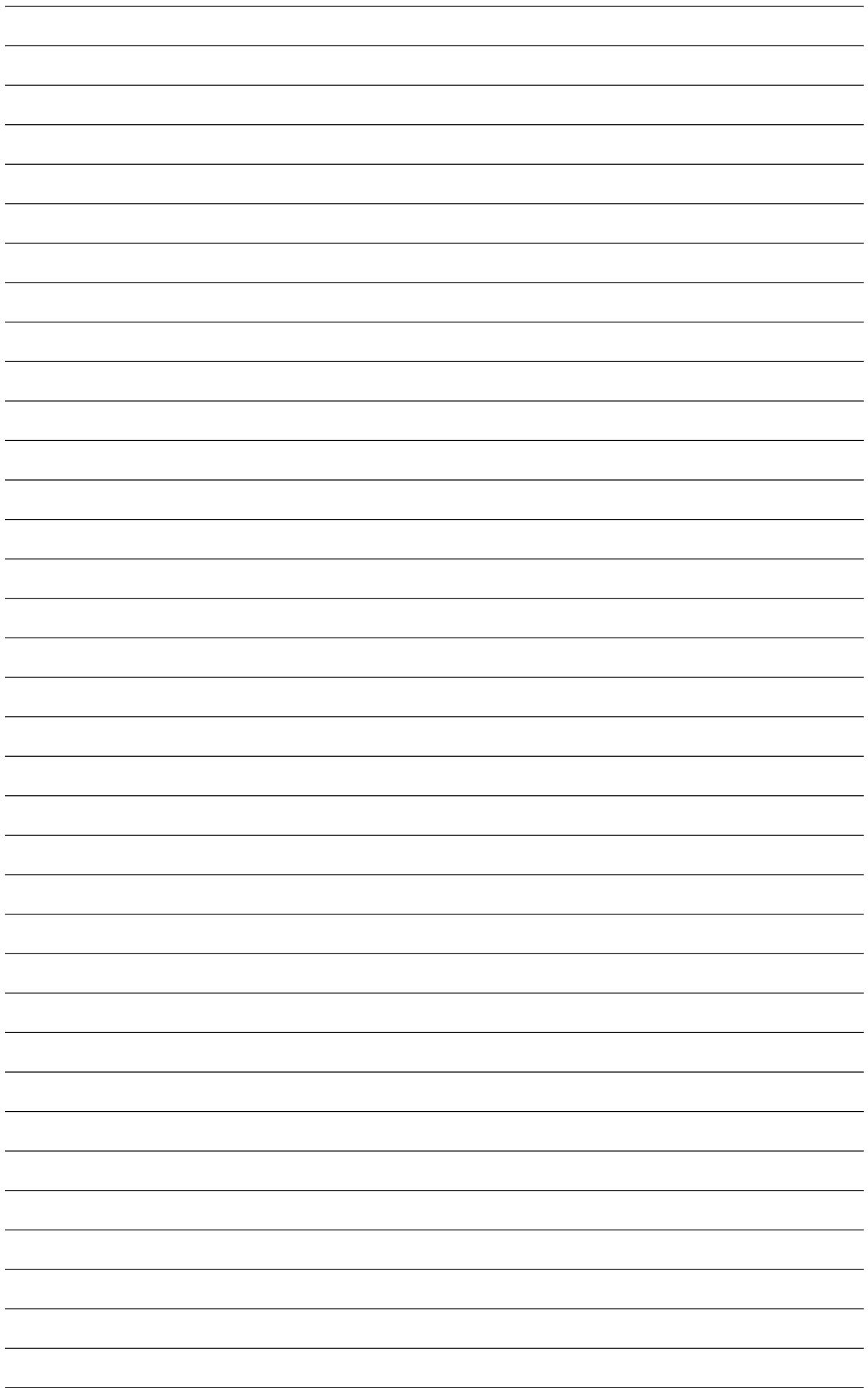
Sa druge strane nepovoljan uticaj očekuje 32% privrednih subjekata, od koji veoma nepovoljan uticaj očekuje 5%

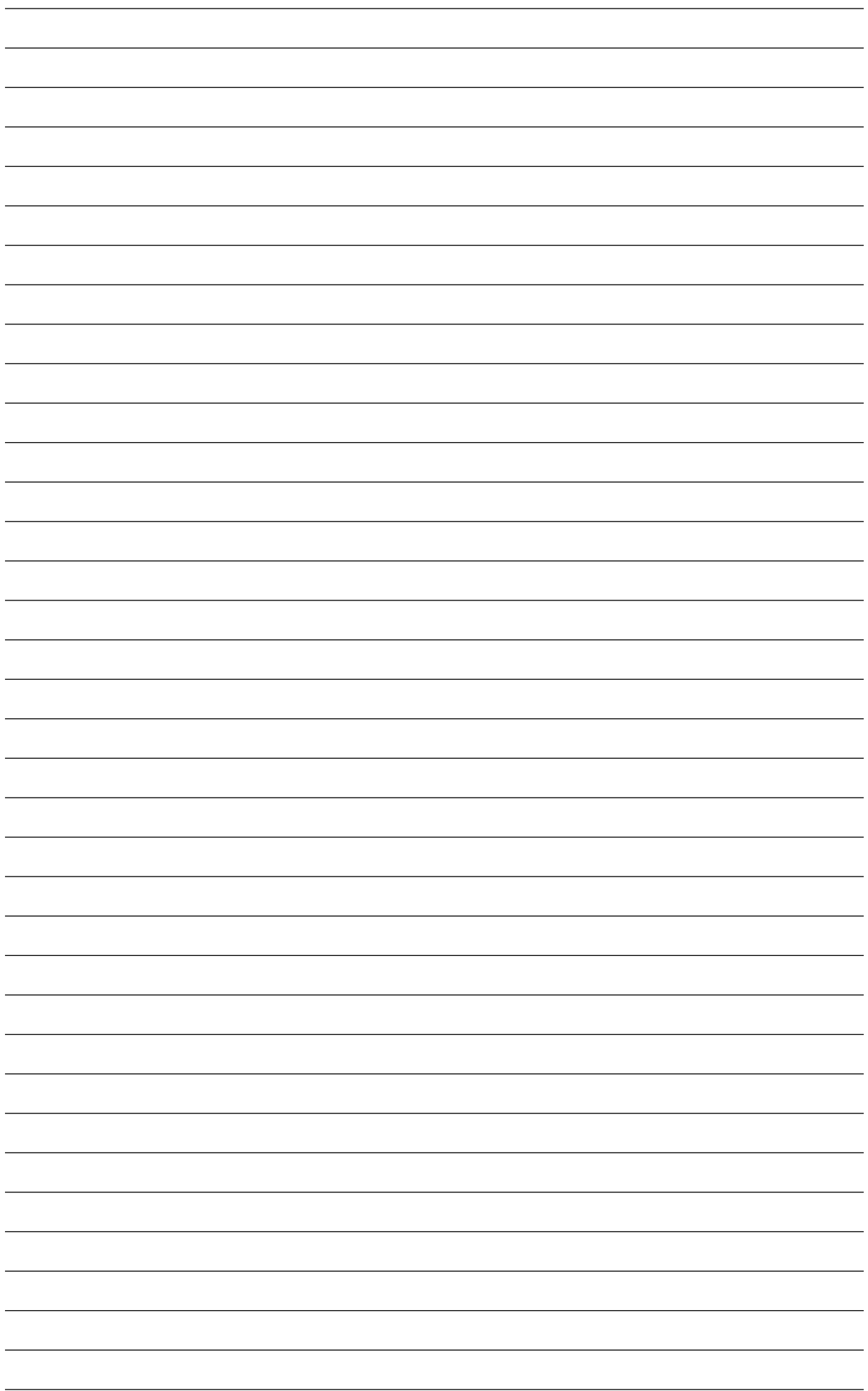
ispitanika koji su učestvovali u popunjavanju upitnika.

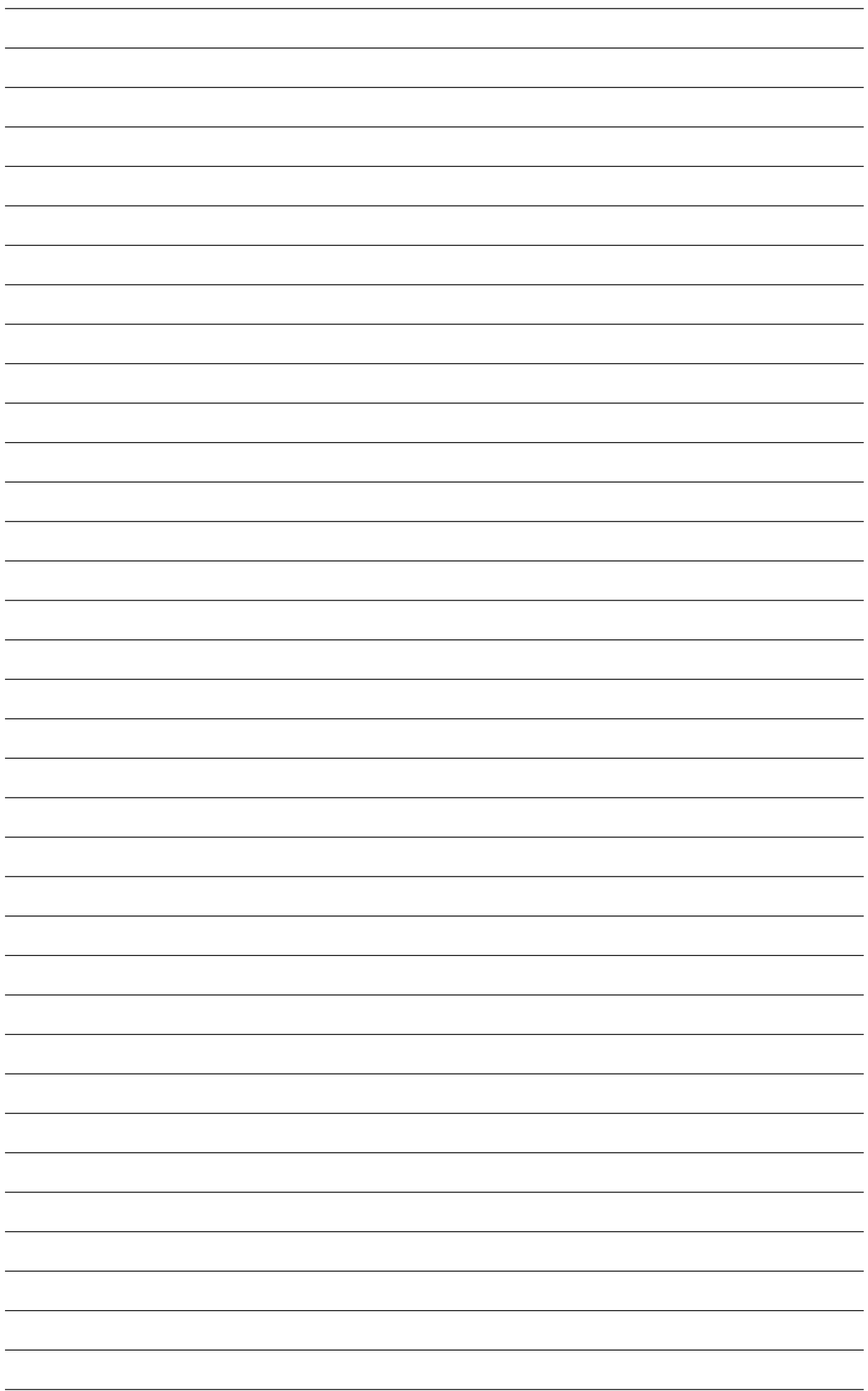
Povoljan uticaj elemenata Maršalovog plana očekuje najveći procenat preduzeća iz sektora za saobraćaj i skladištenje, dok nasuprot njima takav stav nemaju preduzeća iz sektora građevinarstva.

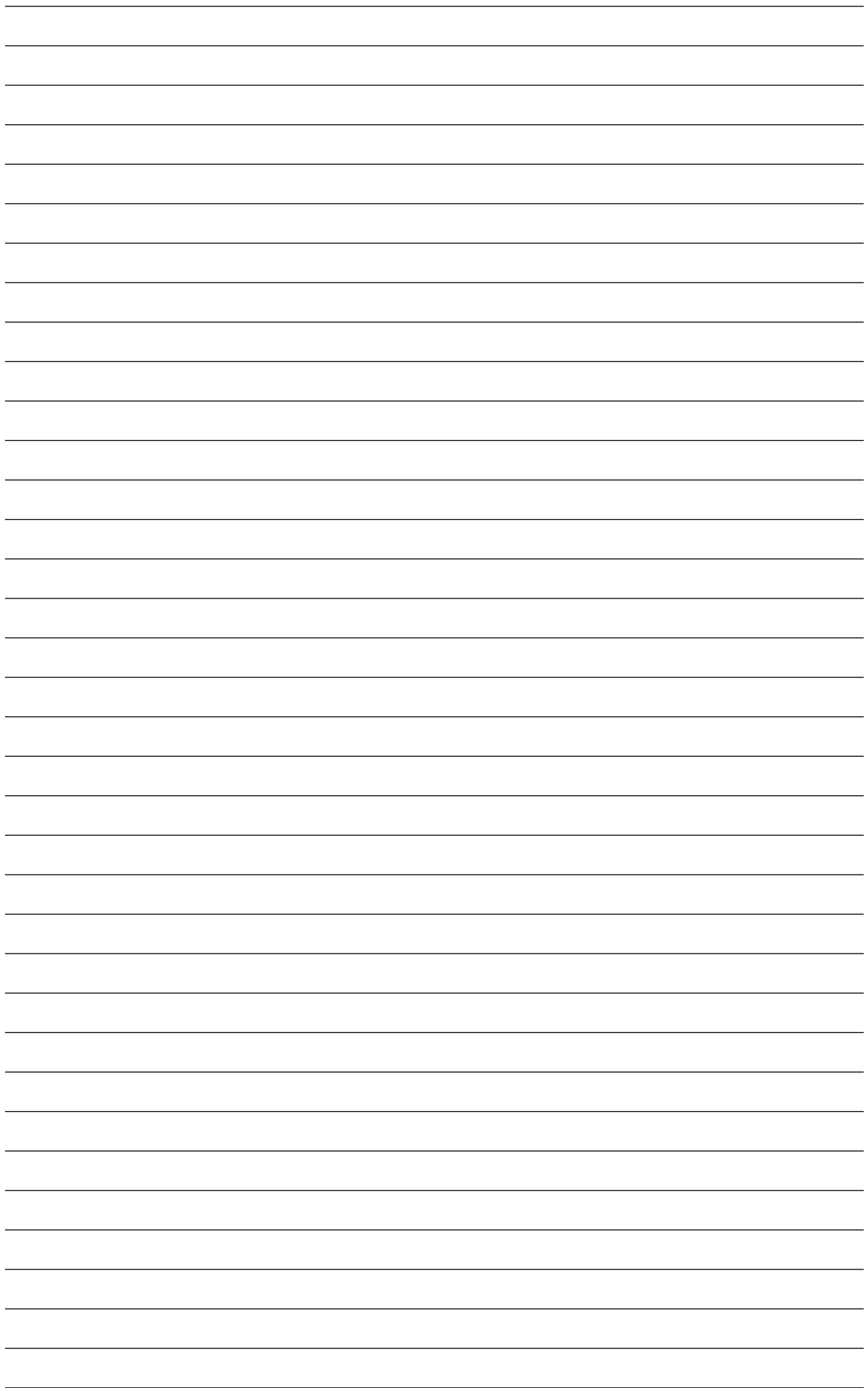
Q48 Kako će se "maršalov plan" koji podrazumijeva rast minimalne zarade na 450,00 €, ukidanje doprinosa za zdravstvo, uvođenje neoporezivog dijela zarade u iznosu od 700,00 € bruto, uvođenje progresivnog oporezivanja zarada većih od 1.000,00 € bruto po stopi od 15%, te uvođenje progresivnog oporezivanja dobiti po stopi od 12% za dobit od 100 hiljada do 1,5 miliona i po stopi od 15% za dobit veću od 1,5 miliona, odraziti na poslovanje kompanije?

PRIVREDNA
KOMORA
CRNE GORE

PRIVREDNA KOMORA CRNE GORE
CHAMBER OF ECONOMY OF MONTENEGRO

T +382 20 230 545

F +382 20 230 493

E pkcg@pkcg.org

W www.privrednakomora.me

A Novaka Miloševa 29/II, 81000 Podgorica, Montenegro

OSNOVANA ESTABLISHED 1928

PRIVREDNA KOMORA CRNE GORE
CHAMBER OF ECONOMY OF MONTENEGRO